

4

(1) Bt

X

ספר

שלש

מגילות עם תרגום יונתן בן עוזיאל ופירוש רש"י זצוק"ל כאשר תחזינה עינך

מישרים ומימיו הנאמנים בעמא אנו שותים טובים מדבש מתוקים הן
מדבש ונופת צופים נוהגים בכל תפוצות ישרא' לקרות בשלשה רגלים

שיר השירים רות קהלת

קורין שיר השירים בפסח לפי שבזה המדבר והולך ביציאת מצרים ורות בשבועות
שבו מקריבין מנחה חדשה מן החטים וקהלת בסוכות מפני שיש בו רמז לחג דכתי'
תן חלק לשבעה וגם לשמונה ועיין עוד ברד"ק וס' אבן יחייא ז"ל ונכתבה פה ק"ץ

צנעא

לסדר ולשנת אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם לפ"ק ע"כ

ונכתב לתשוקת הגביר הנעלה לשם ולתהלה אחי וראש בנן של קדושים גזע
ישישים הלא הוא שלמה בן כמה"ר אברהם בן כמה"ר יחיא בן כמוה"ר סט"ס
הכהן עראקי יצ"ו ׳ זכה שכבו לבנות בה הוא וזרעו וזרע זרעו עסכה"ת

הקדמה לרש"י על שיר השירים

אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי׳ מקרא אחד יוצא לכמה טעמים וסוף דבר אין לך מקרא יוצא מידי פשוטו ומשמעו׳ ואף על פי שדברו הנביאים דבריהם בדוגמא צריך ליישב הדוגמא על אופניה ועל סדרה כמו שהמקראות סדורים זה אחר זה׳ וראיתי לספר הזה כמה מדרשי אגדה יש סודרים כל הספר הזה במדרש אחד ויש מפוזרים בכמה מדרשי אגדה מקראות לבדם ואינם מתיישבים על לשון המקרא וסדר המקראות ואמרתי בלבי לתפוס משמע המקרא ליישב ביאורם על סדרם׳ והמדרשות מרבותינו אקבעם מדרש ומדרש איש איש במקומו׳ ואומר אני שראה שלמה ברוח הקדש שעתידין ישרא׳ לגלות גולה אחר גולה חרבן אחר חרבן ולהתאונן בגלות זה על כבודם הראשון ולזכור חיבה לאשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים לאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה ויזכרו את חסדיו ואת מעלם אשר מעלו בו ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים׳ וייסד הספר הזה ברוח הקדש בלשון אשה צרורה אלמנות חיות משתוקקת על בעלה מתרפקת על דודה מזכרת אהבת נעוריה אליו ומודה על פשעה אף דודה צר לו בצרתה ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יפיה וכשרון פעליה אשר בהם נקשר עמה באהבה עזה להודיעה כי לא מלבו ענה ולא שלוחיה שלוחין כי עוד היא אשתו והוא אישה והוא עתיד לשוב אליה בב״ אמן״

שיר השירים אשר לשלמה׳ שהיא חביבה מכל השירים לפי שיש בה שבח להקב״ה ראשו כתם פז שבח התורה ויגלו עלי אהבה שבח ישרא׳ כשושנה בין החוחים שבח קבוץ ג׳ גלויה׳ הסורי מראש אמנה ולמה כל השירים מרוואין והיא רחוקה ע׳ פרעה בן שטבור״ דכתיב מצאוני השומרים כתוב ברתו״ **שלשה** ספרים כתב שלמה׳ שיר השירים וקהלת ג׳ שירים כנגד שלשה עולמות׳ העה״ז כתב משלי ג׳ ביום הלליך׳ ולאותו המשיח למנצח על השמינית ולעה״ב בנבל עשור׳ אשר לשלמה למי שהשלום שלו ונותנו שלום עם בריותיו׳ אמת גורלה על הצדיקים ועל הרשעים ועושה ש׳ שלום בין מלאכים של עושה שלום במרומיו שהמים אין מ׳ מכבים אפושל הדקים׳ והבדקים אין שורפין המים ואמ׳ ולבנה וכוכבים שלא את רעם והולכים ושלום ביניהם ואינם מזיקים זה לזה וכן את מוצא ואם מתלקחת בתוך הברד שהיו ב׳ יורדים שעכם כאחד ולא היו מזיקין זה לזה׳

ישקני מנשיקות פיהו׳ יש דברים שמנשקים עליהם את׳ הפה כתוב אחד אומר בלבי צפנתי אמרתך וכתוב אחד אומר בשפתי ספרתי׳ ד״א ישקני מנשיקות א״ר יוחנן מלאך אחד יוצא מן השמים לפני כל דבור ודבור ומחזר על כל אחד ואחד מישרא׳ ואו׳ מקבל עליך את הדבר הזה כך וכך מצות יש בו כך וכך קלים וחמורים כך וכך גזרות בשוות יש בו׳ כך וכך עונשים יש בו כך וכך שכר יש בו ואומר לו הן והוזר ואומר מקבל עליך אלוהו של הקב״ה ואומר לו הין והין מיד הוא נושקו על פיו׳ משל למלך שהיה מבקש לישא לו אשה בת טובים וגמנין שלה משלח שליח ואמרה לו איני כדאי לשמחהו אלא רבוני לשמוע הדבר מפיו כך הבטנו רצוננו לראות את מלכינו הקב״ה ויישב משה את דברי העם ה׳ ומשנה שמעו מפי הגבורה אנכי אין לנו ולא היו׳ שכחין׳ וכשאמרו למשה דבר אתה חזרו להיות למדים ושכחין׳ ישקנו מנשיקות׳ ייטי יטהרנו ידבקנו׳ ישבעני ישנני כמו׳ ישקט משיקות׳ נשל כל צרכיו׳ רב הונא ב״ר אחא ב׳ נושקי רומי קשת׳ א״ר שמואל בר נחמני יתב הג״ן מתלמ״ים לבעלנו כך לא מתקיימין׳ גושע בה מן הדת רומתות בגרינום והרב כיניה בידם׳ כיתות שהוא רוכב משבי צלין נותנות חיים בעה״ז וחיים לעה״ב׳ א״ר שמעון בי רבי כי טובים דודיך מיין את רומין דב לנה דונין זה לנה קרובין הם זה לנה כרח״ם אורודי או בן דודי יגאלנו א״ר שמעון בי רבי ירבי נובי סונרים לברי מצויה שב כי טובים דודיך אבא הבינים לברי סונרים כלה של ואכך כ״ין הטוב׳ חבר״א בשם ר׳ יוחנן חמורים לברי סונרים לנה אומר מנשיקות ב׳ נשיקות מיין נמשלו את ל״ין ומש״ ד״א ישקני מנשיקות פיהו או עשרה הדברות ששמעו מפי הגבורה לנה אומר מנשיקות ב׳ בין הנאמן׳ שטעמו אחת לעשר הדברות ואחת קבלת התורה״ כי טובים דודיך מיין תנחומין אף ד״א בנחומין דכת׳ ביה הנאמר׳ שמעו נפשי׳ מה היין כל מה שמתיישן משתבח׳ אף ד״א כל מה שמתיישן בגוף משתבחין׳ ד״א כי טובים דודיך או האבות׳ מיין׳ אלו הנשיאים״ ד״א דודיך או הקרבנות׳ מיין׳ אלו הנסכים׳ ד״א טובים או ישרא׳ ושבעים אומות מיין״ **לריח** שמניך טובים שמן הורק שמך׳ א״ר ברכיה למה היה אברהם דומה לצלוחית של פלסמון מוקפת צמיד פתיל ומונחת בזויה ולא היה ריחה נודף כיון שהיה מטלטלת היה ריחה נודף׳ כך אמר הקב״ה לא״א טלטל עצמך ממקום למקום ושמך מתגדל בעולם״ עב׳ כן עלמות

שיר **שירין**

השירים אשר לשלמה׳ ישקני

ותושבחן דאמר שלמה נבייא מלכא דישראל ברוח נבואה קדם רבון כל עלמא ייי׳ עשרתי שירתא אתאמרו בעלמא הדין שירא דא משובח מכולהון׳ שירתא קמייתא אדם בזמן דאשתביק ליה חוביה ואתא יומא דשבתא ואגין עלוי׳ פתח פומיה ואמר מזמור שיר ליומא דשבתא׳ שירתא תנייתא אמר משה עם בני דישראל בזמן דבזע להון מרי עלמא ית ימא דסוף פתחו כולהון ואמרו כחדא שירתא דהכדין כתיב בכין שבח משה ובני ישראל׳ שירתא תליתאה אמרו בני דישראל בזמן דאתיהיבת להון בירא דמיא דהכדין כתיב בכין שבח ישראל׳ שירתא רביעאה אמר משה נביא כד מטא זמניה למפטר מן עלמא ואוכח בה ית עמא בית ישראל דהכדין כתיב אציתו שמיא ואמליל׳ שירתא חמישאה אמר יהושע בר נון כד אגח קרבא בגבעון וקמו ליה שמשא וסיהרא תלתין ושית שעין ופסקו מלמימר שירתא׳ פתח פומיה איהו ואמר שירתא׳ דהכדין כתיב בכין ישבח יהושע קדם ייי׳ שירתא שתיתאה אמרו ברק ודבורה ביומא דמסר ייי ית סיסרא וית משריתיה ביד בנוי דישראל דהכדין כתיב ושבחת דבורה וברק בר אבינועם׳ שירתא שביעאה אמרת חנה בזמן דאתיהיב לה בר מן קדם ייי דהכדין כתיב וצליאת חנה ברוח נבואה ואמרת׳ שירתא תמינאה אמר דוד מלכא דישראל על כל נסיא דעבד ליה ייי פתח פומיה ואמר שירתא דהכדין כתיב ושבח דוד בנבואה קדם ייי׳ שירתא תשיעאה אמר שלמה מלכא דישראל ברוח קודשא קדם רבון כל עלמא ייי׳ שירתא עשיריתא עתידין למימר בני גלותא בעדן דיפקון מגלותא דהכדין כתיב ומפרש על ידוי דישעיה נביא׳ שירא הדין יהי לכון כחדוה כליל אתקדשות חגא דפסחא וחדוות לבא כעמא דאזלין לאתחזאה קדם ייי תלת זמנין בשתא במיני זמר וקל טבלא למיעל לטורא דייי ולמפלח קדם ייי תקיפא דישראל״ ישקני אמר שלמה נביא בריך שמיה

רש״י

שיר השירים אשר לשלמה׳ שכן רבותינו כל שלמה האמורים בשיר השירים קדש מלך שהשלום שלו׳ שיר שהוא על כל השירים אשר נאמר להקב״ה מאת עדתו ועמו כנסת ישרא׳ אר׳ עקיבא לא היה העולם כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישרא׳ שכל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים׳ א״ר אלעזר בן עזריה למה הדבר דומה׳ למלך שנטל סאה חטים ונתנה לנחתום אמר לו הוצא לי כך וכך סולת וכך וכך מורסן וכך וכך סובין וסלית לי מתוכה גלוסקא אחת מנופה ומעולה כך כל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים שכולו יראת שמים וקיבול עול מלכותו״ ישקני מנשיקות פיהו׳ זה השיר אומרת בפיה ובאלמנותה מי יתן וישקני המלך שלמה

ד״א אם עשיה התורה שמשלה בשמן שמר הולך בכל העולם והאומות אוהבים אותך של על כן עלמות אהבוך או המלכיות של ונעלמות אין מספר׳ ד״א עלמות אהבוך העה״ז והעה״ב״ **משכני** אחריך נרוצה׳ מי שמשכוני בכל חבמי הארץ אחריו שלא בטובתו״ **הביאני** המלך חדריו ד׳ בשלום ויצא בשלום צבה אומר הביאני המלך חדריו׳ ד״א הביאני המלך חדריו או חדרי גן׳ הביאני המלך חדריו או חדרי התורה של המוקם להראות לישרא׳ את גנזי המרום והחדרים שבשמים׳ ד״א הביאני המלך חדריו או חדרי׳ ויגל לכם את נביאיו זה ספר בראשית שבו את החלה ב״ייתו של עולם״ אשר צוה את עשרת הדברות׳ ומי מגן יבא ליגאת ויגלה להם חדרי באות וחדרי

עלמות אהבוך הטובנו כך עלמות הרבה דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן ד״א עלמות אהבוך או בעלי תשובה על מוה אהבוך ד״א או גירי של גזירה: ד״א עלמות אהבוך על שעלמות מהן מהן שכרן של צדיק׳ לעה״ב: ד״א לריח שמנך ולמה נמשלו בשמן מה שמן־אלה לאדם ומבדיל בינו לבין הערלים: כך לא הוזרדו ע״ כ ורחוה הי׳ לברך:

ייי דיהב לן אורייתא על ידוהי דמשה ספרא רבה דישראל כתיבא על תרין לוחי אבנין ושתא סדרי משנה וגמרא בגירסא והוה מתמלל עמנא אפין באפין כגבר דנשיק לחבריה מן סגיאות חיבתא דחביב לן יתיר משבעין עממיא" לריח לקל נסך וגבורתך דעבדתא לעמך בית ישראל זעו כל עממיא דשמעו ית שימע גבורתך ואתך טבא ושמך קדישא אשתמע בכל ארעא דהוה בחיר מתמשח רבותא דהוה מתרבי על רישי מלכין וכהנין ובגין כין רחימו צדיקיא למהך בתר אורח טובך בדיל דיחסנון עלמא הדין ועלמא דאתי" משכני בד נפקו עמא בית ישראל ממצרים הות מדברת שכינה מרי עלמא קדמיהון בעמודא דעננא ביממא ובעמודא דאישתא בליליא אמרו צדיקי דרא ההוא רבון כל עלמא נגידנא בתרך ונהי רהטין בתר אורח טובך וקריב יתן בשפולי טורא דסיני והב לן ית אוריתך מן בית גנזך דרקיע ונחדי ונבדח בעשרין ותרתין אתוון דמתכתבא בהון ונהי דכרין יתהון ונרחם ית אלהותך ונהי מתרחקין מבתר טעות עממיא וכל צדיקיא דעבדין דתקין בדמך יהון דחלין מנך

משיקות פיהו כי טובים דדיך
מיין לריח שמניך טובים שמן
תורק שמך על כן עלמות אהבוך
משכני אחריך נרוצה הביאני
המלך חדריו נגילה ונשמחה
בך נזכירה דדיך מיין מישרים

רשי

שלמה מנשיקות פיהו כמו מאז' לפי שיש מקומות שנושקין על גב היד ועל הכתף אך אני מתאוה ושוקקת להיותו נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן א' כלה פה אל פה "כי טובים לי דודיך מכל משתה יין ומכל עונג ושמחה ולשון עברי הוא להיות כל סעודת עונג ושמחה נקראת על שם היין כענין שנ' אל בית משתה היין להסתר בשיר לא ישתו יין והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם בהו ביאור משמעו ונאמר דוגמא שלו על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים ואותם דודים עודם עריבים עליהם מכל שעשוע ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו וזהו ישקני מנשיקות פיהו" לריח שמניך טובים שם טוב נקרא על שם שמן טוב "לריח שמניך טובים" שהריחו בהם אפסי ארץ אשר שמעו שמעך הטוב בעשותך נוראו' במצרים" שמן תורק" נקרא שמך להיות נאמר עליך אתה שמן אשר תורק תמיד להיות ריח ערב שלך יוצא למרחוק שכן דרך שמן ערב בכל עת שהוא בצלוחית החותמה אין ריחו נודף פותחה ומריק שמנה לכלי אחר ריחו נודף" על כן עלמות אהבוך" בת יתרו לקול השמועה ונתגיירו אף רחב הזונה אמרה כי שמענו את אשר הוביש יי' ועל ידי כן כי יי' אלהיכם הוא אלהים בשמים וגו'" עלמות" בתולות' לפי שהדבור דומהו לבחור שאהובתו מחבבתו ולפי הדוגמא העלמות הן האומות" משכני אחריך נרוצה" אני שמעתי משלוחיך רמז שאמרת למשכני ואני אמרתי אחריך נרוצה להיות לך לאשה" הביאני המלך חדריו" וגם היום הזה עודנה לי גילה ושמחה אשר נדבקתי בך" נזכירה דודיך" גם היום באלמנות חיות תמיד אזכיר דודיך הראשונים מכל משתה עונג ושמחה" מישרים אהבוך" אהבה עזה

אהבת שחורה אני בעיני ולבנים במצרים ונאוה אני במולכי יהודה רבי יהושע בן פרחי' אומר לא היה שלא היה שוטן עשר דבות ר' לוי בר חיית אמר הלת שחורה אני כל ימי השבוע ונאוה אני בשבת שחורה אני כל השנה ונאוה אני ביום הכפורים שחורה אני ונאוה לעה"ב בנות ירושלים א"ר יוחנן עתיד להיות מטורפולין לכל המדינות" אל תראוני שאני שחרחרת כגון משה שאמר את המורים" בני אמי נחרו בי בני אומתי זה דתן ואבירם נתנחו בי נחרו בי ומלאו את הדין הכון את עלי שמונו נוטרה את כתיבנתי במדבר שנים וארבעים מסעות ולא היה לי ליכנס לארץ מיד הוי כרמי שלי לא נטרתי" שכוני נוטרה את הכרמים

לכבוד

שחורה כד עבדו ורחמינן ית פקודך בית ישראל ית עגלא אתקדרו אפיהון כבנוי דכוש דשרין במשכני קדר וכד תבו בתיובתא ואשתביק להון סגת זיו יקר אפיהון כמלאכא על דעבדו יריעתא למשכנא ושרת ביניהון שכינתא דיי' ומשה רבהון סליק לרקיעא ויהב שלם ביניהון ובין מלכהון" אל אמרת כנשתא דישראל בכל קביל עממיא לא תבזון יתי על דאנא קדליתא מכבון על דעבדית כעובדיכון וסגידית לשמשא וסיהרא דנביאי שקרא אינון גרמו לאסתקפא תקוף רוגזא דיי' עלי ואלפוני למפלח לטעותכון ולהלכא בנמוסיכון ומרי עלמא דהוא אלהי לא פלחית ולא הלכית בנמוסיה ולא נטרית ית פקודוי וית אורייתיה"

אהבוך שחורה אני ונאוה בנות
ירושלם כאהלי קדר כיריעות
שלמה אל תראוני שאני
שחרחרת ששזפתני השמש
בני אמי נחרו בי שמוני נטרה
את הכרמים כרמי שלי לא
נטרתי הגידה לי שאהבה
נפשי איכה תרעה איכה תרביץ
בצהרים שלמה אהיה כעטיה

שחורה אני ונאוה היו נגעי

בצהרים כבית גנזי

הגידה כד מטא זמניה דמשה למפטר מן עלמא אמר קדם יי' גלי קדמי דעמא הדין עתידין למחב ולהלכא בגלותא כען חוי קדמי איכדין יתפרנסון וישרון ביני עממיא דקשין גזירתהון כחומתא וכשרבי שמשא דטיהרא בתקופת תמוז ולמא דין יהון מטולטלין ביני עדרי בנוי דעשו וישמעאל דמשתפין לך טעותהון לחבריא"

לכבוד האומות וכרמי שלי זה ה' הקב"ה לא נטרה הגידה לי שאהבה נפשי א' אומר שנהגתי בפסי עליך איכה תרעה בירות הגשמים איכה תרביץ במוע' אהובה כל מרעיה כנשים שבגבי אי' בר' חנינא נמשלו נביאי ישר' כנשים מה האשה הזאת אינה מתביישת לתבוע צרכי ביתה מבעלה כך הנביאים אינם מתביישים לתבוע צרכיהם של ישראל מן הקדוש ב"ה

רשי

אהבת מישור בלי עקבה ורכסים אשר אהבוך אני ואבותי באותן הימים זהו פשוטו לפי ענינו' ולפי דוגמתו הם מזכירים לפניו חסד נעורים אהבת כלולות לכתם אחריו במדבר ארץ ציה וצלמות וגם צדה לא עשו להם והאמינו בו ובשלוחו ולא אמרו היאך נצא למדבר לא מקום זרע ומזונות והלכו אחריו והוא הביאם לתוך חדרי היקף ענניו בזו עודם היום גלים ושמחים בו אף לפי עניים וצרתם ומשתעשעים בתורה ושם מזכירים דודיו מיין ומישור אהבתם אותו" שחורה אני ונאוה וגו' אתם רעותי אל אקל בעיניכם אף אם עזבני אישי מפני שחרותי שבי כי שחורה אני על ידי שזיפת השמש ונאוה אני בחיתוך איברים נאים' אם אני שחורה כאהלי קדר המשחירים מפני הגשמים שהם פרוסים תמיד במדברות קלה אני להתכבס להיות כיריעות שלמה' דוגמא היא זו אומרת כ"י לאומות שחורה אני במעשי ונאוה אני במעשה אבותי ואף במעשי יש מהם נאים' אם יש בי עון העגל יש בי כנגדו זכות קבלת התורה' וקורא לאומות בנות ירושלם על שם שהיא עתידה ליעשות מטורפולין לכולן כמו שניבא יחזקאל ונתתי אותם לך לבנות כמו עקרון ובנותיה" אל תראוני' אל תסתכלו בי לבזיון שאני שחרחורת לפי שאין ז שחרותי וכיעורי ממעני אני אלא על ידי שזיפת השמש שאותו שחרות נוח להתלבן בשיעמוד בצל:

צאי לך בעקבי הצאן מלמד שהראה הקב"ה למשה כל רועים ופרנסים של ישראל עד שעמד עקבה: ורעי את גדיותיך אתקרי גדיותיך לא גדייתיך: א"ר ברוין ואיתימא ר' יוסף בר שמעיה בזמן שבצדיק בדור צדיקים נתפסים על הדור אין צדיקים בדור תינוקות של בית רבן נתפסין על הדור" א"ר זעירא ואמרי לה ר"ש גרדא מאי קרא אם לא תדעי לך ומה בגדיותיך גדיים אותה שמכנס על הרועים" אם לא הגעי לך שכל ומה שישראל טובים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם' וכשאין עושין רצונו של מקום מוסרם בידי אומה הגבה ולא בידי אומ' שלא היתה רגלו בהמה" לססתי ברכבי פרעה' רכב פרעה על סוס זכר כביכול נגלה עליו הקב"ה על סוס זכר שנ' וירכב כרוב סוסיך

על עדרי חבריך: אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיתיך על משכנות הרעים: לססתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי: נאוו לחייך בתורים צוארך בחרוזים:

אמר קב"ה למשה רבה: אמר קב"ה לעמיה חיבעיא להון למהוי בגלותא כנשתא דיש דמתילא לריבא שפירתא ודנפשי תהי רחים לה תהא מהלכא באורחיהון דצדיקיא ותהי מסדרא צלותא על פום ברזלהא ומדברי דרהא ותהי מאלפא לבנהא דמתילין לגדיי עזין למהך לבי כנשתא ולבי מדרשא ובההיא זכותא יהוין מתפרנסין בגלותא עד זמן דאשלח להון מלכא משיחא ויהי מדבר יתהון בניח על משכניהון הוא בית מקדשא דיבני להון דוד ושלמה רעייתי דישראל: לסוסתי כד נפקו עמא בית ישראל ממצרים רדפו פרעה ומשריתיה בתריהון ברתכין ובפרשין והות אורחא סגירא להון מתרבע סטריהון מן ימינא ושמאלא הוו מדבריא דמליין חיוון קלן ומן בתריהון הוה פרעה רשיעא ומשריתיה ומן קדמיהון הוה ימא דסוף. מה עבד קב"ה אתגלי בכח גבורתיה על ימא ונגב ית מיא וית טינא לא נגב. אמרו רשיעיא וערבלאין ונוכראין דביניהון ית מוי דימא יכיל לנגבא וית טינא לא יכיל לנגבא. בההיא שעתא תקף רוגזא דיי' עליהון ובעא לשנקותהון במוי דימא היכמא דאשתנקו פרעה וחיילותוהי רתכוהי ופרשוהי וסוסוותוי. אלולי משה נביא דפרס ידוי בצלו קדם יי' ואתיב רוגזא דיי' מנהון ופתח איהו וצדיקי דרא ית פומהון ואמרו שירתא ועברו בגו ימא ביבשתא בגין זכותא דאברהם יצחק ויעקב רחימויא דיי': נאוו כד נפקו למדברא אמר יי' למשה כמה יאי עמא הדין לאתיהבא להון פתגמי אוריתא ויהון כזממין בליסתהון דלא יעדון מן אורחא טבא היכמה דלא עדי סוסיא דזממא בליסתיה. וכמה יאי קדלהון לסוברא ניר פקודיא ויהי עליהון כנירא על קדל תורא דהוא חריש בחקלא ומפרנס יתיה וית מריה:

רשי

בני אמי נחרו בי הם בני מצרים שגדלתי ביניהם ועלו עמי בערב רב הם נחרו בי בהפתם ופתויים עד ששמוני נוטרה את הכרמים ושם שזפתני השמש והושחרתי כלומר נתנוני עובדת אלהים אחרים וכרמי שהיה שלי מאבותי לא נטרתי. מציבו פרנסים נקראים במקרא בלשון כרמים שנ' ונתתי לה את כרמיה משם ומתרגמינן ואמני לה ית פרנסהא. וכן לא יפנה דרך כרמים. הגידה לי שאהבה נפשי. רוח הקדש מכשיו חוזר ומדמה אותה לצאן החביבה על הרועה. אומרת כ"י לפניו כאשה לבעלה הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה צאנך בין הזאבים הללו אשר הם בתוכם ואיכה תרביצם בצהרים בגלות הזה שהיא עת צרה להם כצהרים שהיא עת צרה לצאן. שלמה אהיה כעוטיה. ואם מה איכפת לך אין זה כבודך שאהיה כאבילה עוטה על שפה בוכיה על צאני. על עדרי חבריך. אצל עדרי שאר הרועים שהם רועים צאן כמותך כלומר בין גדודי

סוסתי ברכבי פרעה של סוס נקבה כבי יכו' נגלה עליו על סוס נקבה של לסוסתי ברכבי פרעה. א"ר שני"ב ד"ך כנים לסוסתי לססתי כתיב א"ל הקב"ה כשם ששש על נוצרי' לאבדם כך ישראל ששתי על שנאיהם לאבדם ומי גרם לים לשוב להבלע מימיכם ומשמאלם בזכות ההורה שהם עתידים לקבל מימינם שנ' מימינו אש דת למו: נגו' ומשמאלם אלו תפילין: נאוו לחייך בתורי בתור שבכה ובגורה שבעל פה: צוארך בחרוזים זו הפייטנים: ד"א נאוו לחייך כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע: צוארך בחרוזים זו עמידתהן לפני הס"

ד"א מה האלהים באו גברתו גם לאכול ולדבר כך לא נבראו ישראל אלא לתורה ולא נבראו אלא הצוות
[illegible] לתורה: ד"א בתורים שתי תורות. ד"א נאוו תורים טובים לישרא': ד"א לכבורים בהורת הבכ' זאת התורה המעולה זאת תורת המנחה:
[illegible] בשתי תורים שבכתב ושבעל פ' בצוי אין זה משה ואהרן שאור טוב זב על זב. זה שמח בגדולתו של זה וזה שמח בגדולתו
[illegible] זה שמח בגדולתו של זה דכתיב וראך ושמח בלבו וכתי' ירד על הזקן זקן אהרן. אח"כ אמר ומי שם זקנים היו לאהרן דכתי' על הזקן
[illegible] א"א כיון שהיה נבגד רואה שמן המשחה שהיה יורד על זקנו של אהרן היה דומה עליו כאלו ירד על זקנו של משה. והיה שמח לכך
נאמר

תורי זהב נעשה לך עם נקדות הכסף: עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו: צרור המר דודי לי בין שדי ילין: אשכל הכפר דודי לי בכרמי עין גדי: הנך יפה רעיתי

בכין אתאמר למשה פק לרקיעא ואתין לך ית תרין לוחי אבניא דחציבין מספיר כורסי יקרי בהיכן כלהב טב מסודרן בסטין כתיבין באצבעי גליף בהון עסרתי דבריא דקיקין יתיר מן כספא דמזוקק שבע זמנין שבעה דסכום עניניין דמתפרשין בהון ארבעין ותשע אפין ואתיהבנון על ידך לעמא בית ישראל: עד ועד דהוה משה רבהון ברקיעא לקבלא ית תרין לוחי אבניא ואוריתא ותפקידתא קמו רשיעי דרא ההוא ועברו עיגל דדהב ועירבובין דביניהון ואסריאו עובדיהון ונפק להון שום ביש בעלמא דמקדמת דנא הוה ריחיהון נדיף בעלמא ובתר כין סריאו בנרדא דריחיה ביש לחדא ונחת מכתש סגירו על בסרהון: צרור בההוא זמנא אמר יי' למשה איזיל חות ארום חביל עמך פסק מני ואשיצינון בכין תב משה ובעא רחמין מן קדם יי' ודכר יי' להון עקידת יצחק דכפתיה אבוי בטור מוריה על מדבחא ותב יי' מן רוגזיה ואשרי שכינתיה ביניהון כמלקדמין: אשכול הא בכין נחת משה ותרין לוחי אבניא בידיה ובגין חובי ישראל אתיקרו ידוי ונפלו ואתברו. בכין אזל משה ושף ית עגלא ובדר ית עפריה לנחלא ואשקי ית בני ישראל וקטל ית כל מן דאתחייב קטול וסליק זמנא תניתא לרקיעא וצלי קדם יי' וכפר על בני ישראל. בכין אתפקד למעבד משכנא וארונא. ביה זמנא אוחי משה ועבד ית משכנא וית כל מנוי וית ארונא ושוי בארונא ית תרין לוחין אחרנין ומני ית בנוי דאהרן כהנא למקרב קורבנא על מדבחא ולנסכא ית חמרא על קורבניא. ומנין הוה להון חמרא לנסכא הלא אינון במדברא לא אתר כשר לבית זרע ואף לא תינין וגופנין ורמונין. אלא הוו אזלין לכרמי עין גדי ונסבין מתמן אתכבלין דענבין ועצרין מנהון חמרא ומנסכין יתיה על מדבחא רבעות הינא לאימרא חד: הנך כד עבדו ישראל רעותא דמלכהון הוא במימריה משבח יתהון

רשי

האומות המשוכים על אהים אחרים ויש להם מלכים ושרים מנהיגים אותם. אם לא תדעי לך. זו היא תשובת הרועה אם לא תדעי לך להיכן תלכי לרעות צאנך את היפה בנשים שהלך לו הרועה מלהנהיג אותם. צאי לך בעקבי הצאן. הסתכלי בפסיעת דרך שהלכו הצאן והעקבים ניכרים וכן הרבה במקרא ועקבותיך לא נודעו כחמסו עקביך והוא יגוד עקב ישוב על עקביו. ואורתו הדרך לכי. ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים. בין משכנות שאר הרועים שאת אצלם וזה הדוגמא אם לא תדעי לך כנסייתי ועדתי היפה בנשים בשאר אומות איכה תרעי ותנצלי מיד המציקים ליך להיות ביניהם ולא יאבדו בניך. התבונני בדרכי אבותיך הראשונים שקבלו תורתי ושמרו משמרתי ומצותי ולכי בדרכיהם ואף בשכר זאת תרעי גדיותיך אצל שרי האומות. וכן אמר ירמיה הציבי לך ציונים שיתי לבך למסלה וגו'. לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי. לתמ"ז כמו לתמר לקול תתו המון מים וכמו לתמ"ז לריח שמניך. לקביצת סוסים הרבה שאספתי ואחנותי

עלובה כלה שזנתה בתוך חופתה שנ' עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו. אמר רבא עדיין חביבותא היא גבן דכתי' נתן ולא הסריח
צרור המור דודי לי אין ערך בבשמים כמור אף הקב"ה דחם מכל בתי עולם. ולמה מרמז הקב"ה בצרור לפי שאין כל העולם כולו כ
כדאי לפניו ומצמצם שכינתו בין שני בדי הארון דכתי' בין שדי ילין. את מוצא שהבב הקב"ה את ישראל יותר ממלאכי השרה
שאלו אומות העולם לא כרחוק עו' אמר שכ' שרפים עומדים ממעל לו. וישראל עומדים במספן ואין אחד מהם ניזוק. ד"א צרור המור זה
ללה שלני הבכורה. ד"א זה הפסוק שהפסיק הקב"ה בין מלחמות גוג להח"ג המתים. צרור רבינו פתחין קר"א מחבנים. מה המור
אינו

אשכל הכפר דודי לי ש כפיק אחר ה' הכפר

נאמר על הזקן הזכוב: צוארך בחרוזים או ע' זקנים שהיו יורדים אחריהם כלבוש של מרגלית: נאוו לחייך אז הרבנים: צוארך בחרוזים או התלמידים שהם חוזרים אחריהם כי צואריהם לשמוע ד"ת. צוארך בחרוזי' בשעה שהם חוזרים מכ"ה לנביאים ומנביאים לכתובי' והאש מלהטת סביבותיהם. עד שהמלך במס' עד שהשכינה בשמי מרום קבלו עליהם ישראל ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. אמר עולא

במימליא דמלאכיא קלישיא ותמר׳ כמה יאין עובדיך ברתי חביבתי כנשתא דישראל בזמן דאת עבדא רעותי ועסקא בפתגמי אוריתי׳ וכמה תקנין עובדיך ועיניך כגוזלין בני יונתא דמתכשרן לאתקרבא על מדבחא׳ היך אחיבת כנשתא דישראל קדם רבון עלמא וכין אמרת׳ כמה יאיא שכינת קודשך בעדן דאת שרי ביננא ומקביל ברעוא צלותנא ובעדן דאת משרי בפוריינא חביבא ובננא סגין ענוי ארעא ואתנהגא פישין וסגן כאילן דנציב על עינא דמיא דעפייה שפיר ואנביה סגי׳

ב

הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים הנך יפה דודי אף נעים אף ערשנו רעננה קרות בתינו ארזים רהיטנו ברותים אני חבצלת השרון שושנת העמקים כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות

קוריה אמר שלמה נביא כמה יאי בית מקדשא דיי׳ דאתבני על ידי מן קיסי גולמיש אבל יאיר יהי יאי בית מקדשא דעתיד לאתבנאה ביומי מלכא משיחא דכשוריהי יהוין מן ארזין דגנתא דעדן ושירותוהי יהוין מן ברותי ושאגי ושורבני׳ אני אמרת כנשתא דישראל בעדן דמשרי מרי עלמא שכינתיה ביני אנא מתילא לנרקיס רטיב מגנתא דעדן ועובדי יאין כוורדא דבמישר גנתא דעדן׳ כשושנה ובעדן דאנא סטיא מן אורחא דתקנא קדמוי ואיהו מסליק שכינתיה מני אנא מתילא לוורדא דמלבלבא ביני סליא דנעיצן עפיהא ובזיען הכדין אנא נעיצא ובזיעא מגזירן ביני מלכין בעלמא

רש״י

מהגנותי לצאת לקראתך ברכבי פרעה להושיעך כמו שנ׳ דרכת בים סוסיך סוסים הרבה שסי׳ למיתיך רעיתי שתקתיך מצעקתך שנ׳ ואתם תחרישון זאת ראיתי בספרי אגדה׳ ד״א דמיתיך רעיתי שם דמיתיך רעיתי שם הראיתי לכל שרעיתי את״ לסוסתי קבוצת סוסי דמיתיך׳ כמו אותי דמו להרוג׳ כי שם קשטתיך בקשוטים נאים׳ נאוו לחייך בתורים׳ שורות נזמי אוזן ומצחות זהב צוארך בחרוזים׳ ענקי זהב ומרגליות חרוזות בפתילי זהב של בזת הים׳׳ תורי זהב נעשה לך׳ נמלכנו אני ובית דיני לפני בוא פרעה שאשיאנו ואחזק את לבו לרדוף אחריך עם כל שבדו בגזי אוצרותיו כדי שנעשה לך תורי קשוטי הזהב׳ עם נקודות הכסף׳ שהיה בידך כבר שהוצאתי ממצרים שגדולה היתה בזת הים מבזת מצרים׳ נקודות׳ כלי כסף מנוקדים ומצויירים בחברבורות וגוונים׳ עד שהמלך במסבו׳ משיבה כ׳ ואומרת כל זה אמת טובה גמלתני ואני גמלתיך רעה כי בעוד המלך על השולחן מסיבת חופתו נרדי נתן ריחו חילוף להבאיש בעוד שהשכינה בסיני קלקלתי בעגל׳ ולשון חיבה כתב הכתוב נתן ריחו ולא כתב הבאיש או הסריח לפי שדבר הכתוב בלשון נקיה׳ צרור המור דודי לי׳ דודי נעשה לי כמי שיש לו צרור המור בחיקו ואמר לו הרי לך צרור זה שיתן ריח טוב מן הראשון שאבדתי כך הקב״ה נתרצה לישראל על מעשה העגל ומצא לה כפרה על עונם ואמר התנדבו למשכן ויבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל׳ בין שדי ילין׳ אעפ׳ שמעלתי בו אמר לשכון שם בין שדי׳ בין שני בדי הארון׳ אשכל הכופר׳ יש בושם ששמו כופר כמו כפרים עם נרדים ועשוי כעין אשכולות׳ בכרמי עין גדי׳ שם מקום

ד״א ופס הנך צבי׳ ונמה דודי לצבי או לעופר האילים׳ מה הצבי אין עורו מחזיק את בשרו כך בא הינה א׳׳ מיחזקה פרוקיה׳ ... אף ערשנו רעננה לשה בל׳ אף חשרב כנ׳ אפי׳ אלף שאתה מביא עלינו נעים האו שאנו שמים האבב׳ ... הנך יונים מה ... אין אחת מהם נספת לסכנה של אבירהם׳ כך שלש שורות של הא׳ ובל א׳ וא׳ מכיר את מקומו׳ ד״א מה יונה תמה אף ישראל ... לקב״ה בג״ע׳ שלא אמרו די לעשר מצוות או שלשים או עשרים שא אמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע׳ ד״א מה היונה מסודת ... כך ישרא׳ כל מה שמסגלין לקב״ה׳ ומה יונה אפ״לו אדם נוטל את גוזליה מתחתיה אינה מנחת שובכה׳׳ ד״א הנך יפה במדוה ובגמילות

כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני שמאלו תחת לראשי וימינו

ביני פלכי עממיא׳׳ כתפוח היכמא דאתי ומשובח אתרוגא ביני אילני סרק וכולי עלמא מודעין יתיה כין רבון עלמא יאי ומשובח ביני מלאכיא בעדן דאתגלי על טורא דסיני בזמן דיהב אוריתא לעמיה בהיא שעתא בטלל שכינתיה רגיגית למתב׳ ופתגמי אוריתיה בסיתן על מוריגי ושכר פקודוי נטירן לי לעלמא דאתי׳ הביאני אמרת כנשתא דישראל אעיל יתי יי׳ לבית מתיבת מדרשא דישראל דסיני למילף אוריתא מפום משה ספרא רבא׳ וטיקס פקודוי קבילית עלי בחיבתא ואמרית כל דפקיד יי׳ אעביד ואשמע׳ סמכוני ובעדן דשמעית ית קליה דמתמלל מגו שלהובית אישתא זעית ורתעית בתרי מן רהיטתא בכין קריבית לות משה ואהרן ואמרית להון קבילו אתון קל פתגמא דיי׳ מגו אישתא ואעילו לבית מדרשא וסעידו יתי בפתגמי אוריתא דעליהון אתבסס עלמא והבו רדידין על צורי מפשר מליא קדישין דמתיקן על מוריגי כתפוחי גנתא דעדן׳ ואיהי עסקא בהון מאם אתסי בהון ארום מרעת חיבתא אנא׳׳ שמאלו כד הוו עמא בית ישראל אזלין במדברא הוו ענני יקרא מסחרן להון ארבעא מארבע רוחי עלמא בגין דלא ישלוט בהון עינא בישא׳ וחד מן עלויהון בגין דלא ישלוט בהון שרבא ושמשא ואף לא מטרא וברדא׳ וחד מלרע להון דהוה מסובר יתהון היכמא דמסובר תורביינא ית ינקא בעטפיה׳ וחד הוה רהיט קדמיהון מהלך תלתא יומין למככא טוריא ולמרמי מישריא וקטיל כל חיוון קלן ועקרבין דבמדברא והוה מתליל להון אתר כשר למבת בגין דהוו עסיקין באולפן אוריתא דאתיהיבת להון

רש״י

ושם הוא מצוי וראיתי באגדה שאותן כרמים עושים פירות ד׳ או ה׳ פעמים בשנה ׳ודוגמא היא לכמה כפרות ומחילות שמחל להן הקב״ה על כמה נסיונות שנסוהו במדבר׳׳ הנך יפה רעיתי׳ אני הייתי בושה בקלקולי והוא חזקני בדברי רצויים לומר סלחתי כדבריך והרי את יפה ויפה כי עיניך יונים׳ בלומר כלה שעיניה כעורים כל גופה צריך בדיקה׳ ושעיניה נאים אין גופה צריך בדיקה והדוגמ׳ זוהי מחלתי לך על עונך והרי את יפה בנעשה והנך יפה בנשמע׳ יפה במעשה אבות יפה במעשיך׳ כי עיניך יונים׳ צדיקים יש ביך שדבקו בי כיונה זו שמשמכרת את בן זוגה אינה מניחתו שתזדווג לאחר׳ כך ויאספו אליו כל בני לוי ולא טעו בעגל׳ ועוד הנך יפה במלאכת המשכן שנ׳ והנה עשו אותה וגו׳ ויברך אתם משה הרי שקלסם על כך׳׳ הנך יפה דודי אף נעים׳ לא היופי שלי אלא שלך אתה הוא היפה׳׳ אף נעים׳ שעברת על פשעי והשרית שכינתך בתוכי׳ וזהו קילוס של ירידת האש וירא כל העם וירונו׳׳ אף ערשנו רעננה׳ על ידי נעימותיך הנה רעננה ערשינו

ולצוות אהבם על המשכן וכשהגלו קחו אותם עמכם נתכל׳ גם אמר שלמה קורות בתינו ארזים : רהיטנו ברותים הקב״ה עושה נסים בשבילם לישרא׳ במעשה ליעקב אבינו׳׳ ד״א קורות בתינו ארזים אלו הספרים : רהיטנו אלו התינוקות רב אמי ורב אמי : אני חבצלת השרון אמרה כנסת ישרא׳ לפני הקב״ה רכונו של שלם חביבה אני שחבבתני יותר מכל האומות : חבצלת׳ ששעיתי צל השרון שאמרתי שירה ע״י משה שנ׳ אז ישיר משה ובני ישרא׳ : כשושנה בין החוחים מובחר בישרא׳ בשעה שהיו במצרים ומה השושנ׳ הזו בין החוחים קשה היא ללקטה מתוכן כך היו ישרא׳ קשים גם להגא׳ ממצרים שנ׳ או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי

תחבקני׃ השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ׃ קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות׃ דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן

ביד ימינא דיי׳ השבעתי בתר כין אתאמר למשה בנבואה מן קדם יי׳ למשלח תזגרין לאללא ית ארעא וכד תבו מלאללא אפיקו שום ביש על ארעא דישראל ואתעכבו ארבעין שנין במדברא. פתח משה פומיה וכין אמר אשבעית יתכון כנשתא דישראל ביי׳ צבאות ובתקיפי ארעא דישראל דלא תזידון למסק לארעא דכנען עד דיהי רעוא מן קדם יי׳ ויסופון כל דרא אנשי קרבא למיעת מגו משריתא היכמה דזדו אחיכון בני אפרים דנפקו תלתין שנין ממצרים עד לא מטא קצא ונפלו ביד פלשתאי דיתבין בגת וקטלו יתהון אלהין תוריכו עד זמן ארבעין שנין ובתר כין ייעלון בניכון ויחסנון יתה׃ קול אמר שלמה מלכא בעדן דהוו יתבין עמא בית ישראל במצרים סליקת קבילתהון לשמי מרומא הא בכין אתגלי יקרא דיי׳ למשה על טורא דחורב ושדר יתיה למצרים למפרק יתהון ולמפק יתהון מגו דחוק מרוות מצראי וטפו על קצא בגין זכותא דאבהתהון דמתילין לטוריא ושוור על זמן שעבודא מאה ותשעין שנין על צדקתא דאמהתהון דמתילין לגלמתא׃ דומה אמרת כנשתא דישראל בזמן דאתגלי יקרא דיי׳ במצרים בליליא דפסחא רכב על חזיות קלילא ורהט כטביא וכאורזילא דאיילא ואגין על בתיא דתמן הוון ואתעכל בתר אשוותנא ואשגח מן כוותא ואסתכל מן חרכיא וחזא דמא דנכסת פסחא ודמא דגזירת מהולתא דחקיק על תרענא וחס מן שמי מרומא וחמא

רשי

בבנינו ובבנותינו שהיו כולם נקבצים פה שנ׳ ותקהל העדה וגו׳ המשכן קרוי מטה שנ׳ ביום בחדר המטות אשר בבית יי׳ על שהם פריין ורביין של ישראל׃ קורות בתינו ארזים שבח המשכן הוא זה׃ רהיטנו לא ידעתי אם לשון קרשים או לשון בריחים אך ידעתי שהוא בלשון משנה שכינו רהיטי ביתו של אדם הן מעידין בו׃ חבצלת היא שושנה׃ שושנת העמקים נאה משושנת ההרים לפי שמרטבת תמיד שאין כח החמה שולט שם׃ כשושנה בין החוחים שמנקבין אותה ותמיד היא עומדת בנויה ולמתיומותה׃ כן רעיתי בין הבנות מפתות אותה לרדוף אחריהם לזנות כמותם אחרי אלהים אחרים והיא עומדת באמונתה׃ כתפוח אילן של תפוחים כשהוא בין אילני סרק הוא חביב מן כולן שפריו טוב בטעם ובריח׃ כן דודי בין הבנים בין הבחורים והדוגמא כך הקב״ה מכל האלהים נבחר לפכ׳ בצלו חמדתי וישבתי ומה התפוח הזה הכל בורחים הימנו לפי שאין לו צל כך ברחו כל האומות מעל הקב״ה במתן תורה אבל אני בצלו חמדתי וישבתי׃ אל בית היין אהל מועד

ששם בעצי לא הגיעו שלא הטעו לא כמעשה או ולא כמעשה או הב״ר כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו׃ כתפוח ...

שיר השירים

החלנות מציץ מן החרכים׃ ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך׃ כי הנה הסתו עבר הגשם חלף הלך לו׃ הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו׃ התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח קומי לכי רעיתי יפתי ולכי לך׃

למעיה דאכלין ית נכסת חגא דפסחא נורא על מתבא ועולשין ופטירין וחס עלן ולא יהב רשותא למלאך מחבל לחבלא בן׃ ענה ובעדן צפרא אתיב רחימי ואמר קומי לך כנשתא דישראל רחימתי דמלקדמין ושפירת עובדין אזילי נפקי מן שעבוד מצראי׃ כי הנה ארום הא זמן שעבודא דדמי לסתוא פסק׳ ושניא דאמרית לאברהם ביני פלגיא אתקטעו׃ מרות מצראי דמתיל למטרא טרידא חלף ואזל ולא תיספון למחזיהון עוד עד עלמא׃ הנצנים ומשה ואהרן דמתילין ללולבי דתמר אתחזיאו למעבד נסין בארעא דמצרים ועדן קטוף בוכריא מטא וקל רוחא דקודשא דפורקנא דאמריתה לאבוכון הא כבר שמעתון מה דאמרית ליה ואף ית עמא דישתעבדון בהון דאין אנא ובתר כין יפקון בקנינא סגי וכען צביתי למעבד מא דקיימית ליה במימרי׃ התאנה כנשתא דישראל דמתילא לבכורי תאינין פתחת פומה ואמרת שירתא על ימא דסוף ואף עולימיא ויניקיא שבחו למרי עלמא בלישנהון מן יד אמר להון מרי עלמא קומי לך כנשתא דישראל רחימתי ושפירתי איזילי מכא לארעא דקיימית לאבהתיך׃ יונתי

רשי

ששם ניתנו פרטיה ודקדוקיה של תורה׃ ודגלו עלי אהבה׃ וקבוצתו שדגלנו אל אהבה היא עלי עודני זוכרת אהבתו ודגלו׃ סמכוני עתה כמעת החולים באשישי ענבים או באשישות סולת נקייה רפדוני רפדו רפידתי סביבותי בתפוחים בריח טוב כדרך החולים׃ כי חולה אני לאהבתו כי צמאתי לו פה בגלותי׃ רפידה ל׳ מצע היא כמו ירפד חרוץ עלי טיט׃ שמאלו תחת לראשי במדבר וימינו תחבקני דרך ג׳ ימים נוסע לתור להם מנוחה ובמקום המנוחה מוריד להם מן ושליו׃ כל זה אני זוכרת עתה בגלותי וחולה לאהבתו׃ השבעתי אתכם׃ אתם האומות׃ בצבאות או באילות׃ שתהיו הפקר ונאכל בצביים ואיילים׃ אם תעירו ואם תעוררו את האהבה׃ שביני לדודי לשנותה ולהחליפה ולבקש ממני להתפתות אחריכם׃ עד שתחפץ׃ בכל עוד שהיא תקועה בלבי והוא חפץ בי׃ עד שתחפץ׃ כמו עד שהמלך במסבו בעוד שהמלך במסבו׃ אם תעירו׃ אם תסניאו כמו ויהי ערלך ופסריה לערך׃ ואם תעוררו׃ כמו המעורר על השדה׃ יש מדרשי אגדה רבים ואינם מתיישבים על סדר הדברים כי רואה אני שנתנבא שלמה ודבר על יציאת מצרים ועל מתן תורה והמשכן וביאת הארץ ובית הבחירה וגלות בבל וביאת בית שני וחורבנו׃ קול דודי חוזר המשורר על הראשונות כאדם שקצר דבריו וחוזר ואומר לא אמרתי לפניכם ראשית הדברים הוא התחיל ואמר הביאני המלך חדריו ולא סיפר היאך פקדם במצרים בלשון חיבה׃ ועכשיו

ובאו של סנה׃ שמאלו תחת לראשי׃ שמאלו של הקב״ה מרחקת ויסניתו מקרבת׃ השבעתי אתכם בנות ירושלם׃ אחר ... שבועות הללו למה׃ אחת הקב״ה השביע את ישראל שלא יעלו בחומה׃ ואחת שהשביע את ישראל שלא ימרדו באומות ... ואחת שהשביע את האומות שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי׃ מדלג על ההרים זכות אבות׃ מקפץ על הגבעות בזכות אמהות׃ ... קול דודי הנה זה בא׃ ... דומה דודי לצבי׃ ...

וכד רדף פרעה רשיעא בתר עמא בית ישראל הות מתילא כנשתא דישראל ליונתא דסגירא בחגוי טנרא וחויא מעיק לה מגיו ונצא מעיק לה מברא׳ ה הכדין הות כנשתא דישראל סגירת מארבע רוחי עלמא דמן קדמיהון ימא ומן בתריהון רדיף סנאה ומן תרין סטריהון מדברין דמלין חיוון קלן דנכתין וקטלין בתיריקיהון ית בני נשא׳ מן יד פתחת פומה בצלו קדם יי׳ ונפקת ברת קלא מן שמי מרומא וכן אמרת׳ אנת כנשתא דישראל דמתילא ליונתא דכיתא ומטמרא בסגור חגוי טנרא ובחביוני דרגיתא׳ אחזיני ית חזויך וית עובדיך דתקנן אשמעיני ית קליך ארום קליך עריב בצלותא בבית מקדש זעיר וחזוייך שפיר בעובדין טבין" (אחזו) בתר דעברו ית ימא אתרעמו על מיא ואתת עליהון עמלק רשיעא דנטר להון דבבו על עיסק בכירותא וברכתא דשקל יעקב אבונא מן עשו ואתא לאגחא קרבא בישראל על דבטילו פתגמי אוריתא והוה עמלק רשיעא גניב מתחות גדפי ענני יקרא נפשתא משבטא דדן ומקטיל יתהון על דהוה בידיהון פסליה דמיכה׳ בההיא שעתא אתחייבו בית ישראל דמתילין לכרמא לאתחבלא׳ אלולי צדיקי דרא ההוא דמתילין לבוסם טב" (דודי) בההיא שעתא הדרו בתיובתא בכין אתעתד משה נביא וצלי קדם יי׳ ויהושע משמשניה אזדרז ונפק מתחות גדפי ענני יקרא ועמיה גוברין צדיקין דדמין בעובדיהון לורדא ואגיחו קרבא בעמלק ותברו ית עמלק וית עמיה בשמתא דיי׳ וקטלא ותבירא לפתגם דחרב" (עד) ובזעירות יומיא עבדו בני ישראל

יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעיני את קולך כי קולך ערב ומראך נאוה׳ אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים וכרמנו סמדר׳ דודי לי ואני לו הרעה בשושנים׳ עד שיפוח היום

רשי

חוזר ואומר משיבה זו שאמרתי להם שמשכני דודי ורצתי אחריו כן היתה נואם הייתי אומר לבתולה עד תום ארבע מאות שנה שנאמרו בין הבתרים" קול דודי הנה זה בא׳ לפני הקץ כמדלג על ההרים ומקפץ בגבעות" דומה דודי לצבי׳ בקלות מרוצתו שמיהר לבוא כצבי וכעופר האיילים עופר׳ איל בחור" הנה זה עומד וגו׳ סבורה הייתי לישב עגונה עוד ימים רבים והנה הוא הודיע שהיה עומד ומציץ מן חלונות השמים את העשוי לי שנ׳ ראה ראיתי את עני עמי וגו׳" ענה׳ לשון עניה ולשון צעקת קול רם וזה בנין אב לכולן וענו הלוים" ואמר לי׳ ע״י משה" קומי לך׳ אעלה אתכם מעני מצרים" הנה הסתיו עבר׳ אין עכשיו טורח בדרך׳ סתיו חורף תרגום סתוא" הנצנים נראו בארץ׳ קרבו ימי החמה שהאילנות מוציאין פרחים והולכי דרכים מתענגין לראותם" עת הזמיר הגיע׳ שהעופות נותנין זמר וקול ערב להולכי דרכים" וקול התור כמשמעו תוריס׳ ובני יונה דרך העופות להיות משוררים ומצפצפים בימי ניסן" התאנה חנטה פגיה׳ כמשמעו"

ונסו הצללים סב דמה לך דודי לצבי או לעפר האילים על הרי בתר׳ על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו׳ אקומה נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחבות אבקשה את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו׳ מצאוני השמרים הסבבים בעיר

ית עגלא דדהבא ואסתלקו ענני יקרא דמטללין עלויהון ואשתארו מפורסמין ואתרוקנו ית תיקון זיניהון דחקיק ביה שמא רבא מפרש בשבעין שמהן ובעא יי׳ לאובדא יתהון מן עלמא אלולי דאידכר קדמוהי קיים דקיים במימריה לאברהם ליצחק וליעקב דהוו פלחין במולחניה כטביא

ג ובאורזילא דאיילא וקרובתא דקריב אברהם ית יצחק בריה בטור מוריה ומן קדמת דנא קריב המן ית קורבניה ופליג יתהון בשוי" (על) וכד חבו עמא בית ישראל ואסתלקו ענני יקרת מעלויהון וכלילא דקודשא דאתיהיב להון בסיני אתנטיל מנהון ואשתארו חשיכין כליליא ובעו ית כלילא דקודשא דאתקנן מנהון ולא אשכחוהי" (אקומה) אמרין בני ישראל אלין לאלין נקום וניזיל ונסחר למשכן זמנא דפרסיה משה מברא למשריתא ונתבע אולפן מן קדם יי׳ ושכינת קודשא דאסתלק מננא וחזרו בקרוין ובפלטיא ובפתוון ולא אשכחו" (מצאוני) אמרת כנשתא דישראל אשכחו יתי משה ואהרן וליואי נטרי מטרת מימרא דמשכן זמנא דמסחרן יתיה חזור חזור ושאילית להון על עיסק שכינת יקרא דיי׳ דאסתלקת מני׳ אתיב משה

רשי

והגפנים סמדר׳ כשנופל הפרח והענבים מובדלים זה מזה וניכרים כל ענבה לעצמה קרוייה סמדר׳ כל הענין הזה לפי פשוטו ל׳ חיבת פיתוי שבחור מרצה את ארוסתו לילך אחריו כן עשה לי דודי" ענה דודי׳ ע״י משה׳ ואמר לי׳ ע״י אהרן" קומי לך׳ זרזי עצמך וישאו איש מאת רעהו" כי הנה הסתיו עבר׳ או ארבע מאות שנה דלבתים למנותם משנולד יצחק" הגשם שהוא טרחותו של סתיו חלף והלך לו כלומר פ״ו שנה של קושי השעבוד נגזרו עליכם והלכו להם משנולדה מרים הקשו המצריים שעבוד על ישראל ולכך נקראת מרים על שמיררום" הנצנים נראו בארץ׳ הרי משה ואהרן מוכנים לכם לכל צרכיכם" עת הזמיר הגיע׳ שאתם עתידים לומר שירה על הים" וקול התור׳ קול התייר הגדול׳ ד״א קול התור קול שהגיע זמן יציאתכם ממצרים" התאנה חנטה פגיה׳ הגיע זמן של בכורים לקרב שתכנסו לארץ" והגפנים סמדר׳ קרב זמן נסכי היין׳ ד״א כשרים שבכם חנטו והנצו לפני מעשים טובים והריחו ריח טוב" קומי לכי׳ כתוב יוד יתירה" קומי לך לקבל עשרת הדברות׳ ד״א התאנה חנטה פגיה׳ או פושעי ישראל שכלו בג׳ ימי אפילה" והגפנים סמדר נתנו ריח׳ או הנשארים מהם עשו תשובה ונתקבלו כך נדרש בפסיקתא" יונתי

את שאהבה נפשי ראיתם כמעט
שעברתי מהם עד שמצאתי את
שאהבה נפשי אחזתיו ולא ארפנו
עד שהביאתיו אל בית אמי ואל
חדר הורתי השבעתי אתכם
בנות ירושלם בצבאות או באילות
השדה אם תעירו ואם תעוררו
את האהבה עד שתחפץ מי זאת
עלה מן המדבר כתימרות עשן

סגרא רבה דישראל וכין אמר חסק לשמי מרומא ואצלי קדם יי׳ ומחסר יכפר על חוביכון וישרי שכינתיה ביניכון מתלקדמין׳ כמעט כזעיר זיבחר הוה ותב יי׳ מתקוף רוגזיה ופקיד למשה נביא למעבד משכן זמנא וארונא ואשרי שכינתיה בגויה ועמא בית ישראל הוו מקרבין קורבניהון ועסקין בפתגמי אורייתא באדרון בית מדרשא דמשה רבהון ובקיטונא דיהושע בר נון משומשניה השבעתי כד שמעו שבעה עממיא דבני ישראל עתידין למחסן ית ארעהון קמו כחדא וקציצו ית אילניא ופתיעו ית מבועי מיא וצדיאו ית קירויהון וערקו אמר קב״ה למשה נביא אנא קיימית לאבהתהון דאין לאעלא ית בניהון לאחסנא ארע עבדא חלב ודבש ואיכדין אנא מעיל ית בניהון לארע צדיא וריקניא כען אנא מעכיב יתהון ארבעין שנין במדברא ותהי אורייתי מתערבא בגופיהון ומבתר כין איגון עממין רשיעין יבנון מה דצדיאו בכין אמר משה לבני ישראל אשבעית לכון כנישתא דישראל ביי׳ צבאות ובתקיפי ארעא דישראל דלא תזידון למסק לארע כנענאי עד משלם ארבעין שנין ויהי רעוא מן קדם יי׳ למתמסר יהבי ארעא בידיכון ותעברון ית ירדנא ותהי ארעא כבישא קדמיכון מי זאת כד סליקו ישראל מן מדברא ועברו ית ירדנא עם יהושע בר נון אמרו עממי ארעא מא היא דא אומה בחירא דסלקא מן מדברא ומתבסמא מן קטורת בוסמין ומעידא

רשי

בחגוי הסלע זה נאמר על אותה שעה שרדף פרעה אחריהם והשיגם חונים על הים ואין מקום לנוס לפניהם מפני הים ולא להפנות מפני חיות רעות למה היו דומין באותה שעה ליונה שבורחת מפני הנץ ונכנסה לנקיקי הסלעים והיה הנחש נושף בה תכנס לפנים הרי הנחש תצא לחוץ הרי הנץ אמר לה הקב״ה הראיני את מראיך את כשרון פעולתך למי את פונה בעת צרה השמיעיני את קולך ויצעקו בני ישראל אל יי׳ בחגוי בנקיק והוא ל׳ שבר ודומה לו יחוגו וינועו והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא וכשהן רבים קורא להן חגוי וכן קצה קצוי וכן ויכרות את מדיהם המדרגה כשעושין חריץ סביבות המגדלים ושופכין העפר למעלה להגביה התל סביב עושין אותו מדרגות מדרגות זו למעלה מזו בסתר המדרגה פעמים שיש בהן חורים ונכנסים שם שרצים ועופות אחזו לנו שועלים שמע הקב״ה את קולם צוה את הים ושטפם וזהו

וממדבר ים

עד שהבאתיו בית המקדש ... בנות ירושלם ...

בזכותיה דאברהם דפלח וצלי קדם יי׳ בטור מוריה ומתמרקא ממשח רבותא בצדקותיה דיצחק דאתעקד באתר בית מקדשא דמתקרי טור דלבונתא ומתעבדין לה נסין בחסידותיה דיעקב דאשתדל עמיה מלאכא עד מיסק קריצתא ואתגבר הוא ואתפריקו תריסר שבטוי הנה כד בנא שלמה מלכא דישראל ית בית מקדשא דיי׳ בירושלם אמר יי׳ במימריה כמה יאי בית מקדשא הדין דאתבני לי על ידי מלכא שלמה בר דויד וכמה יאין כהניא בעדן דפרסין ידיהון וקיימין על דוכניהון ומברכין לעמא בית ישראל בשתין אתון דמסירן למשה רבהון והיא ברכתא מסחרא להון כשור רם ותקיף ובה מתגברין ומצלחין כל גיברי ישראל כלם אחזי וכהניא וליואי וכל שבטיא דישראל כולהון אחידין בפתגמי אורייתא דמתילן לחרבא ושקלן וטרן בהון כגיברין מאולפי קרבא וכל חד וחד מנהון חתימת מילה על בסריה היכמה דאתחתימת בבסריה דאברהם ומתגברין בה כגבר דחרבא חגירא על ירכיה ובגין כין לא דחלין מן מזיקיא ומלאכי דאזלין בליליא אפריון היכל קודשא בנא ליה מלכא שלמה מן אילני זנגבילא ושאגי ושורבני דאתי מן לבנון וחפא יתיה דהב דכי עמודיו ובתר דאשלים יתיה שוי בגויה ית ארונא דסהדותא דהוא עמודא דעלמא ובגויה תרין לוחי אבניא דאצנע תמן משה בחורב דיקירין מן כסף מזוקק ושפירין

שיר השירים

מקטרת מור ולבונה מכל אבקת
רוכל הנה מטתו שלשלמה
ששים גבורים סביב לה מגבורי
ישראל כלם אחזי חרב מלמדי
מלחמה איש חרבו על ירכו
מפחד בלילות אפריון עשה לו
המלך שלמה מעצי הלבנון
עמודיו עשה כסף רפידתו זהב

רשי

אחזו לנו השועלים הללו הקטנים עם הגדולים שאף הקטנים היו מחבלים את הכרמים בעוד כרמינו סמדר שהענבים דקים כשהיתה בת ישראל יולדת זכר והיא טומנתו והיו המצרים נכנסין לבתיהם ומחפשים את הזכרים והתינוק טמון והוא בן שנה או בן שנתים והיו מביאין תינוקות מבית מצרי ותינוק מצרי מדבר ותינוק ישראל עונהו ממקום שטמון שם והיו תופסין ומשליכין אותו ליאור ולמה קורא אותם שועלים מה השועל הזה מביט לפנות לאחורין לברוח אף מצרים מביטים לאחוריהם שנ׳ אנוסה מפני ישראל שועלים קטנים כתוב חסר וי״ו על שם שהיה נפרע מהם במים שנמדדו בשעלו של מקום דודי לי ואני לו הוא כל צרכיו תבע ממני ולא צוה אלא לי עשו פסח קדשו בכורות עשו משכן הקריבו עולות ולא תבע מאומה אחרת ואני לו כל צרכי תבעתי ממנו ולא מאלהים אחרים הרועה את צאנו בשושנים במרעה טוב ונוח ויפה עד שיפוח היום מוסב למקרא שלמעלה הימנו דודי לי ואני לו עד זמן שגרם העון ושזפתני השמש כחום היום וגבר השרב ונסו הצללים חטאנו בעגל חטאנו במרגלים ונסו הצל׳ זכיות

אין חור של ... ובמה מגבח הזהב ... שבי דינר זהב עומד כמה סנים ואין חור ... שמלאים מצוה כרמון ... שבי ... הסנים הללו כל מה ... התינוק ... כך משה ואהרן כל ... התלמידים ישראל ... שני ... לישראל ... ב׳ לוחות ... כשני עפרים ... הרעים בשושנים ... בלך ... מעבר בישראל ... ולא חרשים

וממדבריים ... ותנהו כפלח הרמון ...

מרכבו ארגמן תוכו רצוף אהבה
מבנות ירושלם׃ צאינה וראינה
בנות ציון במלך שלמה בעטרה
שעטרה לו אמו ביום חתנתו
וביום שמחת לבו׃ הנך יפה
רעיתי הנך יפה עיניך יונים
מבעד לצמתך שערך כעדר
העזים שגלשו מהר גלעד׃
שניך כעדר הקצובות שעלו מן

מן דהב טב ופרס וטליל מן
עלוויה ית פרוכתא דתכלא
וארגונא ובין כרוביא דעלוי
כפורתא הות שריא שכינתא
דיי׳ דשכין שמיה בירושלם מן כל
קרוי ארעא דישראל׳ צאינה כד אתא
שלמה מלכא למעבד ית חנוכת
בית מקדשא כרוזא נפק בחיל
וכן אמר׳ פוקו וחזו יתבי פלכיא
דארעא דישראל ועמא דציון בגנא
ובכלילא דכלילו עמא בית
ישראל ית מלכא שלמה ביום
חנוכת בית מקדשא וחדו בחדות
חגא דמטללתא דעבד שלמה
מלכא בעדנא ההוא ית חגא
דמטללתא ארבעת עסר יומין
הנך ובההוא יומא קריב מלכא
שלמה אלף עלוון על מדבחא
ואתקבל ברעוא קורבניה קייצ

נפקת בת קלא מן שמיא וכן אמרת׳ כמה יאה את כנשתא דישראל וכמה יאיין אינון
רברבי כנשתא וחכימיא יתבי סנהדרין דאינון מנהרין לעלמא לעמא בית ישראל׳
ודמיין לגוזלין בני יונתא׳ ואפילו שאר בני כנשתך ועמא דארעא אינון צדיקין כבנוי
דיעקב דלקטו אבנין ועבדו גלשושיתא בטורא דגלעד׳ שערך כמה יאיין כהניא
וליואי דמקרבין ית קורבנך ואכלין בשר קודשא ומעשרא ואפרשותא ודכיין מכל
אונסא וגזילא היכמה דהוו דכין עדרי ענא דיעקב בעדן דהוו גזיזין וסלקין מן נחלא

רשי

ובזיות המגינות עלינו פרקתי עולו״ סוב דמה לך דודי׳ גרמתי לו להסתלק מעלי על הריס
המופלגים ממני ״בתר״ לשון חלוקה והפלגה״ על משכבי בלילות׳ בצר לי שישבתי אפילה כל
לח שנה שהיו ישרא׳ נזופים ״בקשתיו ולא מצאתיו׳ כי אינני בקרבכם׳ כי לא אעלה בקרבך׳ אקומה
נא ואסובבה׳ ויחל משה׳ אעלה אל יי׳ ״מצאוני השומרים׳ משה ואהרן ״את שאהבה נפשי ראיתם׳
מה מצאתם בפיו ״כמעט שעברתי מהם׳ קרוב לפרישתם ממני לסוף מ׳ שנה ״עד שמצאתי׳
שהיה עמי בימי יהושע לכבוש לא מלכים״ אחזתיו ולא ארפנו׳ לא נתתי לו רפיון עד שהביאותיו
אל משכן שילה בשביל כל זאת שעשה לי ״השבעתי אתכם׳ האומות בהיותי גולה ביניכם״ אם
תעירו ואם תעוררו׳ אהבת דודי ממני על ידי פתוי והסתה לעזבו לשוב מאחריו ״עד שתחפץ׳
בעוד שאהבתו חפץ עלי״ מי זאת עולה מן המדבר׳ כשהייתי מהלכת במדבר והיה עמוד האש
והענן הולכים לפני והורגים נחשים ועקרבים ושורפים הקוצים והברקנים לעשות הדרך מישור
והיה הענן והעשן עולין ורואין אותן והאומות מתמיהות על גדולתי ואומרות מי זאת כלומר

שיר השירים

הרחצה שכלם מתאימות ושכלה
אין בהם׃ כחוט השני שפתותיך
ומדברך נאוה כפלח הרמון רקתך
מבעד לצמתך׃ כמגדל דויד
צוארך בנוי לתלפיות אלף המגן
תלוי עליו כל שלטי הגבורים׃
שני שדיך כשני עפרים תאומי
צביה הרעים בשושנים׃ עד
שיפוח היום ונסו הצללים

דיובקא דלא הות בהון חכימותא
וגזילא וכולהון דמיין דא לדא
וילדן תיומין בכל עדן ומתכלא
ועקרא לא הות בהון״ כחוט
ושפתוי דכהנא רבא הוון מציין
צלותא ביומא דכפורי קדם יי׳
ומלוי הוו מהפכין חוביהון דישראל
דדמיין לחוט זהוריתא ומחוורין
יתהון כעמר נקי׳ ומלכא דהוא
רישיהון מלי פקודיא כרמונא
בר מן אמרכלא ואמרכלין דאינון
קריבין למלכא דאינון צדיקיא
ולית בהון מדעם ביש״ כמגדל
וריש מתיבתא דהוא רב דילך
חסין בזכותא ורב בעובדין טבין
כדויד מלכא דישראל ועל מימר
פומיה הוה מתבני עלמא
ובאולפן אוריתא הוה עסיק רחיצין
עמא בית ישראל ומנצחין בקרבא
כאילו אחדין בידיהון כל מיני זיני דגיברין״ שני תרין פריקיך דעתידין למפרקינך
משיח בר דויד ומשיח בר אפרים דמיין למשה ואהרן בני יוכבד דאתמתילו לתרין
אורזילין תיומי טביא והוו רען לעמא בית ישראל בזכותהון ארבעין שנין במדברא
במנא ובעופין פטימין ומי בירא דמרים״ עד וכל זמן דהוו בית ישראל אחדין
בידיהון אומנות אבהתהון צדיקיא הוו ערקין מזיקי וטלני וצפרירי וטיהרי מביניהון

רשי

כמה גדולה היא זאת העולה מן המדבר וגו׳״ כתימרות עשן׳ גבוה וזקוף כתמר״ מקטרת
מור׳ על שם ענן הקטרת שהיה מתמר מעל מזבח הפנימי״ דוכל׳ בשם המוכר כל מיני בשמים״
אבקת׳ ע״ש שכותשין אותו ושוחקין הדק כאבק״ הנה מטתו של שלמה׳ אהל מועד והארון שהיו
נושאין במדבר״ ששים גבורים סביב לה׳ ששים רבוא סביב לה״ מגבורי ישרא׳ מיוצאי הצבא לבד
פחותים מבן כ׳ והיתרים על בני ששים״ מלומדי מלחמה׳ מלחמתה של תורה וכן הכהנים הסובבי׳
אותה החונים סביבות המשכן מלומדי סדר עבודתם״ איש חרבו׳ כלי זיינו הן מסורת וסימנים
שמעמידין על ידם את הגרסא והמוסרה שלא תשכח״ מפחד בלילות׳ פן ישכחוה ויבאו עליהם
צרות וכה״א נשקו בר פן יאנף ותאבדו דרך״ אפריון עשה לו׳ זה אהל מועד שנקבע במשכן שילה
עשה לו אפריון חופת סתר לכבוד״ רפידתו׳ משכבו ומשכנו על הכפרת שהיא זהב״ מרכבו ארגמן
זה הפרכת שהיה תלוי ורוכב על כלונסות מעמוד לעמוד״ תוכו רצוף׳ סדור ברצפת אהבה
ארון וכפרת וכרובים ולוחות״ מבנות ירושלם׳ אלו ישרא׳ יראים ושלימים להקב״ה״ בנות ציון׳ בנים
שמצויינין לו במילה ובתפלין ובציצית״ בעטרה שעטרה לו אמו׳ אהל מועד שהוא מעוטר
בגוונין

אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה׃ כלך יפה רעיתי ומום אין בך׃ אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממענות אריות מהררי נמרים׃ לבבתני אחותי כלה לבבתיני באחד מעיניך באחד ענק מצורניך׃ מה יפו דדיך אחותי כלה מה טבו דדיך מיין וריח

על דהוות שכינת יקרא דיי׳ שריא בבית מקדשא דהוה מתבני בטור מוריה וכל מזיקיא ומחבליא הוו ערקין מריח קטורת בוסמין׳ כלך ובזמן דעמא בית ישראל עבדין רעותיה דמרי עלמא הוא מנקלים יהון בשמי מרומא וכין אמר כוליך שפירתא כנשתא דישראל ומחתא לית ביך׳ אתי אמר יין במימריה עמי תהא יתבא כנשתא דישראל דדמיא לכנפי דהיא צניעא ועמי תיעלין לבית מקדשא׳ ויהון מקרבין ליך דורון רישי עמא דיתבין על נהר אמנה ודיירי דיתבין בריש טור תלגא ועממיא דבחרמון יהון מסקין ליך מסין יהבי כרכין תקיפין דאינון גיברין כאריון הקרובתא מן קרוי טוריא חסינין מן נמרין׳ לבבתיני קביע על לוח לבי רחימותיך אחתי כנשתא דישראל דמתילא לכנפי דהיא צניעא קביע על לוח לבי חיבת זעיר דבינך דהוא צדיקא חד מן רבני סנהדרין וכחד מן מלכיא דבית יהודה דהוה יהיבת כלילא דמלכותא על צוריה׳ מה כמה שפירן עלי חיביהיך אחתי כנשתא דישראל דמתילא לכנפי דהיא צניעא כמה טבן עלי חיבהיך יתיר משבעין אומיא׳ ושום טב דצדיקיך נדיף

רשי

בגוונין תכלת וארגמן ותולעת שני׳ א״ר נחוניא שאל רשב״י את ר׳ אלעזר בר׳ יוסי א״א ששמעת מאביך מהו שעטרה לו אמו׳ אמר לו משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה אוהבה ביותר לא זז מחבבה עד שקראה בתי שנ׳ שמעי בת וראי לא זז מחבבה עד שקראה אחותי שנ׳ פתחי לי אחותי רעיתי׳ לא זז מחבבה עד שקראה אמי שנ׳ שמעו אלי עמי ולאמי אלי האזינו׳ ולאמי כתיב׳ עמד רשב״י ונשקו על ראשו וכו׳׳ ביום חתנתו׳ יום מתן תורה שעטרוהו להם למלך וקבלו עולו׳ וביום שמחת לבו׳ זה שמיני למלואים שנתחנך בו המשכן במדבר׳ הנך יפה רעיתי׳ קילסן ורצן וערבו עליו קרבנותיהם׳ עד שיפוח היום׳ שחטאו לפני בימי חפני ופינחס׳ עיניך יונים׳ גווניך ומראיתך ודוגמתך כיונה הזאת הדביקה בבן זוגה וכששוחטין אותה אינה מפרכס׳ לא פושטת צואר כך את נתת שכם לסבול עולי ומוראי׳׳ מבעד לצמתך שערך כעדר העזים׳ הקילוס הזה לדוגמת קילוס אשה הנאהבת לחתן מספנים לקישוריך שערך נאה ומבהיק בצוהר ולבניבות כשער עזים לבנות היורדות מן ההרים ושערן מבהיק מרחוק׳ והדוגמא שלימה כי לכך׃ ...בו שלא המרו...צאן הצפון... ... ומן הצפון ... בהאבק בדרו׳ ...פרדס רמונים...הקטרת׃ כפרים עם נרדים... בצלאל ואהליאב׃ קנה וק... נתון זה אהרן וחור׃ באתי ... כתי׳ כאן זה לבבי׳ לאחותי ... מגמגו׳ אריתי ... בשמי׳ ... הקטורת׳ אכלתי יערי׳ ... ...בנים׳ ... לבבי׳ ... ... ישראל׃ אני ישנה ולבי ער ... כנפי לכני ... ולבי ער בבתי כנסיות ובבתי מדרשות׳ אני ישנה מן הקרבנות׳ ולבי ער במצות ובצדקות׃ אני ישנה מן המצות ולבי

שמניך מכל בשמים׃ נפת תטפנה שפתותיך כלה דבש וחלב תחת לשונך וריח שלמתיך כריח לבנון׃ גן נעול אחתי כלה גל נעול מעין חתום׃ שלחיך פרדס רמונים עם פרי מגדים כפרים עם נרדים׃ נרד וכרכם קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מור ואהלות עם כל ראשי בשמים׃

ומכל בוסמנין׳ נפת ובעדן דמצלן כהניא בעזרתא דקודשא נלחין ספוותהון יערת דובשא׳ ולישניך נכפי צניעא במללותיך שירין ותושבחן מתיקן כחלב ודבש׳ וריח לבושי כהניך כריח אולבנין׳ גן ונשיך דמתנסבן לגוברין צניען כנכפי דהיא צניעא וכגנתא דעדן דלית רשו לגבר למיעל לגוה אלהין צדיקיא דנפשתהון משתלחין לגוה על יד מלאכיא׳ ובתולתיך טמירין וגניזן באנפלין וחתימן כבין כמבועי דמיין חיין דנפיק מתחות אילנא׳ ואתפלג לארבע רישי נהרין ואלמלא דהוא חתים בשמא רבה וקדישא הוה נפיק ומבע ושטיף כל עלמא׳ שלחיך ועולימתיך מלין פקורא הכרמונין ורחמין לנשיהון ויולדן בנין צדיקין כותהון וריחהון מתיל הכי כבוסמנין טבין דגנתא דעדן כפורין עם רשקין׳ נרד רשק ומוריקא וקני בוסמא וקנמון עם כל קיסי לבונתא׳ מירא דכיא ואקסיל אלואין עם כל מיני בוסמנין׳ מעיין גנים

רשי

לכך זוהי מבפנים למצותיך ומסבבותיך אף הרקים שביך חביבין עלי כיעקב ובניו שגלשו לרדת מהר הגלעד כשהשיגם לבן שם לא כאותן שצבאו על מדין בעבר הירדן שהיא ארץ גלעד ולשון זה במדרש שיר השירים׳׳ מבעד הוא ב׳ מבפנים שרוב בעד שבמקרא דבר המסיך ומגין נגד דבר אחר כמו ובעד כוכבים יחתום התלין בריחיה בעדי הבעד ערפל׳ ומבעד הוא הדבר שהוא מבפנים לאותו בעד לכך הוא אומר מבעד׳׳ צמתך׳ ל׳ דבר המצמצם השער שלא יפריח לצאת וזהו השבכה והקישורים׳ ולא יתכן לפרש צמתך ל׳ צמות שתהא התי״ו מושרשת בתיבה שאם כן היה לה להיות דגושה כשהיא נסמכת לה״א לפעול בו פעולת נקבה או לוי״ו לפעול בו פעולת זכר כמו תי״ו של שבת כשהוא נותנה לנקבה היא מודגשת כמו חגה חדשה ושבתה׃ וכן לזכר עולת שבת בשבתו ותי״ו של צמתך שהיא רפה על כרחינו באה במקום ה״א ויהא שם הקישור צמה וכשהוא סמוך לתתו לזכר או לנקבה תהפך הה״א לתי״ו כבון שפחה תהפך לומר שפחתו שפחתה וכן אמה אמתו אמתה ערוה ערותו ערותה וכן זה צמה צמתו צמתה צמתי צמתך׃ שגלשו׳ שנקרחו׳ גבח מתורגם גלוש כשהבהמות יורדות מן ההר נמצא ההר נקרח ומשורטן מהם׳׳ שניך כעדר הקצובות וגו׳ אף קילוס זה בל׳ נוי אשה׳׳ שניך׳ לקות ולבנות וסדורות על סדורן כצמר ופדר עדר הרחלים הברורות משאר הצאן בקצב ומנין נמסרות לרועה חכם והגון ליזהר בצמרו שעושין אותן לכלי מילת ומשמרין אותן מעת לידתן שלא יתלכלך הצמר ורוחצין

רחיקי׳ לילה בגערה שתבא... להחיות את המתים׳ יהיה מנער קנוצותיו ויטל יורד ... ... אני ישנה במצרים׳ שבלותה קנב״ל שלא עליהם שנה עריבה שלא יפתו ... ... קמתי אני לפתוח ... אמר הקב״ה קיימתי עבודת זהן החלב והבה פה ... ... בדבור ראשון יצאה נשמתן של ישראל׃ בקשתיו ולא מצאתיו בעגל׳ קראתיו ולא ענני׳ במרגלים׳ מצאוני השו...

צשע:

מעין גנים באר מים חיים ונזלים
מן לבנון׃ עורי צפון ובואי תימן
הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי
לגנו ויאכל פרי מגדיו׃ באתי
לגני אחותי כלה אריתי מורי
עם בשמי אכלתי יערי עם
דבשי שתיתי ייני עם חלבי
אכלו רעים שתו ושכרו דודים׃
ה אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק

ומיא דשילוח מדברין בניח עם מותר מיין דנגדין מן לבנון לאשקאה ית ארעא דישראל בגין דאינון עסקין בפתגמי אוריתא דמתילין לבירא דמיין חיין ובזכותא דניסוך מיא דמתנסכין על מדבחא בבית מקדשא דמתבני בירושלם דמתקרי לבנון׃ עורי ועל סטר צפונא הוה פתורא ועלוהי תרי עסר לחמין דאפין ועל סטר דרומא הות מנרתא בוצינא לאנהרא ועל מדבחא הוו מקרבין כהניא קורבנא ומסקין עלוי קטורת בוסמין כנשתא דישראל אמרת ייעול אהי רחימי לבית מקדשא ויקביל ברעוא קורבנהון דעמיה׃ באתי אמר קב״ה לעמיה בית ישראל עלית לבית מקדשא דבנית לי אחתי כנשתא דישראל דמתילא לנגפי צניעא ואשריתי שכינתי ביניך כמלקדמין קבילית ית קטורת בוסמיך דעבדת לשמי שלחית אישתא מן שמיא ואכלת ית עלוון וית נכסת קודשין אתקבל ברעוא קדמי ניסוך חמר סומק וחמר חיור דנסיכו כהניא על מדבחי כען איתו כהניא רחמי פקודי אכולו מה דמשתאר מן קורבנא ואתפנקו מן טובא דאתעתד לכון׃ אני בתר כל פתגמיא האלין חבו עמא בית ישראל ומסר יי׳ יתהון ביד נבוכדנצר מלכא דבבל ואוביל יתהון בגלותא והוו דמיין בגלותא כגבר דמיך דלא יכיל לאיתערא משינתיה וקל רוחא דקודשא מזהרא להון על יד נביאיא

רש״י

אותם מיום אל יום׳ שכלם מתחילות בל׳ מתום אין מתום בבשרי כלומר תמימות׳ ושכולה׳ שום שכול ומום אין בהם׳ ונאמר הדוגמא הזו על גבורי ישראל הכורתים ואוכלים אויביהם בשניהם סביבותם והרי הם מתרחקין מן הגזל של ישראל ומן העריות שלא יתלכלכו בעבירה ונאמר קילום זה על יב נשאר אף איש שצבאו על מדין בקצב ומכין שלא נחשד מהם על העריות שנ׳ ולא נפקד ממנו איש ואף על הרהור הלב הביאו כפרתן ואף על הגזל לא נחשדו שהעיד עליהם הכתוב ויקרבו את כל השלל ויביאו אל משה ואל אלעזר הכהן וגו׳ ולא הבריח א׳ מהן פרה אחת או חמור אחד׳ כחוט השני שפתותיך נאות להבטיח ולשמור הבטחתם כמו שעשו המרגלים לרחב הזונה שאמרו לה את תקות חוט השני וגו׳ ושמרו הבטחתם׳ ומדברך׳ דבורך והרי הוא מגזרת הנדברים בך אצל הקירות אז נדברו יראי יי׳ וגו׳׳ רקתך הוא גובה הפנים אצל העינים ובלשון גמרא קורין אותו רומני דאפי ודומין לפלח חצי רמון מבחוץ שהוא אדום ומגלגל הרי קילום בנוי אשה׳ והדוגמא

פי׳

... ואדום זה לו במצרים׃ שעברה בארץ מצרים׃ אדום לו במצרים׃ ועבר ה׳ לנגף את מצרים׃ צח לו בים ובני ישראל הלכו ביבשה ... דם לו בים שנ׳ וינער ה׳ את מצרים׳ צח לו בשבת׳ ואדום לו בטה״ב׳ ראשו כתם פז׳ עיניו כיונים׳ לה׳ כשרוגבת ... ו גלילי זהב׳ שוקיו עמודי שש׳ ובשומעין האומות של קנבל הו׳ לישרא׳ נלכה בטעמים שנ׳ אנה הלך דודך׳ ב ... מטם לאהע׳ אין לכם חלק בו שנ׳ לו לנוי ודודי לי׳ כתם פז׳ גו ד״ה הנחמדים מזהב ומפז רב׳ שמרוה כטורב׳ גו נצי׳ אותיות

פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תמתי
שראשי נמלא טל קווצותי רסיסי
לילה׃ פשטתי את כתנתי איככה
אלבשנה רחצתי את רגלי
איככה אטנפם׃ דודי שלח ידו
מן החור ומעי המו עליו׃ קמתי
אני לפתח לדודי וידי נטפו מור
ואצבעותי מור עובר על כפות

והות עירא יתהון מדמנא להון נבי רבון כל עלמא וכן אמר הדרי בתיובתא פתחי פומיך ושבחי לי אחתי רחימתי כנשתא דישראל דמתילא ליונתא בשלימות עובדיך ארום סער רישי אתמלי מן דמעתיך כגבר דסער רישיה מתטבע מטלא דשמיא וציצית נזרי אתמלי מן טופי עיניך כגבר דציצית נזרוהי מלין מטפי מטרא דנחתין בליליא׃ פשטתי ענת כנשתא דישראל כל קביל נביאיא הא כבר אעדיתי מני ניר פקודוי ופלחית לטעות עממיא ואיכדין יהוין לי אפין למהדר לותיה אתיב להון מרי עלמא על יד נביאיא ואף אנא הא כבר סליקית שכינתי מביניך ואיכדין אהדר ואנא עבדת עובדין בישין ואנא קדישית ית רגלי מסאובתיך ואיכדין אטנופינון ביניך בעובדיך בישיא׳ דודי כד אתגלי קדם יי׳ דעמא בית ישראל לא צבן למהדר ולמתב לותיה אושיט מחת גבורתיה על שבטא דראובן וגד ופלגות שבטא דמנשה דמעברא לירדנא ומסר יתהון ביד סנחריב מלכא דאתור ואגלי יתהון בלחלח וחבור נהרי גוזן וקרוי מדי ודבר מיניהון עגל מהכא דשוי ירבעם חייבא בלשם דן דמתקריא פמיאס ביומי פקח בר רמליהו וכד שמעית אנא רחמי אתגוללו עליהון׳ קמתי וכד תקפת עלי מחת גבורתא דיי׳ תהית על עובדי וכהניא קריבו קורבנא ואסיקו קטורת בוסמין ולא אתקבל ברעוא׳ ארום

רש״י

פירשו רבותינו ליקנים שביך מלאים מצות כרמון׳ מבעד לצמתך׳ מבפנים לקישוריך׳ כמגדל דוד צוארך׳ קומה זקופה נוי באשה והדוגמא כמגדל דוד היא מצודת ציון שהוא מקום חוזק ועופל ומבצר׳ כך הוא צוארך זו לשכת הגזית שהיתה חזקן ומבצרן של ישראל ואותו המגדל בנוי לתלפיות בנוי לנוי להיות הכל מסתכלין בו לאמור צורותיו ונוי מלאכת תבניתו והוא מגזרת תלפנו מבהמות ארץ והתי״ו שבתלפיות כמו תי״ו שבתרמית ובתבנית׳ אף המגן תלוי עליו׳ כך מנהג השרים לתלות מגניהם ושלטיהם בכותלי המגדלים׳ שלטי׳ אשפות שנותנין בהם חצים וכן הברו החצים מלאו השלטים ודומה לו לשכת הגזית שמשם הוראה יוצאה׳ שהתורה מגן לישרא׳ ויש לומר אף המגן כמו מגן האף על שם דבר צוה לאלף דור׳ כל שלטי הגבורים׳ מצינו שהתלמידים נקראים על שם חצים ושלטים כענ׳ כחצים ביד גבור כן בני הנעורים אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם׳ שני שדיך המניקים אותך זה משה ואהרן׳ כשני עפרים תאומי צביה׳ דרך צביה להיות יולדת תאומים כך שניהם שוים שקולים זה כזה׳

ד״א

שוקיו עמודי שש׳ ... בכלה אין לך ... ה׳ל משה בהר סיני לאמר וגו׳ ושבתה הארץ׳ ... כרסת היובל ואם לא שמר שמטים ויובלות סוף שהוא מוכר ... רבי יוחנן בר נפחא אומר שוקיו עמודי שש׳ זה העולם הנברא לששת ימים׳ ... ד״א מה דודך מדוד ... דודי צח ... ואדום כשנכר ... באשה

המנעול׃ פתחתי אני לדודי ודודי
חמק עבר נפשי יצאה בדברו
בקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו
ולא ענני׃ מצאני השמרים
הסבבים בעיר הכוני פצעוני
נשאו את רדידי מעלי שמרי
החמות׃ השבעתי אתכם בנות
ירושלם אם תמצאו את דודי
מה תגידו לו שחולת אהבה אני׃

מרי עלמא אחד רישי תיובתא בתנפאי׃ פתחתי אמרת כנשתא דישראל צביתי למתבע אולפן מן קדם יי׳ ואיהו סליק שכינתיה מביני ונפשי תתיבת לקבל מלוי תבעית שכינת יקריה ולא אשכחית צליתי קדמוהי ואיהו טליל שמיא בעננא ולא קביל צלותי׃ מצאוני אדביקו לי כסדאי דנטרין אורחתא ומעיקין חזור חזור על קרתא דירושלם מנהון קטלו בחרבא ומנהון אובילו בשביא נטלו תגא דמלכותא מעל צוריה דצדקיה מלכא דיהודה ואובילו יתיה לרבלה וסמיאו ית עינוהי עמא דבבל דמעיקין על קרתא ונטרין ית שוריא׃ השבעתי אמרת כנשתא דישראל אשבעית לכון נביאיא בגזירת מימרא דיי׳ מא אתגלי עליכון רחימי׃ חויאו קדמוהי דמרעיתא מן חבת רחמוהי אנא׃

רשי

ד״א שני שדיך ע״ש הלוחות תאומי צביה שהם מכוונות בתואר א׳ וחמש דברות על זו וחמש על זו מכוונין דבור כנגד דבור׳ אנכי כנגד לא תרצח שהרוצח ממעט את הדמות של הקב״ה לא יהיה לך כנגד לא תנאף שהזונה אחר ע״א דרך אשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים׳ לא תשא כנגד לא תגנוב שהגונב סופו לישבע לשקר׳ זכור כנגד לא תענה שהמחלל את השבת מעיד שקר בבוראו לומר שלא שבת בשבת בראשית׳ כבד כנגד לא תחמוד שהחומד סופו להוליד בן שמקלל אותו ומכבד למי שאינו אביו״ הרועים את צאנם בשושנים ומדריכים אותם בדרך נוחה וישרה״ עד שיפוח היום׳ עד שתתפשט החמה״ ונסו הצללים׳ הוא עת שרב וחום היום אני אצילך ואת עריבה עלי״ היום׳ הוא השמש וכן לרוח היום וכן כי הנה היום בא בוער כתנור ומשיפוח היום אך לי להר המוריה בבית עולמים כלומר משחטאו לפני לחלל את קדשי ולנאץ מנחתי בימי חפני ופינחס אסתלק מעליכם ואטוש משכן הזה ואבחר לי בהר המוריה בבית עולמים ושם כולך יפה ומום אין בך וארצה שם כל קרבנותיך״ אתי מלבנון כלה׳ כשתגלו מלבנון זה אתי תגלו כי אני אגלה עמכם״ אתי מלבנון תבואי׳ וכשתשובו מן הגולה אני אשוב עמכם ואף כל ימי הגולה בצרתך לי צר ועל כן כתב אתי מלבנון תבואי׳ כשתגלו מלבנון זה אתי תבואי ולא כתב אתי ללבנון תבואי לומר משעת יציאתכם מכאן עד שעת ביאתכם כאן אני עמכם בכל אשר תצאו ותבאו״ תשורי מראש אמנה׳ בקבצי את גליותיך תסתכלי ותתבונני מה שכר פעולתך מראשית האמונה שהאמנת בי לכך אחרי במדבר ומסעותיך וחניותיך על פי וביאתך לראש שניר וחרמון שהיו מעונות אריות סיחון ועוג

לבב רכתי׳ מצות ה׳ ברס מאירת עינים׳ רחצות בחלב׳ ובנים המטוהרים מלבנין אותם בחלב״ יושבות על מלאת׳ ... שהוא יושב על הברכה ומתמלא ומשקה״ ממלאים בתרשיש ... בין גלגל גלגל ... כך בין דבור לדבור של תורה׃ ... ספרי תורה׃ ... זה דודי וזה רעי׃ כל מי שמכוון ... ויושב ועוסק בתורה יאמר הקב״ה זה דודי וזה רעי׃ דודי ידד לבנו׳ זה הקב״ה לערוגת הבשם אלו ישראל׃ לרעות בגנים אלו התורה׃ ולבנות

מה דודך מדוד היפה בנשים
מה דודך מדוד שככה השבעתנו׃
דודי צח ואדום דגול מרבבה׃
ראשו כתם פז קוצותיו תלתלים
שחרות כעורב׃ עיניו כיונים
על אפיקי מים רחצות בחלב
ישבות על מלאת׃ לחיו כערוגת

עני נביאיא ואמרו לבית ישראל אידין אלהא אנת בעיא למפלח כנשתא דישראל שפירתא מכל עממיא׳ לאידין אנת צביין למפלח דהא כדין קיימת עלנא׃ דודי בכין שריאת כנשתא דישראל למשתעי בשבחא דמרי עלמא וכין אמרת׳ להאוא אלהא רעותי למפלח דעטיף ביממא בחיוורא חיור כתלגא ועסיק בעסרין ותרבעה ספרין דאוריתא ובפתגמי נביאי וכתיבי ובליליא הוא עסיק בשתא סדרי משנה וזיו יקריה דאנפוהי זהרין כנורא מסגיאות חכמתא וסברא דהוא מחדית שמועיין חדתין בכל יומא ועתיד לפרסומינון לעמיה ביומא רבה׳ וטקסיה על רבוות רבוון מלאכין דמשמשין קדמוהי׃ ראשו אוריתיה דהיא רגיגא מדהב טב ופירוש מליא דבהון דגורין דגורין טעמין ופקודין׳ למן דנטרין להון חיורין כתלגא׳ ודלא נטרין להון אוכמין כחגפי עורבא׃ עיניו עינוהי מסתכלין תדירא על ירושלם לאוטבא לה ולברכא לה מרישא דשתא ועד סופא דשתא כיונין דקיימין ומסתכלין על מבקנות מיא׳ בגין זכותא דיהבי סנהדרין דעסקין באוריתא ומנהרין ית דינא למהוי שעיע כחלב׳ ויתבין בבית מדרשא ומתינין בדינא עד דגמרין לזכאה ולחייבא׃ לחיו הרין לוחי אבנין דיהב לעמיה כתיבן בעסר שטין דמנן

רשי

ועוג׳ ד״א מראש אמנה הר הוא בבבול צפונה של א״י ושמו אמנה׳ ובל׳ משנה טורי אמנון והר ההר שב׳ בו מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר ובשהגליות נקבצות ומגיעות שם הם צופים משם ורואין גבול א״י ואוירה של א״י ושמחים ואומרים הוייה לכך נאמר תשורי מראש אמנה״ לבבתיני׳ משכת את לבי אליך״ באחת מעיניך׳ הרבה דוגמות טובות שביך בולא היתה בך א׳ אחת מהן הייתי מחבבך ביותר וכש׳ בכולן וכן באחד ענק מצורניך באחת מרבידי ענקי קישוטיך הם תכשיטי מצות שישר׳ מצויינין בהם׳ ד״א באחד ענק באחד מאבותיך הוא אחד היה מיוחד וזה אברהם הנק׳ ענק האדם הגדול בענקים״ מה יפו דודיך׳ כל מקום שהראית לי שם חיבה יפה הוא בעיני בגלגל שילה נוב וגבעון ובית עולמים הוא שייסד הבבלי מנוחה ושאר ויעודים׳ מנוחה זו ירושלם׳ ושאר ויעודים מקום שנתוועדה שם שכינה לישרא׳״ וריח שמניך׳ שם טוב״ נופת׳ מתוק״ תטופנה שפתותיך׳ טעמי תורה״ וריח שלמותיך׳ מצות הגוף את הנוהגות בשלמותיך׳ ציצית תכלת בגדי כהונה איסור שעטנז״ גן נעול׳ על שם צניעות בנות ישרא׳ שאין פורצות בעריות״ גל נעול׳ יש לפרשו לשון מעין כמו גלות עליות ויש לפרשו לשון שער והוא ל׳ ארמי בגמרת טרוקו גלי״ שלחיך׳ ארץ יבשה קרויה בית השלחין וצריך להשקות׳

דוגמתו בעבה״ של מעין מפן שכרם של צדיקים לעל״ יפה את רעיתי כתרצה׳ שאתי מתרצה לכם׳ ד״א כשאתם מתרצים לי בקרבנות ונדבה לו לכפר עליו׃ נאוה כירושלים׳ כאותן מלאכי השרת ... ששים המה מלכות אלו ששים רבוא׃ ופלגשים אלו מבן עשרים שנה ומעלה״ ועלמות אין מספר אלו קטנים שאין להם מנין אף שכל אחת היא יונתי תמתי זו משה שהוא שקול כנגד ששים המה מלכות׳ רבי עקיבא יושב ודורש שילדה אשה אחת במצרים ס׳ רבוא בכרס אחת יוכבד שילדה משה׃

הבשם מגדלות מרקחים שפתותיו שושנים נטפות מור עובר׃ ידיו גלילי זהב ממלאים בתרשיש מעיו עשת שן מעלפת ספירים׃ שוקיו עמודי שש מיסדים על אדני פז מראהו כלבנון בחור

לשטות גינת בוסמא׳ מרביין דקדוקין וטעמין׳ היכמה דגנוניתא מרבי בוסמין׳ ושפוותי חכימוי דעסקין באורייתא נבלין טעמין בכל סטר׳ ומימר פומהון כמירא בחירא׳ ידיו תרי עסר שבטין דיעקב עבדיה גליפן על ציץ כלילא דדהבא דקודשא גליפן על תרי עסר מרגליתא עם אבהת עלמא אברהם יצחק ויעקב׳ ראובן גליף על אחמר׳ שמעון גליף על עקיק׳ לוי גליף על ברקן ועפרן׳ יהודה גליף על כוחלי׳ יששכר גליף על אזמורד׳ זבולון גליף על גוהר׳ דן גליף על בורלא׳ נפתלי גליף על אספור׳ גד גליף על טבאג׳ אשר גליף על פרזג׳ יוסף גליף על מריבג׳ בנימין גליף על אמנטור׳ דמיין לתרי עסר מזליא נהירין כעששית צחיחין בעובדיהון כשן דפיל ובהיקין כשבזיזין׳ שוקיו וצדיקיא אינון עמודי עלמא בסיסן על סמכין דדהב טב׳ אינון פתגמי אורייתא דעסיקין בהון ומוכחין עמא בית ישראל למעבד רעותיה׳ והיהו מתמלי רחמין עליהון כסבא ומחוור חוביהון דבית ישראל כתלג׳ ומתעתד למעבד נצחן קרבא בעממיא דעברין על

רשי

תמיד׳ ושדה בית הבעל יפה היתנה׳ וכאן קילם היבש׳ שלחיך הרי הן מלאין כל טוב כפרדס רמונים וזה עש קטנים שבישראל מרטיבים מעשים טובים כפרדס רמונים׳ כפרים עם נרדים׳ מיני בשמים הם׳ מעין גנים׳ כל זה מוסב על שלחיך ומקלסן כמעין המשקה אותן והדוגמא על שם טבילת טוהר שבנות ישראל טובלות׳ ונוזלים מן לבנון׳ מעתקים נקיות באין סימן עבירת טינה׳ עורי צפון ובואי תימן׳ אחר שנרב עלי ריחך ובני משכנותיך אני מצווה את הרוחות צפון והימין להפיח בגנך לצאת ריחך הטוב למרחוק׳ והדוגמא עש שהגליות מתקבצות ומכל הגוים מביאין אותם מנחה לירושלם ובימי הבנין יהיו ישראל נקבצים שם למועדים ולרגלים וישראל משיבין׳ יבא דודי לגנו׳ אם אתה שם הכל שם׳ באתי לגני׳ בימי חנוכת הבית׳ אריתי לקטתי והוא ל׳ משנה כמלות ארה וקלו ואף ל׳ מקרה וארוה כל עוברי דרך ונאמר עש הקטרת שהקטירו קטורת יחיד הנשיאים על מזבח החיצון ונתקבלה והוא דבר שאינו נוהג לדורות ועל כן נאמ׳ אכלתי יערי עם דבשי׳ יש דבש שהוא גדל בקנים כעש ביערת הדבש׳ ויערת הוא ל׳ קנה כמו ותשם בסוף ושויתיה ביערת ומוצצין הדבש ומשליכין העץ׳ ואני מרוב חבה אכלתי יערי עם דבשי אכלתי הקנה עם הדבש את שאינו ראוי עם הראוי קטרת נדבה וכן שעירי חטאת שהקריבו הנשיאים ואין חטאת קריבה נדבה ואני קבלתים בו ביום׳ שתיתי ייני׳ הם הנסכים׳ עם חלבי׳ מתקו וצחו מחלב׳ אכלו רעים׳ באהל מועד אהרן ובניו׳ ובבית עולמים הכהנים כולם׳ שתו ושכרו דודים׳ אלו ישראל אוכלי בשר זבח השלמים שהקריבו לחנוכת המזבח׳ אני ישנה׳ כשהייתי שלוה ושקטה בבית ראשון נואשתי מעבוד הקבה כישנה ונרדמת׳ ולבי ער׳ זה הקבה

ובעגב׳ ברה כחמה׳ מה חמה שלימה׳ כך ישראל מלאים במצות׳ רא מי זאת הנשקפה׳ גו גלות המשיח כדרך שהשחר יוצא כך ... בורחת מעט כך אילה נופלת על המלכות כשיבא המשיח׳ רא מה חמה ולבנה בגרהפיא׳ כך כשיגלה מלך המשיח בגרבפיא׳ ... מה חמה ולבנה אין אורו של זה דומה לאורו של זה אף ... לעתיד לבוא׳ אדם מתגבל לפי מעשיו׳ אל גנת אגוז ירדתי׳ ודרבה ... נמשלו ... לאגוז לומר מה אגוז ... שמלוכלך בטיט ובצואה אינו נמאס אף תה ... אין תורתו נמאסת׳ רא

שיר השירים

כארזים׳ חכו ממתקים וכלו מחמדים זה דודי וזה רעי בנות ירושלם׃ אנה הלך דודך היפה בנשים אנה פנה דודך ונבקשנו עמך׃ דודי ירד לגנו לערוגות הבשם לרעות בגנים וללקט

מימריה כעולים גיבר וחסין כגולמישין׳ חכו מלי מוריבוי מתיקן כדובשא וכל פקודוי רגיגן על חכימוי מדהב וכסף׳ דין הוא תושבחתיה דאלהי רחימי ודין הוא תקוף חוסניה דמרי חביבי׳ למשלח נביאיא ומתנבאין בירושלם׳ אנה אתיבו נביאיא כד שמעו וכין אמרו תושבחתא דיי׳ מפום כנשתא דישראל׳ על איזין חובא אסתלק מבינך שכינתא דיי׳ את דשפירין עובדך מכל אומיא׳ ולאן אתר אתפני רחימך באסתלקותיה מבית מקדשיך׳ אמרת כנשתא דישראל על חובין ומרודין ואשתהדר דאשתכחו בי׳ אמרין נביאיא כען הדרי בתיובתא וקום אנת ואנן ונצלי קדמוהי ונבעי רחמין עמך׳ דודי ומרי עלמא קביל צלותהון ברעוא ונחת לבבל לסנהדרין לחכימיא ויהב רווחא לעמיה ואסיקנון מגלותהון על יד כורש ועזרא ונחמיה וזרבבל בר שאלתיאל וסבי יהודאי ובנו ית בית מקדשא ומניאו כהניא על קורבניא וליואי על מטרת מימרה דקודשא ושלח אישתא מן שמיא וקביל ברעוא ית קורבנא וית קטורת בוסמין׳ וכגבר דפרניס ית בריה רחימא בתפנוקין כין פיקנון׳ וכגבר דמלקיט ורדין מן מישרא כין כנשנון מבבל׳ צבי לדודי

רשי

לך נדרש בפסיקתא׳ ולבי ער׳ הקבה שהוא צור לבבי וחלקי ער לשמרני ולהטיב לי׳ קול דודי דופק׳ משרה שכינתו על הנביאים ומזהיר על ידיהם השכם ושלוח׳ פתחי לי׳ אל תגרמני לי שאסתלק מעליך׳ שראשי נמלא טל׳ ל׳ אדם שבא בלילה דופק על פתח אהובתו אומר כן בשביל חיבתך באתי בלילה בעת הטל או הגשם׳ והדוגמא שראשי נמלא טל שאני מלא רצון ונחת רוח׳ אברהם אביך שערבו עלי מעשיו כטל והנני בא איך טעון ברכות ושילום שכר מעשים טובים אם תשובי אלי׳ קווצותי רסיסי לילה׳ אף בידיו הרבה קביצות מיני פורענות ליפרע מעוזבי ומנאצי׳ טל הוא ל׳ נחת׳ רסיסי לילה׳ גשמי לילה שהן טורח ועייפות׳ רסיסי תרגום של רביבים׳ וכרביבים עלי עשב׳ וכרסיסי מלקושא׳ קווצות הם דבוקי שערות הראש המדובקים יחד׳ ולפי שאחז המקרא בלשון טל ומטר אחז בלשון ראש וקווצות שדרך טל ומטר ליאחז בשער וקווצות׳ ויש לפרש טל ורסיסי לילה שניהם לטובה שכר מצות קלות הנחות ליעשות כטל ושכר מצות חמורות הקשות כטורח רסיסי לילה׳ פשטתי את כתנתי׳ כלומר כבר למדתי לעצמי דרכים אחרים לא אוכל לשוב איך עוד כנעש ומאז חדלנו לקטר למלאכת השמים וגו׳ שהיו הדרכים האלה ישרים בעיניהם׳ ולשון פשטתי את כתנתי רחצתי את רגלי ל׳ תשובת האשה המנאפת שאינה רוצה לפתוח לבעלה הדלת לפי שפתח הכתוב בל׳ אני ישנה קול דודי דופק סיים בל׳ תשובה הנופלת על לשון דופק על הדלת בעת משכב השינה בלילות׳ דודי שלח ידו מן החור שאצל הדלת וראיתי ידו ונהפכו עלי המעין מעי לשוב לאהבתו ולפתוח לו׳ קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור׳ כלומר בלב שלם ונפש

עולמי׳ שאמלאת ... הייתי מחריב את העולם׳ כמחולת המחנים׳ שאנו חוזרים ... מוחל לנו יכולים אנו לעשות כן׳ ... בשנה שלושים לרגל׳ חמוקי ירכיך כמו חלאים אמר רבה בר בר חנה׳ שאין נברא מו׳ ימי בראשית שלא ... ירכיך אלו ... ידי אמן׳ ידי אומנותו של הקבה׳ שררך אגן הסהר׳ שררך זה סנהדרין ... עולם׳ אגן שמגינה על כל העולם׳ ... בטנך ערמת חטים׳ מה ערמת חטים ... סנהדרין

שושנים׃ אני לדודי ודודי לי
הרעה בשושנים׃ יפה את רעיתי
כתרצה נאוה כירושלם אימה
כנדגלות׃ הסבי עיניך מנגדי
שהם הרהיבני שערך כעדר
העזים שגלשו מן הגלעד׃ שניך
כעדר הרחלים שעלו מן הרחצה
שכלם מתאימות ושכלה אין בהם׃

ובההוא יומא חנא תפלח למרי עלמא רחימי׳ ורחימתי אשרי שכינת קודשיה ביני וזן יתי בתפנוקין׃ יפה אמר יי׳ במימריה כמה יאי את כנשתא דישראל חביבתי בזמן דצבותיך למעבד רעותי שפיר בית מקדשא דבנית לי כמקדש קדמאי דבנא לי שלמה מלכא בירושלם׳ ואימתיך על כל עממיא כיומא דהליכו ארבעה משריך במדברא׃ הסבי אסחרי רבניך חכימי כנשתא רבתא חזור חזור לקבלי דאינון אמלכוני בגלותא וקבעו מדרשא לאולפן אוריתי׳ ושאר רבנוטיך ועמא דארעא אצדיקו במימר פומהון כבנוי דיעקב דלקטו אבנין ועבדו גלשושיתא בטורא דגלעד׳ שניך וכהניא וליואי אכלי קורבניך ומעסר קודשא ואפרשותא דכין מכל אניסות וגזילא היכמה דהוו דכין עדרי ענא דיעקב בזמן דסלקן מן נחל יובקא דלא הות בהון אניסא וגזילא׳ וכולהון דמיין דא לדא וילדן תיומין בכל עדן׳ ומתכלא ועקרא לא הות בהון׳ כפלח ומלבות

רשי

ונפש חפיצה כמקשטת עצמה להתאהב על אישה בריח טוב׳ מור עובר׳ ריח עובר ומתפשט לכל צד׳ ודודי חמק עבר׳ נסתר ונכסה ממני כמו חמוקי ירכיך סתרי ירכיך כמ״ש שהירך בסתר וכן עד מתי תתחמקין תסתרי ותתכסי מאחת בושה שמעלת בי׳׳ נפשי יצאה בדברו׳ ואמר׳ לא אבוא אל ביתך כי מתחלה לא אבית לפתוח׳ בקשתיו וגו׳ מצאוני השומרים הסובבים בעיר והופשין גנבים המהלכים בלילות׳ הכוני פצעוני׳ חבלו בי חבורה׃ כל פצע ל׳ מכת כלי זיין הוא׃ רדידי׳ עדיי התרודד והמרוקע עלי וכן כל הענין ל׳ אשת נעורים המתאוננת על בעל נעוריה ומבקשתו׳ וזהו הדוגמא דודי שלח ידו מן החור כשאמרתי רחצתי את רגלי ולא אפתח לך ולא אשוב מן ענ שבחרתי בה׳׳ שלח ידו׳ והראה נקמתו בימי אחז והביא עליו חיל מלך ארם וכן בן ויסב ממנו שביה גדולה וגו׳ ויהרוג פקח בן רמליהו ביהודה מאה ועשרים אף ביום אחד׃ ומעי המו עליו׳ בא חזקיהו בנו ושב בכל לבבו לדרוש להקב״ה וכל דורו שלמים לא קם דור בישרא׳ כמותם כמו שמפורש בחלק בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ׳ מגבת ועד אנטוכיא ולא מצאו איש ואשה שאין בקיאין בהלכות טומאה וטהרה וזהו וידי נטפו מור וגו׳ אף יאשיהו נאמר בו וכמוהו לא היה לפניו מלך כי ראה פורענות שבאה על מנשה ונעל אמון לקיים שלח ידו מן החור ומעי המו׳׳ פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר׳ לא ביטל גזירתו שנ׳ בחזקיהו הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך וגו׳ ומבניך אשר תוליד או דניאל חנניה מישאל ועזריה ואף ביאשיהו עי׳ חולדה הנביאה הנני מביא רעה אל המקום הזה ואל יושביו וגו׳ ואומר

כפלח הרמון רקתך מבעד
לצמתך׃ ששים המה מלכות
ושמונים פילגשים ועלמות אין
מספר׃ אחת היא יונתי תמתי
אחת היא לאמה ברה היא
ליולדתה ראוה בנות ויאשרוה׃

ומלבות בית חשמונאי כולהון מליין פקודיא כרמונא בר מן מתתיה כהנא רבה ובנוהי דאינון צדיקין מכולהון ומקיימין פקודיא ופתגמי אוריתא בצהותא׳׳ ששים בתרין מתוי יונאי וכבשו שתין מלכין מבנוי דעשו מלובשי שריונין רכבין על סוסון ופרשין ותמנין דוכסין מבנוי דישמעאל רכבין על פיליא בר מן שאר עממיא ולישניא דלית להון מנין׳ ומניאו אנטיוכס מלכא עליהון לרישא ואתו לאגחא קרבא לירושלם׳׳ אחת ובעדנא ההיא הות כנשתא דישראל דמתילא ליונתא שלמתא פלחא בלבב חד למרהא ומתחדא לאוריתא ועסיקא בפתגמי אוריתא בלבב שליס ובריר זכותהא כיומא דנפקת ממצרים הא בכין נפקו בני חשמונאי ומתתיה וכל עמא דישראל ואגיחו קרבא בהון ומסר יי׳ יתהון בידיהון וכד חזו יתבי מלכיא אשרו׳

רשי

וכמוהו לא היה לפניו מלך אך לא שב יי׳ מחרון אפו הגדול אשר חרה ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה ויאמר יי׳ גם את יהודה אסיר מעל פני כאשר הסירותי את ישרא׳ ומאסתי את העיר הזאת׳׳ נפשי יצאה בדברו׳ יצאה ממני בדברו דבר זה׳׳ בקשתיו ולא מצאתיו׳ והרי הלא ירמיה עומד ומתנבא בימי יהויקים וצדקיהו שובו אלי ואשובה אליכם לא לבטל את הגזירה אלא להקל הפורענות ולהכין מלכותם בשובם מן הגולה לנטעם מאין בהיסה ולבנותם מאין הורס׃ מצאוני השומרים׳ נבוכדנצר וחיילותיו׳׳ הסובבים בעיר׳ לנקום נקמתו של מקום׳׳ נשאו את רדידי׳ בהמ״ק׳׳ שומרי החומות׃ אף מלאכי השרת שהיו שומרים חומותיה כמ״ש על חומותיך ירוש׳ הם הציתו בו את האור כמ״ש ממרום שלח אש וגו׳׳ השבעתי אתכם׳ האומות אנשי נבוכדנצר שראיתם בחנניה מישאל ועזריה מוסרים עצמן לכבשן האש ואת דניאל לגוב אריות על עסקי התפלה ואת דורו של מרדכי בימי המן׳׳ אם תמצאו את דודי׳ לעתיד לבוא ליום הדין שיבקש מכם להעיד עלי כמ״ש יתנו עדיהן ויצדקו׳׳ מה תגידו לו׳ שתעידו עלי שבשביל אהבתו חליתי בייסורין קשים ביניכם׳ יבוא נבוכדנצר ויעיד׳ יבוא אליפז וצופר וכל נביאי האומות ויעידו עלי שקיימתי את התורה׳׳ מה דודך מדוד׳ כך היו שואלים האומות את ישרא׳ מה אלהיכם מכל האלהים שכך אתם נשרפים ונצלבים עליו׳׳ שככה השבעתנו׳ להעיד לו על אהבתך׃ דודי צח׳ לבן כמו צחו מחלב׳׳ ואדום דגול מרבבה׃ אפרש תחלה כל הענין לפי פשוטו כקילוס גוי בחור כשהוא לבן ופניו אדמוניות׳׳ דגול מרבבה׳ נדגל בחיילות הרבה רבים חיילותיו רבבות הרבה קרויין רבבה שנ׳ רבבה כצמח השדה נתתיך׳׳ ראשו׳ מבהיק ככתם פז׳׳ כתם׳ הוא ל׳ סגולת מלכים שאוצרין בבית גנזיהם וכן ישנה הכתם הטוב וכן ולכתם אמרתי מבטחי וכן וחלי כתם׳׳ קווצותיו תלתלים׳ ל׳ תלויים׳׳ שחורות כעורב׳ כל אלה נוי לבחור׳׳ עיניו כיונים על אפיקי מים׳ עיניו על אפיקי מים נאות כעיני יונים׳ אפיקי מים עריבים למראה והבחורים יוצאים שם לשוט וכן מנהג

ויהללוה
אין בה"א
בגי"ל הס"א
נה

מלכות ופילגשים ויהללוה: מי
זאת הנשקפה כמו שחר יפה
כלבנה ברה כחמה אימה
כנדגלות: אל גנת אגוז ירדתי
לראות באבי הנחל לראות
הפרחה הגפן הנצו הרמנים:

יתהון ומלכות ארעא ושלטונהא
וקלסו להון" מי אמרו אומיא
כמה זיותנין עובדי עמא הדין
כקריצתא שפירן עולימהא
כסיהרא ובריין זכוותהא
כשמשא ואימתהא על כל יתבי
ארעא בזמן דהליכו ארבעה
טקסהא במדברא" אל גנת אמר
מרי עלמא לבית מקדשא תנין
דאתבני על ידוהי דכורש
אשריתי שכינתי למחמי עובדין
טבין דעמי ולמחמי אלולי
משן וספן חכימיא דמתילין
לגופנא ולולביהון מלין עובדין טבין הכרמונין"

לא ידעתי וכו'

רשי

מקלס המשורר עיני דודי כשהוא מביט על אפיקי מים דומות לכוי עיני יונים" רוחצות" עיני
דודי בחלב" יושבות על מלאת" כל זה לשון לא בולטות יותר מדאי ולא שוקעות אלא יושבות על
מלאת גומא שלהם הענין לפי הדוגמא והוא לשון כל דבר שעשוי למלאת גומא העשויה לו למושב
כמו אבני מלואים ומלאת בו מלואת אבן" לחיו כערוגת הבשם" אשר שם באותן ערוגות גידולי
מרקחים" מגדלות מרקחים" מגדלות של מרקחים גידולי בשמים שמפטמין אותם מעשה
רוקח" גלילי זהב" כאופני זהב" ממולאים בתרשיש" כל לשון מושב אבן יקרה בזהב קרוי מלאת"
עשת" לשון שמנו עשתו קבוץ עב קרוי עשת" שן" מעשה פיל" מעולפת ספירים" מקושטת
ומתוקנת בספירים לשון והתעלף למתרגמינן ואיתקנת" שוקיו" כעמודי שש המיוסדים על אדני
פז" עמודי שש" עמודי שיש וחבירו במגלת אסתר על גלילי כסף ועמודי שש ומראהו גבורה
כארזי הלבנון" בחור כארזים" נבחר בין הבנים כארז בין שאר עצים" חכו ממתקים" דבריו
עריבים" זה דודי" זה לשון מראות דודי וזה לשון מראות רעי ועל כל אלה חליתי לאהבתו והדוגמא כלפי הקב"ה
כך היא דודי צח" לבן להלבין עונותי צח ולבן כשנראה בסיני נראה כזקן מורה הוראות וכן בשבהו
למשפט לבושיה כתלג חיור ושער רישיה כעמר נקי" ואדום" ליפרע משונאיו כענין מדוע אדום
ללבושך" דגול מרבבה" הרבה חיילות מקיפין אותו" ראשו כתם פז" תחלת דבריו הבריקו
ככתם פז וכה"א פתח דבריך יאיר" פתח אנכי יי' אלהיך הראש תחלה שמשפט מלוכה יש לו עליהם
ואחכ"ב גזר עליהם גזרותיו" קווצותיו תלתלים" על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות" שחורות
כעורב" עם שהיתה כתובה לפניו אש שחורה ע"ג אש לבנה ד"א קווצותיו תלתלים" כשנראה על הים
נראה כבחור נלחם בגבורה" עיניו כיונים על אפיקי מים" כיונים שעינם צופות אל ארבותיהם כך
עיניו על בתי כנסיות ובתי מדרשות ששם מוצאי התורה המשולים למים" רוחצות בחלב" כשהן
צופות במשפט מבררות דין לאמתו להצדיק צדיק לתת לו כצדקתו ולהרשיע רשע לתת דרכו
בראשו" יושבות על מלאת על מלאה של עולם משוטטות בכל הארץ צופות טובים ורעים" ד"א
מה שהקב"ה נותנם עינים להאיר לעולם כשם שהעינים מאירים לאדם כיונים הכולדים משובך לשובך
לבקש אכלם כך הם הולכים ממדרשו של פלוני חכם לבית המדרש של פלוני חכם לבקש טעמי
תורה" על אפיקי מים" על בתי מדרשות שהם מוצאי מים של תורה" רוחצות בחלב" לפי שקראם
לאשכולות" זה חנניה מישאל ועזריה: ד"א אמרה: אעלה בתמר" בשעה שגלו ישרא' אמרו להם אומות העולם מעכבין אין עינים
אמר הנבי"א מודיע את גבורת" ב"ד בנ"ב של תמר: וריח אפך כתפוחים" כשיצאו מכבשן האש היה הולך ריחן כתפוח" וחכך כיין בוכה
הטוב" זו המדרש: הולך לדודי למישרים" זו ה"א: כי עזה כמות אהבה בשעה שישרא' מוסרים עצמם על נחוש הש"ם קשה כשאול נגלה
בשחרב בית המקדש" מים רבים אלו אומות העולם" ונהרות אלו המלכות: אם יתן איש את כל הון ביתו של המן הרשע: בוז
יבוזו

נגים" צדקנות כ
נגלו אליהו הדור
ממצרים: שמני
כחותם על
לבך: זו אברהם
שקיים המילה:
כחותם על זרועך
זו יצחק כשנ ש
שהכפילין בזרוע
כך יצחק נעקד
בזרוע: כי עזה
כמות אהבה: ש
שאהבה הקב"ה יעקב
דכתיב ואהב את
את יעקב: ד"א
זו אהבת יעקב
ליוסף שנ' וישרא'
אהב את יוסף:
קשה כשאול קנאה:
ויקנאו בו אחיו:
ד"א אהבה שאהב
משה ליהושע
קשה כשאול קנאה
המקנא אתה לי:
שמה חבלתך
אמך זו יוכבד
מצרים שהיתה
הולכת מתחבלת
כיולדה: ושליך

עמינד"ב
היבה אחת
והט"ס גע:

ונחזה
בקמץ קטן
בלא וי"ו
וטעות זות

לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות
עמי נדיב: שובי שובי השולמית
שובי שובי ונחזה בך מה תחזו
בשולמית כמחולת המחנים:
מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב

וכדי אתגלי קיי' דאינון צדיקין
ועסיקין באוריתא אמר יי'
במימריה לא אוסיף למתכבכון
ואף לא אעביד עמהון גמירא
אלהין אמליך בנפשי לאוטבותהון
ולשואה יתהון גיותנין ברתיכי
מלכין בגין זכותא דצדיקי דרא
דדמין בעובדיהון לאברהם אבוהון
שובי תובי לותי כנשתא דישראל
תובי לירושלם תובי לבית אולפן
אוריתא תובי לקבלא נבואה
מן נביאיא דמתנבאין בשום מימרא דיי' ומה טבכון נביאי שקרא למטעי עמא
דירושלם בנבואתכון דאתון ממללין סטיא על מימרא דיי' ולאחלא משריית
ישראל ויהודה" מה אמר שלמה ברוח נבואה מן קיי' כמה שפירן רגליהון דישראל
כד סלקין לאתחזאה קיי' תלת זמנין בשתא בסנדלין דססגונא ומקרבין ית נדריהון

רשי

עינים והעין ל' נקבה הוא רוחצות ל' נקבה הם מצחצחין עצמן בחלב שלתורה ומלבנים סתריה
וסתומותיה" יושבות על מלאת" מיושבים דברים על אופניהם ד"א עיניו ענייניו פרשיות של תורה והלכו'
ומשניות כיונים שהם נאים בהליכתן" על אפיקי מים" בבתי מדרשות" רוחצות בחלב מצוחצחות
בחלב כמו שפירשתי" לחיו" דברות הר סיני שהראה להם פנים מסבירות ושוחקות" שפתותיו שושנים
דבורים שנדבר באהל מועד שהם לריצוי ולכפרה ולריח טוב תורת חטאת ואשם ומנחה ועולה ושלמ:
ידיו" הלוחות שנתן מימינו ומעשה ידיו המה" גלילי זהב" אלו הדברות שבהן נאמר הנחמדים מזהב
ומפז רב" א"ר יהושע בן נחמיה מעשה נסים היו של סנפירנון היו והיו נגללין ל"א ע"ש שמגלגלות
טובה לעולם" ממולאים בתרשיש" שבכל בי' הדברות תרי"ג מצות" מעיו עשת שן" זה תורת כהנים
הניתן באמצע ה' חומשים כמעיים הללו שהם נתונים באמצע הגוף" עשת שן מעלפת ספירים"
נראית חלקה כעשת שן והיא סדורה לדקדוקים רבים גזירות שוות ובנין אב וקלים וחמורים" מיוסדים על
אדני פז" א"ר אלעזר הקפר העמוד הזה יש לו כותרת למעלן ובסים למטן א"ר שמואל בר גרא פרשיות
שבתורה יש להם כותרת למעלן ובסים למטן ומסוכות לפניהם ולאחריהם כגון פרשיו' של שביעי'
ויובל וכי תמכרו ממכר להודיעך כמה קשה אבקה של שביעית כדאי' במס' ערכין וסוכה וכגון
יפקוד יי' איש על העדה" צו את קרבני לחמי עד שאתה מפקדיני על בני פקוד אותם עלי וכן כמה
לכך נאמר שוקיו עמודי שש מיוסדים וגו'" מראהו כלבנון" המסתכל ומתבונן בדבריו מוצא
בהם פרחים ולולבים כיער זה שמלבלב כך דברי תורה ההוגה בהם תמיד מחדש בהם טעמים"
בחור" נבחר כארזים הנבחרים לבנין ולחוזק ולגובה" חכו ממתקים" דבריו ערבים ושרט לנפש
לא תתנו בבשרכם אני יי' הנאמן לשלם שכר יש חיך מתוק מזה" אל תחבלו במעשיכם ותקבלו שכר
ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם חיו יחיה עונות נחשבו לו לזכיות יש חיך מתוק
מזה" אנה הלך דודך" מאנים ומקנטרים האומות את ישרא' אנה הלך דודך למה הניח אותך עזובה
אלמנה" אנה פנה דודך" כשחזר והשרה רוחו על כורש ונתן רשות לבנות הבית והתחילו לבנות באו
ואמרו להם אנה פנה דודך אם חוזר הוא אליך נבקשנו עמך כענ"ש וישמעו צרי יהודה ובנימן כי
בני הגולה בונים היכל וגו' ויגשו אל זרבבל וגו' נבנה עמכם כי בכם נדרוש לאהיכם וגו' וכוונתם
לרעה כדי להשביתם מן המלאכה והם משיבים" דודי ירד לגנו צוה לנו לבנות היכלו ויהיה שם עמנו:

לנרובה

אמן כמו
דגש והאלף
קמץ והוא
חטף מפני
דגשות המם

חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן׃ שררך אגן הסהר אל יחסר המזג בטנך ערמת חטים סוגה בשושנים׃ שני שדיך כשני עפרים תאמי צביה׃

וית נדבתהון ובניהון נפקי ירכיהון יאין כיוהרין דקביען על כלילא דקודשא דעבד בצלאל אומנא לאהרן כהנא׳׳ שררך ורישׁ מתיבתך דבזכותיה מתפרנסין כל עלמא היכמה דעוברא מתפרנס מן פרתיה במעיא דאמיה בהיך באוריתא כאוגנא דסיהרא — כמיתיה לדכתה ולמתבא לזכאה ולחייבא ולא חסרין פתגמי אוריתא דגירתא מפומיה היכמא דלא חסרין מוי דנהרא רבה דנפיק מעדן ושבעין חכימין מסחרין יהיה כאדר סגלגלא ואוצריהון מליין מן מעסר קודשא ונדרא ונדבתא דסייגו להון עזרא כהנא וזרבבל וישוע ונחמיה ומרדכי בלשן אנשי כנשתא רבתא דמתילין לורדא בגין דיהי להון חילא למעסק באוריתא ויממם ולילי׳׳ שני תרין פרקיך דעתידין למפרקיך משיח בר דוד ומשיח בר אפרים דמיין למשה ואהרן בני יוכבד דמתמתילו לתרין אורזילין תיומי טביא׃

רשי

לערוגת הבשם מקום מקטר הקטרת׳׳ לרעות בגנים ועוד ירד לרעות צאנו בגנים אשר נפוצו שם אותם שלא עלו מן הגולה משרה שכינתו עליהם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות׳׳ וללקוט שושנים שומע ומקשיב נדברים בתורתו ללקוט זכיותיהן ולכתבם בספר זכרון לפניו כענ׳ אז נדברו יראי יי׳ וגו׳ ומה שאתם אומרים לבקשו עמנו ולבנות עמנו אני לדודי ולא אתם לו ולא תבנו עמנו כענ׳ לא לכם ולנו לבנות בית אהינו ואומר ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם׳׳ הרועה בשושנים הרועה את צאנו במרעה נוח וטוב׳׳ יפה את רעיתי כתרצה והקב׳׳ה מקלסה על זאת יפה את רעיתי כשאת רצויה לי כך הוא נדרש בספרי׳׳ נאוה את עתה כאשר בראשונה בירוש׳ אימה כנדגלות חיילי מלאכים אימתך מטיל עליהם שלא להלחם ולהשביתכם מן המלאכה כמו שנ׳ בעזרא׳׳ הסבי עיניך מנגדי כבחור שארוסתו חביבה ועריבה עליו ועיניה נאות ואומ׳ לה הסבי עיניך מנגדי כי בראותי אותך לבי משתחץ ומתגאה עלי ורוחי גסה כי איני יכול להתאפק׳׳ הרהיבוני הגיסו לבי בתו ורהבם עמל ואון רהב הם שבת׳ והדוגמא כך הוא אמר הקב׳׳ה במקרא זה א׳׳א להשיב לכם ארון וכפרת וכרובים שהם הרהיבוני בבית ראשון בהראותכם חבה יתירה עד שמעלתם בי׳׳ שניך כעדר הרחלים בקטנים ורקים שבכם יש שבח הרבה׳׳ שניך קצינים וגבורים שביך כולם לטובה׳׳ כעדר הרחלים הרחל הזאת כולה קדושה צמרה לתכלת בשרה לקרבן קרניה לשופרות שוקיה לחלילים מעיה לכנורות עורה לתוף אבל הרשעי׳ נמשלו לכלבים שאין מהם לקדושה כלום׳׳ ששים המה מלכות׳ אברהם ויוצאי ירכו בני קטורה יו׳ וישמעא׳ ובניו יב׳ יצחק ובניו שלשה בני יעקב יב׳ בני עשו יו׳ בדברי הימים הרי ששים׳ ואת צא מהם תמנע שהיא אשה אברהם מן המנין׳׳ ושמונים פילגשים׳ נח ובניו עד אברהם כל תולדות יוצאי התיבה שמונים חמצאם׳ וכשם שהמלכות שהם נשי המלך יתירות בגדולה על הפילגשים כך היו אברהם ויוצאי ירכו חשובים גדולים ויתרים בחשיבות על הכל כאשר תראה הגר בת מלכים היתה תמנע בת שלטונים היתה ונעשית פילגש לעשו ואומר א׳ עמק שוה וגו׳ הושוו כולם בעצה א׳ והמליכו את אברהם עליהם׳׳ ועלמות אין מספר׳ למשפחות הרבה נחלקו כל אה׳׳ אחת היא יונתי ומכולם אחת היא הנבחרת לי ליונה תמה שהיא תמימת לבעם בן זוגה׳׳

אחת

צוארך כמגדל השן עיניך ברכות בחשבון על שער בת רבים אפך כמגדל הלבנון צופה פני דמשק׃ ראשך עליך ככרמל ודלת ראשך כארגמן מלך אסור ברהטים׃

ואב בית דינא דדאין דיניך חסין על עמא לכפתא יתהון ולמנגד מן דיתחייב בדינא לנגדא כשלמה מלכא דעבד מגדלא דשן דפיל וכבש ית עמא בית ישראל ואהדר יתהון למרי עלמא׳ וספריך מלין חכמתא כברכתין דמיא וידעין למתני חושבנין ועבורין ומעברין שנין וקבעין רישי ירחין ורישי שנין בתרע בית סנהדרין רבה ורב בית בא לבית יהודה דמי לדוד מלכא דבנא מצדתא דציון דמתקרי מגדלא דלבנן דכל מן דיקום עלוהי יכיל למתני כל מגדלין דבדמשק׳׳ ראשך מלכא דאתמנא עלך רישא צדיקא כאליהו נביא דקני קנאתא למרי שמיא וקטל ית נביי שקרא בטורא דכרמל ואתיב ית עמא בית ישראל לדחלתא דיי׳ אהיה ודלת עמא דאזלין ברישא מכא על דמינון מסכינין עתידין למלבש ארגונא היכמה דלבש דניאל בקרתא דבבל ומרדכי בשושן בגין זכותא דאברהם דאמליך מן קדמת דנא למרי עלמא ובצדקתא דיצחק דכפתיה אבוהי למקרביה ובחסידותא דיעקב דקליף על חוטריא ברטיא׳׳ מה

רשי

אחת היא לאמה לכנסייתה הרבה מחלוקות בבתי מדרשות כולם לבם להבין תורה על מכונה ועל אמתתה׳׳ ברה היא ליולדתה׳ יעקב ראה אותה מטה שלימה בלא פיסול והודה וקילס למקום שנ׳ וישתחו ישרא׳ על ראש המטה׳׳ ראוה בנות את ישרא׳ בגדולתה ויאשרוה ומה הוא קילוסן מי זאת הנשקפה׳ עליכו ממקום הגבוה לנמוך קרויה השקפה׳ כך בהמק׳ גבוה מכל הארצות׳׳ כמו שחר׳ הולך ומאיר מעט מעט כך היו ישרא׳ בבית שני בתחלה זרבבל פחת יהודה ולא מלך והיו משועבדים לפרס וליון ואחר׳ נצחום בית חשמונאי ונעשו מלכים׳ אימה כנדגלות׳ אימה בגבוריה כנדגלות של מלכים כל זה הקב׳׳ה מקלס את כ׳׳י יפה את רעיתי כתרצה וכל הענין עכ׳׳ א׳ גנת אגוז ירדתי׳ עוד זה מדברי שכינה הנה באתי א׳ מקדש שני זה אליך׳׳ לראות באבי הנחל׳ מה לחלוחית מעשים טובים אראה בך׳׳ הפרחה הגפן׳ אם תפריחו לפני תח׳ וסופרי׳ ושונים׳׳ הנצו הרמונים׳ מקיימי מצות מלאי׳ זכיות למה נמשלו ישרא׳ לאגוז מה אגוז זה אתה רואה אותו כולו עץ ואין ניכר מה בתוכו פוצעו ומצאו מלא מגורות מגורות של אוכלים כך ישרא׳ צנועין וענותנין מעשיהם ואין תלמידים שבהם ניכרים ואין מתפארין להכריז על שבחן בדקתו אתה מוצא אותו מלא חכמה׳ ועוד כמה מדרשות לדבר׳ מה אגוז זה נופל בטיט ואין מה שבתוכו נמאס אף ישרא׳ גולין לבין האומות ולוקין מלקיות הרבה ואין מעשיהם נמאסין׳׳ לא ידעתי׳ כנסת ישרא׳ מתאוננת לא ידעתי להזהר מן החטא שאעמוד בכבודי ובגדולתי ונכשלתי בשנאת חנם ומחלוקת שגבר במלכות בית חשמונאי הורקנוס ואריסתובלוס עד שהיב׳ מביא אחד מהם את מלכות רומי וקבל מידו המלוכה ונעשה לו עבד ואז נפשי שמתני להיות מרכבות להרכיב עלי נדיבות שאר אומות׳׳ עמי נדיב׳ כמו עם נדיב יו׳׳ד יתירה כיו׳׳ד של שכני סנה גנובתי יום רבתי עם׳׳ נפשי שמתני׳ אני בעצמי מניתים עלי כענ׳ ואת לעדת אותם

עיניך

מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים: זאת קומתך דמתה לתמר ושדיך לאשכלות: אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסניו ויהיו נא שדיך כאשכלות הגפן וריח אפך

אמר שלמה מלכא כמה יאיאנה כנשתא דישראל בזמן דהסבלית עלך ית ניר מלכותי בעדן דאנת מוכח יתיך בייסורין על חוביך ואנת מקבלא יתהון ברחימין דמיין בחנפיך כתפנוקין: זאת וכעדן דפרסין כהניך ידיהון בצלו ומברכין לאחיהון בית ישראל דמיין אצבעת ידיהון מתפרקין כלולבי דתמר וקומתהון כדיקלא וקהלייך קיימין אפין באפין ואמיריהון כביסין לארעא כאתכלין דענבין: אמרתי אמר יי' במימריה אסק ואנסי לדניאל ואחזי אי כהיל למיקם בנסיונא הדא היכמה דקם אברהם דדמי ללולבא דתמר בעסרא נסין ובחין אף אנא לחנניה מישאל ועזריה אי כהלין למקם בנסיונהון אפרוק בדיל זכותהון לעמא בית ישראל דמתילן לאתכלין דענבין ושומהון דדניאל חנניה מישאל ועזריה אשתמע בכל ארעא וריחהון יהי נדיף כריח תפוחין דגנתא דעדן:

בכ' קביל כהנ"א

נסיונין

רשי

עליך אומים לראש: שובי שובי השולמית: אומרים אלי שובי שובי מאחר המקום: השולמית: השלימה באמונתך עמו: שובי שובי איני: ונחזה בך נציב ממך נציבים ושלטונים כמו ואתה תחזה מכל העם כך דרש ר' תנחומא: ד"א ונחזה בך נתבונן איך מה גדולה נתן לך והיא אומרת מה תחזו בשולמית מה גדולה אתם יכולים לעשות לי שתהא שוה לגדולתי אפילו לגדולת דגלי מחולות מחנות המדבר: מה יפו פעמיך בנעלים: הם אומרים לה חפצים אנו שתדבקי בנו משביל נוי וחשיבות שראינו בך בעודך ביפיך: מה יפו פעמיך: בעליית הרגלים בת נדיבים: חמוקי ירכיך כמו חלאים: קביצת עדיי זהב קרויה חלי כתם: לחלי בלשון ערבי ורבותינו דרשוהו על נקבי השיתין של נקבים שנעשו משש ימי בראשית עגולים כמו ירך: כמו חלאים: לשון חפירה כמו חוליות הבור: מעשה ידי אמן: ידי הקב"ה בתם/סוכה: אמן כמו אומן: קילוסו של הקב"ה ישראל מקלסין אותו מלמעלה למטה: מתחילין מראשו כתם פז ויורדין ובאין עד שוקיו עמודי שש לפי שהן באין לרצותו להוריד שכינתו מן העליונים לתחתונים והוא מונה קילוסה מלמטה למעלה מה יפו פעמיך הם הרגלים ומונה והולך עד ראשך עליך ככרמל עד שהוא בא למשכב אין: שררך אגן הסהר: טבורך כאגן של מים עגולים שרוחצים בהן והוא עשוי מאבני שיש ובל' ערבי קרוי סהר ע"ש שהטבור כמו נקב עגול מושלו כאגן עגול והקילוס הזה אינו מענין נוי אשה כקילוס העליון לפי שהעליון דודה מקלסה וזה רעותיה מקלסות אותה ע"ש מעשיה לומר הבונה את להתחבר עמנו: והדוגמא ע"ש לשכת הגזית היושבת בטבור הארץ: אל יחסר המזג: לא יכלה משם משקה ר"ל לא יפלא ולא יפסיק משם שום דבר הוראה: בטנך ערמת חטים: שהכל צריכין לה: סוגה בשושנים: גדורה ומסוייגת בגדר שושנים די לה בגדר קל ואין אחד מכם פורץ בו ליכנס: הרי חתן נכנס לחופה לבו מגעגע לחופה ולחבת חמונה בא לזקק

כתפוחים: וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים: אני לדודי ועלי תשוקתו: לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים: נשכימה לכרמים

אמר דניאל וחברוהי קבלא נקבילנא עלנא גזירת מימרא דיי' היכמה דקביל עליה אברהם אבונא דמתיל לחמר עתיק ומתן בזוחן דתקנן קדמוהי היכמה דאזכו אליהו ואלישע נביאיא דבזכותהון קמו מיתיא דדמין לגבר דדמיך ויחזקאל בר בוזי כהנא דמנבואת פומיה אתערו דמיכי מיתיא די בבקעת דורא: אני אמרת ירושלם כל זמן דאנא מהלכא באורחא דמרי עלמא מסרי שכינתיה ביני ובעלי מתוויה ובעדן דאנא סטיא מן אורחתיה מסליק שכינתיה מביני ומטלטיל יתי ביני עממיא ואינון שלטין בי כגבר דשליט באנתתיה: לכה כד חבו עמא בית ישראל אגלי יי' יתהון בארעא דשעיר חקלי אדום אמרת כנשתא דישראל בבעו מינך רבון כל עלמא קביל צלותי דאנא מצליא קדמך בקרוי גלותא ובפלכי עממיא: נשכימה אמרין בני ישראל אין לאן נקדים בצפרא וניהך

רשי

לה אמרה לו טיפת דם כחרדל ראיתי הרי הופך פניו לצד אחר ולא נשכו נחש ולא עקרב עוקצו הרי שהוא עובר בדרך ראה בכורות בראשי התאנים פשט ידו ליטול אומרים לו של ישראל הסר הוא מושך ידו מפני הגזל הרי סוגה בשושנים: שני שדיך: שתי הלוחות: ד"א מלך וכהן גדול: צוארך היכל והמזבח שהם זקופים וגבוהים ולשכת הגזית גם היא שם עשויים לחוזק ולמגן כמגדל השן: עיניך: כבריכות אשר בחשבון המושכות מים כן עיניך על שער בת רבים חכמייך כשהן יושבין בשערי ירושלם העיר בת רב עם ועסוקים בחשבון תקופות ומזלות חכמתם ובינתם לעיני העמים מושכות כבריכות מים: ועוד יש לפרש בריכות בחשבון כמו יונים: ול' משנה הוא הלוקח יוני שובך מפליח בריכה ראשונה: אפך כמגדל הלבנון: איני יכול לפרשו לשון חוטם לא לענין פשט ולא לענין דוגמא כי מה קילוס נוי יש בחוטם גדול וזקוף כמגדל: והאומר אכי אפך ב' פנים וזה שהוא אומר לשון יחיד ואינו אומר אפייך שעל המצח הוא מדבר שהוא עיקר הכרת פנים כמש"ה הכרת פניהם ענתה בם ותדע שהרי מקלסה והולך מלמטה למעלה עיניך בריכות בחשבון ואחריהם המצח וכן ההומות מקלסות מצחך חזק לעומת מצח כל הבאים להרעותך ולכתותך: כמגדל הלבנון צופה פני דמשק: ראיתי במדרש זה בית יער הלבנון שעשה שלמה שהעומד עליו צופה ומונה כמה בתים יש בדמשק: ד"א פניך צופות פני דמשק מצפורת לבוא שערי ירושלם עד דמשק שעתידה להרחיב עד דמשק: ראשך עליך ככרמל: זו תפלין שבראש שנ' בהן וראו כל עמי הארץ כי שם יי' נקרא עליך ויראו ממך הרי הוא חזק ונורא כמו כמבצר הרים והכרמל הוא ראש ההרים: ודלת ראשך: קליעת שערות נזירייך נאה במצותה כקליעת ארגמן: דלת ראשך: ע"ש שהקליעה מודלית על גובה הראש: מלך אסור ברהטים: שמו של מקום קשור בהלתלים שנ' נזר אלהיו על ראשו: רהטים: כן קורין להלתלי האזורות שקושרין בהן החגורות: ד"א מלך אסור ברהטים הקב"ה נקשר באהבה במצות ובריצות שאתם רצים לפניו: מה יפית ומה נעמת: אחר שפירטו קילוס כל אבר ואבר כלל כל דבר מה יפית כולך מה נעמה לידבק בך אהבה ההוגנת להתענג בה: זאת קומתך דמתה לתמר: ראינו נוי קומתך

ביומי

נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר
הנצו הרמונים שם אתן את
דודי לך הדודאים נתנו ריח
ועל פתחינו כל מגדים חדשים
גם ישנים דודי צפנתי לך מי
יתנך כאח לי יונק שדי אמי
אמצאך בחוץ אשקך גם לא

לבי כנשתא ולבי מדרשא ונבקר
בספר אוריתא ונחמי אי מטא
זמן פורקנא דעמא בית ישראל
דמתילין לגופנא לאתפרקא
מגלותהון ונשאל לחכימיא מאם
אתגלי קדם יי' זכותא דצדיקיא
דמתילין כרמוניא אי מטא
קיצא למסק לירושלם למתן תמן
שבח לאלהא שמיא ולמקרב עלוון
ונכסת קודשין הדודאים וכד יהי
רעוא מן קדם יי' למפרק ית עמיה
מן גלותא יימר למלכא משיחא
כבר שלים קץ גלותא וזכות
צדיקיא אתבסם קדמי כריח
בלסמון וחכימי דריא קביען

הדודאים הנשיא בה"א ואין כמון ס' כסי"ב

ח

אמצאך האלף בעי

על תרעי מדרשא עסיקין בפתגמי ספריא ובפתגמי אוריתא כען קום קביל מלכותא דגנזית לך מי יתנך ובההיא זמנא אתגלי מלכא משיחא לכנשתא דישראל ויימרון ליה בני ישראל איתא תהי עמנא לאח וניסק לירושלם ונהי ינקין עמך טעמי אוריתא היכמה דיניק ינוקא בתדיא דאמיה דכל זמן דהויתי מטולטלא לבר מן ארעי כד הויתי דכירא ית שום אלהא רבא ומסרת נפשי על אלהותיה אף עממי ארעא לא הוו

רשי

בימי נבוכדנצר שכל האומות היו כורעות ונופלות לפני הצלם ואת עומדת בקומה זקופה כתמר הזה ושדיך לאשכולות דניאל חנניה מישאל ועזריה שהיו לך כשדיים לינק מהם למדו לאשכולו' שמש פיעות משקה כך הם השפיעו להגיד וללמד את הכל שאין יראה כיראתכם עכ' קלסוהו האומות מ' דברי שכינה לגלות ישר' שבין האומות אמרתי אעלה בתמר מתפאר אני בין חיילות של מעלה בכם שתתעלה ותתקדש על ידיכם בתחתונים שתקדשו את שמי בין האומות אחזה בסנסניו ואני אחוז ואדבק בכם סנסנים ענפים ויהיו נא שדיך ועתה האמתי את דברי שלא תתפתי אחר האומות ויהיו הטובים והחכמים שביך עומדים באמונתם להשיב דברים למפתים אותך שילמדו מהם הקטנים שבהם וחכך היה כיין הטוב הזהרי בתשובותיך שיהיו כיין הטוב הולך לדודי למישרים זהירה אני להשיב לכם שאעמוד באמונתי שיהא אני הולך לפני דודי לאהבת מישור שהוא מן הלב ולא ברמיה ועקבה כיין הטוב שהוא דובב שפתי ישנים אף אבותי בקבר ישמחו בי ויודו על חלקם דובב מרחיש וייסודו לשון דבור וכך היא התשובה אני לדודי וגם הוא משתוקק לי לכה דודי נצא השדה דרשו רבותי' בעירובין אמרה כ"י רבונו של עולם אל תדינני כיושבי כרכים שיש בהם גזל ועריות אלא כיושבי פרזות שהם בעלי אומנות ועוסקין בתורה מתוך הדחק נלינה בכפרים נלינה בכופרים בא ואראך בני נכר שהשפעת להם טובה וכופרים בך נשכימה לכרמים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות נראה אם פרחה הגפן אלו בעלי מקרא פתח הסמדר כשהפרח נופל והענבים ניכרים הוא

פתוח

יבזו לי אנהגך אביאך אל בית
אמי תלמדני אשקך מיין הרקח
מעסיס רמני שמאלו תחת
ראשי וימינו תחבקני השבעתי
אתכם בנות ירושלם מה
תעירו ומה תעוררו את האהבה
עד שתחפץ מי זאת עלה

מבזין לי אנהגך אדבר יתך
מלכא משיחא ואעילנך לבית
מקדשי ותאליף יתי למדחל מן
קדם יי' ולמהך באורחתיה ותמן
נסעוד סעודתא דלויתן ונשתי
חמר עתיק דאצטנע בענבוהי
מן יומא דאתברי עלמא
ומרמוני פירי דאתעתדו
לצדיקיא בגנתא דעדן שמאלו
אמרת כנשתא דישראל אנא
בחירתא מכל עממיא דאנא
קטרא תפלין ביד שמאלי וברישי
וקבעא מזוזתא בסטר ימינא
דרשי הולתא לקביל תקי דליה
רשו למזיקא לחבלא בי השבעתי

יימר מלכא משיחא משבע אנא עליכון עמי בית ישראל מה דין אתון מתגרין בעממי ארעא למפק מן גלותא ומה דין אתון מרדין בחילוותיה דגוג ומגוג אתעכבו כזעיר עד דישתיצון עממיא דעאלו לאגחא קרבא לירושלם ובתר כין ידכר לכון מרי עלמא רחמי צדיקיא ויהי רעוא מן קדמוהי למפרקכון מי זאת אמר שלמה נביא כד ייתון מיתיא עתיד לאתבזעא טור משחא וכל מיתיא דישראל עתידין למיפק

רשי

פתוח הסמדר ואלה דימה בעלי משנה שהם קרובים ליהנות מהם בהוראת התורה הנצו הרמוני' כשהם גמורים והנץ שסביבותיהן נופל הנצו נופל נצו ואלה דימה בעלי תלמוד שהן בחכמה גמורה וראויין להורות שם אתן את דודי שם אראך את כבודי וגדלי שבח בני ובנותי הדודאים נתנו ריח דודאי התאנים הטובות והרעות כענ' הראני יי' והנה שני דודאי תאנים וגו' הדוד האחד טובות וגו' והדוד השני תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה אלו פושעי ישר' עכשיו שניהם נתנו ריח כולם מבקשים פניך ועל פתחינו כל מגדים יש בידינו שכר מצות הרבה חדשים גם ישנים שחדשו סופרים עם הישנים שכתבת עלי צפנתי לך לשמך ולעבודתך צפנתים בלבי ד"א צפנתי להראות לך שקיימתים מי יתנך כאח לי שתבא לנחמני כדרך שעשה יוסף לאחיו שגמלוהו רעה ונאמר בו וינחם אותם אמצאך בחוץ אשקך אמצא נביאיך מדברים בשמך ואחבקם ואנשקם גם ידעתי כי לא יבוזו לי כי כדאי היא אהבתך שתהא אהובתך סובבת לחזר אחריה אל בית אמי בית המקדש תלמדני כאשר הורגלת באהל מועד אשקך מיין הרקח נסכים עסיס יין מתוק שמאלו תחת ראשי השבעתי אתכם עכשיו כ"י מסבבת דבריה כלפי האומות אעפ"י שאני קובלת ומתאוננת דודי מחזיק בידי והוא לי למשען בגלותי לפיכך השבעתי אתכם מה תעירו ומה תעוררו כי לא יועיל לכם מי זאת הקב"ה ובית דינו אומרים על כנסת ישראל מי זאת כמה היא חשובה זאת שנתעלתה מן המדבר בכל מתנות טובות שם נתעלתה במתן תורה ובדיבוק שכינה ונראית חיבתה לכל ועודנה בגלותה מתרפקת על דודה מתחברת על דודה מודה שהיא חברתו ודבוקה בו'

מן המדבר מתרפקת על דודה
תחת התפוח עוררתיך שמה
חבלתך אמך שמה חבלה
ילדתך׃ שימני כחותם על לבך
כחותם על זרועך כי עזה כמות
אהבה קשה כשאול קנאה
רשפיה רשפי אש שלהבתיה׃
מים רבים לא יוכלו לכבות
את האהבה ונהרות לא ישטפוה

מתחותוהי ואפילו צדיקיא דמיתו
בגלותא עתידין למיתי אורח
כוכיא מלרע לארעא ונפקין מן
תחות טור משחא ורשיעיא דמיתו
ואתקברו בארעא דישראל עתידין
למהויהון רמיין היכמה דרמי
גבר אבנא בקלא בכין יימרון
כל דיירי ארעא מה היא זכותא
דעמא הדין דסלקין מן ארעא
רבוא רבוון כיומא דסליקת
מן מדברא לארעא דישראל
ומתפנקא על רחמי מרהא
כיומא דאתחמית על טורא
דסיני לקבלא ית אוריתא ובההיא
שעתא עתידא ציון דהיא אמן
דישראל למילד ית בנהא
וירושלם לקבלא ית בני גלותא׳
[שימני] אמרין בני ישראל ביומא
ההוא לרבונהון בבעו מנך שוי
יתן כגלוף דעזקא על לבך כגלוף דעזקא על אדרעך דלא נוסיף עוד למהוי
גליין ארום תקיפא כמותא אהבת אלהותך וחסינא כגיהנם קנאתא דעממא מקנאין
לן ודבבו דנטרין לן דמיין לגומרין דאשא דגיהנם דברא יתהי יי׳ ביומא תניינא
לבריית עלמא לאוקדא ביה פלחי פולחנא נוכראה׳ [מים] אמר מרי עלמא
לעמיה בית ישראל אלו מתכנשין כל עממיא דמתילין למוי ימא דאינון סגיאין
לא יכלין למטפי ית רחמי מינך ואי מתכנפין כל מלכי ארעא דמתילין למוי

חבלתך הלמד בפתח והשוא שבכף נח כי יפתח הנוטה נטוה נח״ש

שלהבתיה היבה אחת וה״א אחרונה רפה נח״ש

רש״י

רפק בלשון ערבי רפקתא׳ חבורה׳׳ תחת התפוח עוררתיך׳ כך היא אומרת בבקשת חבת
דודה תחת התפוח עוררתיך זכור כי בתחתית הר סיני העשוי על ראשי כמין תפוח שם
עוררתיך והוא לשון חיבת אשת נעורים המעוררת את דודה בלילות בתנומות עת משכב
מחבקתו ומנשקתו׳׳ שמה חבלתך אמך׳ הרי אמרנו שהקב״ה קראה אמו שם נהיתה לך לאם:
חבלתך׳ ל׳ חבלי יולדה׳ חבלתך באו לה חבלים ממך כמו בני יצאוני יצאו ממני׳׳ שימני
כחותם׳ בשביל אותה אהבה תחתמני על לבך שלא תשכחני ותראה כי עזה כמות אהבה
האהבה שאהבתיך עלי כנגד מיתתי שאני נהרגת עליך׳׳ קשה כשאול קנאה׳ והתיגר
שנתקנאו ושנתגרו בי האומות בשבילך׳׳ קנאה בכל מקום לשון אחיזת הלב לנקום נקם׳׳
אש שלהבת יה׳ רשפים של אש חזקה הבאה מכח שלהבת של גיהנם׳ טעם הזקף הגדול
הנקוד על רשפי מלמדנו על תיבת אש שהיא דבוקה לשלהבת יה לומר אש של שלהבת יה׳׳
מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה׳ על שכינה בלשון רשפים נופל עליהם לשון לא יכבו׳׳

מים

אם יתן איש את כל הון ביתו
באהבה בוז יבוזו לו׃ אחות
לנו קטנה ושדים אין לה מה
נעשה לאחותנו ביום שידבר
בה׃ אם חומה היא נבנה עליה
טירת כסף ואם דלת היא
נצור עליה לוח ארז׃ אני
חומה ושדי כמגדלות אז

דנהרא דנגיד בתקוף לא יכלין
למחי יתיך מעלמא ואלו די
יהיב גבר כל ממון ביתיה למקני
חכמתא (בגלותא) אנא מהדר ליה כפיל
לעלמא דאתי וכל בזתא דיבזון
מן משריתיה דגוג יהי דיליה׳
[אחות] בעדנא ההוא יימרון
מלאכי שמיא אלין לאלין אומה
חדא אית לן בארעא וקלילין
זכוותהא ומלכין ושלטונין ליה
לה למפק לאגחא קרבא עם
משריתיה דגוג מה נעביד
לאחתנא ביומא דמלילו אומיא
למסק עלה לקרבא׳ [אם חומה]
יימר מיכאל רבהון דישראל אם
היא מתעתדא כשושא ביני
עממיא ויהבא כספא למקני
ייחוד שמיה למרי עלמא נהי אנא ואתון עם ספריהון סחרין לה כנדבכין דכספא
וליתרשו לעממיא למשלט בה היכמה דלית רשו לזחלא למשלט בכספא ואפילו
אי מסכינא היא מן פקודיא נבעי רחמין עלה קדם יי׳ וידכר לה זכות אוריתא דעסקין
בה ינקיא דכתיבא על לוחא דלבא ומתעתדא לקביל אומיא כארזא׳ [אני חומה]
מתיבא כנשתא דישראל ואמרת אנא תקיפא בפתגמי אוריתא כשורא ובני חסינין
כמגדלא ובההיא זמנא תהי כנשתא דישראל משכחא רחמין בעיני מרהא

רש״י

מים רבים׳ האומות׳׳ ונהרות׳ שריהם ומלכיהם׳׳ לא ישטפוה׳ על ידי חוזק ואימה ואף על
ידי פתוי והסתה׳׳ אם יתן איש את כל הון ביתו׳ כדי להמיר אהבתך׳׳ בוז יבוזו לו׳ כל אלה
הקב״ה ובית דינו מעידים שבך כנסת ישרא׳ מתרפקת על דודה׳ עתה אחות לנו בתחתונים
שהיא מתאחה ומתחברת ומתאוה להיות עמנו והיא קטנה ומקטנת את עצמה מכל האומו׳
כענ׳ לא מרבכם וגו׳ שהם מקטינים עצמם׳׳ אחות׳ לשון איחוי או קרעים שאין מתאחין׳׳
ושדים אין לה׳ כענ׳ בבלות מצרים שדים נכונו בהגיע עת הגאולה׳ אבל זו שדים אין לה
עדיין לא הגיע עתה לעת דודים׳׳ מה נעשה לאחותנו ביום שידבר בה׳ כשהאומו׳ מתלחשים
עליה להכחידה כענ׳ לכו ונכחידם מגוי׳׳ אם חומה היא׳ אם תחזק באמונתה וביראתה
להיות כנגדם כחומת נחשת שלא יכנסו לתוכה ר״ל שלא תתחתן בם והם לא יבואו בה ולא
תתפתה להם׳׳ נבנה עליה טירת כסף׳ נהיה לה לעיר מבצר ולכתר ולכנוי ונבנה לו את עיר
הקדש ובית הבחירה׳׳ ואם דלת היא׳ הסובבת על צירה ובהקים עליה היא נפתחת אף היא אם
תפתח להם להיות הם באים בה והיא בהם׳׳ נצור עליה לוח ארז׳ נשים בדלתה נסרים של עץ
הנרקבים והתולעת גוררתן ואוכלתן וכו׳ אומרת אני חומה חזקה באהבת דודי׳׳ ושדי כמגדלות׳

או

הייתי בעיניו כמוצאת שלום: כרם היה לשלמה בבעל המון נתן את הכרם לנוטרים איש יבא בפריו אלף כסף: כרמי שלי לפני האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו: היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני:

ויהון שאין בשלמה כל דיירי ארעא" כרם . אומה חדא סליקת בעדביה דמרי עלמא דשלמתא דיליה דהיא מתקילא לכרמא · אותיב יתה בירושלם ומסר יתה ביד מלכיא דבית דוד ליהון נטרין יתה היכמא דאריסא נטיר לכרמא · בתר דמית שלמה מלכא אשתארת ביד רחבעם בריה · אתא ירבעם בר נבט ופליג עמיה מלכותא ודבר מנן ידוי עסר שבטין על מימר פומיה דאחיה דמן שילה דהוא גברא רבה" כרמי כד שמע שלמה מלכא דישראל נבואתיה דאחיה דמן שילה בעא למקטליה לירבעם וערק ירבעם מן קדם שלמה ואזל למצרים · ובההיא שעתא אתחזר בנבואה למלכא שלמה למהוי איהו שליט בעסר שבטין כל יומוהי ובתר מותיה יהי שליט בהון ירבעם בר נבט · ותרין שבטין יהודה ובנימין יהי שליט בהון רחבעם בר שלמה" היושבת אמר שלמה בסוף נבואתיה עתיד מרי עלמא למימר לכנשתא דישראל בסוף יומיא את כנשתא דישראל דמתילא לגנתא קלילא ביני אומיא ויהבא בבית מדרשא עם חבירי סנהדרין ושאר עמא דציתין לקל ריש מתיבתא ואלפין מן פומיה פתגמי אוריתא · אשמעיני קל מליך בעדן דאת יתבא לזכאה ולחייבא ואיהי מסכים לכל מה דאת עבדא" ברח בההיא

רשי

או בתי כנסיות ובתי מדרשות המניקים את ישראל בדברי תורה" אז באמרי זאת · הייתי בעיניו כמוצאת שלום · ככלה המוצאת שלומה ומוצאת שלום בבית בעלה" כרם היה לשלמה · זה כ"י שנ' כי כרם יי' צבאות בית ישראל" בבעל המון · בירושלם שהיא רבת עם והמון רב" בבעל · לשון מישור כמו מבעל גד בבקעת הלבנון" נתן את הכרם לנוטרים ————— ומסרם ליד אדונים קשים בבל מדי יון · במדרש שיר השירים מצאתי מקצת סמך על נוטרים הללו שהם המלכיות" איש יביא בפריו · כל מה שיכלו לבבות מהן גולגליות וארנוניות והכפריות הכל גבו מהם להביא לתוך ביתם" כרמי שלי לפני · ליום הדין יביאם הקב"ה במשפט ויאמר כרמי אעפי' שמסרתיו בידכם שלי הוא ולפני בא כל מה שחטפתם לכם את פריו ולא נכחד ממני מה שגביתם מהם · והם אומרים האלף לך שלמה · אף הכסף שגבינו מהם הכל נחזיר לך" ומאתים לנוטרים את פריו · ועוד נוסיף הרבה משלנו ונתן להם לראשיהם וחכמיהם כענ' תחת הנחשת אביא זהב" לנוטרים את פריו · או ת"ח ואותם תשלומים לתלמידי חכמים שנתנזרו בכל העולם ובגידין להחזיר ... זוכה ללמוד ולא זכה ללמד ... לכל בתי שלם" על הרי בשמים ... בריות ישראל ... בחשך יראו אור גדול בחיינו ובימינו אמן: כי"ר בילא"ו

יילא"ו בנל"ך

ברח דודי ודמה לך לצבי או לעפר האילים על הרי בשמים:

בההיא שעתא יימרון סבי כנשתא דישראל ערוק לך רחימי מרי עלמא מארעא הדא מסאבא ותשרי שכינתך בשמי מרומא · ובעדן עקתין דאנחנא מצלן קדמך תהי דמי לטביא דבעדן דניים עיניה חדא פתיחא וחדא קמיצא · בין אנה תהי משגח בן ומסתכל בצערן ובסגופן מן שמי מרומא עד זמן דתתרעי בן ותפרוק יתן ותעיל יתן על טורא דירושלם ותמן יסקון כהניא קדמך קטרת בוסמנין":

חזק

סכום פסוקי שיר השירים מאה ושבעה עשר וסימן קי"ז וחציו נרד וכרכום"

רשי

כמו שנ' כי ליושבים לפני יי' יהיה סחרה ואתננה של צור" איש לפרש ומאתים לנטרים את פריו כדין הכהנה מן ההקדש שמשלם קרן וחומש · אף אכן נשלם על קדש ישראל ליי' ראשית תבואתו קרן וחומש חומשו של קרן ומאתים הם חומשו של אף" היושבת בגנים · הקב"ה אומר לכנסת ישראל את הנפוצה בגולה רועה בגנים של אחרים ויושבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות" חברים מקשיבים לקולך מלאכי השרת חבריך בני אלהים דומתך מקשיבים ובאים לשמוע קולך בבתי כנסיות" השמיעיני · ואחר כך יקדישו הם שנ' ברן יחד כוכבי בקר או ישראל · ואחר כך ויריעו כל בני אלהים" ברח דודי מן הגולה הזאת ופדינו מביניהם" ודמה לך לצבי · למהר הגאולה והשרה שכינתך על הרי בשמים הוא הר המוריה ובית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן"

נשלם פירוש שיר השירים

בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו׃ ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני בניו מחלון וכליון אפרתים מבית לחם יהודה ויבאו שדי מואב ויהיו שם׃

והוה

ביומי נגיד נגידיא והוה כפן תקיף בארעא דישראל׳ עסרתי כפנין תקיפין אתגזרו מן שמיא למהוי בעלמא מן יומא דאתברי עלמא עד דייתי מלכא משיחא לאוכחא בהון דיירי ארעא׳ כפן קדמאי ביומי אדם׳ כפן תנין ביומי למך כפן תליתאי ביומי אברהם׳ כפן רביעאי ביומי יצחק׳ כפן חמישאי ביומי יעקב׳ כפן שתיתאי ביומי בועז דמתקרי אבצן צדיקא דמן בית לחם יהודה׳ כפן שביעאי ביומי דוד מלכא דישרא׳ כפן תמינאי ביומי אליהו נביא׳ כפן תשיעאי ביומי אלישע בשומרון׳ כפן עשיראי עתיד למהוי לא כפן למיכל לחמא ולא צחותא למשתי מיא אלהין למשמע פתגם נבואה מן קדם ייי׃ וכד הוה כפנא הדין תקיף בארעא דישרא׳ נפק גוברא רבה מן בית לחם יהודה ואזל לדור בחקלא דמואב הוא ואנתתיה ותרין בנוהי׃ ושם ושום גוברא אלימלך ושום אתתיה נעמי ושום תרין בנוהי מחלון וכליון אפרתין רבנין מן בית לחם יהודה ואתו עד חקל מואב

רשי

ויהי בימי שפוט השופטים׳ לפני מלוך מלך שאול שהיו הדורות מתפרנסים על ידי שופטים ובימי אבצן היה שאמרו רבותינו אבצן זה בועז׃ וילך איש׳ עשיר גדול היה ופרנס הדור ויצא מארץ ישרא׳ לחוצה לארץ מפני צרות העין שהיתה עינו צרה בעניים הבאים לדחקו לכך נענש׃ אפרתים׳ חשובים וכן בן תוחו בן צוף אפרתי׳ אבגינוס׳ ראיה חשיבותו שהרי השיא עגלון מלך מואב את בתו למחלון דאמר מר רות בתו של עגלון היתה׳ דבר אחר אפרתים׳ בית לחם קרויה אפרת׃ איש נעמי׳ למה נאמר׳ מכאן אמרו אין איש מת אלא לאשתו׃ גם שניהם׳ מהו גם׳ בתחלה לקו בממונם ומתו גמליהם ומקניהם

אחר

וימת אלימלך איש נעמי ותשאר היא ושני בניה׃ וישאו להם נשים מאביות שם האחת ערפה ושם השנית רות וישבו שם כעשר שנים׃ וימותו גם שניהם מחלון וכליון ותשאר האשה משני ילדיה ומאישה׃ ותקם היא וכלתיה ותשב משדה מואב כי שמעה בשדי מואב כי פקד יהוה את עמו לתת להם לחם׃ ותצא מן המקום אשר היתה שמה ושתי כלתיה עמה ותלכנה בדרך לשוב אל ארץ יהודה׃ ותאמר נעמי לשתי כלתיה לכנה שבנה אשה לבית אמה יעשה יהוה עמכם חסד כאשר

והוו תמן רופילין׃ וימת ומית אלימלך בעלה דנעמי ואשתארת היא ארמלא ותרין בנהא יתמין׃ וישאו ועברו על גזירת מימרא דייי ונסבו להון נשין נוכראין מן בנת מואב שום חדא ערפה ושום תנייתא רות בת עגלון מלכא דמואב ויתיבו תמן כזמן עסר שנין׃ וימותו ועל דעברו על גזירת מימרא דייי ואתחתנו בעממין נוכראין אתקטעו יומיהון ומיתו אף תרויהון מחלון וכליון בארעא מסאבתא ואשתארת אתתא מתכלא מתרין בנהא וארמלא מבעלה׃ ותקם וקמת היא וכלתהא ותבת מחקל מואב ארי אתבשרת בחקל מואב על פום מלאכא ארום דכר ייי ית עמיה בית ישרא׳ למתן להון לחמא בגין זכותיה דאבצן נגידא ובצלותיה דצלי קדם ייי הוא בועז חסידא׃ ותצא ונפקת מן אתרא דהות תמן ותרתין כלתהא עמה ומהלכן באורחא למתב לארע יהודה׃ ותאמר ואמרת נעמי לתרתין כלתהא איזילנא תובנא אתתא לבית אימה יעביד ייי עמכון טיבו כמא דעבדתון עם בעליכון

ויעש ה׳

רשי

אחר כך מתו גם הם׃ ותצא מן המקו׳ למה נאמר הרי כבר נאמר ותשב משדי מואב ומהיכן תשוב אם לא תצא מן המקום שהיתה שם אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום ניכרת ועושה רושם פנה זיוה פנה הדרה פנה שבחה של עיר וכן ויצא יעקב מבאר שבע׃

כי

עשיתם עם המתים ועמדי׃ יתן
יהוה לכם ומצאן מנוחה אשה
בית אישה ותשק להן ותשאנה
קולן ותבכינה׃ ותאמרנה לה
כי אתך נשוב לעמך׃ ותאמר
נעמי שבנה בנתי למה תלכנה
עמי העוד לי בנים במעי והיו
לכם לאנשים׃ שבנה בנתי
לכן כי זקנתי מהיות לאיש
כי אמרתי יש לי תקוה גם
הייתי הלילה לאיש וגם ילדתי
בנים׃ הלהן תשברנה עד אשר
יגדלו הלהן תעגנה לבלתי
היות לאיש אל בנתי כי מר

שכיביא דסריבתון למסב גובריא
בתר מותיהון ועמי דזנרתון
וסוברתון יתי׃ יתן יתין ייי
לכון אגר שלים על טיבותא
דעבדתון לי ובההוא אגרא
תשכחון ניחא כל חדא וחדא
לבית בעלה ונשיקת להון וגטלא
קליהון ובכיאן׃ ותאמרנה ואמרא
לה לא נתוב לעמנא ולדחלתנא
ארום עמיך נתוב לעמיך
לאתגיירא׃ ותאמר ואמרת
נעמי תובנא ברתי למא תיזלין
עמי העוד כען אית לי בנין
במעי ויהון לכון לגוברין׃ שבנה
תובנא ברתי מבתרי איזילנא
לעמכון ארי קיבית מלמהוי
מבעלא לגבר ארי אמרית אילו
הנא ריבא אית לי סבר ברם
הויתי מבעלא בליליא לגבר
וברם הויתי ילדא בנין׃ הלהן
דלמא להון אתון מסכן עד
דירבון כאתתא דנטרא ליבם
קליל למסבה לאנתו הבדיליהון
אתון יתבן עגימן בדיל דלא
למהוי מתנסבן לגבר בבעו
ברתי לא תמררון נפשי ארום

ותאמרנה לה חד מן טשר כסויר ואתנה וס״מנכהון נמקר בהב״ב פינחס ובמחברה הערבי והלמוד רגם

בבעי הבה נבי

תעגנה בב״מל צרי

רשי

כי זקנתי מהיות לאיש׳ שאנשא לו
ואוליד בנים ותנשאו להם שאינם
אסורים לכם ואינכם אסורות להם משום אשת אחיו שלא היה בעולמו שאינה זקוקה ליבם לפי
שלא היו למחלון וכליון קידושין בהם שנכריות היו ולא נתגיירו ועכשיו הן באות להתגייר
כמו שנ׳ כי אתך נשוב לעמך מעתה נהיה לעם אחד׳׳ כי אמרתי יש לי תקוה כי אפי׳ אמר לי
לבי יש לי תקוה לינשא עוד וללדת בנים׳׳ וגם הייתי הלילה לאיש׳ ויותר מכן אפילו הריתי
הלילה זכרים וגם ילדתי בנים או אפילו כבר ילדתי בנים׳׳ הלהן תשברנה׳ בתמיה שמא להן
תצפינה עד אשר יגדלו לשון שברו על יי׳׳ תעגנה לשון איסור כלא כמו עב עוגה ועומד בתוכה
ויש פותרין ל׳ עיגון ולא יתכן שאם כן היה לו לינקד הנון דגש או לכתוב שני נונין׳׳ כי׳

לי מאד מכם כי יצאה בי יד
יהוה׃ ותשנה קולן ותבכינה
עוד ותשק ערפה לחמותה
ורות דבקה בה׃ ותאמר הנה
שבה יבמתך אל עמה ואל
אלהיה שובי אחרי יבמתך׃
ותאמר רות אל תפגעי בי
לעזבך לשוב מאחריך כי
אל אשר תלכי אלך ובאשר
תליני אלין עמך עמי ואלהיך
אלהי׃ באשר תמותי אמות
ושם אקבר כה יעשה יהוה לי

מריר לי יתיר מנכון ארום נפקת
בי מחת מן קדם ייי׳ ותשנה ונטלא
קליהון ובכיאן עוד זמנא תוחרנא
ונשיקת ערפה לחמתה ורות
אתדבקת בה׳׳ ותאמר ואמרת
הא תבת יבמתיך לות עמה
ולות דחלתה תובי בתר יבמתיך
לעמיך ולדחלתיך׳׳ ותאמר
ואמרת רות לא תקניטי בי
למשבקיך למתב מבתרייך
ארום תאיבא אנא לאתגיירא
אמרת נעמי אתפקדנא למטר
שביא ויומי טבא בדיל דלא
להלכא בר מתרין אלפין אמין
אמרת רות לכל מא דאת
אזלא איזיל אמרת נעמי
אתפקדנא דלא למבת כחדא
עם עממיא אמרת רות לכל
אתר דתביתי אבית׳ אמרת
נעמי אתפקדנא למטר שית מאה
ותלת עסר פקודיא אמרת רות
מא דנטרין עמיך אהא נטרא
אנא כאלו הוו עמי מן קדמת דנא
אמרת נעמי אתפקדנא דלא
למפלח פולחנא נוכראה אמרת
רות אלהיך הוא אלהי׳׳ באשר אמרת נעמי אית לנא ארבע דיני מותא לחייביא
רגימת אבנא ויקידת נורא וקטילת סיפא וצליבת קיסא אמרת רות בכל מא דתמותי
אמות׳ אמרת נעמי אית לנא בית קבורתא׳ אמרת רות ותמן אהא קבירא ולא תוסיפי

יצאה בי הב״ה רפי

רשי

כי יצאה בי יד יי׳׳ א״ר לוי כל מקום שנ׳ יד יי׳ מכת דבר היא׳ ובנין אב לכולם הנה יד יי׳ הויה׳׳
הנה שבה יבמתך׳ זה טעמו למעלה תחת השין לפי שהוא ל׳ עבר ובבקר היא שבה טעמו למטה
בבית לפי שהוא לשון הווה וכן כל כיוצא בהם׳׳ אל תפגעי בי׳ אל תפצרי בי׳׳ כי אל אשר תלכי אלך׳
מכאן אמרו רבותינו גר שבא להתגייר מודיעים לו מקצת עונשין שאם בא לחזור בו יחזור שמתוך
דבריה של רות אתה למד מה שאמרה לה נעמי אסור לנו לצאת חוץ לתחום בשבת א״ל באשר
תלכי אלך׳ אסור לנו להתייחד נקבה עם זכר שאינו אישה א״ל באשר תליני אלין׳ עמך עמי מובדלים
משאר עממים בתרי״ג מצות׳ עמך עמי׳ אסור לנו ע״ז אלהיך אלהי׳ ארבע מיתות נמסרו לבית דין

וכה יוסיף כי המות יפריד ביני
ובינך ותרא כי מתאמצת היא
ללכת אתה ותחדל לדבר אליה
ותלכנה שתיהם עד בואנה
בית לחם ויהי כבאנה בית לחם
ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה
הזאת נעמי ותאמר אליהן אל
תקראנה לי נעמי קראן לי מרא
כי המר שדי לי מאד אני מלאה
הלכתי וריקם השיבני יהוה
למה תקראנה לי נעמי ויהוה
ענה בי ושדי הרע לי ותשב
נעמי ורות המואביה כלתה
עמה השבה משדי מואב והמה
באו בית לחם בתחלת קציר
שערים ולנעמי מידע לאישה
איש גבור חיל ממשפחת אלימלך

עוד למקטלא כדין יעביד יי לי וכדין יוסיף עלי ארום מותא יהי מפריש ביני וביניך. וחזת ארום מתאלמא היא למהך עמה ופסקת מלמללא לה. ואזלא תרויהון עד מיתיהון לבית לחם והוה כד מטאה לבית לחם וארגישו כל יתבי קרתא עליהון ואמרא הדא נעמי. ואמרת להון לא תהוין קרן לי נעמי קרו לי מרירת נפש ארום תמריר שדי לי להדא. אנא אזלית מבעלי ומבני וריקניא אתיבני יי תנהון לי למה דין אתון קרן לי נעמי ומן קדם יי אתסהיד לי חובתי ושדי אבאיש לי. ותבת נעמי ורות מואביתא כלתה עמה דהבת מחקל מואב ואינון אתו בית לחם ביומא דפסחא ובההוא יומא שריאו בני ישראל למחצד ית עומרא דארמותא דהוו מן סעורין. ולנעמי מתמודע לבעלה גבר גיבר תקיף באורייתא מן ייחוס אלימלך ושמיה בועז.

רשי

באשר תמותי אמות. שני קברים נמסרו לב"ד א' לנסקלין ונשרפין וא' לנהרגים ונחנקים ת"ל ושם אקבר. כה יעשה יי לי. כאשר התחיל להרע שיצאה בידו להיות אישי ולידי מנכסי. וכה יוסיף אם יפריד ביני וביניך כי אם המות. ותחדל לדבר אליה. מכאן אמרו אין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו. ותלכנה שתיהן. א"ר אבהו בואו וראו כמה חביבים הגרים לפני הקב"ה כיון שנתנה דעתה להתגייר השוה אותה הכתוב לנעמי. ותהם כל העיר. נעשית הומיה כל העיר כולם נתקבצו לקבור אשתו של בועז שמתה בו

ושמו בעז ותאמר רות המואביה
אל נעמי אלכה נא השדה
ואלקטה בשבלים אחר אשר
אמצא חן בעיניו ותאמר לה
לכי בתי ותלך ותבוא ותלקט
בשדה אחרי הקצרים ויקר
מקריה חלקת השדה לבעז
אשר ממשפחת אלימלך והנה
בעז בא מבית לחם ויאמר
לקוצרים יהוה עמכם ויאמרו
לו יברכך יהוה ויאמר בעז
לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת ויען
הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נערה מואביה היא
השבה עם נעמי משדי מואב ותאמר אלקטה נא
ואספתי בעמרים אחרי הקוצרים

ואמרת רות מואביתא לנעמי איזיל כען לחקלא ואלקוט בשובלין בתר דאשכח רחמין בעינוהי ואמרת לה איזילי ברתי. ואזלת ובאת ולקטת בחקלא בתר חצודיא וארע ארעהא אחסנת חקלא דהוה לבועז דמן ייחוס אלימלך. והא בועז אתא מבית לחם ואמר לחצודיא יהי מימרא דיי בסעדכון ואמרו ליה יברכינך יי. ואמר בועז לעולימיה דמני רב על חצודיא לאידין אומא ריבא הדא. ואתיב עולימא דמתמני רב על חצודיא ואמר ריבא מן עמא דמואב היא דתבת ואתגיירת עם נעמי מחקל מואב. ואמרת אצבור כען ואכנוש שובלין באלומיא מה דמשתאר בתר חצודיא.

רשי

בו ביום. הזאת נעמי. ה"א נקודה חטף פתח תמיהה שהיא בהתמיה הזאת נעמי שרגילה לצאת בצבים ובפרדים ראיתם מה עלתה לה על אשר יצאתה לחו"ל. מלאה הלכתי. בעושר ובבנים. ד"א שהיתה מעוברת. ענה בי. העיד עלי שהרשעתי לפניו. ד"א ענה בי מדת הדין כמו ועונה גאון ישראל. בתחלת קציר שעורים. בקצירת העומר הכתוב מדבר. מודע. קרוב בן אחיו של אלימלך היה אמרו רבותינו אלימלך ושלמון אבי בועז ופלוני אלמוני הגואל ואבי נעמי כולם בני נחשון בן עמינדב היו ולא הועילה להם זכות אבותם בצאתם מארץ לחו"ל. אלכה נא השדה. לא' משדות אנשי העיר אחרי אחד מהם אשר אמצא חן בעיניו שלא יגער בי. ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו. אחר מי אשר תמצא חן בעיניו: ותלך ותבוא ותלקט בשדה. מצינו במדרש רות עד לא הלכה חזרה אתת שהיא חוזר ותבוא ואחר ותלקט

ותבוא ותעמוד מאז הבקר ועד
עתה זה שבתה הבית מעט׃
ויאמר בעז אל רות הלוא שמעת
בתי אל תלכי ללקט בשדה
אחר וגם לא תעבורי מזה וכה
תדבקין עם נערתי׃ עיניך בשדה
אשר יקצרון והלכת אחריהן
הלא צויתי את הנערים לבלתי
נגעך וצמת והלכת אל הכלים
ושתית מאשר ישאבון הנערים׃
ותפל על פניה ותשתחו ארצה ותאמר אליו מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה
ויען בעז ויאמר לה הגד הגד לי
כל אשר עשית את חמותך אחרי
מות אישך ותעזבי אביך ואמך
וארץ מולדתך ותלכי אל עם
אשר לא ידעת תמול שלשום׃

ואתת וקמת ואתעכבת כען
מן קדם צפרא ועד כען מן זעיר
דין דיתבא בביתא ציבחר׃
ויאמר ואמר בעז לרות הלא
קבילי מני ברתי לא תהכין
למצבר שובלין בחקל אחרן
ואף לא תעברי מכא למיזל
לאומה אחרא והכא תתוספין
עם עולימתיי׃ עיניך תהא
מסתכלא בחקלא דיחצדון
ותהכין בתריהון הלא פקידית
ית עולימיא דלא יקרבון ביך
ובעדן דאת צחיא למיא תיזלי
למניא ותהי שתיא מיא דמלין
עולימיא׃ ותפל ונפלת על
אפהא וסגידת על ארעא
ואמרת ליה מדין אשכחית
רחמין בעינך לאשתמודעותני
ואנא מעמא נוכראה מבנתהון
דמואב ומעמא דלא אידכי
למיעל בקהלא דיי׃ ויען
ואתיב בועז ואמר לה אתחואה
אתחוה לי על מימר חכימיא
דכד גזר יי׳ לא גזר על נוקביא
אלהין על גובריא ואתאמר עלי
בנבואה דעתידין למפק מניך
מלכין ונביאין בגין טיבותא
דעבדת עם חמתיך דפרנסת
יתה בתר דמית בעליך ושבקת
דחלתיך ועמיך אבוך ואמיך
וארע ילדותיך ואזלת לאתגיירא
ולמיתב בין עם דלא אשתמודע ליך מאתמלי ומדקמוהי׃

אלא שהיתה ממתנת הדרכים קודם שנכנסה לשדה והולכת ובאה וחוזרה לעיר כדי לעשות פיתנים
וציונים שלא תטעה בשבילים ותדע לשוב׳ ויקר מקרה לבוא בחלקת השדה אשר לבעז׳ למי הנערה
הזאת׳ וכי דרכו של בעז לשאול בנשים אלא דברי צניעות וחכמה ראה בה׳ שתי שבלים לקטה שלש
צינה

ישלם יהוה פעלך ותהי משכרתך
שלמה מעם יהוה אלהי ישראל
אשר באת לחסות תחת כנפיו׃
ותאמר אמצא חן בעיניך אדני
כי נחמתני וכי דברת על לב
שפחתך ואנכי לא אהיה
כאחת שפחתיך׃ ויאמר לה
בעז לעת האכל גשי הלם
ואכלת מן הלחם וטבלת פתך
בחמץ ותשב מצד הקצרים
ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע
ותתר׃ ותקם ללקט ויצו בעז
את נעריו לאמר גם בין העמרים
תלקט ולא תכלימוה׃ וגם של

ישלם יי׳ ליך גמול טב בעלמא
הדין על עובדך טב׳ ויהי אגריך
שלימא לעלמא דאתי מן קדם יי׳
אלהא דישראל דאתית לאתגיירא
ולאתחבאה תחות טלל שכינת
יקריה׳ ובההיא זכותא תשתיזבי
מדין גיהנם למהוי חולקיך עם
שרה ורבקה ורחל ולאה׃ ותאמר
ואמרת אשכח רחמין בעינך
רבוני ארום ניחמתני לאכשרותני
למדכי למיעל בקהלא דיי׳
וארום מליל תנחומין על
לב אמתך דאבטחתני למחסן
עלמא דאתי הי כצדיקתא ואנא
לית לי זכו למהוי לי חולקא
לעלמא דאתי אפילו עם חדא
מן אמהתך׃ ויאמר ואמר לה
בועז לעדן סעודתא איתקרבא
הלכא ותיכולי מן לחמא ותטמושי
סעודיך בתבשילא דאתבשל
בחלא ויתיבת מסטר חצודיא
ואושיט לה קמח קלי ואכלת
ושבעת ואשארת׃ ותקם וקמת
למצבר שובלין ופקיד בועז ית
עולימוי למימר אף בין אלומיא
תהי צברא ולא תכספונה׃ וגם
ואף מיהב תהירון לה מן אפירא

כי הגואל כת׳ לא ירפה חנוכות לחוי כי אם כשכול בקמטע

אלן בעלך בטעס לזל ואתי ע׳ הדתו בזמן קמן לה׳ בעז הלת לה׳ לא מוסיף ה״א ובכאן דרשו רז״ל לפי שאמרה לו באחת שפחותיך אמר לה לא כאן כתוב בא כלומר לא כן הדבר שאין את מן השפחות אלא מן האמהות וטבלת כהך הפת רגש ונות ע שבהו דומבלי נט כאן קורא וטבל הכהן ואין להקשות מעבשות הפת ... התיבה ותי״ן ע״ה ותתר פתח בספרי תימן (נ״ה)

אינה לקטה והיתה מלקטת עומדות מעומד ושוכבות מיושב כדי שלא תשחה׳ השבה
עם נעמי׳ הטעם למעלה תחת השי״ן לפי שהוא לשון עבר ואינה ל׳ פועלת׳ ותאמר׳ בלבה
אלקטה נא׳ לקט השבלים׳ ואספתי בעמרים׳ שכחה של עמרים׳ וצמית והלכת אל הכלים׳ ואם
תצמאי אל תכלמי מללכת ולשתות מכלי המים אשר ישאבון הנערים׳ לא אהיה כאחת שפחתיך׳
איני חשובה כאחת מן השפחות שלך׳ וטבלת פתך בחומץ׳ מכאן שהחומץ יפה לשרב׳ ויצבט
לה קלי׳ ויושט לה ואין לו דמיון במקרא׳ אלא בלשון משנה אחורים ותוך ובית הצביטה׳ וגם שול
תשלו׳ שבוח תשכחו עשו עצמכם כאלו אתם שוכחים תרגום של שגגה שלותא וכן על השל׳ ד״א
לשון

תשלו לה מן הצבתים ועזבתם
ולקטה ולא תגערו בה׃ ותלקט
בשדה עד הערב ותחבט את
אשר לקטה ויהי כאיפה שערים׃
ותשא ותבוא העיר ותרא
חמותה את אשר לקטה ותוצא
ותתן לה את אשר הותרה
משבעה׃ ותאמר לה חמותה
איפה לקטת היום ואנה עשית
יהי מכירך ברוך ותגד לחמותה
את אשר עשתה עמו ותאמר
שם האיש אשר עשיתי עמו
היום בעז׃ ותאמר נעמי לכלתה

ותשבקון למהוי צברת ולא
תנזפון בה׃ ותלקט וצברת
שובלין בחקלא עד רמשא ודשת
ית שובלין דצברת והוה שיעוריהון
כתלת סאין סערין׃ ותשא ונסבת
ועלת לקרתא וחזת חמתה ית
מה דכנשת ואפיקת מן הרמילא
ויהבת לה ית מזונא דאשתאר
לה משבעה׃ ותאמר ואמרת
לה חמתה לאן צברת יומא דין
ולאן אשתדלת למעבד יהי
גוברא דאשתמודע ליך מברך
וחויאת לחמתה ית דאשתדלת
למעבד עמיה ואמרת שום
גוברא דאשתדלית עמיה יומא
דין מתקרי בועז׃ ותאמר ואמרת
נעמי לכלתה מברך הוא מפום
קודשא דיי׳ דלא שבק טיבותיה
עם חייא ועם מיתיא ואמרת לה
נעמי קריב לנא גוברא מפריקנא
הוא׃ ותאמר ואמרת רות
מואביתא אף ארום אמר לי
עם רביא דילי תתוספין עד זמן
דכדי ישיצון ית כל חצורא דילי׃

ברוך הוא ליהוה אשר לא עזב חסדו את החיים ואת
המתים ותאמר לה נעמי קרוב לנו האיש מגאלנו הוא׃
ותאמר רות המואביה גם כי אמר אלי עם הנערים אשר לי

רשי

לשון כי ישל זיתך׃ צבתים עמרים קטנים ויש דוגמתו בלשון משנה מצאן צבתים הן כריכות׃ יהי מכירך ברוך בעל השדה שנשא ונתן לך פנים ללקט בשדהו׃ את החיים ואת המתים שזן ומפרנס את החיים ונטפל בצרכי המתים׃

מודעתנו

תדבקין עד אם כלו את כל הקציר
אשר לי׃ ותאמר נעמי אל רות
כלתה טוב בתי כי תצאי עם
נערותיו ולא יפגעו בך בשדה
אחר׃ ותדבק בנערות בעז
ללקט עד כלות קציר השערים
וקציר החטים ותשב את
חמותה׃ ותאמר לה נעמי חמותה
בתי הלא אבקש לך מנוח אשר
ייטב לך׃ ועתה הלא בעז מודעתנו
אשר היית את נערותיו הנה
הוא זרה את גרן השערים
הלילה׃ ורחצת וסכת ושמתי (ושמת ק׳)

ותאמר ואמרת נעמי לרות כלתה
שפיר ברתי ארום תפקין עם
עולימתוי ולא יערעון ביך בחקל
אחרן׃ ותדבק ואדבקת בעולימתוי
דבועז למצבר עד דשיצי חצד
סערין וחצד חטין ויתיבת עם
חמותה׃ ותאמר ואמרת לה
נעמי חמותה ברתי בשבועה לא
אניח עד זמן דאתבע ליך נייחא
בגין דייטב ליך׃ ועתה וכען
הלא בועז דאשתמודע לנא
דהוית בחקלא עם עולימתוי
הא הוא מבדר ית אדר סערין
ברוחא דבליליא׃ ורחצת
ג ותחליכי במיא ותסוכי בוסמנין
ותשוי תכשיטיך עלך ותחתין
לאדרא לא תתפרסמי לגברא
עד שיציותיה למיכל ולמשתי׃
ויהי ויהי בעדן משכביה ותסכי
ותדעין ית אתרא דידמוך תמן
ותיעולי ותגלי ית רגלוי
ותדמוכי ותהא שאילא מניה
עיטא והוא יחוי לך בחכמתיה
ית דתעבדין׃ ותאמר

(וירדת ק׳) שמלתיך עליך וירדתי הגרן אל תודעי לאיש עד כלתו
לאכל ולשתות׃ ויהי בשכבו וידעת את המקום אשר
ישכב שם ובאת וגלית מרגלתיו ושכבת והוא יגיד לך

רשי

מודעתנו קרובינו׃ הנה הוא זורה המוץ הלילה שהיה הדור פרוץ בגניבה והיה ישן בגרנו לשמור גרנו׃ ורחצת מטינוף ע״ז שלך׃ וסכת זו מצות׃ ושמת שמלותיך בגדים של שבת׃ וירדת הגורן וירדתי כתיב זכותי תרד עמך׃ אל תודעי לאיש לבועז׃

ותרד

את אשר תעשין׃ ותאמר אליה
כל אשר תאמרי אעשה׃
ותרד הגרן ותעש ככל אשר
צותה חמותה׃ ויאכל בעז וישת
וייטב לבו ויבא לשכב בקצה
הערמה ותבא בלט ותגל
מרגלתיו ותשכב׃ ויהי בחצי
הלילה ויחרד האיש וילפת
והנה אשה שכבת מרגלתיו׃
ויאמר מי את ותאמר אנכי רות
אמתך ופרשת כנפך על אמתך
כי גאל אתה׃ ויאמר ברוכה
את ליהוה בתי היטבת חסדך
האחרון מן הראשון לבלתי לכת
אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר׃

אלי ק׳ ולא כתיב

ואמרת לה כל דתימרין לי
תעביד ליך׳ ותרד ונחתת
לאדרא ועבדת ככל דפקידתה
חמתה׳ ויאכל ואכל בועז ושתי
ואוטיב לביה ובריך שמא דייי
דקביל צלותיה ועדי כפנא מן
ארעא דישראל ואתא למשכב
בסטר עריימתא ועלת רות ברז
וגליאת רגלוי ושכבת׳ ויהי
והוה בפלגות ליליא ותוה גוברא
ורתת ואתרכיך כלפתא בסריה
מן דחיליה וחזא איתתא דשכבת
לקביל רגלוי וכבש יצריה ולא
קריב לוותה היכמא דעבד יוסף
צדיקא דסריב למקרב לות
מצריתא איתת רבוניה והיכמא
דעבד פלטיאל בר ליש חסידא
דנעץ סיפא בין מימריה ובין
מיכל בת שאול איתת דוד דסריב
למקרב לוותה׳ ויאמר ואמר
מן את ואמרת אנא רות אמתך
ויתקרי שמך על אמתך למסבי
לאנתו ארום פריק את׳ ויאמר
ואמר בריכא את מן קדם ייי ברתי
אוטיבת טיבותיך בתראי מן
קדמאי קדמאי דאתגיירת ובתראי
דעבדת גרמיך באתתא דנטרא
ליבם קליל עד זמן דירבי בגין
דלא למהך בתר רביין למעבד
זנו עמהון אם מסכין ואם עתיר׃

רצ״ל
הסכר

רשי

ותרד הגרן ותעש׳ היא אמרה לה ורחצת וסכת ושמת שמלתיך עליך ואח״כ וירדת הגרן והיא לא עשתה כן אלא אמרה אם ארד כשאני מקושטת הפוגע בי והרואה אותי יאמר שאני זונה לפ״כ ירדה בתחלה הגרן ואח״כ קשטה את עצמה כאשר צותה חמותה׳׳ וייטב לבו׳ עסק בתורה׳׳ ותבא בלט׳ בנחת׳׳ ויחרד האיש׳ כסבור שד הוא ובקש לצעוק והיא אחזתו וליפתו בזרועותיה׳׳ וילפת׳ ויאחז כמו וילפת שמשון׳׳ והנה אשה׳ נתן ידו על ראשה והכיר שהיא אשה׳׳ ופרשת כנפך׳ כנף בגדיך לכסותי בטליתך

והוא

ועתה בתי אל תיראי כל אשר
תאמרי אעשה לך כי יודע כל
שער עמי כי אשת חיל את׃
ועתה כי אמנם כי אם גאל אנכי
וגם יש גאל קרוב ממני׃ ליני
הלילה והיה בבקר אם יגאלך
טוב יגאל ואם לא יחפץ לגאלך
וגאלתיך אנכי חי יהוה שכבי
עד הבקר׃ ותשכב מרגלתיו
עד הבקר ותקם בטרום יכיר
איש את רעהו ויאמר אל יודע
כי באה האשה הגרן׃ ויאמר
הבי המטפחת אשר עליך ואחזי

וכען ברתי לא תדחלין כל דתימרין
לי אעביד ליך ארום גלי קדם כל
יתבי תרע סנהדרין רבה דעמי
ארום אתתא צדיקתא את ואית
ביך חילא לסוברא ניר פקודיא דייי׃
ועתה וכען ארום בקושטא ארום
פריק אנא ואף אית פריק אחרן
דחזי ליה למפרק יתיר מני׳ ליני
ביתי בליליא ויהי בצפרא אם
יפרקיך גוברא דחזי ליה למפרקינך
מן אוריתא הרי טב ויפרוק לחיי
ואם לא צבי למפרקיך ואפרוקינך
אנא אמרית בשבועה קדם ייי
כמא דמלילית ליך כדין אעביד
דמוכי עד עלן צפרא׳ ותשכב
ודמכת מלקביל רגלוי עד צפרא
וקמת בקריצתא עד לא אשתמודע
גבר ית חבריה מן קדם חשוכא
ואמר לעולימוי לא אשתמודע
לגבר ארום אתת אתתא לאדרא׃
ויאמר ואמר הבי סודרא דעלך
ואחידי ביה ואחידת בה וכל שית
סאין דסערין ושוי עלה ואתיהיב
לה כוח מן קדם ייי למסוברנתהון
ומן יד אתאמר בנבואה דעתידין

יודע׳ בפסוק׳ אחד
אם כתיב ולא ק׳
ליני הלילה חין למ״ל דליני רבתי למערבאי:
אנכי הטעם בנון ועי״ן בה״ג כ׳ ברא׳שית:
יכיר ר״ו
המטפחת הפ״א דגש הוא רחי׳:

רשי

והוא לשון נישואין׳׳ כי גואל אתה׳ לגאול נחלת אישי שנ׳ ובא גואלו הקרוב אליו וגא׳ וגו׳ ואנחנו ואני צריכות למכור נחלתנו ועתה עליך לקנות קנה גם אותי עמה שיזכר שם המת על נחלתו כשאבא על השדה יאמרו זאת אשת מחלון׳׳ מן הראשון׳ אשר עשית עם חמותך׳׳ ועתה כי אמנם׳ אם כתיב ולא קרי כלומר משמע ספק ודאי יש גואל קרוב ממני א״ר יהושע בן לוי שלמון ואלימלך ומוב אחים היו׳ ומהו אשר לאחינו לאלימלך בעולם קורא אדם את דודו אחיו כענ׳ וישמע אברם כי נשבה אחיו והלא אברהם דודו היה כך היה בעז לאלימלך בן אחיו קרובו של מחלון אבל טוב היה קרוב יותר׳׳ קרוב ממני׳ שהוא אח ואני בן אח׳׳ ליני הלילה׳ ליני בלא איש׳׳ חי ייי׳ אמרה לו בדברים אתה מוציאני קפץ ונשבע לה שאינו מוציאה בדברים׳ ויש מרבותינו אמרו ליצרו נשבע שהיה יצרו מקטרגו אתה פנוי והיא פנויה בא עליה ונשבע שלא יבוא עליה אלא על ידי נשואין׳׳ ויאמר אל יודע׳ מוסב על ותקם בטרם יכיר הוא זריז לקום כי אמר בלבו אין כבודי שיודע כי באה האשה הגורן׳׳

שש

בה ותאחז בה וימד שש שערים
וישת עליה ויבא העיר ותבוא
אל חמותה ותאמר מי את בתי
ותגד לה את כל אשר עשה לה
האיש ותאמר שש השערים
האלה נתן לי כי אמר אל
תבואי ריקם אל חמותך ותאמר
שבי בתי עד אשר תדעין איך
יפל דבר כי לא ישקט האיש
כי אם כלה הדבר היום ובעז
עלה השער וישב שם והנה
הגאל עבר אשר דבר בעז
ויאמר סורה שבה פה פלני
אלמני ויסר וישב ויקח עשרה
אנשים מזקני העיר ויאמר
שבו פה וישבו ויאמר לגאל חלקת השדה אשר לאחינו

למיכל מינה שתא צדיקי עלמא
דכל חד וחד עתיד למהוי מתברך
בשית ברכן דויד ודניאל וחברוהי
ומלכא משיחא ועאל בועז לקרתא׃
ותבוא ואתת לות חמותה בקריצתא
ואמרת מן את ברתי וחויאת לה
ית כל מא דעבד לה גוברא על
פום מימר מן קדם ה' נבואה דאתגליאת
ליה עבד לה׃ ותאמר ואמרת
שית סאין דסערין אלין יהב לי
גוברא ארום אמר לי לא תהכין
ריקניא לות חמותיך׃ ותאמר
ואמרת תיבי ברתי עמי בביתא
עד זמן דתדעין איכדין יתגזר
מן שמיא ואיכדין יתפרש פתגם
ארום לא ינוח גוברא ארום אלהין
ישיצי לטב פתגמא יומא דין׃
ד
ובעז ובועז סליק לתרע בית
דינא דסנהדרין ויתיב תמן עם
סביא והא פריקא חלף דמליל
בועז לרות ואמר סטי תיב הכא
גבר דסתימן אורחתיה וסטא
ויתיב׃ ויקח ודבר עשרתי גוברין
מסבי קרתא ואמר תיבו הכא
ויתיבו׃ ויאמר ואמר לפריקא
אחסנת חקלא דלאחונא לאלימלך
זבינת נעמי דהדרת מחקל מואב׃

וימד במס׳ סגל בבל היגלת (ו״ה)

אלי ק׳ ולא כתיב

סורה שבה ת״י זרגם בסין פה הכא רגם כי היא דחיק

רשי

שש שערים׳ א״א לומר שש סאין שאין דרכה של אשה לשאת כמשאוי זה אלא שעורים ממש ורמז לה שעתיד לצאת ממנה בן שמתברך בשש ברכות רוח חכמה ובינה עצה וגבורה רוח דעת ויראת יי׳׃ כי אם כלה׳ האיש את הדבר היום׃ פלוני אלמוני׳ ולא כתב שמו לפי שלא אבה לגאול׃ פלוני אלמוני׳ מתורגם בנביאים כסי וטמיר׃ פלוני׳ מכוסה ונעלם כ׳ כי יפלא היפלא מיי׳ דבר׃ אלמוני׳ אלמון מבלי שם׃

ואדעה

לאלימלך מכרה נעמי השבה
משדה מואב ואני אמרתי אגלה
אזנך לאמר קנה נגד הישבים
ונגד זקני עמי אם תגאל גאל
ואם לא יגאל הגידה לי ואדעי
כי אין זולתך לגאול ואנכי אחריך
ויאמר אנכי אגאל ויאמר בעז
ביום קנותך השדה מיד נעמי
ומאת רות המואביה אשת המת
קניתי להקים שם המת על
נחלתו ויאמר הגאל לא אוכל
לגאול לי פן אשחית את נחלתי
גאל לך אתה את גאלתי כי לא
אוכל לגאול וזאת לפנים
בישראל על הגאלה ועל
התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו

ואני ואנא אמרית אגלי אודנך
למימר קני כלקביל יתבי תרעא
דבית דינא דסנהדרין וכל קביל
סביא דעמי אם אית רעותך למפרק
פרוק ואם לא אית רעותך חוי לי
ואנדע ארום לא אית בר מינך
דחזי למפרק קדמך ודהוא
קריב למתב קדמך ואנא בתרך
מנך ופריקא אנא בתרך ואמר
אנא אפרוק׃ ויאמר ואמר בועז
ביום זבינותך ית חקלא מן ידא
דנעמי ומן ידא דרות מואביתא
אתת מיתא חייב את למפרק ובעי
ליבמא יתה למסבה לאנתו מן
בגלל לאקמא שום מיתא על
אחסנתיה׃ ויאמר ואמר פרוקא
כי האי גונא לית אנא יכיל למפרק
על דאית לי אנתתא לית לי רשו
למסב אוחרנא עלה דלמא תהי
למצו בביתי ואיהי מחבל ית
אחסנתי פרוק לך את ארום דלית
לך אנתתא ארום לית אנא יכיל
למפרק׃ וזאת ובהדא מנהגא
בעדנא דמלקדמין מתנהגא בישראל
בזמן דמשקלן וטרין ופרקן ומחלפן
חד מן חבריה ומקיימין כל מלעם
אטלע גבר נרתיק יד ימיניה
ואושיט ביה קנין לחבריה׃ והכי

ואדעה ק׳

קנית ק׳

יהיר וין

רשי

ואדעה כי אין זולתך׳ קרוב לגאול׃ ומאת רות המואביה׳ אתה צריך לקנות והיא אינה מתרצה אא״כ תשאנה׃ פן אשחית את נחלתי׳ זרעי כמו נחלת יי׳ בנים לתת פגם בזרעי שנ׳ לא יבוא עמוני ומואבי וטעה בעמוני ולא עמונית׃ על הגאלה׳ זו מכירה׃ תמורה׳ זו חליפין׃ שלף איש נעלו׳ זהו

קנין

וזאת התעודה בישראל ויאמר
הגאל לבעז קנה לך וישלף
נעלו ויאמר בעז לזקנים וכל
העם עדים אתם היום כי קניתי
את כל אשר לאלימלך ואת
כל אשר לכליון ומחלון מיד
נעמי וגם את רות המואביה
אשת מחלון קניתי לי לאשה
להקים שם המת על נחלתו
ולא יכרת שם המת מעם אחיו
ומשער מקומו עדים אתם היום
ויאמרו כל העם אשר בשער
והזקנים עדים יתן יהוה את
האשה הבאה אל ביתך כרחל
וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל ועשה חיל באפרתה
וקרא שם בבית לחם ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר

נהגין למתקני בית ישראל חד מן
חבריה קדם סהדיא ויאמר
ואמר פריקא לבועז אושיט ידך
לקניינא וקני לך ושלף בועז ית
נרתיק יד ימיניה וקנא ליה ויאמר
ואמר בעז לסביא ולכל עמא
הוו סהדין אתון עלי יומא דין
ארום קניתי ית כל מה דהוה
לאלימלך וית כל מה דהוה לכליון
ומחלון מן ידא דנעמי וגם
ואף ית רות מואביתא איתת
מחלון קניתי לי לאתו בגין לאקמא
שום שכיבא על אחסנתיה ולא
ישתיצי שום שכיבא מלוות
אחוהי ומתרע סנהדרין דבאתריה
סהדין אתון עלי יומא דין ויאמרו
ואמרו כל עמא דבתרע סנהדרין
וסביא סהדין אנחנא יתין יי' ית
אתתא הדא דאתיא לביתך כרחל
וכלאה דבנו תרויהון ית בית
ישראל אבונן בתרי עסר שבטין
ועביד חילא באפרת ותהי קרי
שמא בבית לחם ויהי ויהי
מצלח ביתך כבית פרץ דילידת
תמר ליהודה מן זרעא דיתין יי'
לך מן ריבא הדא ויקח

רשי

קנין כמו שאנו קונין בסודר במקום נעל ורבותי' נחלקו בדבר מי נתן למי יא' קונין בכליו של קונה ובעז נתן לגואל ויא' קונין בכלין של מקנה וגואל נתן לבעז וזאת התעודה בישראל משפט העדות להקים שם המת על נחלתו שמתוך שאשתו יוצאה ובאה בנחלה ומכנסת ומוציאה ואומ' זו היתה אשת מחלון שמו נזכר עליה.
כרחל

ליהודה מן הזרע אשר יתן יהוה
לך מן הנערה הזאת ויקח בעז
את רות ותהי לו לאשה ויבא אליה
ויתן יהוה לה הריון ותלד בן
ותאמרנה הנשים אל נעמי ברוך
יהוה אשר לא השבית לך גאל
היום ויקרא שמו בישראל והיה
לך למשיב נפש ולכלכל את
שיבתך כי כלתך אשר אהבתך
ילדתו אשר היא טובה לך משבעה
בנים ותקח נעמי את הילד
ותשתהו בחיקה ותהי לו לאמנת
ותקראנה לו השכנות שם לאמר
ילד בן לנעמי ותקראנה שמו
עובד הוא אבי ישי אבי דוד ואלה תולדות
פרץ פרץ הוליד את חצרון וחצרון הוליד את רם ורם הוליד
את עמינדב ועמינדב הוליד את נחשון ונחשון הוליד את שלמה

ונסיב בועז ית רות והות ליה לאתו
ועל לותה ויהב יי' לה עדוי וילידת
בר ותאמרנה ואמרא נשיא לנעמי
בריך שמיה דיי' דלא פסק ליך
פרוקא יומא דין ויתקרי שמיה
מן צדיקי ישראל והיה ויהי ליך
למקיים נפש ולכלכלא ית סיבתיך
בתפנוקין ארום כלתיך דרחימת
יתיך ילדתיה דהיא הות טבתא
ליך בעדן תרמלותיך מסגיאין
בנין ותקח ונסיבת נעמי ית
רביא ושויאת יתיה בעטפה והות
ליה לתורבניתא ותקראנה
וקרן ליה שיבבתן שום למימר
אתיליד בר לנעמי והוו קרן שמיה
עובד הוא אבוי דישי אבוי דדוד
ואלה ואלין תולדת פרץ פרץ אוליד
ית חצרון וחצרון וחצרון אוליד
ית רם ורם אוליד ית עמינדב
ועמינדב ועמינדב אוליד ית נחשון
ונחשון רב בית אב לבית יהודה
ונחשון אוליד ית סלמא צדיקא
הוא סלמא מן בית לחם ונטופה
דבטילו בנוי פרזדוון דאותיב ירבעם
חייבא על אורחי והנון עובדי אב
ובנין יתיין בנטופה ושלמון

חהבהק
השף נעי

רשי

כרחל וכלאה אעפי' שהיו משבטו יהודה ומבני לאה מודים הם על רחל שהיתה עיקרה של בית'
והנייתו

וְשַׂלְמוֹן הוֹלִיד אֶת בֹּעַז וּבֹעַז הוֹלִיד אֶת עוֹבֵד׃ וְעֹבֵד הוֹלִיד אֶת יִשָׁי וְיִשַׁי הוֹלִיד אֶת דָּוִד׃

וסלמון אוליד ית אבצן נגידא הוא בועז צדיקא דעל זכותיה אשתיזבו עמא בית ישראל מיד בעלי דבביהון ובגין צלותיה עדת כפנא מארעא דישראל ובועז אוליד ית עובד דפלח למרי עלמא בלב שלים׃ ועובד אוליד ית ישי דמתקרי נחש בגין דלא אשתכחת ביה עילה ושחיתא לאתמסרא בידוי דמלאכא דמותא למיסב ית נפשיה מניה וחיא יומין סגיאין עד דאידכר קדם י״י עיטא דיהב חויא לחוה אתת אדם למיכל מן אילנא דאכלין פירוהי חכמין בין טב לביש ועל ההוא עיטא אתחייבו מותא כל דיירי ארעא ובההיא עילה שכיב ישי צדיקא הוא ישי דאוליד ית דוד מלכא דישראל׃

חזק

סכום הפסוקים של ספר רות שמונים וחמשה וחציו ותאמר רות המואביה׃

רשי

והקדימו רחל ללאה׃ וקרא שם׃ כלומר יגדל שמך׃ כבית פרץ׃ שיצאנו ממנו׃ ואלה תולדות פרץ׃ לפי שייחס את דוד על שמה של רות המואביה חזר וייחסו על שם יהודה׃

נשלם פירוש רות

דברי

קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָםִ׃ הֲבֵל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת הֲבֵל הֲבָלִים הַכֹּל הָבֶל׃ מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ דּוֹר הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא

נבואה דאתנבי קהלת הוא שלמה בר דוד מלכא דהוה בירושלם׃ הבל כד חזא שלמה מלכא דישראל ברוח נבואה ית מלכות רחבעם בריה דעתיד לאתפלגא עם ירבעם בר נבט וית ירושלם ובית מקדשא דאינון עתידין למחרב וית עמא בית ישראל דאינון עתידין למגלי אמר במימריה הבל הבלים עלמא הדין הבל הבלים כל מה דטרחית אנא ודוד אבא כוליה הבלו׃ מה מותר

חיה לאנש בתר דימות מן כל טורחיה דהוה טרח תחות שמשא בעלמא הדין אלהין למעסק באוריתא לקבלא אגר שלים לעלמא דאתי קדם מרי עלמא׃ דור אמר שלמה מלכא ברוח נבואה דרא טבא דצדיקיא דאזיל מן עלמא בגין חובי דרא בישא

רשי

דברי קהלת׃ כל מקום שנ׳ דברי אינו אלא דברי תוכחות׃ אלה הדברים אשר דבר משה׃ וישמן ישורון׃ דברי עמוס׃ שמעו את הדבר הזה פרות הבשן׃ דברי ירמיהו׃ שאו נא ורחו׳ אשר יולד זכר וגו׳ אלה דברי דוד ובליעל כקוץ מונד כולהם׃ דברי קהלת וזרח השמש׃ כל הנחלים הולכים אל הים׃ כינה את הרשעים בחמה ובלבנה ויש שאין להם מתנת שכר כך שנויה בספרי׳ ולמודיי משם שהענין מדבר ברשעים והמשילם לתגבורת החמה שסופה שוקעת׃ דבר אחר כל הנחלים הולכים אל הים׃ מה ת״ל בעובדי ע״ז ואחר שוטים המשתחוים למים סבורים שיש בהם ממש לפי שרואין את הים הגדול שכל הנחלים הולכים בו והוא אינו מלא ואינן יודעין להבין כי אל המקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת׃ שמימי הנהרות ההולכים לתוך הים הם המים עצמן שהלכו כבר הם נובעות מתחת התהום והולכים למעלה מן הקרקע עד הים וחוזרים ונובעים לפ״כ אין הנהרות פוסקין ואין הים מלא ולא מפני שיש בהם ממש ע״כ׃ קהלת׃ ע״ש שקיהל חכמות הרבה וכן במקום אחר קורהו אגור בן יקא שאגר כל החכמה והקיאה ויא״ שהיה אומר כל דבריו בהקהל׃ מלך בירושלם׃ עיר החכמה׃ הבל הבלים אמר קהלת׃ קהלת קורא תיגר ואומר על כל יצירות שבעה ימי בראשית שהכל הבל של הבלים הוא׃ הבל׃ הבל נקוד חטף פתח לפי שהוא דבוק כלומר הבל שבהבלים׃ שבע׳ הבלים כנגד מעשה שבעת ימי בראשית׃ מה יתרון׃ שכר ומותר׃ תחת השמש׃ תמורת התורה שהיא קרויה אור שנ׳ ותורה אור כל עמל שהוא מחליף בו את עסק התורה מה שכר בו׃ דור הולך ודור בא׃ כל מה שהרשע יגע ועמל לעשוק ולגזול אינו מכלה את מעשיו כי הדור הולך ודור אחר בא ונוטל הכל

מיד

והארץ לעולם עמדת׃ וזרח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף זורח הוא שם׃ הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך הרוח ועל סביבתיו שב הרוח׃ כל הנחלים הלכים אל הים והים איננו מלא אל מקום שהנחלים הלכים שם הם שבים ללכת׃ כל הדברים יגעים לא

דרשיעיא דעתידין למיתי בתריהון וארעא לעלמי עלמין קיימא למקבלא פורענותא דתהוי על עלמא בגין חוביהון דבני אנשא׃ וזרח וידנח שמשא ביממא מן סטר מדנחא ועייל שמשא לסטר מערבא בליליא ולאתריה שאיף ואזיל אורח תהומא ודנח למחר מן אתר דהוא דנח מתמן מתהלכי׃ הולך אזיל בל סטר דרומא ביממא ומחזר לסטר צפונא בליליא אורח תהומא מחזר מחזר ואזיל לרוח עיבר דרומא בתקופת ניסן ותמוז ועל סחרנוהי תייב לרוח עיבר צפונא בתקופת תשרי וטבת נפיק מחרכי מדנחא בצפרא ועייל בחרכי מערבא ברמשא׃ כל כל נחליא ומבועי מיא אזלין ונגדין למי אוקיינוס דמקחר לעלמא כגושפנקא ואוקיינוס ליתוהי מתמלי ולאתר דנחליא אזלין ונגדין תמן אינון תייבין למיזל מצנורי תהומא׃ כל כל פתגמיא דעתידין למהוי בעלמא אשתלהיאו בהון נביא ולא יכילו למשכח סופהון בכן הכי לית ליה רשו לגבר למללא

רשי

מיד בניו כעש״ בניו ירשו דלים׃ והארץ לעולם עומדת׃ ומי הם המתקיימין הענוים הנמוכים המגיעין עצמן עד לארץ כעש״ וענוים יירשו ארץ׳ ומדרש תנחומ׳ אומר כל צדיקי ישרא׳ נקראו ארץ שנ׳ ואתם תהיו לי ארץ חפץ׃ וזרח השמש וגו׳ דור הולך ודור בא׳ כאשר השמש תזרח שחרית ותשקע ערבית ותלך כל הלילה שואפת לשוב אל מקום אשר זרחה אתמול משם שתזרח שם גם היום׃ הרוח׃ רוחו של שמש כינו אל אשר יהיה שם הרוח ללכת׃ ועל סביבותיו שב׳ גם אחר כל היקף וסובב שסבב אתמול הוא מקיף וסובב היום׃ הולך אל דרום׳ לעולם ביום׃ וסובב אל צפון׳ לעולם בלילה׃ סובב סובב הולך׳ אל פני מזרח ומערב שפעמים מהלכתן ביום ופעמים מסבבתן בלילה׳ בתמוז מהלכתן ובטבת סובבתן׳ אף הרשעים כל מה שמשן זורחת סופן לשקוע כל מה שהם הולכים ומתגברים סופן לשוב אל מקום צחנתם מתקום הטנופת באו ולמקום הטנופת ילכו׳ וכן כל הנחלים הולכים אל הים ואיננו מלא לפי שאינן נשארים בתוכו כי ים אוקיינוס הוא גבוה מכל העולם כולו שנ׳ הקורא למי הים וישפכם וגו׳ ואהיכן אדם שופך אלא מלמעלה למטה והנחלים הולכים במחלות תחת ההרים מאוקיינוס וחוזרין ונובעין וזהו אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים׳ אף הרשע כל עמת שבא כן ילך׃ כל הדברים יגעים וגו׳ לא תשבע עין ולא תמלא אזן׳ מוסב על מה יתרון אם מחליף הוא עסק התורה לדבר בדברים בטלים הרי הם יגעים ולא יוכל להשיב את כולם׳ ואם במראית העין בא לעסוק עינו לא תשבע ואם בשמיעת האזן אזנו לא תמלא׃ מה שהיה הוא

שיהיה

יוכל איש לדבר לא תשבע עין לראות ולא תמלא אזן משמע׃ מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש׃ יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא כבר היה לעלמים אשר היה מלפנינו׃ אין זכרון לראשנים וגם לאחרנים שיהיו לא יהיה להם זכרון עם שיהיו לאחרנה׃ אני קהלת

מה דעתיד למהוי בתרוהי׃ ולא יכלא עינא למחזי כל מה דעתיד למהוי בעלמא ולא יכלא אודנא לאתמלאה מלמשמע כל פתגמי דיירי ארעא׃ מה מה דהוה מן קדמת דנא הוא עתיד למהוי בתר כין ומה דאתעביד מן קדמת דנא הוא עתיד לאתעבדא עד סוף כל דרי עלמא ולית כל פתגם חדת בעלמא הדין תחות שמשא׃ יש דבר אית פתגם דיימר אנש חזי דין פתגם חדת הוא הא כבר הוה לעלמין ביומי דריא דהוו לקדמנא׃ אין לית דוכרנא לדריא קדמאין ואף לבתראין דעתידין למהוי לא יהי להון דוכרנא עם דריא דיהון ביומי מלכא משיחא׃ אני כד הוה שלמה מלכא יתיב על כורסי מלכותיה אתגבה לביה לחדא על עותריה ועבר על מימרא דיי׳ וכנש סוסוון ורתכין ופרשין סגיאין וצבר כספא ודהבא לחדא ואתחתן בעממין נוכראין

שנעשה הס״ן דמ״ש נ״א כני היינק נבה׳ ותנה׳ חין דרבן״

רשי

שיהיה׳ בכל מה שהוא לומר בדבר שהוא חליפי השמש אין בו חידוש לא יראה אלא מה שהיה כבר שנברא בששת ימי בראשית׳ אבל ההוגה בתורה מוצא בה תמיד חדושי טעמים כעש״ דדיה ירווה בכל עת מה הדד הזה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו טעם וכן מצינו במסכת חגיגה שאמר ר׳ אליעזר בן הורקנוס דברים שלא שמעתן אוזן במעשה מרכבה׃ יש דבר׳ בא לידך תחת השמש שיאמר לך האומר עליו ראה זה דבר חדש הוא ואינו חדש שכבר היה בעולמים שעברו לפנינו אלא שאין זכרון לראשונים לכך דומה להיות חדש׃ וגם לאחרונים שיהיו׳ לאחרינו לא יהיה להם זכרון׳ בדורות שיהיו לאחרונה להם׳ ומ״א דורשו כנגד אבוד זכר עמלק וסופו של זכר עשו למחות שנ׳ ולא יהיה שריד לבית עשו׃ אני קהלת הייתי מלך׳ על כל העולם ולבסוף על ישרא׳ ולבסוף על ירושלם לבדה ולבסוף על מקלו שהרי נאמר הייתי מלך בירושלם אבל עכשיו אינו מלך׃ ונתתי את לבי לדרוש׳ בתורה היא החכמה ולהתבונן בה על כל המעשה הרע האמור למעלה שנעשה תחת השמש ובינותי בה שהוא הענין הרע אשר נתן הקב״ה לפני בני האדם את החיים ואת המות את הטוב ואת הרע׃ ענין רע׳ מנהג רע׃ לענות בו׳ להתנהג בו׳ ענין׳ יש לפתרו לשון מעון ודירה ויש לפתרו ל׳ עיון ומחשבה וכן לענות בו׃ נתן אלהים׳ הניח לפניהם׃ ורעות רוח׳ שבר רוח כמו רועו וחותו רוח׳ סוף המעשה

בא

הייתי מלך על ישראל בירושלם׃
ונתתי את לבי לדרוש ולתור
בחכמה על כל אשר נעשה
תחת השמים הוא ענין רע נתן
אלהים לבני האדם לענות בו׃
ראיתי את כל המעשים שנעשו
תחת השמש והנה הכל הבל
ורעות רוח׃ מעות לא יוכל לתקן
וחסרון לא יוכל להמנות׃ דברתי
אני עם לבי לאמר אני הנה הגדלתי
והוספתי חכמה על כל אשר היה
לפני על ירושלם ולבי ראה הרבה

מן יד תקפת רוגזא דיי׳ עלוהי ושדר לותיה אשמדאי מלכא דשידי ותרכיה מן כורסי מלכותיה ונטל גושפנקיה מן ידיה בגין דיהי מטולטל וגלי בעלמא לאוכחותיה והוה מחזר על כרכי פלכי וכרכי ארעא דישראל בכא ובכן ואמר אנא קהלת דהוה שמי שלמה מתקרי מן קדמת דנא הויתי מלכא על ישראל בירושלם׳׳ ונתתי ומסרית ית לבי למתבע אולפן מן קדם יי׳ במנין דאתגלי לי בגבעון לאנסאה ולמשאל יתי מה אנא צבי מניה ואנא לא תבעית מניה אלהין חכמתא למדע בין טב לביש וסוכלתנו על כל מה דאתעביד תחות שמשא בעלמא הדין וחזית כל עובדי בני אנשא חייבת גון ביש דיהב יי׳ לבני אנשא לאתענאה ביה׳׳ ראיתי חזיתי ית כל עובדי בני אנשא דאתעבידו תחות שמשא בעלמא הדין והא כולא הבלו ותבירות רוחא׳׳ מעות גבר דסריבן אורחתיה בעלמת הדין ומית בהון ולא הדר בתיובתא לית ליה רשו לאיתקנא בתר מותיה׳ וגבר חסיר מן אוריתא ופקודיא בחיוהי בתר מותיה לית ליה רשו לאתמנאה עם צדיקיא בגנתא דעדן׳׳ דברתי מלילית אנא בהרהור לבי למימר אנא הא אסגיתי ואוסיפי חכמתא על כל חכימיא דהוו קדמי בירושלם ולבי חזא סגיאות חכמתא ומנדעא׳׳

ענין הזה פתח

אשר היה לפני בירושלם בדפוס׳ גרס על ירושלם ובספרי תימן לג׳ לה (?)

רשי

בא לידי כאב לב׳׳ מעות בחין לא יוכל לתקן מעמת׳ מי שטרח בע״ש יאכל בשבת׳ ורבותינו פירשו על הבא על הערוה והוליד ממזר או על ת״ח הפורש מן התורה שהיה ישר מתחלתו ונתעות׳׳ וחסרון לא יוכל להמנות׳ זה שחסר עצמו ממנין הכשרים לא יוכל לימנות עמהם בקבול שכרם׳׳ דברתי אני עם לבי׳ עכשיו שירדתי מגדולתי אני נותן לב לאמר מי יאמר עלי שאבא לידי מדה זו׳׳ אני הנה הגדלתי וגו׳ ואתנה עכשיו את לבי לדעת את טוב החכמה מה סופה ואת טוב ההוללות והסכלות׳׳

הוללות

חכמה ודעת׃ ואתנה לבי לדעת
חכמה ודעת הוללות וסכלות
ידעתי שגם זה הוא רעיון רוח׃
כי ברב חכמה רב כעס ויוסיף
דעת יוסיף מכאוב׃ אמרתי אני
בלבי לכה נא אנסכה בשמחה
וראה בטוב והנה גם הוא הבל׃
לשחק אמרתי מהולל ולשמחה
מה זה עשה׃ תרתי בלבי למשוך
ביין את בשרי ולבי נהג בחכמה
ולאחז בסכלות עד אשר אראה

ואתנה ויהבית ית לבי למנדע חכמתא וחולחולתא דמלכותא ומנדעא וסוכלתנו׳ בחנית למדע דאף דין הוא תבירות רוחא לגבר דמשתדל למשכח יתהון׳׳ כי ברב ארום גבר דמסגי חכמתא כד יחוב ולא יתוב בתיובתא מסגי רגז קדם יי׳ ודמוסיף מנדעא וימות בטליותיה מוסיף כאב לבא לקריבוהי׳׳ אמרתי אמרית אנא בלבי איזיל כען ואבחין בחדוא ואחזי בטוב עלמא הדין וכדו מטא עד לי צערא וסגופא אמרית במימרי הא אף דין הוא הבלו׳׳ לשחק לחוכא אמרית בעדן צערא ליצנותא הוא ולחדוא מה הנאה אית לגבר דיעבדינה׳׳ תרתי אליליות בלבי למגדא בבית משתיא דחמרא ית בסרי ולבי דבר בחכמתא ולאחדא בשטות עולימיא עד דבחנית וחזית איזין מנהון טב לבני

הוללות כלומר וכו׳ הוא ככ׳ כורך בס׳ בירושלמי

ב

רשי

הוללות׳ שגעון ועירוף הדעת ל׳ ערבוב כמו מהול במים וסכלות שטות׳׳ ידעתי עתה שגם החכמה יש בו שבר רוח כי ברוב החכמה אדם סומך על רוב חכמתו ואינו מתרחק מן האסור ובא רוב כעס להקב״ה אני אמרתי ארבה סוסים ולא אשיב את העם מצרימה ובסוף השיבותיו׳ אני אמרתי ארבה נשים ולא יסורו לבבי והרי נכתב עלי׳ נשיו הטו את לבבו׳ וכן הוא אומר שעל רוב חכמתו הוא סומך ועשה כמה דברים שנ׳ נאם הגבר לאיתיאל לאיתיאל ואוכל׳ אמרתי אני בלבי׳ הואיל וכן הוא אחדל לי מן החכמה והעסוק במשתה תמיד׳׳ אנסכה׳ ל׳ מסך יין לשתות כמו מסכה יינה׳ עירוב יין במים להקנו או עירוב בשמים ביין לקונדיטון׳׳ וראה בטוב׳ כמו וראות בטוב׳׳ והנה גם הוא הבל׳ שהרי ראיתי בנבואה שהרבה קלקולים באים מתוך שחוק׳ בלשאצר מת מתוך משתה אנשי דור המבול נשטפו מתוך רוב טובה שהשפעת להם׳׳ לשחוק אמרתי מהולל׳ מעורבב בבכי ואנחה׳׳ ולשמחה מה זו טובה עושה הרי סופה תוגה׳׳ תרתי בלבי׳ חזרתי לתור בלבי להחזיק בכולן בחכמה במשתה ובסכלות ולמשוך ולעדן במשתה היין את בשרי׳ כל סעודת עונג קרויה על שם היין׳׳ ולבי נוהג בחכמה אף אם בשרי נמשך ביין לבי מתנהג בחכמה להחזיק בתורה׳׳ ולאחוז בסכלות׳ בדברים הדומים לסכלות שאמרתי עליהם איתיאל ואוכל וכגון לבישת שעטנז וכלאי הכרם שהשטן משיב עליהם ואה״ע משיבין עליהם וכה״א טוב אשר תאחוז בזה וגם על שאול שנדמה בעיניו סכלות להרוג מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק והיא מצות המקום וקורא אותה סכלות׳׳

הגדלתי

אי זה טוב לבני האדם אשר יעשו
תחת השמים מספר ימי חייהם׃
הגדלתי מעשי בניתי לי בתים
נטעתי לי כרמים׃ עשיתי לי גנות
ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי׃
עשיתי לי ברכות מים להשקות
מהם יער צומח עצים׃ קניתי
עבדים ושפחות ובני בית היה לי
גם מקנה בקר וצאן הרבה היה
לי מכל שהיו לפני בירושלם׃
כנסתי לי גם כסף וזהב וסגלת

אנשא דיעבדון עד דאינון קיימין
בעלמא הדין תחות שמיא מנין
יומי חייהון׃ הגדלתי אסגיתי
עובדין טבין בירושלם בניתי לי
בתין׳ בית מקדשא לכפרא על
ישראל ובית מקירה מלכא ואדרון
ואולם ובית דינא אבנין פסילן
דהמן יתבין חכימיא ודיינין ית
דינא עבדית כורסיא דשן דפיל
למותב מלכותא׳ אנציבית לי
ביבנה כל קביל כרמין דענבין
למשתי חמרא אנא ורבני סנהדרין
ואף לנסכא חמר חדת ועתיק על
מדבחא׃ עשיתי עבדית לי
גנת שקין ופרדסין וזרעית המן
כל מיני עסבין מנהון לצורך
מיכלא ומנהון לצורך משתיא
ומנהון לצורך אסותא כל מיני
עסבי בוסמין׳ נציבית בהון
אילני סרק וכל אילני בוסמין
דאיתיאו לותי טלני ומזיקי מן
הנדקא וכל אילן דעביד פירין
ותחומיה מן שור קרתא דבירוש׳
על כיף מיא דשילוח׃ עשיתי בחנית בית משתיא אידין חזי לאשתאה אילני עסבין
עבדית לי פרקטיכין דמיא מנהון חפילו חורשא דמרבי קיסין לאשקאה׃ קניתי
קניתי עבדין ואמהן מבניהון דחם ושאר עממין נוכראין וגזברין דממנן על
מזונא דביתי הוו לי לפרנסא יהי ית חנשי ביתי הדי עסר ירחי שתה וחד לפרנסותי
בירחא דעבורא אף קנין תורין ועאן הוה לי יתיר מן כל דריא דהוו קדמי בירושלם׃
כנסתי כנשית לי אף אוצרין כסף ודהב דאפילו מתקלין ומוזנין לקשוט עבדית
מן דהב טב וטסברי מלכין ומלכין מתיהיבו לי לכרגא עבדית בבית מקדשא

גם מקנה בקר וצאן הרבה גם בירושלמי׃

רשי

הגדלתי מעשי׳ ביתי גדולתי׃ עץ כל פרי׳ שהיה שלמה מכיר בחכמתו את גידי הארץ׳ איזה
גיד הולך לכוש ונוטע בו פלפלין׳ איזה הולך לארץ חרובין ונוטע בו חרובין שכל גידי הארצות
באים לציון שמשם משתיתו של עולם שנ׳ מציון מכלל יופי לכך נאמר עץ כל פרי במדרש
תנחומא׃ בריכות מים׳ כמין ביברים של דגים שחופרין בקרקע׃ סגולת מלכים׳ גנזי מלכים
זהב וכסף ואבן יקרה שהמלכים מסגלים בגנזיהם׃ והמדינות׳ סגולת כל סוחרים׃

שרים

מלכים והמדינות עשיתי לי
שרים ושרות ותענגות בני האדם
שדה ושדות׃ וגדלתי והוספתי
מכל שהיה לפני בירושלם אף
חכמתי עמדה לי׃ וכל אשר שאלו
עיני לא אצלתי מהם לא מנעתי
את לבי מכל שמחה כי לבי
שמח מכל עמלי וזה היה חלקי
מכל עמלי׃ ופניתי אני בכל
מעשי שעשו ידי ובעמל
שעמלתי לעשות והנה הכל
הבל ורעות רוח ואין יתרון
תחת השמש׃ ופניתי אני לראות
חכמה והוללות וסכלות כי מה

זיני זמרא לזמרא בהון לויתי על
קורבנא וקהרוסין וחכוין לזמרא
בהון זמריא וזמריתא בבית משקיא
דחמרא והפנוקי בני אנשא ודימוסיא
ובי בנתון מרזיבין דשדין מיא
פשורי ומרזיבין לשדין מיא חמימי׃
וגדלתי ואסגיתי טובא ואוסיפית
עותרא מן כל דריא דהוו קדמי
בירושלם ברם חכמתי קמת לי והיא
סייעא יתי׃ וכל וכל מה דבעו
מני רבני סנהדרין לדבקא הי
ולסתבא לזכאה ולחייבא לא
כליתי מנהון פשר מליא ולא
מנעית ית לבי מן כל חדות
אוריתא ארום הוה לי פנאי דלבי
בדיח בחכמתא דאתיהיבת לי מן
קיין מן כל אנשא וחדית בה
יתיר מן כל טרחותי ודין הוה
חולקי טב דאזדמן לקבלא
עלוהי אגר שלים מן כל טרחותי׃
ופניתי ואסתכלית אנא בכל עובדי
דעבדו ידי ובטרחותי דטרחית
למעבד והא כולא הבלו ותבירות
רוחא ולית מותר בהון תחות שמשא
בעלמא הדין אהין אית לי אגר
שלים על עובדי טבא לעלמא
דאתי׃ ופניתי ואסתכלית למחזי
חכמתא וחולחלתא ומלכותא

ותענגות בית רבי
שמח בנסטן א׳

רשי

שרים ושרות׳ מיני כלי זמר׃ שדה ושדות׳ מרכבות כמו עגלות צב ובלשון יש שידה תיבה ומגדל׃
אף חכמתי׳ גם חכמתי לא הנחתי בשביל כל המעשים הזה ועמדה לי ולא שכחתיה ד״א עמדה
לי לעזרה מכל זה׃ לא אצלתי׳ לא רחקתי להבדל מהם וכן ויאצל מן הרוח ויתן על הזקנים
כמנורה שמדליקין ממנה נרות הרבה ואין אורה חסר כלום׃ וזה היה חלקי׳ ואחרי עשותי כל זה
אין לי מכולם אלא זה׳ רב ושמואל׳ חד אמר מקלו וחד אמר קידו מקידה של חרס ששותים בה׳ ויש פותרי׳
מתוך כל הענין בבתי מדרשות ותלמידים ובבתי כנסיות׳ יער צומח עצים עמי הארץ למלאכה שדות
וכרמים׃ ופניתי׳ עתה בכל מעשי ורואה אני שאין יתרון בהם כי מכולם אני חסר׃ ופניתי אני לראות חכמ׳

האדם שיבוא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו. וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך. החכם עיניו בראשו והכסיל בחשך הולך וידעתי גם אני שמקרה אחד יקרה את כולם. ואמרתי אני בלבי כמקרה הכסיל גם אני יקרני ולמה חכמתי אני אז יתר ודברתי בלבי שגם זה הבל. כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם בשכבר הימים הבאים

כיתרון
הה״ו בוא
כתה

ומסכלתנו ארום מה הנאה אית לגבר לצלאה בתר גזירת מלכא ובתר פורענותא הא כבר אתגזרת עלוהי ואתעבידת ליה׃ וראיתי וחזית אנא ברוח נבואה דאית מותר לחכמתא מן שטותא יתיר כמותר נהור יומא מן חשוך ליליא׃ החכם חכימא מסתכל ברישא מה דעתיד למהוי בסוף ומצלי ומבטיל גזירתא בישתא מן עלמא ושטיא בחשוכא אזיל וידעית אף אנא דאי לא מצלי חכימא ומבטיל גזירתא בישתא מן עלמא כד ייתי פורענותא בעלמא ארעון חד יאורע ית כולהון׃ ואמרתי ואמרית אנא בלבי כארעון שאול בר קיש מלכא דסטא בסטיותיה ולא נטר תפקידתא דאתפקד על עמלק ואתנטלת מניה מלכותא אף אנא יערעני ולמא דין חכימית אנא בכין יתיר מניה ומליליות אנא בלבי דאף דין הבלו וליתי להין גזירת מימרא דיי׃ כי אין ארום לית דוכרנא לחכימא עם שטיא לעלמא דאתי ובתר דמיתת גוברא מה דהוה כבר ביומוהי כד ייתון יומיא דעתידין למהוי בתרוהי כולא אשתכח ואיכדין יימרון בני אנשא דיהא סופא דצדיקיא

רשי

סופה אני מכל עסקי להתבונן בתורה והוללות וסכלות עונש עבירות׃ כי מה האדם שיבא אחרי המלך להתחנן לו על גזירה שנגזרה עליו וכבר עשאוהו למעשה הגזירה לגזרה לטוב לו להתבונן תחלה במעשיו ולא יצטרך לבקש׃ מן הסכלות׃ הוא הרשע׃ עיניו בראשו׃ בתחלת הדבר מסתכל מה יהא בסופו׃ וידעתי גם אני׃ גם אני ידעתי אשר משבח החכם מן הכסיל יודע אני ששניהם ימותו׃ ואמרתי אני בלבי׃ כלומר לפי ששניהם מתים שמא אהרהר בלבי מעתה כמקרה הרשע גם אני יקריני ולמה אהיה צדיק אז יותר׃ ודברתי בלבי׃ שאם אהרהר כן הבל הוא כי אין זכרון החכם והכסיל שוין אחרי מותן לא יזכרו שניהם יחד שזה זכרונו לטובה וזה זכרונו לרעה׃ בשכבר הימים הבאים הכל נשכח׃ בשביל אשר אני רואה את הרשעים אשר היו כבר והצליחו מאד ובימים הבאים אחריהם

נשכח

הכל נשכח ואיך ימות החכם עם הכסיל. ושנאתי את החיים כי רע עלי המעשה שנעשה תחת השמש כי הכל הבל ורעות רוח. ושנאתי אני את כל עמלי שאני עמל תחת השמש שאניחנו לאדם שיהיה אחרי. ומי יודע החכם יהיה או סכל וישלט בכל עמלי שעמלתי ושחכמתי תחת השמש גם זה הבל. וסבותי אני ליאש את לבי על כל העמל שעמלתי תחת השמש. כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו גם זה הבל ורעה רבה.

כסופא דחייביא׃ ושנאתי וסניתי אנא ית כל חיין בישין ארום ביש עלי עובדא בישא דאתעביד על בני אנשא תחות שמשא בעלמא הדין ארום כולא הבלו ותבירות רוחא׃ ושנאתי וסניתי אנא ית כל טרחותי דטרחית תחות שמשא בעלמא הדין בגין דאשבקניה לרחבעם ברי דאתי בתראי וייתי ירבעם עבדיה ויסב מנן ידוי עסרתי שבטין ויחסין פלגות מלכותא׃ ומי יודע ומן ידע החכים יהי או טפש ׳ מלכא דעתיד למהוי בתראי וישלוט בכל טרחותי דטרחית תחות שמשא בעלמא הדין ובכל מה דאתקינית בחכמתי בעלמא הדין והוית בלבי ותבית למימר אף דין הבלו׃ וסבותי וחזרית אנא ליאשא ית לבי על כל טורחא דטרחית למקני ודחכימית לתקנא תחות שמשא בעלמא הדין׃ כי יש ארום אית גבר דטורחיה בחכמתא ובסוכלתנו ובצדקו וימות בלא ולד ולגבר דלא טרח ביה יתנניה למהוי חולקיה אף דין הבלו ובישתא רבתא׃ כי מה הוה

רשי

נשכח כל גבורתם והצלחתם ואיך ימות החכם עם הכסיל׳ אני רואה הצדיקים מצליחים במיתתם ומועילים לבניה׳ כגון וזכרתי את בריתי יעקב וגו׳ זכרתי לך חסד נעוריך׃ ושנאתי את החיים׃ שהיה מתנבא על דורו של רחבעם שהיו רשעים׃ גם זה הבל׃ גם זה א׳ מן ההבלים שבבראו בעולם שהחכם יגע והכסיל יורשו׃ לאמרתי ליאש׃ שלא ליגע ולעמול׃ כי יש אדם׃ משמעו כפשוטו ומ״א בהנחומא וגבנהו כלפי הקב״ה שנ׳ ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם׃ שעמלו בחכמה שנ׳ יי׳ בחכמה יסד ארץ׃ בדעתו תהומו נבקעו ולבריות שלא עמלו בו נתן חלקו בו׃ גם זה הבל ורעה רבה׃ והם נעשו דור של הבל ורבה

רעת

כי מה הוה לאדם בכל עמלו וברעיון
לבו שהוא עמל תחת השמש׃ כי
כל ימיו מכאבים וכעס ענינו גם
בלילה לא שכב לבו גם זה הבל
הוא׃ אין טוב באדם שיאכל ושתה
והראה את נפשו טוב בעמלו גם
זה ראיתי אני כי מיד האלהים
הוא׃ כי מי יאכל ומי יחוש חוץ
ממני׃ כי לאדם שטוב לפניו נתן
חכמה ודעת ושמחה ולחוטא
נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת
לטוב לפני האלהים גם זה הבל
ורעות רוח׃ לכל זמן ועת לכל

ארום מה הנאה אית ליה לגבר
בטורחיה ובתבירות לביה דהוא
טרח תחות שמשא בעלמא הדין׃
כי כל ארום כל יומוהי כאיבין
ותקיף רוגזיה גווניה אף בליליא
לא דמיך מן הרהורי לביה אף
דין הבלו הוא׃ אין לית דשפיר
באנשא אלהין דייכול וישתי ויחזי
ית נפשיה טב קדם בני אנשא
למעבד ית פקודיא למהך באורחן
דתקנן קדמוהי בגין דיוטיב ליה
מן טורחיה אף דין חזית אנא דגבר
מצלח בעלמא הדין מן ידא דיי׳
הוא דאתגזר למהוי עלוהי׳׳ כי מי
ארום מן הוא דיעסוק בפתגמי
אוריתא ומן הוא גוברא דחית ליה
חששא מן יום דינא רבה בר מני׳׳
כי ארום לאנש דתקנן עובדוהי
קדם יי׳ יהב חכמתא ומנדעא בעלמא
הדין וחדוא עם צדיקיא לעלמא
דאתי ולגוברא חייבא יהב גוון
ביש למכנש ממון ולמצבר
קנין סגי למהוי מתנסיב מניה
ולמהוי מתיהיב לגבר דשפיר
קדם יי׳ אף דין הבלו לחייבא ותבירות
רוחא׳׳ לכל לכל גבר ייתי זמנא ג

שהוא השין שוא

ולחוטא בסגול׳׳

רשי

רעת האדם בארץ בדור המבול׳׳ כי מה הוה וגו׳ כי מה מותר הוה לאדם בכל עמלו ושברון לבו בעמל
ודאבה שהוא עמל ומניח לאחרים׳׳ ענינו׳ מנהגו׳ גם זה א׳ מן ההבלים הנוהגים בעולם׳׳ אין טוב באד׳
בתמיה שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב כלות׳ יתן לבו לעשות משפט וצדקה עם המאכל והמשתה
וכן נאמר ליהויקים אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו׳׳ כי מי יאכל וגו׳ למה לא
אשמח בחלקי במאכל ומשתה מי ראוי לאכול את יגיעי ומי ימהר לבלעה מבלעדי׳׳ חוץ ממני׳ ומבלעדי
זו מדת הרשעים היא שאוספין לצורך האחרים׳׳ כי לאדם שטוב לפניו׳ לפני האלהים הנזכר למעלה כי
מיד האלהים היא׳׳ נתן חכמה ודעת ושמחה לב לעסוק בתורה ובמצות ולשמוח בחלקו במאכל
ובמשתה ובכסות נקייה׳׳ ולחוטא נתן ענין׳ מנהג דאבה לאסוף ולכנוס ולתת לטוב לפני האלהים כענ׳
ותשם אסתר את מרדכי על בית המן׳׳ גם זה א׳ מן ההבלים שנתנו לבריות שהם עמלים ואחר נוטל׳׳

לכל

חפץ תחת השמים׃
עת ללדת ועת למות
עת לטעת ועת לעקור נטוע׃
עת להרג ועת לרפוא
עת לפרוץ ועת לבנות׃
עת לבכות ועת לשחוק
עת ספוד ועת רקוד׃
עת להשליך אבנים ועת כנוס אבנים
עת לחבוק ועת לרחק מחבק׃
עת לבקש ועת לאבד
עת לשמור ועת להשליך׃

ועדנא לכל עסקא תחות שמיא׳׳
ללדת עדן בחיר לאולדא בנין ובנן
ועדן בחיר לקטלא בנין מסרבין
ומרגזין לקטלותהון באבנין על
מימר דיינא׳ עדן בחיר למנצב
אילנין ועדן בחיר לשרשא אילן
נציב׳׳ להרוג עדן בחיר לקטלא
בקרבא ועדן בחיר לאסאה שכיב
מרע׳ עדן בחיר לפרכא בניינא
ועדן בחיר למבני חורבנא׳ לבכות
עדן בחיר למבכי על שכיבא
ועדן בחיר למחדי בחופא׳ עדן
בחיר למספד על קטילא ועדן
בחיר לטפזא בהלולא׳׳ להשליך
עדן בחיר לפקחא לגור אבנין
ועדן בחיר למצבר אבנין לבניינא
עדן בחיר לגפפא אתתא ועדן
בחיר לרחקא מגפפא בשבעת
יומי אבלא׳׳ לבקש עדן בחיר
למתבע נכסיא ועדן בחיר למיבד
נכסיא עדן בחיר למנטר עסקא
ועדן בחיר למשדי עסקא ביומא

רשי

לכל זמן׳ אל ישמח האוסף בהון מהבל כי אם עכשו הוא בידו עוד יירשוהו צדיקים אלא שעדיין לא
הגיע הזמן כי לכל דבר יש זמן קבוע מהי היה׳׳ לכל חפץ׳ לכל דבר׳ כל הדברים קרויים חפצים
בל׳ משנה׳׳ עת ללדת׳ לתשעה חדשים׳׳ ועת למות׳ קצב שנות שלכל דור ודור׳׳ עת לטעת׳ גוי
וממלכה׳׳ ועת לעקור׳ יבוא להיעקר׳׳ עת להרוג׳ אומה שלימה כשיגיע יום פקודתה כמו שנא׳
ואחריתך לחרב יהרג׳׳ ועת לרפוא׳ שברם כענין שנ׳ במצרים ושבו עד יי׳ ונעתר להם ורפאם׳׳
עת לפרוץ׳ חומת העיר כשנגזר עליה שנ׳ וחומת ירושלם מפורצת׳׳ ועת לבנות שנ׳ ובניתיה
כימי עולם׳׳ עת לבכות׳ בתשעה באב׳׳ ועת לשחוק׳ לעתיד לבוא שנ׳ אז ימלא שחוק פינו׳׳ עת
ספוד׳ בימי אבל׳ ועת רקוד׳ בחתנים וכלות׳ עת להשליך אבנים׳ בחורי ישרא׳ מושלכים תשתפכנה
אבני קדש׳ ועת כנוס׳ אותם מן הגולה והושיעם יי׳ אלהים ביום ההוא כצאן עמו כי אבני נזר מתנוססו׳
על אדמתו׳׳ עת לחבוק׳ כי כאשר ידבק האזור וגו׳׳ ועת לרחוק מחבק׳ ורחק יי׳ את האדם׳׳ עת
לבקש׳ כענ׳ ואת האובדת אבקש לענין נדחי ישרא׳׳ ועת לאבד׳ ועת שאבדם בגולה שנ׳ ואבדתם
בגוים׳׳ עת לשמור׳ יברכך יי׳ וישמרך׳ כשאתם עושים רצונו׳׳ ועת להשליך׳ וישליכם אל ארץ
אחרת׳׳ עת לקרוע׳ מלכות בית דוד ואקרע את הממלכה וגו׳ ועת לתפור׳ והיו לאחדים בידך׳
ולא יחצו עוד לשתי ממלכות׳׳ עת לחשות׳ פעמים שאדם שותק ומקבל שכר שנ׳ וידום אהרן

עת לקרוע ועת לתפור
עת לחשות ועת לדבר:
עת לאהוב ועת לשנוא
עת מלחמה ועת שלום:
מה יתרון העושה באשר הוא
עמל: ראיתי את הענין אשר
נתן אלהים לבני האדם לענות
בו: את הכל עשה יפה בעתו גם
את העלם נתן בלבם מבלי אשר
לא ימצא האדם את המעשה
אשר עשה האלהים מראש ועד

בעדן נחשולא רבה" לקרוע עדן
בחיר למבזע לבושא על שכיבא
ועדן בחיר לאחאה בזיעא· עדן
בחיר למשתק מלמללא ועדן
בחיר למללא פתגמי מצותא"
לאהוב עדן בחיר לרחמא חד
לחבריה ועדן בחיר למסני לגבר
חייבא עדן בחיר לאגחא קרבא
ועדן בחיר למעבד שלמא"
מה מה מותר אית לגבר פלח
דהוא טרח למעבד אוצרין
ולמכנש ממון· אולא מסתייע
במזלא דלעילא" ראיתי חזיתי
ית גוון יסורין ופורענותא דיהב
יי' לבני אנשא לסגפותהון ביה"
את אמר שלמה מלכא ברוח
נבואה ית כולא עבד יי' שפיר
בעדניה דחזיא הות מצותא
דהוה ביומי ירבעם בר נבט
למהוי ביומי שבע בר בכרי
ואתעכבת והות ביומי ירבעם
בר נבט דלו הות ביומי שבע
בר בכרי לא הוה מתבני בית
מקדשא על עיסק עגלין דדהב דעבד ירבעם חייבא ושוינון חד בבית אל וחד בדן
ומגי פרזלין על שבילא ופסקו עולי רגלין ובגין כין אתעכבת עד דיתבני בית
מקדשא בגין דלא יעכבון ושרא למבני יתיה אף ית שמא רבא דהוה כתיב ומפרש על
אבן שתיה כסי מנהון דאשתמודע בקדמוהי יצרא בישא דבלבהון דלו הוה מסיר
ביד אנש הוה מעשיש ביה ומשכח מה דעתיד למהוי בסוף יומיא עד עלמי עלמיא
ואף יום מותא כסי מנהון בדיל דלא יהודע לגבר מן רישא מה דעתיד למהוי בסופא:

רש״י

וזכה שנתייחד הדבור עמו שנ' וידבר יי' אל אהרן יין ושכר אל תשת "ועת לדבר' אז ישיר משה
ותשר דבורה' קחו עמכם דברים" עת לאהוב' ואהבך "ועת לשנוא שנ' כל רעתם בגלגל על כן
שנאתים" מה יתרון העושה 'מה יתרון של עושה רע בכל שהוא עמל גם הוא עתו יבוא והכל
אבל "הענין' המנהג "לענות להתנהג" יפה בעתו 'בעת הטובה יפה הוא לבוא תשלום שכר
מעשה הטוב' ובעת הרעה ראויה היא לתשלום מעשה הרע" גם את העולם נתן בלבם וגו' גם
את חכמת העולם אשר נתן בלב הבריות לא נתן הכל בלב כל א' וא' אלא זה קצת וזה קצרית

כדי

סוף: ידעתי כי אין טוב בם כי אם
לשמוח ולעשות טוב בחייו: וגם
כל האדם שיאכל ושתה וראה
טוב בכל עמלו מתת אלהים
היא: ידעתי כי כל אשר יעשה
האלהים הוא יהיה לעולם עליו
אין להוסיף וממנו אין לגרוע
והאלהים עשה שייראו מלפניו:
מה שהיה כבר הוא ואשר להיות
כבר היה והאלהים יבקש את
נרדף: ועוד ראיתי תחת השמש

ידעתי אמר שלמה מלכא ברוח
נבואה ידעית ארום לית טב בהון
בהון בבני אנשא ארום אהין למחדי
בחדות אוריתא ולמעבד טב ביומי
חיוהי" וגם כל ואף כל אנש דייכול
וישתי ויחזי טב ביומי חיוהי ויחסין
לבנוי בעדן מותיה כל טרחותיה
מתנן דאתיהיבת ליה מן קדם יי' היא"
ידעתי ידעית ברוח נבואה ארום
כל דיעביד יי' בעלמא בין טב
לביש מלאתגזר מפומיה הוא
יהי לעלם עלוהי לית רשו לגבר
לאוספא ומניה לית רשו לגבר
לבצרא ובעדן דייתי פורענותא
בעלמא יי' הוא דעבד בגין דיחלון
בני אנשא מן קדמוהי" מה שהיה
מה דהוה מן קדמת דנא הא כבר
הוא דאתי ומה דעתיד למהוי
בסוף יומיא הא כבר הוה ובויום
דינא רבא דעתיד יי' למתבע
חשיבא ומסכינא מן ידוהי
דרשיעא דרדיף ליה" ועוד
ועוד חזיתי תחות שמשא בעלמא

רש״י

כדי שלא ימצא האדם את כל מעשה הקב״ה לדעת אותו
ולא ידע את עת פקודתו ובמה יכשל כדי שיתן לב לשוב שיאמר ויאמר היום או מחר אמות ולכך
כתיב כאן העלם חסר ו' העלמה שאם ידע האדם יום מיתתו קרובה לא יבנה בית ולא יטע כרם
לכך הוא אומר שהכל עשה יפה בעתו זה שיש עת למיתה דבר יפה הוא שסומך האדם לומר שמא
עדיין עת מיתתי רחוק ובונה בית ונוטע כרם וזהו יפה שנעלם מן הבריות" ידעתי מתה הואיל
ונעלם עת הפקודה כי אין טוב בבריות כי אם לשמוח בחלקו ולעשות הטוב בעיני בוראו בעוד
שהוא חי" וראה בטוב תורה ומצות" ידעתי כי כל אשר עשה הקב״ה במעשה בראשית הוא ראוי
להיות לעולם ואין לשנותו לא בתוספת ולא בגרוע וכשנשתנה האהים צוה ועשה שישתנה כדי שייראו
מלפניו· אוקיינוס פרץ גבולו בדור אנוש והציף שליש של עולם והאהים עשה שייראו מלפניו· ז'
ימים נשתנה הלוך חמה בדור המבול לזרוח במערב ולשקוע במזרח כדי שייראו מלפניו חמה
חזרה לאחוריה עשר מעלות בימי חזקיה ובימי אחז אבין נתקצר היום ונתרבה הלילה ביום מותו
כדי שלא יהא נספד· כל זה כדי שייראו מלפניו לפי' אין טוב לאדם לעסוק אלא במצותיו ולירא מלפניו"
מה שהיה כבר הוא· מה שהיה מלפנינו כבר הוא עמנו וראינוהו או שמענוהו מאחרים שראוהו ויש
לנו להעיד עליו שראינו שהקב״ה מבקש את הנרדפים· יעקב נרדף עשו רודף ואהב את יעקב ואת
עשו שנאתי· מצרים רודפים את ישראל מצרים טבעו בים וישראל הלכו ביד רמה" ואשר עתיד להיות

עוד

מקום המשפט שמה הרשע ומקום
הצדק שמה הרשע׃ אמרתי אני
בלבי את הצדיק ואת הרשע
ישפט האלהים כי עת לכל חפץ
ועל כל המעשה שם׃ אמרתי
אני בלבי על דברת בני האדם
לברם האלהים ולראות שהם
בהמה המה להם׃ כי מקרה בני
האדם ומקרה הבהמה ומקרה
אחד להם כמות זה כן מות זה

הדין אתר בית דינא דדייני שקרא
תמן יחייבון לזכאה למיפק חייבא
בדיניה ואתר דמשתכח תמן גבר
זכאי תמן משתכח גוברא חייבא
למשלט ביה בגין חובי דרא בישא׃ אמרתי
אמרית אנא בלבי ית זכאה
וית חייבא ידין יי׳ ביום דינא רבה
ארום עדן מתעביד לכל עסקא
ועל כל עובדא דעבדין בעלמא
הדין אתדנון בהון׃ אמרתי אמרית
אנא בלבי על עיסק בני אנשא
דייתי עליהון מכתשין ומרעין
בישין בגין לנסואיהון ובגין
למבחניהון עבד יי׳ למחזי אי
תייבין בתיובתא ישתביק להון
ויתסון ורשיעיא דאינון כבעירא
לא תייבין בגין כין אינון מתוכחין
בהון לאבאשא להון׃ כי ארום
ארעון אנשא חייבא ותרעון בעירא
מסאבא ארעון חד לכולהון׃
והיכמא דתמות בעירא מסאבא
כין ימות דין דלא תאיב בתיובתא

רשי

עוד באחרונה הוא דוגמת מה שכבר היה כאשר בראשונ׳
כן באחרונה אין הקב״ה משנה מדותיו בעולם״ והאלהים
יבקש את נרדף׳ ליפרע מן הרודף לפב״ מה יתרונו של
עושה הרעה באשר הוא עמל הרי סופו להשכלם״ מקום המשפט וגו׳ ראיתי ברוח הקדש מקום לשכת
הגזית בירושלם שהיתה מלאתי משפט שמה ישפטו רשע כמש״ רואשיה בשוחד ישפטו וראיתי פורענותם״
מקום הצדק שער התוך שהיה מקום אתוך הלכות שמה הרשע שם ישבו סר קסים רב סריס נרגל שראצר
רב מג ונבוכדנצר וחיילותיו ודנים את ישרא׳ בייסורין קשים ונשפטו מות ״שמה הרשע׳ טעמו למעלה
לומר שהוא שם דבר כמו הרשע אלא לפי שהוא סוף פסוק נהפך לנקד קמץ גדול ואעפ״י שבכל מקום לא
מצינו לו עוד שמתהפך באתנה וסוף פסוק ״אמרתי אני בלבי וגו׳ לפב״ אני אומר את הכל שופט הקב״ה
לאחר זמן ואעפ״י שמתעכב הדבר סופו לבוא אל שעתו כי שעה יש לכל חפץ אף לפורענות ולפקודה
הדין יש עת מתי יבוא ״ועל כל המעשה׳ שעשה האדם שם ישפטוהו בבוא עת הפקידה שם באותו העת
נותן זמן לכל המעשה להשפט עליו אבי חוטרי מיכל׳ ואבי דרי חושבני״ אמרתי אני בלבי בראותי
זאת״ על דברת בני האדם ׳שאחזו להם מדת גאוה לנהוג שררה ורבנות בקטנים מהם״ לברם׳
הקב״ה להודיעם שאין שררותם כלום ולהראותם שהם אף השרים והמלכים בהמה המה להם׳ כאשר
בהמה וחיה המה לעצמם״ כי מקרה בני האדם וגו׳ הוא טעם הדבר אשר נתן הקב״ה מקרה ופגע
לבני אדם ויש מקרה ופגע לבהמה ומקרה א׳ לשניהם נתן כי כשם שזה מת כך זה מת״ ומותר
האדם מן הבהמה אין׳ ויתרונו והצלחתו של אדם יותר מן הבהמה אינו נראה משמת כי הכל נהפך
להיות הבל לשוב אל העפר״ ומי יודע׳ כמו מי יודע ישוב׳ מי הוא אשר מבין ונותן לב שרוח בני
האדם

ורוח אחד לכל ומותר האדם מן
הבהמה אין כי הכל הבל׃ הכל
הולך אל מקום אחד הכל היה
מן העפר והכל שב אל העפר׃
מי יודע רוח בני האדם העלה
היא למעלה ורוח הבהמה הירדת
היא למטה לארץ׃ וראיתי כי
אין טוב מאשר ישמח האדם
במעשיו כי הוא חלקו כי מי
יביאנו לראות במה שיהיה אחריו׃
ושבתי אני ואראה את כל
העשקים אשר נעשים תחת
השמש והנה דמעת העשקים
ואין להם מנחם ומיד עשקיהם

קדם מותיה ונשמת רוח תרויהון
כחדא אתיין לכל גוון ושארות
גוברא חייבא מן בעירא מסאבא
מדעם בין תרויהון אלהין בירת
קבורתא ארום כולא הבלו׃ הכל
כולא אזלין לאתר חד כל דיירי
ארעא אתבריאו מן עפרא וכד
ימותון כולהון עתידין למתב
לעפרא׃ מי יודע מן הוא חכימא
דידע אין רוח נשמתא דבני אנשא
הסלקא היא לעילא לרקיעא ורוח
נשמתא דבעירא הנחתא היא לרע
לארעא׃ וראיתי וחזית ארום לית
טב בעלמא הדין מיחדי אנש
בעובדוי טבין וייכול וישתי ויוטיב
לביה ארום הוא חולקיה טב בעלמ׳
הדין למיקני ביה עלמא דאתי
דלא יימר אנש בלביה אנא תבוז
מזונא למעבד צדקתא טב לי
דאשבקניה לברי בתרי או אתגן
מניה בעדן סיבתי ארום מן הוא
דיעלניה למחזי מה דעתיד
למהוי בתרוי׃ ושבתי והדרית אנא
וחזית ית כל אניסין דאתעבידו
לצדיקיא בעלמא הדין תחות
שמשא מן יד דחקיהון ולית דימלל
להון תנחומין ולית למפרקהון מן

כני
הכ״ת בעי

במעשיו
הב״ת בעי

רשי

האדם היא העולה למעלה ועומדת בדין ורוח הבהמה היא היורדת למטה לארץ ואין לה ליתן
דין וחשבון וצריך שלא להתנהג כבהמה שאינה מקפדת על מעשיה״ וראיתי׳ בכל אלה׳ כי אין טוב
לאדם מאשר ישמח במעשיו ביגיע כפיו ישמח ויאכל ולא להרחיב כשאול נפשו לחמוד להתעשר
להרבות לא לו״ כי הוא חלקו׳ יגיע כפיו הוא החלק הניתן לו משמים ובו ישמח ״כי מי יביאנו לראות
לאחר שמת במה שיהיה לבניו אם יצליחו גם הם בעושר שאסף הוא והניח אולא יצליחו״ ושבתי אני
ואראה׳ ברוח הקדש׳ את כל העשוקים׳ הנפשות עשוקים בגיהנם במעשים אשר נעשים׳ תחת השמש׳
תחת חליפיה של התורה״ והנה דמעת העשוקים בוכים על נפשותם העשוקות ביד מלאכי משחי׳
ואכזריים וכה״א עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו אלו יורדי גיהנם ואף מקרא זה כך נדרש בספרי״
ומיד

36

כח ואין להם מנחם׃ ושבח אני
את המתים שכבר מתו מן החיים
אשר המה חיים עדנה׃ וטוב
משניהם את אשר עדן לא היה
אשר לא ראה את המעשה הרע
אשר נעשה תחת השמש׃ וראיתי
אני את כל עמל ואת כל כשרון
המעשה כי היא קנאת איש
מרעהו גם זה הבל ורעות רוח׃
הכסיל חבק את ידיו ואכל את
בשרו׃ טוב מלא כף נחת ממלא
חפנים עמל ורעות רוח׃ ושבתי
אני ואראה הבל תחת השמש׃

יד אנסיהון בתקוף ידא ובחיבא ולית דינחים להון׃ ושבח ושבחית אנא ית שכיביא דהא כבר מיתו ולא חזו פורענותא דאתיא בעלמא בתר מותיהון יתיר מן חייא דאינון קיימין בעלמא הדין משקא עד כען׃ וטוב ושפיר מן תרויהון ית דעוד כען לא הוה ולא אתברי דלא חזא ית עובדא בישא דאתעביד בעלמא הדין תחות שמשא׃ וראיתי וחזית אנא ית כל טורחא וית כל אוטבות עובדא דעבדין בני אנשא ארום היא קנאתא דקני גבר לחבריה דמקני ליה למעבד טבא כותיה מימרא דשמיא יוטיב ליה ודמקני ליה לביש למעבד בבשתיה מימרת דשמיא יבאיש ליה ואף דין הבלו לחייבא ותבירות רוחא׃ הכסיל שטיא אזיל ומגפיף ית ידוי בקייטא ולא צבי למטרח ובסתוא ייכול ית כל מה דאית ליה ואכילו כסו מעל משך בסריה׃ טוב טב לגבר מלי חופניה מיכלא בהניית נפש ובלא גזילא וחטופין מן תרין חופנין מבלין מיכלא בגזולא וחטופין ועתיד לשלמא דינא בטורחא ובתבירות רוחא׃ ושבתי והבית אנא וחזית הבלו דאתגזר למהוי בעלמא הדין תחות שמשא׃

רשי

ומיד עשקיהם כח׃ עושקיהם מכריחים ותוקפים אותם בכח׃ שכבר מתו׃ עד שלא שלט בהם יצהר לדחותם מן הקבה כגון אבות הראשונים שלא נענה משה אלא על ידיהם וכגון דוד אבי שלא נעניתי אני בכל רננות עד שאמרתי זכרה לחסדי דוד עבדיך׃ עדן׃ עדיין׃ אשר לא ראה את המעשה ראיתי במדרש קהלת אלו תתקעד דורות שקמטו להבראות ולא נבראו׃ וראיתי אני את כל עמל׃ הן העבירות שהן עמל בעיני הקבה׃ ואת כל כשרון המעשה׃ שאינו לשם אלא לקנאת איש מרעהו ששניהם הבל׃ כי היא קנאת איש׃ אשר היא קנאת איש מרעהו׃ הכסיל׃ הרשע חובק את ידיו ואינו יגע ואינו אוכל אלא מן הגזל׃ ואוכל את בשרו׃ ליום הדין שרואה צדיקים בכבוד והוא נידון כך נדרש בספרי׃ טוב מלא כף נחת׃ להיות קונה נכסים מעט ומיגיעו שיהא בהן נחת רוח ליוצרו׃ ממלא חפנים׃ נכסים הרבה בעבירה שהוא

עמל

יש אחד ואין שני גם בן ואח אין לו
ואין קץ לכל עמלו גם עינו לא
תשבע עשר ולמי אני עמל ומחסר
את נפשי מטובה גם זה הבל וענין
רע הוא׃ טובים השנים מן האחד
אשר יש להם שכר טוב בעמלם׃
כי אם יפלו האחד יקים את חברו
ואי לו האחד שיפול ואין שני
להקימו׃ גם אם ישכבו שנים וחם
להם ולאחד איך יחם׃ ואם יתקפו
האחד השנים יעמדו נגדו והחוט
המשלש לא במהרה ינתק׃

אית גבר יחידאי ולית תנין בר מניה אף ברא ואף אחא לית ליה למירת ית נכסוי ולית סוף לכל טורחיה ואף עיניה לא תיכול למסבע עותריה ולא יימר בלביה למא דנן אנא טרח ומחסיר ית נפשי מטיבותא אקום כען ואעביד מניה צדקתא ואחדי בעלמא הדין עם בני אנשא ולעלמא דאתי עם צדיקיא אף דין הבלו וגרון ביש הוא׃ טובים טבין תרין צדיקיא בדרא יתיר מן חדא ואינון דרדפין במזלא ומשתמעין מליהון דאית להון אגר טב לעלמא דאתי בטורחיהון דטרחו לפוברא ית דריהון׃ כי אם ארום אהין אין יפול חד מנהון על ערסא וישכוב מרע חדא יקים ית חבריה בצלותיה ולאו חד דהוא זכאי בלחודוהי בדריה דיפול על ערסיה וישכוב מרע לית ליה בדריה חבר תכין לצלאה עלוהי אהין בזכותיה יקום ממרעיה׃ גם אף אין דמכין תרין גבר ואנתתיה ושחין להון בסתוא ולחד איכדין ישחן׃ ואם ואין יקום גבר רשיעא והקיפת בדרא ועובדוהי מקלקלין ומסתקפין כאיתא פורענותא בעלמא קיימין תרין צדיקיא לקבליה ומבטלין פורענותא בזכותהון ובמה דאית תלתא צדיקיא דאינון בדרא ושלם ביניהון כתיבא דמגדלא תלת תלת נימין דלא בהינו אתכתק׃

רשי

עמל ועצבות רוח לפני המקום׃ תחת השמש׃ כמו תחת השמים׃ יש אחד ואין שני׃ יש לך אדם שעושה דבריו ביחידי׃ גם בן ואח אין לו׃ אם אח הוא אינו קונה לו תלמיד שהוא כבן ולא חבר שהוא כאח ואם רווק הוא אינו נושא אשה להיות לו כאח לעזר ולהוליד בן ואם סוחר הוא אינו קונה לו שותפים ויצא לדרך יחידי׃ ואין קץ לכל עמלו׃ יגע בגרסא׃ ואם סוחר הוא עמל בפרקמטיא׃ גם עינו לא תשבע עשר׃ לא יהא שבע בטעמי תורה שהרבה תורה למד אדם מתלמידיו ולענין הממון רודף תמיד אחר הממון׃ ולמי אני עמל׃ מאחר שאינו מעמיד תלמידים ואינו נושא אשה להוליד בנים׃ טובים השנים׃ לכל דבר מן האחד לפיכך יקנה לו אדם חבר וישא אשה׃ אשר יש להם׃ יותר ריוח בעמלם הרבה מלאכה נעשית בשנים שאין היחיד מתחיל בה לבדו׃ כי אם יפולו׃ כמשמעו׃ ולענין המשנה אם תקפה עליו משנה שלו חבירו מחזירה לו׃ או אם יכשל ובא לידי דבר אחר׃ מתוך יתלוק את אשר שמע מפי רבו בא חבירו ומעמידו על האמת׃ ואי לו׃ ואוי לו׃ וחם להם׃ כמשמעו

ולענין

טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן
וכסיל אשר לא ידע להזהר עוד׃
כי מבית הסורים יצא למלך כי
גם במלכותו נולד רש׃ ראיתי
את כל החיים המהלכים תחת
השמש עם הילד השני אשר
יעמד תחתיו׃ אין קץ לכל העם
לכל אשר היה לפניהם גם האחרונים
לא ישמחו בו כי גם זה הבל ורעיון רוח׃

טב הוא אברהם דהוא רביא מסכן והות ביה רוח נבואה מן קדם יי׳ ואשתמודע ליה מריה במהויה בר תלת שנין ולא צבי למפלח לטעותא יתיר מן נמרוד רשיעא דהוה מלכא סיב טפש ומן בגלל דלא צבי אברהם למפלח לטעותיה רמוהי לגו אתון נורא יקידתא ואתרחיש ליה ניסא מן רבון עלמא ושיזביה מיקמן ואפילו מן בתר הכי לא הוה מנדעא בנמרוד לאזדהרא עוד בדיל דלא למפלח לטעותא דהוא פלח מלקדמין׳׳ כי ארום מן גניסת פלחי טעותא נפק אברהם ומלך על ארע כנענאי ארום אף ביומי מלכותיה אתעביד נמרוד מסכינא בעלמא׳׳ ראיתי אמר שלמה מלכא ברוח נבואה מן קיי׳ חזית ית כל חייא דאזלין בנפשיהון לקרבא על רחבעם ברי מחות שמיא ומפלגין ליה ית מלכותא לאתיהבא לירבעם בר נבט ברם שבטא דבנימין ויהודה הוה לבהון שלים עם רביא הוא רחבעם ברי דהוא הכין למלכותי דיקום וימלוך באתר אחסנתיה בירושלם׳׳ אין קץ לית סוף לכל עמא בית ישראל לכל צדיקיא דהוה מדבר קדמיהון ברם אינון יעטוהי בחכמתא לחילכירא מעלויהון ובנפשיה אזל ואתיעט עם עולימיא ואינון יעטוהי בטפשותא לאקרא ניר מלכותא על עמא בית ישראל ושבק מלכת קביא ואזל במלכת בתרדי ברם אינון בתראי תווהו בתר כין ולא חדו ביה ואינון גרמו עלוהי לאסתקקא למהוי מתפלגין מניה עסרתי שבטיא ומלך עליהון ירבעם חייבא אמרית בעימרי אף דין

רש״י

ולמנין זכר ונקבה מתחממין זה מזה ומולידים׳׳ ואם יתקפו האחד׳ אם באו לקטים עליו לתקפו אם שנים הם יעמדו לנגדו וכש״ה אם ב׳ הם והחוט המשלש לא במהרה ינתק׳ ד״א מי שהוא ת״ח ובנו ובן בנו שוב אין תורה פוסקת מזרעו שנ׳ לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך׳ ד״א חוט המשלש במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא׳ בפנים אחרים נדרש במדרש יש אחד ואין שני לו אבל אין סדר כל המקראות הללו מתישב עליהן׳׳ טוב ילד מסכן וחכם׳ זה יצר הטוב ולמה נקרא ילד שאינו בא באדם עד י״ג שנה׳׳ מסכן׳ שאין האיברים שומעין לו כמו ליצה״ר׳׳ חכם׳ שמסבב את האדם לדרך טובה׃ ממלך זקן וכסיל יצה״ר שהוא שליט על כל האיברים׳ זקן שמשעה שנולד הולד הוא נתון בו שנ׳ לפתח חטאת רובץ׳ וכסיל שמטעהו בדרך רעה כך נדרש במדרש׳׳ אשר לא ידע להזהר עוד שהרי הזקין ואינו מקבל תוכחה׳׳ כי מבית הסורים יצא למלוך׳ ממקום הטנופת וסרחון כדמתרגמינן ויבאש וסרי׳׳

כי

שמר רגליך כאשר תלך אל בית
האלהים וקרוב לשמע מתת
הכסילים זבח כי אינם יודעים
לעשות רע׃ אל תבהל על פיך
ולבך אל ימהר להוציא דבר
לפני האלהים כי האלהים בשמים
ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך
מעטים׃ כי בא החלום ברב ענין
וקול כסיל ברב דברים׃ כאשר
תדר נדר לאלהים אל תאחר

ה יתיר יומי

הבלו לרחבעם ברי ותבירות רוחא בדיליה׳׳ שמור אנת בר נש טר רגלך בעדן דתיזיל לבית מקדשא דיי׳ לצלאה דלא תהך תמן מלבי חובין קדם עד לא תתוב ותהי מקריב אודנך לקבלא אולפן אורייתא מן כהניא וחכימיא ולא תהי כטפשיא למקרבין קורבנא על חוביהון ולא תייבין מן עובדיהון בישיא דאחידין בידיהון וליתוהי מתקביל ברעווא ארום ליתיהון ידעין למעבד בהון בין טב לביש׳׳ אל תבהל לא תבהיל על מימרך לשבחא ית מלי פומך ולבך לא יוחי לאפקא ממלל בעדן דאת מצלי קיי׳ ארום יי׳ שליט על כל עלמא ויתיב על כורסי יקריה בשמי מרומא ואנת יתיב על ארעא בגין כין יהון מלי פומך קלילין׳׳ כי בא ארום היכמה דאתי חלמא על הרהורי לבא וסגיאות הבל שטיא בסגיאות פתגמין בטילין׳׳ כאשר בעדן דתדר נדרא קדם יי׳

רש״י

כי גם במלכותו׳ משמלך באדם נולד הלב המסכן הטוב ממנו ובא מתוך טהרה ולא מתוך טנופת הרחם כך דרשוהו במדרש׳ ד״א טוב ילד מסכן וגו׳ כמשמעו׳׳ אשר לא ידע להזהר עוד׳ שכבר הזקין ברשעו וכסילותו׳׳ כי מבית הסורים יצא למלוך׳ כי הילד המסכן סופו שיאהבו עליו שיצא למלוך מתוך עוניו ומבית האסורין שהרי סמך של הסורים נקוד רפי והריהוא כמו האסורים שכן מצינו ביוסף שמלך מתוך יציאת בית האסורי׳ וכן דוד אני לקחתיך מן הנוה מאחר הצאן׳׳ כי גם במלכותו נולד רש׳ כי כאשר והגון הוא שימלוך כי גם במלכותו הוא נהפך ממנין הסרדה ומקטין עצמו אצל החכמים כמדת הרשים וכן עיר פרא אדם יולד שיהפך וישתנה לו ממה שהיה כעיר פרא וייעשה אדם׳׳ נולד נעשה ולשון הוה הוא׳׳ ראיתי את כל החיים וגו׳ ומצאתי במדרש הספר הזה זה דור המבול שנ׳ בהם מכל החי׳׳ עם הילד השני אשר יתקיים תחת אותו הדור שהוא נח ובניו׳׳ אין קץ לכל העם פרים ורבים היו יותר מדאי׳ כמו שנ׳ זרעם נכון לפניהם׳ אשה מתעברת ויולדת לג׳ ימים ישלחו כצאן עויליהם׳׳ לכל אשר היה לפניהם׳ אין קץ לכל טוב שהיה לפניהם והכל אבד וכרגע שאול יחתו׳׳ גם האחרונים דור הפלגה לא ישמחו גם הם בטוב הניתן בידם׳׳ כי גם זה׳ סופו של הבל ורעיון רוח כאשר אדם מהלך אחרי יצרו׳׳ שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים׳ היאך תלך אם תביא תודה ונדבת שלמים הוא הטוב ושמור עצמך שלא תצטרך בהבאת חטאות ואשמות׳׳ וקרוב הוי לשמוע דברי הקב״ה והוא טוב וקרוב להקב״ה׳׳ מתת הכסילים זבח׳ שיחטא ויביא קרבן׳׳ כי אינם יודעים לעשות רע׳ אין הכסיל

מבין

לשלמו כי אין חפץ בכסילים את
אשר תדר שלם׃ טוב אשר לא
תדר משתדור ולא תשלם׃ אל
תתן את פיך לחטיא את בשרך
ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה
היא למה יקצף האלהים על קולך
וחבל את מעשה ידיך׃ כי ברב
חלומות והבלים ודברים הרבה
כי את האלהים ירא׃ אם עשק
רש וגזל משפט וצדק תראה
במדינה אל תתמה על החפץ

לא תעכיב לשלמותיה ארום בגין
כין לית רעוא דיי׳ בטפשיא מן
בגלל למעכבין נדריהון ולא
משלמין ואנת ית דתנדר שלים׃
טוב טב לך דלא תנדר מדתנדר
ולא תשלים׃ אל תתן לא תתביב
ית מימרא דפומך למגרם דין
גיהנם על בסרך וביום דינא רבה
לא תיכול למימר קדם מלאכא
אכזריא דרדי בך ארום שלותא
היא למא דין יתקף רוגזא דיי׳ על
קל מימרך דתתאמר בגנותא
ויחביל ית עובדי ידך׃ כי ארום
בסגיאות חלמין דנביאי שקרא
והבלין דבעלי חרשין ומלין
סגיאין דרשיעיא לא תהימין
ארום חכימיא צדיקיא תהי
משמיש ומנהון תתבע אולפן
ומן קדם יי׳ תהי דחיל׃ אם עשק אין
אניסות מסכינין גזילתא וצדקתא
החמי בקרתא לא תתמה בלבך
למימר איכדין רעותא דיי׳ עלכל

רשי

מבין שהוא עושה רע לעצמו׃ להוציא דבר לפני האלהים׳ לדבר קשה כלפי מעלה כי הוא בשמים ואתה על הארץ׳ ואפי׳ חלש מלמעלה וגבור מלמטה היית חלש על הגבור׳ וכש״ גבור למעלה וחלש למטה׃ כי בא החלום ברוב ענין׳ כי דרך החלום לבוא ברוב הרהורים שאדם מעיין ומהרהר ביום ודרך קול כסיל לבוא ברוב דברים כי בהרבותו דברים מוציא קול של כסילות מפיו כי לא יחדל פשע לכך אני אומר יהיו דבריך מעטים׃ אין חפץ בכסילים אין חפץ לפני הקב״ה ברשעים הנודרים ואין משלמין׃ אל תתן את פיך בנדר׃ לחטיא את בשריך׳ שיפקוד העון על בניך׃ ואל תאמר לפני המלאך׳ שליח הבא להבעך צדקה שפסקת ברבים׃ כי שגגה היא׳ בשגגה פסקתי׳ כסבור הייתי שהיה יכולת בידי ליתן׃ וחבל את מעשה ידיך׳ מצות שהיו בידך שעשית כבר אבדתם כך נדרש במדרש׃ על קולך׳ בשביל קולך׃ כי ברוב חלומות וגו׳ אשר כל מה שיאמרו לך חלומות ונביאים הבל ודברים הרבה לפרוש מאת המקום׃ כי את האלהים ירא׳ הרי כי משמש בלשון אלא׳ אל תשמע אל החלומות אלא את האלהים ירא׃ אם עשק רש וגזל משפט וצדק וגו׳ אם תראה במדינה שהם עושקים את הרשים וגוזלים את המשפט ואת הצדק׃ אל תתמה׳ על חפצו של מקום כשיבוא עליהם רעה׳ כי גבוה מעל גבוה שומר ורואה את מעשיהם׳ וגבוהים יש עליהם העושין שליחותו של מקום וידם תקיפה ליפרע מהם׃ וגזל משפט׳ גזל של משפט לפי שהוא דבוק הוא נקוד בגר׳ פתח קטן שאם לא היה דבוק היה נקוד גזל קמץ׳ ענין אחר אם תראה שהם עושקי רשים וגוזלי משפט

ודוא׳

כי גבה מעל גבה שמר וגבהים
עליהם׃ ויתרון ארץ בכל היא
מלך לשדה נעבד׃ אהב כסף לא
ישבע כסף ומי אהב בהמון לא
תבואה גם זה הבל׃ ברבות הטובה
רבו אוכליה ומה כשרון לבעליה
כי אם ראות עיניו׃ מתוקה שנת
העבד אם מעט ואם הרבה יאכל
והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון׃

גבוה בפשט א׳ הוא ק׳
אוכליה אין געיא בלא ודגש שבבכל נח וכן מסורה במחברת שברים הקימץ בדינ׳ האות

אין ארום על שמי מרומא גבור
עובדי בני אנשא בין טב לביש ומן
קדמוהי משתלחין גוברין גיותנין
ותקיפין למרדי ברשיעיא ומהויהון
מתמנן רישין עליהון׃ ויתרון
ומותר שבח כולהנות ארעא על
כולא הוא דבעדן דמרדין בני
מלכותא ומלכא מתיהיב בפמחיהון
מן קדמיהון אין לית עבור למיכל
ההוא מלכא לגבר פלח בחקלא
מתעביר עבר משתעבד׃ אהב
גבר תגר דרחים למקני כסף ומרי
פרקמטיא לא יסבע למצבר כסף
ומן דרחים למכנש ממון יתיר לית
ליה שבח לעלמא דאתי אין לא
יעביד מניה צדקתא בגין דלית
ליה אגר עלל למיכל אף דין הבלו׃
ברבות בזמן דסגי טיבותא בעלמא
סגיאין אוף בני אנשא דייכלונה
ומה הנאה אית למרהא דיזבנינה אין לא יעביד מניה טיבותא בגין דיחזי בעלמא
דאתי יהיבת אגרהא בעינוי׃ מתוקה בסימא דמיכת גוברא דפלח למרי עלמא בלב
שלים ואית ליה נייחא על בית קבורתיה אין זעירות שנין ייחי אין סגיאות שנין בתר
דפלח למרי עלמא בעלמא הדין ולעלמא דאתי אגר עובדי ידוי יחסין וחכמת
אוריתא דיי׳ לגבר דעתיר בחכמתא היכמה דאתעסק בה בעלמא הדין ואשתדל באולפני
כדין תנוח עלוהי על בית קבורתיה ולא תשבקניה בלחודוהי היכמה דלא שבקת אחתא לגוברי

רשי

ודואה אתה צדק בא לעיר שהקב״ה משפיע להם טובה ואינו נפרע מהם אל תתמה על חפצו של מקום כי כן דרכו להאריך אפו׃ כי גבוה מעל גבוה שומר׳ ממתין עד שתמלא סאתם׃ וגבוהים יש לו עליהם ליפרע מהם בבוא עת פקודתם כמו לא תשמור על חטאתי׳ שומר המוגים׳ שמר את הדבר׃ ויתרון ארץ בכל הוא׳ ויתרם של יושבי הארץ שהם מתגאים ומכעיסים לנוקם׳ בכל הוא׳ בכל דבר הוא עושה שליחותו ליפרע ואפי׳ ע״י יתושין כדרך שעשה לטיטוס׃ מלך לשדה נעבד׳ הקב״ה נעשה פועל לציון לתבוע עלבונ׳ ממחריביה ולשלם שכרם לבוניה׃ אהב כסף לא ישבע כסף׳ אוהב מצות לא ישבע מהם׃ ומי אוהב בהמון מצות רבות׃ לא תבואה׳ ואין בא׳ מהם מצוה מסויימת ונכרת כגון בהמ״ק ובית הכנסת וס״ת כהה׃ גם זה הבל כך נדרשים שני מקראות הללו במדרש׃ ועוד פנים אחרים הגונים אך זה הקדמתי לפי שהוא מענין וגבוהים עליהם שמתכן הכתוב יחד׳ דא״ ויתרון ארץ בכל הוא׳ שכר עבודת האדמה חשוב הוא על הכל שאפי׳ הוא מלך צריך הוא להיות נעבד לשדה אם עשתה הארץ פירות יש לו מה יאכל ואם לאו מת ברעב׃ אהב כסף לא ישבע כסף׳ לא יאכל כסף׃ ומי אוהב בהמון במ[ ]ון׃ לא תבואה׳ שאינו אוסף לו פירות גם זה הבל׃ דא״ ויתרון ארץ בכל הוא׳ שכרן של ישרא׳ בכל דברי תורה הוא בין במקרא

בין

יש רעה חולה ראיתי תחת השמש
עשר שמור לבעליו לרעתו׃
ואבד העשר ההוא בענין רע
והוליד בן ואין בידו מאומה׃
כאשר יצא מבטן אמו ערום
ישוב ללכת כשבא ומאומה לא
ישא בעמלו שילך בידו׃ וגם זה
רעה חולה כל עמת שבא כן ילך
ומה יתרון לו שיעמל לרוח׃ גם
כל ימיו בחשך יאכל וכעס הרבה
וחליו וקצף׃ הנה אשר ראיתי אני

בלחודוהי לדתכא׃ יש אית
בשתא מרעיתא חמית בעלמא
הדין תחות שמשא וליה לה אסו
גבר דיכנוש עותרא ולא עביד
מניה טב לסוף יומיא ההוא עותרא
נטיר לאבאשא ליה לעלמא דאתי׃
ואבד וההוא עותרא דישבוק
לבריה בתר מותיה יהובד על
דקנא ליה בגוון ביש ולא יתקיים
ביד בריה דיוליד ולא אשתאר
ליה בידוי מדעם׃ כאשר היכמא
דנפק ממעי אמיה ערטלאי בלא
כסו ובלא מדעם טב כדין יתוב
למיזל לבית קבורתיה חסיר מן
זכותא היכמה דאתא לעלמא
הדין ומדעם אגר טב לא יקביל
בטורחיה לסוברא עמיה לעלמא
דהוא אזיל למהוי לזכו בידיה׃
וגם ואף דא בשתא מרעיתא
וליה לה אסו דכל קביל דאתא
לעלמא הדין חסיר מן זכותא
כדין ייזיל לעלמא ההוא ומה
מותר הוה ליה דטרח לקבלא
רוחיה׃ גם כל אף כל יומוהי בחשוכא שרא בגין דלמיכל לחודוהי טעים ובנסיס
סגי חיי ובמרעין ורגיז הוו חיוהי׃ הנה והא דחזית אנא טבא הוא לבני אנשא

רשי

בין במשנה בין בגמרא׳ מלך לשדה נעבד׳ מלך במקרא ובמשנה עודנו צריך להיות נעבד
לבעל גמרא שהוא נסדר לפניו הוראות איסור והתר טומאה וטהרה ודינין׃ אוהב כסף אוהב תורה
אינו שבע בה׃ והאוהב בהמון תורה׳ לא תבואה׳ שיש לו מקרא משנה ואין לו גמרא מה הנאה יש לו
בכ״או בויקרא רבה׳ ברבות הטובה׳ כשישרא׳ מטיבין מעשיהם׳ רבו אוכליה׳ מתן שכר המצות׳ ומה
כשרון לבעליה׳ להקב״ה בכל הטבת מעשיהם׳ כי אם ראות עיניו׳ שרואה שהם כפופים לו ונחת רוח
לפניו שאמר ונעשה רצונו וכן לענין הקרבנות׳ ברבות הטובה רבו אוכליה׳ שמביאים נדבות הרבה
רבו הכהנים אוכליה׳ ומה כשרון לבעליה׳ לפני הקב״ה כי אם ראות עיניו׳ שאמר ונעשה רצונו׃ ד
מתוקה שנת העובד׳ עובד האדמה ישן וערבה שנתו עליו בין שהוא אוכל מעט ובין שהוא אוכל הרבה
כי כבר הורגל בכך׃ והשבע לעשיר אינו מניח לו לישן ששובע נכסים של עשיר בעל פרקמטיאות
הרבה אינו מניח לו לישן כל הלילה מהרהר בהן׃ ד״א מתוקה שנת העובד׳ את האלהים׃ אם מעט יחיה
שניו ואם הרבה יחי׳ שניו׃ יאכל׳ שכרו המועט והמרובה׳ משה פרנס את ישרא׳ מ׳ שנה ושמוא׳ הנביא
פרנסם י׳ שנים ושקלן הכתוב זה כזה שנ׳ משה ואהרן בכהניו ושמוא׳ בקוראי שמו וגו׳ כך נדרש בתנחומ׳׃

והשבע

טוב אשר יפה לאכול ולשתות
ולראות טובה בכל עמלו שיעמל
תחת השמש מספר ימי חייו אשר
נתן לו האלהים כי הוא חלקו׃ גם
כל האדם אשר נתן לו האלהים
עשר ונכסים והשליטו לאכל
ממנו ולשאת את חלקו ולשמח
בעמלו זה מתת אלהים היא׃ כי
לא הרבה יזכר את ימי חייו כי
האלהים מענה בשמחת לבו׃

ודשפיר להון למעבד בעלמא הדין
דייכלון וישתון מן טורחיהון בדינא
דלא לאושטא ידא באניסא וחטוף
ולמיטר פתגמי אוריתא ולמיחן
עניי נכסא מן בגלל דיחזון טבתא
בכל טורחיהון דטרחו בעלמא
הדין תחות שמשא מנין יומי חיוהי
דגבר דיהב ליה יי׳ במזליה ארום
הוא חולקיה וליה אחרן בר מניה׃
גם אוף כל אנש דיהב ליה יי׳
עותר ונכסין ואשלטיה יי׳ למיכל
מניה בעלמא הדין ולמעבד
מניה צדקתא ולקבלא אגר שלים
לעלמא דאתי ולמבדח בטורחיה
עם צדיקיא׳ הא דא מתנת דאתיהיב
ליה במזליה מן קדם יי׳ הוא׃ כי לא
ארום לא יומין סגיאין חיי אנשא
דידכר ית יומי חיוהי כמה מנהון
עתידין למהוי טבין וכמה מנהון
עתידין למהוי בישין מטול דלא
אתמסרו לבני אנשא ארום מן
קדם יי׳ אתגזר עלוהי כמה יומין תסתגף וכמה יומין ייחי בחדות לביה׃ יש

רשי

והשבע לעשיר׳ בעל שמועות אינו מניח לו לישן בקבר שנ׳ דובב שפתי ישנים כל ת״ח שאומ׳ דבר
שמועה מפיו שפתותיו דובבות בקבר׃ עשר שמור לבעליו לרעתו׳ כעשרו של קרח שעל ידי כן
נתגאה וירד לשאול׃ ואין בידו מאומה׳ אף זכות תבות׃ ומאומה לא ישא בעמלו׳ כשימות לא
ישא בידו שום זכות צדקה שעשה ממממונו בחייו׳ כל עמת שבא אותו הממון כן הלך׃ וחליו׳ כמו
וחולי והוי״ו יתירה כמו ויו של חיתו יער׃ לאכול ולשתות ולראות טובה׳ לעסוק בתורה שהיא לקח
טוב ול יקבץ הון רב אלא בחלק הניתן לו ישמח כי הוא חלקו׃ והשליטו לאכול ממנו׳ בחייו ולתת חלקו
במוהו שיזכהו לעסוק בתורה ובמצות בחייו כדי שיקבל שכר׃ כי לא הרבה׳ שאין אורך ימים בעה״ז׃
יזכור את ימי חייו׳ כי מעט הם ולא הרבה ולמה יטרח לאסוף הון׳ יטרח בדבר העומד לו לעה״ב בחייו׃
כי האלהים מענה וגו׳ הקב״ה עדות קבועה לזה לעולם׃ בשמחת לבו׳ שמח לעשות טוב בחייו וראיתי
במדרש זה אלקנה שמדריך את ישרא׳ לעלות לשילה ברגלים ובדרך שמעלה אותן בשנה זו לא היה מעלה
אותן לשנה האחרת כדי לפרסם הדבר ולהרגילם לפב״ ייחסו הכתוב ועלה האיש ההוא מעירו וגו׳ ואומר
אני שהמדרש הזה סוף המקרא הוא כי האלהים מענה בשמחת לבו זה אלקנה שעכב לו הקב״ה עדות
בכתובים והעיד עליו ועלה האיש ההוא מעירו׃ מענה׳ נקוד פתח קטן לכך אני מפרשו שם דבר כמו
כי אין מענה בפי שלשת האנשים׃ בשמחת לבו׳ שהיא שמח ברגל׃ ורבה היא על האדם׳ בהרבה בני

סעז

40

ו

יש רעה אשר ראיתי תחת השמש
ורבה היא על האדם׃ איש אשר
יתן לו האלהים עשר ונכסים
וכבוד ואיננו חסר לנפשו מכל
אשר יתאוה ולא ישליטנו האלהים
לאכל ממנו כי איש נכרי
יאכלנו זה הבל וחלי רע הוא׃
אם יוליד איש מאה ושנים
רבות יחיה ורב שיהיו ימי שניו
ונפשו לא תשבע מן הטובה וגם
קבורה לא היתה לו אמרתי
טוב ממנו הנפל׃ כי בהבל בא
ובחשך ילך ובחשך שמו יכסה׃

רשי

גם שמש לא ראה ולא ידע נחת
לזה מזה׃ ואלו חיה אלף שנים
פעמים וטובה לא ראה הלא אל
מקום אחד הכל הולך׃ כל עמל
האדם לפיהו וגם הנפש לא תמלא׃
כי מה יותר לחכם מן הכסיל מה
לעני יודע להלך נגד החיים׃ טוב
מראה עינים מהלך נפש גם זה
הבל ורעות רוח׃ מה שהיה כבר
נקרא שמו ונודע אשר הוא אדם
ולא יוכל לדין עם שהתקיף ממנו׃
כי יש דברים הרבה מרבים הבל

רשי

נפשו

מה יותר לאדם׃ כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים מספר ימי חיי הבלו ויעשם כצל אשר מי יגיד לאדם מה יהיה אחריו תחת השמש׃

ז

טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו׃ טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו׃

סגיאין דמסגן הבלו בעלמא מה מותר אית לגבר דמתעסק בהון׃ כי ארום מן הוא דינדע מה יוטיב לאנשא בעלמא הדין אלהין למעסק באוריתא דאינון חיי עלמא וכל מנין יומי חיי הבלו דיירחוי בעדן מותיה אינון חשיבין בעינוי כטללא דמן הוא דיחוי לאנשא מה דעתיד למהוי באתרוהי בעלמא הדין תחות שמשא׃ טוב טב שמא טבא דיקנון צדיקיא בעלמא הדין יתיר ממשח רבותא דהוה מתרבי על רישי מלכין וכהנין ויומא דישכוב גבר ומיפטר לבית קבורתא בשום טב ובזכותא מן יומא דאתיליד חטיא בעלמא׃ טוב טב למיזל לגבר אבילא לנחמותיה מלמיזל לבית משתיא דחמרא דמתלעבין דבבית אבילא תמן הוא סוף כל אנשא למיזל דעל כולהון אתגזרת גזירת מותא ומן בגלל דיהך לבית אבילא גוברא צדיקא יתיב ויתין לבביה מלי דמותא ואין אית בידיה מדעם ביש ישבקניה

טוב אין הטוב רבתי׃

רשי

נפשו תלך בשימות׃ גם זה הבל הוא הניתן לרשעים׃ מה שהיה כבר נקרא שמו חשיבות וגדולה שהיתה לו בחייו׃ כבר נקרא שמו׃ כלומר כבר היה ועבר׃ כבר יצא לו שם בשררה ועתה חלף ונודע שהוא אדם ולא אל וסופו שמת ולא יוכל לדין עם מלאך המות שהוא תקיף ממנו׃ כי יש דברים הרבה שנתעסק בהן בחייו בשחוק המלכים קופים ופילים ואריות הכל הרבו לו ומה יותר לו משמת׃ כי מי יודע׃ כי מי אשר יודע מעשים טובים ומה לאדם לעשות בחייו שיהיו טובים לו לעולם הארוך׃ מספר ימי חיי הבלו׃ שהם מעט מספר׃ ויעשם׃ לאותם מעשים בשעה שהיא מועטת שהוא חי שהוא זמן קצר כצל עוף העובר׃ ואע״פ שאמר שלמה כצל סתם ולא פירש אם צל דקל אם צל כותל שהם קבועים׃ כבר פירשו דוד אביו ימיו כצל עובר זהו צלו של עוף הפורח כך נדרש במדרש׃ כי מי יגיד לאדם׃ במה יתקיים הון שיקבץ מעושק לבניו אחריו תחת השמש׃ טוב שם משמן טוב׃ יפה לאדם שם טוב משמן טוב׃ וביום המות טוב השם מיום הולדו׃ לכך הוקש שם טוב לשמן טוב יותר משאר משקין שהשמן אתה נותן לתוכו מים והוא צף ועולה וניכר׃ אבל שאר משקין אתה נותן לתוכן מים והם בולעים׃ שם משמן טוב שמן טוב יורד למטה שנ׳ כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן שם טוב עולה למעלה שנ׳ ואגדלה שמיך׃ שמן טוב לשעה ושם טוב לעולם שנ׳ יהי שמו לעולם׃ שמן טוב הולך מקיטון לטרקלין ולא יותר ושם טוב לסוף העולם אמ׳ יהודה בר׳ סימון מצינו בעלי שמן טוב נכנסו למקום החיים ויצאו שרופים והם נדב ואביהוא שנמשחו בשמן המשחה ומצינו בעלי שם טוב שנכנסו למקום המיתה ויצאו חיים חנניה מישאל ועזריה שיצאו מכבשן האש׃ ויום המות מיום הולדו׃ נולדו מרים אין הכל יודעין מה היא׃ מתה נסתלקה הבאר וכן אהרן בעמוד ענן וכן משה במן׃ טוב ללכת אל בית אבל׃

טוב כעס משחוק כי ברע פנים ייטב לב׃ לב חכמים בבית אבל ולב כסילים בבית שמחה׃ טוב לשמע גערת חכם מאיש שמע שיר כסילים׃ כי כקול הסירים תחת הסיר כן שחק הכסיל וגם זה הבל׃ כי העשק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה׃ טוב אחרית דבר מראשיתו טוב ארך רוח מגבה רוח׃ אל תבהל ברוחך לכעוס כי כעס בחיק כסילים ינוח׃

ויתוב בתיובתא קדם מרי עלמא׃ טוב טב רגז דרגז מרי עלמא על צדיקיא בעלמא הדין מן חוכא דהוא מחייך עם רשיעיא׃ ארום בתכאשות אפי שכינתא אתי בצורתא ופורענותא בעלמא בגין לאוטבא לב צדיקיא ויצלון קדם והוא מרחים עליהון׃ לב לבהון דחכימיא תנין על חרבן בית מקדשא ועציב על גלות בית ישראל ולב שטיא בחדות בית ליצנותהון אכלין ושתן ומתפנקין ולא יתיבון על לבהון סגוף חחיהון׃ טוב טב למהב במדרש בית אולפנא למשמע נזוף גבר חכימא באוריתא מגבר דאזיל למשמע קל טבלא דשטין׃ כי ארום כקל קבילת כובין דמתוקדין תחות דודא כדין קל חוכא דשטין אף דין הבלו׃ כי ארום אניקא יהתיל בחכימא בגין דלא אזיל באורחתיה ומהובד בתלוי ביסיא ית חכמת לב חכימא דאתיהיבת ליה במתנה מן שמיא׃ טוב טב סוף עסקא מן שירויה דבשירויה לא אשתמודע לגבר מה דעתיד למהוי בסופיה אלהין סוף מלתא טב אשתמודע לגבר דטב הוא וטב מן קיוי גבר דשליט ברוחיה ומכבש יצריה מגבר דאזיל בגסות רוחיה׃ אל תבהל ובעדן דהיתי עלך אוכחתא מן שמיא לא תבהיל בנפשך למרהט ולמימר כתגמי סרבנותא כלפי שמיא ארום אין אנת סביל ישתביק לך ואין אנת מקריב ומרהט לגע ארום רתחא בעטוף שטין

רשי

מגלה הנוהגת בחיים ובמתים׃ מלכת אל בית משתה׃ שהיא מדה שאינה נוהגת אלא בחיים׃ באשר הוא סוף כל האדם׃ בשביל שהאבל הוא סוף כל האדם סופו של כל אדם לבוא לידי כך לכך החי יתן אל לבו כלומר שאגמול חסד עם המת אצטרך אני שיגמלו לי במותי דיזל יזלוניה דיטען יטענוניה דיספד יספדוניה דילווי ילווניה׃ ד״א באשר הוא סוף כל האדם שהמיתה היא סוף כל ימי האדם ואם לא עכשו גומל לו חסד לא יגמול לו עוד אבל בית המשתה זימנו ולא הלך יכול לומר לו סופך שיולד לך בן ושם אהיה עמך הבוא לך שמחת חתונת בנך ושם אך׃ והחי יתן אל לבו׃ הדבר הזה שאם לא עכשו יגמול לו חסד לא יגמול לו עוד׃ טוב כעס משחוק׃ מי שרופה מדת הדין אחריו אל יצטער טוב היה להם לדור המבול אם הראם הקב״ה פנים זעומות על עבירות שבידם משחוק ששחק עמהם שלו הראה להם קומעא רוגז

אל תאמר מה היה שהימים הראשנים
היו טובים מאלה כי לא מחכמה
שאלת על זה׃ טובה חכמה עם
נחלה ויתר לראי השמש׃ כי בצל
החכמה בצל הכסף ויתרון דעת
החכמה תחיה בעליה׃ ראה את
מעשה האלהים כי מי יוכל לתקן
את אשר עותו׃ ביום טובה היה

ינוח עד כדין דיהובר יתהון" אל
ובעדן עשקך לא תימר מה דהוה
מן קדמת דכא טב בעלמא דיומין
קדמאין הוו טבין ואנשי דרא
ההוא הוו שפירי עובדא יתיר מן
אין בגין כין טבא הוה מטי להון׃
והנה לא מחכמתא שאלתא על
דנא" טובה טבא חכמת אוריתא
עם אחסנת מתוגא ויתיר לגבר
למהוי מדבר בענותנותא עם
גוברין דיירי ארעא דהדן טב
וביום תחות שמשא בעלמא הדין׃
כי בצל ארום היכמה דמסתתר
גוברא בטולל חכמתא הכדין
מסתתר בטולל כספא בעדן
דיעביד מניה צדקתא ומותר
מנדעא חכמתא דאוריתא
תחיי ית מרהא מבית קבורתא לעלמא דאתי" ראה הוי מסתכל ית עובדא דיי
וגבורתיה דעבד ית סמיא וית גבינא וחגירא למהויהון פרישן בעלמא ארום מן
הוא דיכיל לתקנא ית חד מנהון אלהין מרי עלמא לעוותיה" ביום ביום דיוטיב לך הוי

רשי

פנים היו חוגרים למוטב טוב היה לאליהו אם עצבו אביו על כל ותרה שהיה עושה משחוק שהראה
לו ובסוף נהרג עליו" ייטב לבו יהפוך לב האדם להיטיב דרכיו" לב חכמים בבית אבל מחשבתם
על יום המיתה" ולב כסילים בבית שמחה אין חרדים מיום המיתה ולבם בריא באולם" כי כקול
הסירים עצי קוצים תחת הסיר תחת סיר נחשת הכפוי על תבער קוצים והם מקשקשים לתוכה
אריב"ל כל קיסיא כד אינון דלקין לית קלהון אזיל ברם הלין סיריית קלהון אזיל למימר אף אנן מן קיסיא
מודיעי אף אנו מן העצים ויש צורך בנו" אף הכסילים מרבים דברים לומר גם אנו מן החשובים וגם זה
הבל ומעל הוא שמסר הקב"ה לבריות להיות יגעים ומקנתרים בהם" כי העשק יהולל חכם כשהכסיל
מקנתר את החכם מערבב דעתו וגם הוא נכשל דתן ואבירם קנתרו את משה לומר ירא יי' עליכם וישפט
וערבבוהו ואבדו את לבו וגרמו לו שהקפיד כנגד הקב"ה ואמר והצל לא הצלת את עמיך ונענש בדבר
שהסיבהו עתה תראה ולא תראה במלחמת לא מלכים" לב מתנה לב חכמה שהיה מתנה לאדם שנ' כי
יי' יתן חכמה" עוסק'ל' ריב וקנתורין יש פנים אחרים אך מגרידין המקראות זו מזו וכי האומר בראש
המקרא מוכיח שמחובר למקרא של פניו טוב אחרית דבר מראשיתו כמשמעו בראשית הדבר אין אנו
יודעין מה יהא בסופו אבל כשאחרית טוב נגמר בטובה דא טוב אחרית דבר מראשיתו בזמן שהוא
מראשיתו טוב שנתכוונו לטובה כשהתחילו בו ר"מ הוה קאים ודריש כוליה מילתא דאלישע בן אבויה
במס' "ארך רוח המאריך רוגזו ואינו ממהר לריב" א' תבהל" א' תאמר מה היה שהימים וגו' אל
תתמה על הטובה שהיתה באה על הצדיקים הראשונים כדור המדבר ודורו של יהושע ודורו של דוד"
כי לא מחכמה שאלת שהכל לפי זכות הדורות" טובה חכמה וגו' חכמתם עמדה להם עם נחלת זכות
אבותם כי טובה היא החכמה" ויותר לרואי השמש יתרון היא החכמה לכל הבריות רואי השמש הן כל הברי'

כדתנן

בטוב וביום רעה ראה גם את זה
לעמת זה עשה האלהים על דברת
שלא ימצא האדם אחריו מאומה׃
את הכל ראיתי בימי הבלי יש
צדיק אבד בצדקו ויש רשע
מאריך ברעתו׃ אל תהי צדיק
הרבה ואל תתחכם יותר למה
תשומם׃ אל תרשע הרבה ואל
תהי סכל למה תמות בלא עתך׃
טוב אשר תאחז בזה וגם מזה

אף אנת בטיבותא ותוטיב לכל עלמא
בגין דלא ייתי עלך יומא בישא
חזי ואסתכל דאף ית דין קבל קביל
דין עבד יי' בגין לאוכחא אנשי
עלמא מן בגלל דלא ישכח אנש
בתרוהי מדעם ביש לעלמא ההוא"
את ית כולא חזית ביומי בבלותי
דמן קדם יי' מתגזרין טב וביש למהוי
בעלמא על עיסק מזליא דאתבריאו
בהון בני אנשא דאית גבר זכאי
אביד בצדקותיה בעלמא הדין
וזכותיה מנטרא ליה לעלמא דאתי
ואית גבר חייב דמאריך יומין
בחובוהי וחושבן עובדוהי בישיא
נטירין ליה לעלמא דאתי לאתפרעא
מניה ביום דינא רבה" אל לא
תהי זכאי יתיר בעדן דאתחייב
חייבא קטול בבית דינך בדיל
דתייסת עלוהי דלא לאתקטליה ולא
התחכם בכין יתיר חכמתא רשיעא
דקיימין בדרך ולא תילף אורחתהון
למא דין תצדי ית אורחתך" אל לא תהך בתר הרהורי לבך לאתחייבא סגי ולא תרחק
אורחתך מן אולפן אוריתא דיי' למהוי שטיא' למא אנת גרים מותא לנפשך ויתקצרון
שני חייך למות על דלא מטא זמנך למות" טוב טב דתיחוד בעיסקי עלמא הדין

רשי

כדתנן הנודר מרואי החמה אסור אף בסומין לא נתכוון זה אלא במי שהחמה רואה אותו" כי בצל
החכמה בצל הכסף כל מי שישנו בצל החכמה ישנו בצל הכסף שהחכמה גורמת לעושר שיבא"
ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה ומוד החכמה יתירה על הכסף שהחכמה תחיה בעליה" ראה את מעשה
האלהים היאך הוא מתוקן הכל לפי הפעולה של אדם ג"ע לצדיקים וגיהנם לרשעים ראה לך באיזה תדבק"
כי מי יוכל לתקן לאחר מיתה את הדבר אשר עותו בחייו" ביום טובה היה בטוב ביום שיש בידך לעשות
טובה הוי בעושי הטובה" וביום רעה ראה כשתבא הרעה על הרשעים אתה תהיה מן הרואים שנ' ויצאו וראו
בפגרי האנשים וגו' ולא תהיה מן הנראים והיו דראון לכל בשר" גם את זה לעמת זה הטובה ושכר פעולתה
אשר לא ימצא האדם אחריו מאומה להרהר אחריו של הקב"ה" יש צדיק אובד בצדקו אעפ"י שהוא אובד
עודנו עומד בצדקו מעשה ביוסף בן פנחס הכהן שעלתה נימא קראו לרופא לחתוך רגלו א"ל כשאתה מגיע
לחוט השערה הודיעני וכן עשה קרא לחוניא בנו א"ל בני עד כאן היית חייב ליטפל בי שאין כהן מטמא אבר
מן החי מאביו" אל תהי צדיק הרבה כשאול שדמה להיות צדיק וריחם על הרשעים" ואל התחכם יותר לדון
ק"ו של שמות ומה על נפש א' אמרה תורה הבא עגלה ערופה וכו'" אל תרשע הרבה אפי' רשעת מעט אל
תוסיף להרשיע" למה תמות בלא עתך כשאול שנ' וימת שאול במעלו אשר מעל בנוב עיר הכהנים

אל תנח את ידך כי ירא אלהים
יצא את כלם׃ החכמה תעז לחכם
מעשרה שליטים אשר היו בעיר׃
כי אדם אין צדיק בארץ אשר
יעשה טוב ולא יחטא׃ גם לכל
הדברים אשר ידברו אל תתן לבך
אשר לא תשמע את עבדך מקללך׃
כי גם פעמים רבות ידע לבך
אשר גם את קללת אחרים׃
כל זה נסיתי בחכמה אמרתי
אחכמה והיא רחוקה ממני׃

למעבד טובא לנפשך באורח הגריא ואף מדין ספר אוריתא לא תשבוק חולקך ארום גבר דחיל מן קיי' נפיק ית חובת כולהון׃ החכמה וחכמת יוסף בר יעקב אסתייעא עלוהי לחכמותיה כל קביל עסרתי אחוהי צדיקיא דשלטון בדחלתא דייי ולא שלט בהון יצרא בישא בעדן דהוו יהיבין בקרתא דמצרים ולא קטלו ית יוסף אחוהון דהוה מצער להון בזמנא ההוא בקל מילוי׃ כי ארום לית גבר זכאי בארעא דיעביד טב כל יומי חיוהי ולא יחוב קיי' אבל גוברא דיחוב קיי' חמי ליה למהדר בתיובתא עד דלא ימות׃ גם אוף כל מליא דימללון לך רשיעיא לא תמסור לבך לקבלותהון דלא ייתון ויומין דהשמעיה ית עבדך דילוט לך וניה לך חילא לאשתיזבא מן ידוי׃ כי ארום חזי לך למצדק ית דינא בזמן דילוט לך גבר דלית דכוותך דאף זמנין סגיאין ידע לבך דאף את הויתא לייט גוברין אחרנין׃ כל כל דאמרית בחנית בחכמתא אמרית במימרי אחכום אף כל חכמת אוריתא והיא רחיקת מני׃ רחוק

רשי

ובעמלך׃ טוב אשר תאחז בזה וגו' אחוז בצדק וברשע אם אמר לך הנביא הצדיק דבר שהוא דומה לרשע כגון שאמר שמוע לשאול אל ייקל בעיניך לפקפק בו׃ יצא את כולם ידי שניהם יקיים הצדיק והרשע כהלכתן׃ החכמה תעוז לחכם לפי שאמר אל הרשע הרבה אם רשעת מעט אל תוסף עליו אם פשפש במעשיך ותהא תוהה על החטא אמר החכמה תעוז לחכם שהיא יועצתו לשוב בתשובה מעשרה שליטים מצינו ביאשיהו שהעיד עליו הכתוב וכמוהו לא היה לפניו מלך וגו' הרי עמדה לו חכמתו שפשפש במעשיו וטוב לו מי' מלכים שהרשיעו ולא שבו מדרכם׃ אשר היו בעיר בירושלם רחבעם אביה אחזיה יואש אחרי מות יהוידע אמציה אחז מנשה אמון יהויקים צדקיהו׃ כי אדם אין צדיק בארץ לפ"כ צריך לפשפש במעשיו׃ גם לכל הדברים וגו' לפי שנדבר בשאול שקבל לשון הרע על נוב עיר הכהנים ועליו נאמר אל הרשע הרבה אמר גם לכל הדברים וגו' אשר ידברון איך הולכי רכיל אל תתן לבך לקבלן׃ אשר לא תשמע את עבדך מקללך אין טוב אשר תטה אזנך לשמוע את עבדך מקללך ד"א מעשרה שליטים או י' דברים המחייבים את האדם שתי עיניו מראין אותו לדבר עבירה ב' אזניו משמיעין אותו דברים בטלים ב' ידיו שגוזל וחומס בהן ב' רגליו שמוליכין אותו

לדבר

רחוק מה שהיה ועמק עמק מי
ימצאנו׃ סבותי אני ולבי לדעת
ולתור ובקש חכמה וחשבון ולדעת
רשע כסל והסכלות הוללות׃
ומוצא אני מר ממות את האשה
אשר היא מצודים וחרמים לבה
אסורים ידיה טוב לפני האלהים
ימלט ממנה וחוטא ילכד בה׃
ראה זה מצאתי אמרה קהלת
אחת לאחת למצא חשבון׃

הא כבר אתגזר מבני אנשא למנדע כל מה דהוה מן יומי עלמא ועד יום מותא ועד יום דייתי מלכא משיחא מן הוא דישכחניה בחכמתיה׃ סבותי חזרית אנא לחשבא בלבי ולמנדע ולאללא ולמתבע חכמתא וחושבן אגר עובדי צדיקיא ולמנדע פורענותא חובא דרשיעיא וסוכלתנו חולחולתא דמלכותא׃ ומוצא ואשכחית אנא פתגם דמריר על אנש יתיר מן מרירות יום מותא ית אתתא דהיא עבדה עקין סגיאן לבעלה ומצדהן ותקלן בלבה כביתן ידהא בדיל דלא למפלח בהון תקין קיי' גבר דיפטר יתה בגט פיטורין ומשתיזב מינה וחייבא קיי' גבר דיסבינה ואתלכד בזנותהא׃ ראה חזי דין עובדא בישא דאשכחית אמרה קהלת דמתקרי שלמה מלכא דישראל כוונית מגליא חדא עם חברתה למשכח חשבון בני אנשא מא יהי בסופהון׃ אשר

אין כאן פסק

רשי

לדבר עבירה ופיו ולבו׃ ד"א החכמה תעוז לחכם זה נח מעשרה שליטים מי' דורות שלפניו ד"א לחכם זה אברהם מעשרה שליטים מי' דורות שלפניו ד"א לחכם זה יוסף מעשרה שליטים אלו אחיו׃ ד"א לחכם זה משה עשרה שליטים י' דברים המשמשים את הגוף ע"י מאכל מן פומא לושטא ומן ושטא לבריסא וכו' כדאי' במס' וחכמתו עמדה לו במשה שלא נצטרך למאכל מ' יום ומ' לילה׃ כל הפנים הללו במדרש ואיני יכול ליישב עליהן מקרא של אחריו כי אדם אין צדיק בארץ כל זה נסיתי בחכמה על מקראות של מעלן ושל מעלן׃ נסיתי בחכמה בתורה׃ אמרתי אחכמה לדעת את החכמה׃ והיא רחוקה ממני ומה היא זו׃ רחוק מה שהיה את הדברים הרחוקים שהיו ביצירת בראשית׃ ועמוק עמוק הוא מי ימצאנו שאין לי רשות להרהר בהן מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור׃ ועוד סבותי לדעת ולתור ולבקש חכמת פרשת פרה אדומה וחשבון קץ הגאולה׃ ולדעת רשע כסל לעמוד על סוף דעתה של מצותה וסכלות הוללות מעורבבות ומשוגעות סבה׃ ומוצא אני מר ממות שהיא קשה מי' דברים הקשים שנבראו בעולם כדאי' בב"ב בהשותפין ומוצא אני מר וקשה ממנה את האשה זו האפיקורסית׃ וחרמים לבה ל' מכמורת כמו יגורהו בחרמו ויאספהו במכמרתו׃ אסורים ידיה ומשהחזיקה באדם הרי הוא כנקשר בקשורי עבותות׃ אסורים שם דבר של קשורים כמו ויתנו אסורי קשוריו כן פירשו מנחם׃ ראה זה מצאתי אמרה קהלת אחת לאחת למצוא חשבון כל המצות שהצדיקים עושים והעבירות שהרשעים עוברים נמנים לפני הקב"ה אחת על אחת עד שמצטרפות לחשבון גדול כך פירשו רבותי' במ' סוטה׃ אמרה קהלת אמרה

נבוצה

74

בקשה הקוף רפי והשוא נח וכן כל לשון בקשה

אשר עוד בקשה נפשי ולא מצאתי אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי׃ לבד ראה מצאתי אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבנות רבים׃ מי כהחכם ומי יודע פשר דבר חכמת אדם תאיר פניו ועז פניו ישנא׃ אני פי מלך שמור ועל דברת שבועת

בקשו הקוף רפי

ח

תוב מתגם אחרן לעוד תבעת נפשי ולא אשכחית גבר שליס וזכאי בלא חיבולא מן יומי אדם עד דאתיליד אברהם צדיקא דאשתכח מהימן וזכאי בין אלף מלכין דאתכנשו למעבד מגדלא בבבל ואתתא דבכל אלין נשיהון דמלכיא כשרה לא אשכחית׃ לבד לחוד חזי דין אשכחית דעבד יי׳ אדם קדמאה תקיף קדמוי וזכאי וחויא וחוה איכון אטעיאו יתיה למיכל מן פירי אילנא דאכלין פירוי חכמין למדע בין טב לביש וגרמו לאסתקפא עלוהי יום מותה ולכל דיירי ארעא ואיגון תבעו למשכח חשבונין סגיאין בגין לאיתאה מחתא על דיירי ארעא׃ מי מן הוא חכימא דיכיל למיקם קביל חכמתא דיי׳ ולמידע פשר מליא כנביאיא חכמתא דגבר חכים תנהיר זיו אפוהי בעיני צדיקיא וחציף אפין מתהפכן כל אורחתיה מטב לביש׃ אני הוי זהיר ית פומך על גזירת מלכא למטר מא דיפקדינך ועל עיסק מומתא דיי׳ תזדהר ולא תיתי בשום מימריה על מגן׃

רש״י

קבוצת החכמה ולתורה נפשו המשכלת המקבצת החכמה׳ קהלת ל׳ נקבה הוא׳ וכשהוא אומרו בל׳ זכר מוסב על הקובצה והוא שלמה׳ ובמדרש מצינו א״ר ירמיה בן אלעזר רוח הקדש פעמים משיחה בל׳ זכר ופעמים בל׳ נקבה כתוב אחד אומר עזרי ומפלטי לי וכתוב אחד אומ׳ כי אתה עזרתי׳ כתוב אחד אומר קול מבשר וכתוב א׳ אומר מבשרת ציון׳׳ אשר עוד בקשה נפשי׳ לבד זה האמורים למעלה שבקשתים ולא מצאתים׳ בקשה עוד נפשי כשרה בנשים ולא מצאתי׳ כי כלן דעתן קלה עליהן׳׳ אדם אחד מאלף מצאתי׳ במנהג שבעולם אף נכנסין למקרא אין יוצאין מהם להצליח שראויים למשנה אלא מאה ואותם מאה שנכנסו למשנה אין יוצאין מהם לגמרא אלא עשרה ואותן י׳ שנכנסין לגמרא אין מצליח מהם אלא אחד להוראה הרי אחד מאלף׳׳ ואשה בכל אלה׳ אפילו באלף לכך אתה צריך להזהר בה׳׳ לבד ראה זה מצאתי׳ שבאה לעולם תקלה על ידה׳׳ אשר עשה הקב״ה את אדה״ר ישר׳׳ והמה׳ משנזדווגה לו חוה אשתו ונעשו שנים ונקראו המה׳ בקשו חשבונות רבים ומזמות חשבונות של חטא כך נדרש במדרש׳׳ מי כהחכם׳ יודע מי בעולם חשוב כאדם חכם׳׳ ומי יודע פשר דבר׳ פשרון של דבר כמו שמצינו בדניאל מתוך חכמתו שהיה חכם בירא׳ שמים נתגלו לו פשרים׳ מי כמשה עושה פשרים בין ישרא׳ לאביהם שבשמים׳׳ ועז פניו ישנא׳ משאר הבריות עד כי יראו מגשת אליו כי קרן עור פניו׳׳ אני פי מלך שמור׳ לפיכך אני צריך ונכון לשמור פי מלכו של עולם שהיא הטובה שבכולן׳׳ ועל דברת שבועת אלהים׳ שנשבענו לו בחורב לשמור מצותיו׳ ד״א אני נכון לשמור פי מלכי האומות המושלים בנו בגולגלות וארנוניות׳׳

ועל

אלהים׃ אל תבהל מפניו תלך אל תעמד בדבר רע כי כל אשר יחפץ יעשה׃ באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה׃ שומר מצוה לא ידע דבר רע ועת ומשפט ידע לב חכם׃ כי לכל חפץ יש עת ומשפט כי רעת האדם רבה עליו׃ כי איננו ידע מה שיהיה כי כאשר יהיה מי יגיד לו׃ אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח ואין שלטון ביום המות

אל תבהל ובעדן רוגזא דיי׳ לא תנוח לצלאה קדמוהי אתבהיל קדמוהי איזיל וצלי ותבעי רחמין מניה בגין דלא תקום בפתגם ביש ארום רבון כל עלמיא יי׳ כל דיצבי יעביד׃ באשר באתר דאית גזירת מלכא מימרא דמלכא דשליט על כל עלמא מתעבדא בבהילו ומן הוא דימחי בידיה וייתר ליה מא עבדתא׃ שומר גבר דנטיר פקודיא דיי׳ לא יכלע מדעם ביש בעלמא דאתי ועדן צלותא ודין וקשוט אשתמודע בלבב חכימיא׳׳ כי ארום לכל עסקא אית עדן טב וביש ועל דין קשוט אתדן כל עלמא וכד אתגזר מן קדם יי׳ למהוי פורענותא בעלמא על חוברת אנשין עבדי בישא דסגיאן עליהון׃ כי ארום ליתוהי חכים מה דעתיד למהוי בסופיה עלוהי ארום בעדן דיהי רעותא מן קדם יי׳ לאבאשא ליה מן הוא דיחוי ליה׃ אין לית אנש דישלוט ברוח נשמתא למימנע ית נשמתא דחיי בגין דלא יפסוק מן גופא דאנשא ולית שלטונא ביום מותא לשיזבא גבר לחבריה

רש״י

ועל דברת שבועת אלהים׳ ובלבד שלא יעבירונו את השבועה שנשבענו למקום׳ ועל דברת׳ וא״צל דברת שבוע׳ אלהי לשמור פי המלכי׳ וכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שאמרו לנב״נ לך אמרין מלכא נבוכדנצר לא חשחין אנחנא על דנא פתגם להתבותך׳ אם מלכא למה נב״נ ואם נב״נ למה מלכא אלא כך אמרו לו לך אנו אומרים דאת מלכא לנו לעבודה ולמסים ולגולגליות אך על דנא שאת אומר עלנא לעבוד עכ״ו נבוכדנצר את ולא מלך ואת וכלבא שוין׳׳ אל תבהל מפניו תלך׳ אל תהי נבהל לומר שתלך ותברח מפניו למקום שאין שליט שם שבכל מקום הוא שליט׳׳ אל תעמוד בדבר רע׳ אל תעמיד עצמך עוסק בדברים רעים׳ כי כל אשר יחפוץ להפרע ממך רשות ויכולת בידו לעשות׳׳ באשר דבר מלך שלטון׳ בשביל אשר דבר הקב״ה מושל הוא ומי יאמר לו מה תעש׳ ואם שומר מצוה אתה לא תדע דבר רע ולא תבואך׳׳ ועת ומשפט ידע לב חכם׳ החכם יודע שיש עת קבוע לפקודת רשעים ומשפטים לפני הקב״ה שסופו להפרע מהם׳ משפט ישעיה בלעז והיא הפורענות׳׳ כי לכל חפץ׳ שהאדם עושה חפצו ועובר על דת יש עת להפרע ומשפט ופורענו׳ מוכנה׳׳ כי רעת האדם רבה עליו׳ כאשר רבת רעת האדם וסאתו גדושה אז באה פקודתו׳ כי משום

בל׳

45

ואין משלחת במלחמה ולא ימלט
רשע את בעליו: את כל זה ראיתי
ונתון את לבי לכל מעשה אשר
נעשה תחת השמש עת אשר
שלט האדם באדם לרע לו: ובכן
ראיתי רשעים קבורים ובאו
וממקום קדוש יהלכו וישתכחו
בעיר אשר כן עשו גם זה הבל:
אשר אין נעשה פתגם מעשה
הרעה מהרה על כן מלא לב
בני האדם בהם לעשות רע:
אשר חטא עשה רע מאת ומאריך
לו כי גם יודע אני אשר יהיה

ולית מני זיינא מסייען בקרבא ולא ישיזיב חוב ית מרוהי ביום דינא רבא: ית כל דין חזית דהוה בעלמא הדין ויהבית ית לבי למדע ית כל עובדא דאתעביד בעלמא הדין תחות שמשא בעדן דישלוט אנש באנש לאבאשא ליה: ובכן ובקושטא חזית חייביא דאתקברו ואשתיציאו מעלמא מאתר קדיש דצדיקיא שרין תמן דהלכו לאתוקדא בגיהנם ואתנשיאו מבין יהבי קרתא והיכמה דעבדו אתעביד להון אף דין הבלו: אשר ומן בגלל דלית מתעביד פתגם ביש פורענות רשיעיא בפריע על עובדיהון בישיא בגין כין אתמלי לבא דבני אנשא בהון למעבד ביש בעלמא הדין: אשר ובזמן דחייבא יעביד ביש מאה שנין ומן קדם יי אתיהיבת ליה ארכא בגין דיתוב ארום אתגלי לי ברוח קודשא וידעית אנא דיהי טב

קימץ

רשי

כי כאשר כמו כי יהיה להם דבר בא שו: כי איננו יודע מה שיהיה: כשהרשע עובר עבירה אינו נותן לב למה שעתיד הקב"ה להביאו במשפטו ואוי לו בכך: כי כאשר יהיה הפורענות מי יגיד לו להמלך בו וליטול עצה וליטול רשות פתע פתאום יבואהו: אין אדם שליט ברוח: ברוחו ויצרו של שלוחו של מקום לכלות ולמנוע ממנו את הרוח שבגופו שלא יטלנו מה': ואין שלטון: של שום מלך ניכר ביום מותו בכל מקום אתה מוצא והמלך דוד: וביום מותו ויקרבו ימי דוד למות לא הוזכר מלכות כאן: ואין משלחת במלחמה: זו לאמר אשלח בני או עבדי במקומי: את כל זה ראיתי האמור למעלה: ונתון את לבי לכל מעשה: וגם לכל מעשה בני אדם נתתי את לבי וראיתי עת אשר שלט אדם בחבירו וגבר עליו וסופו נהפך לרעתו: עמלק נתגבר על ישר' וסופו ואחריתו עדי אובד כן פרעה כן נב כן סנחריב: ובכן: ואז: ראיתי רשעים קבורים: בנבואה זו ראיתי רשעים קבורים שהיו ראויים להטמן בעפר שהיו נבזים בין שאר אומות שנ' עליהם זה העם לא היה ושלטו בביתו של הקב"ה שהוא מקום קדוש ובלכתם משם א' ארצם היו משתבחים בעירם אשר כך וכך עשו בביתו של מקום: א' תקרי וישתכחו אלא וישתבחו כך דרשוהו רז"ל ולענין השכחה כך נדרש באגדה: וסופן

שושת'

טוב ליראי האלהים אשר ייראו
מלפניו: וטוב לא יהיה לרשע
ולא יאריך ימים כצל אשר
איננו ירא מלפני אלהים: יש הבל
אשר נעשה על הארץ אשר
יש צדיקים אשר מגיע אליהם
כמעשה הרשעים ויש רשעים
שמגיע אלהם כמעשה הצדיקים
אמרתי שגם זה הבל: ושבחתי
אני את השמחה אשר אין טוב
לאדם תחת השמש כי אם

טוב יטיב דגים כי הוא דחין:

בעלמא הדין לדחליא דייי דדחלין מן קדמוהי ועבדין רעותיה: וטוב וטב לא יהי לרשיעא ולא יהי ליה ארכא לעלמא דאתי ובעלמא הדין יתקטעון יומי חיוהי ועריקין ויהלכון כטלא בגין דליתוהי דחיל מן קדם יי: יש אית הבלו דאתגזר למהוי מתעביד על אפי ארעא דאית צדיקיא דמטי להון ביש כאלו אינון עבדין כעובדי חייביא ואית חייבין דמטי להון טב כאלו אינון עבדין כעובדי צדיקיא וחזית ברוח קודשא דבישא דמטי לצדיקיא בעלמא הדין לא על חוביהון אלהין לנגבי מנהון חובא קלילא למהוי אגרהון שלים לעלמא דאתי וטב דמטי לחייביא בעלמא הדין לא על זכוותהון אלא לאפרעא להון אגרא על זכותהון קלילא דעבדו למהויהון אבדין אגרא בעלמא הדין ולהובדא חולקהון לעלמא דאתי אמרית בתיורי דאף דין הבלו: ושבחתי ושבחית אנא ית חדוה אוריתא ארום לית טב לאנש בעלמא הדין תחות שמשא

רשי

שישתכח שמם וזכרם מן העיר עצמה אשר כן עשו בה שנ' וקבצתי את כל הגוים א' עמק יהושפ' במקום שניאצו לפניו יפרע מהם ובהא יי' בעיר צלמם תבזה: גם זה א' מן ההבלים שנמסרו בעולם לייגע את הבריות שאין הקב"ה ממהר ליפרע מעושי הרעה והבריות סבורים אין דין ואין דיין: אשר אין נעשה פתגם: משפט הרעה מהרה שאין הקב"ה ממהר ליפרע מעושי הרעה ועכ הם סבורים אין דין ומלא לבם בקרבם לעשות רע: אשר חוטא וגו' לפי שרואים שהחוטא עושה רע מאת פעמים הצבאות ומאריך לו הקב"ה ואינו נפרע ממנו: מאת: מקרא קצר ודבוק לפניו לומר מאת ימים מאת שנים מאת אף וכן ושכורת מקרא קצר וחסר שכורת בעם ולא מיין כשאר שכרות: כי גם יודע אני: כי אף בכל זאת שאינו ממהר ליפרע מן הרשעים ולהיות הפרש בין צדיק' לרשעים יודע אני שסוף כל א' וא' ליטול שכרו וליראיו יהיה טוב: וטוב לא יהיה לרשע: לפי אשר איננו ירא מלפני אלהים: יש הבל: יש דבר המהביל את הבריות אשר יש צדיקים שמגיע אליהם רעה כמעשה הרשעים: ויש רשעים שמגיע אליהם טובה כמעשה הצדיקים אמרתי שגם זה אחד מן ההבלים הנוהגים בעולם: ורבות' דרשו לצד אחר במ' הוריות ואינו מיושב לי על שיטת דבור

שמיים

לאכל ולשתות ולשמוח והוא ילונו בעמלו ימי חייו אשר נתן לו האלהים תחת השמש׃ כאשר נתתי את לבי לדעת חכמה ולראות את הענין אשר נעשה על הארץ כי גם ביום ובלילה שנה בעיניו איננו ראה׃ וראיתי את כל מעשה האלהים כי לא יוכל האדם למצוא את המעשה אשר נעשה תחת השמש בשל אשר יעמל האדם לבקש ולא ימצא וגם אם יאמר החכם לדעת לא

ארום לית טב לבני אינשא בעלמא הדין אלהין למיכל ולמשתי ולמחדי בטורחיה ובחולקיה דאתיהיב ליה מן שמיא ולא יושיט ידיה בחטופין ואניסא והוא ילוייניה לשלם לעלמא ההוא ויקביל אגר שלים על טורחיה דטרח בשלמותא כל יומי חייוהי דיהב ליה יי׳ בעלמא הדין תחות שמשא׃ כאשר כמא דיהבית ית לבי למנדע חכמת אורייתא ולמחזי ית גוון דאתעביד על ארעא ארום אף חכימא דיצבי למעסק באורייתא ולאשכחא חכמתא טורחא הוה ליה ארום אף ביממא לא ינוח ובליליא שינתא בעינוהי לא חזי׃ וראיתי וחזית ית כל עובד גבורתא דיי׳ ארום דחילא היא ולית ליה רשו לאנש לאשכחא ית עובד גבורתא דיי׳ דאתעביד בעלמא הדין תחות שמשא כד יטרח אנש למתבע מה דעתיד למהוי ולא ישכח ואף אם יימר גבר חכים למנדע מה דעתיד למהוי בסוף יומיא ולית ליה רשו למשכח׃

רשי

שסיים החכם לומר שגם זה הבל את השמחה׳ שיהא שמח בחלקו ועוסק בפקודים ישרים משמחי לב ולא יהא שטוף אחר הרבות הון בנשך ותרבית וגזל כל מי שאינו שמח בחלקו ושטוף אחר הממון בא לידי עבירות גזל ואונאה ורבית ושאינו שמח בחלקו לענין אהבת אשתו שטוף אחרי הנשים להרהר אחרי אשת איש לאכול ולשתות׳ ממה שחנן לו הקב״ה ולשמוח בחלקו׳ ומה כל אכילה ושתייה שבקהלת אינה אלא תלמוד תורה כענ׳ לכו שברו ואכלו וגו׳ והוא ילונו׳ יתחבר עמו כענין שנ׳ והלך לפניך צדקיך ימי חייו אשר נתן לו האלהים׳ יעשה כך וסוף המקרה מוסב על ראשו ומקרא מסורס הוא אין טוב לאדם ימי חייו אשר נתן לו האלהים כי אם לאכול ולשתות ולשמוח והוא ילונו בעמלו כאשר נתתי את לבי׳ אין כאשר זה משמש לשון דוגמת כמו כאשר תעשו כן יעשה אלא לשון זמן כמו כאשר בא יוסף כאשר כלו לאכול וגו׳ אף זה כן כשהייתי נותן לבי לדעת ולתור וגו׳ אז וראיתי את כל מעשה האלהים שנה בעיניו איננו רואה׳ הרשע השטוף אחר הממון והעריות וראיתי את כל מעשה האלהים שמסר לבריות כי לא יוכל האדם למצוא וגו׳ אין הבריות יכולות לעמוד על סוף דעתו של הקב״ה מה שכר כל המעשה שנעשה תחת השמש שרואין רשעים מצליחין וצדיקים יורדים בשל אשר יעמל האדם לבקש׳

יוכל למצא׃ כי את כל זה נתתי אל לבי ולבור את כל זה אשר הצדיקים והחכמים ועבדיהם ביד האלהים גם אהבה גם שנאה אין יודע האדם הכל לפניהם׃ הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב ולטהור ולטמא ולזבח ולאשר איננו זבח כטוב כחוטא הנשבע כאשר שבועה ירא׃ זה רע בכל אשר נעשה תחת השמש כי מקרה אחד לכל וגם לב בני האדם

ט כי את ארום ית כל דין יהבית על לבי ולמבלש ית כל דין דצדיקיא וחכימיא ותלמידיהון דמשתעבדין להון על עיסק אולפן אורייתא מסירין בידא דיי׳ ומניה אתגזר על כל עלמא כל מה דיהי ביומיהון אף רחימתא דרחימנון אף סנאתא דסנינון גבר לית נביא בעלמא דינדע מה דיהי באנשא כולא במזלא אתגזר למהוי קדמיהון׃ הכל כולא במזלא תליא מן שמיא אתגזר מה דעתיד למהוי לכולא ארעון חד לזכאה ולחייבא לדתקין אורחתיה ולמדכי נפשיה ולמסאיב נפשיה ולמקרב נכסת קודשיא ולדליתוהי מקריב נכסת קודשין כטבא כחייבא כגבר דיומי לשקרא כגבר דמומתא דחיל׃ זה דין מזל ביש בכל עלמא דיתעביד תחות שמשא ארום ארעון חד לכולא לכל דיירי ארעא ואף לבא דבני אנשא אתמלי ביש על דא והולחולתא בלבהון כל יומי

יודע׳ בנסחא אחר
ולזובח הלמד אולה
כחוטא העי׳ בסגול
בני ... נפי

רשי

לבקש׳ בשביל אשר ראיתי הרבה עמלים לבקש ולמצוא את סוף המדה ואינן יכולין וגם אם יאמר החכם׳ שהוא יודע לא יוכל שהרי משה רבינו לא עמד על הדבר באמרו הודיעני נא את דרכיך ולבור׳ ולברר את כל זה בירכם והבחנתי אשר הצדיקים והחכמים ועבדיהם ביד האלהים׳ הוא עוזרם והוא סופנם כדי להטיבם באחריתם ועבדיהם׳ הם תלמידיהם משמשיהם הולכי אורחותם גם אהבה גם שנאה׳ אין יודעין שאר הבריות ואין מכירין לתת לב במה יאהבו למקום ובמה הם שונאים הכל לפניהם׳ לפני הצדיקים והחכמים הכל כאשר לכל׳ הכל כותנים ללבם כאשר מגיע לכל אדם שסוף דבר לתת לכל איש כדרכיו מקרה אחד׳ ויודעים סוף הכל אשר צדיק ואשר רשע לתות ומקרה אחד בעה״ז לכולם כל זה הם יודעים ולעה״ב בוחרים להם דרך הטוב לפי שיודעים שיש הפרש ביניהם לעה״ב לצדיק׳ כגון נח׳ לרשע פרעה נכה׳ זה נצלע וזה נצלע לטוב׳ זה משה׳ לטהור זה אהרן׳ ולטמא׳ או מרגלים או אמרו שבחה של א״י ואו אמרו גנותה׳ או לא נכנסו לארץ ואו לא נכנסו לארץ הרי מקרה אחד להם ולזובח׳ זה יאשיהו שנ׳ ויזבח יאשיהו ולאשר איננו זובח׳ זה אחאב שביטל את ישרא׳ מעלות לרגל זה מת בחצים וזה מת בחצים כטוב׳ זה דוד׳ כחוטא זה נב׳ זה בנה בהמ״ק וזה החריבו׳ זה מלך מ׳ שנה וזה מלך מ׳ שנה הנשבע זה צדקיהו שנשבע לשקר שנ׳

מלא רע והוללות בלבבם בחייהם
ואחריו אל המתים כי מי אשר
יבחר אל כל החיים יש בטחון
כי לכלב חי הוא טוב מן האריה
המת כי החיים יודעים שימותו
והמתים אינם יודעים מאומה
ואין עוד להם שכר כי נשכח
זכרם גם אהבתם גם שנאתם גם
קנאתם כבר אבדה וחלק אין להם
עוד לעולם בכל אשר נעשה
תחת השמש לך אכל בשמחה
לחמך ושתה בלב טוב יינך כי

חייהון ובתר סופהי דאנשא נטיר
ליה לאהובחא עם מיתיא בדין
חייביא כי ארום מן גוברא
דאתחבר לכל פתגמי אוריתא
ולמקני חיי עלמא דאתי אית ליה
סבר ארום כלבא חיא הוא טבמן
אריא דהוא מית כי החיים ארום
צדיקיא ידעין דאם יחובון עתידין
למהויהון חשיבין כמיתיא לעלמא
דאתי בגין כין נטרין אורחיהון
ולא יחובון ואין חייבין תייבין
בתיובתא וחייביא ליתיהון ידעין
מדעם טב לעלמא דאתי וליתא
להון אגר טב בתר מותיהון ארום
אתנשי דוכרנהון מביני צדיקיא
גם בתר מותיהון דרשיעיא
לית בהון צרוך אף רחימתהון אף
סנאתהון אף קנאתהון הא כבר
הובדון מן עלמא וחולק טב לית
להון עוד עם צדיקיא לעלמא
דאתי ולית להון הנאה מן כל
מה דאתעביד בעלמא הדין תחות
שמשא לך אמר שלמה
ברוח נבואה מן קדם יי' עתיד מרי
עלמא למימר לכל צדיקיא באנפי
נפשיה איזיל טעום בחדוא לחמך דאתוהב לך על לחמך דיהבתא לעניא ולחשיכא דהוה
כפין ושתי בלבב טב חמרא דאצטנע לך בגן עדן חלף חמרך דמזגתא לעניא וחשיכא דהוה

ושאלה הז"ו
מוטמר בגנזא
האמ"ה שבש"ן
נע דכ"ה מפורש
בנח' הערב'
שבריש הניבלין
עש"
בלב הלמד
בסגול

רשי

וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו וגו' כאשר שבועה ירא זה שמשון שנ' ויאמר אלהם שמשון
השבעו לי פן תפגעון בי אתם למדנו שהיתה שבועה חמורה לו זה מת בניקור עינים וזה מת בניקור
עינים על כן לב בני האדם מלא רע שאומרים אין דין פורענות לרשעים אין הכל אלא לפי המקרה
פעמים לצדיק פעמים לרשע ואחריו אל המתים וסופן יורדים לגיהנם כי מי אשר יחבר אל כל החיים
יש בטחון כי בעודו בחיים אפי' הוא רשע ונתחבר לרשעים כמו שנ' אל כל החיים אפי' לרשעים יש
בטחון שמא ישוב לפני מותו כי לכלב הוא טוב מן האריה המת ושניהם רשעים טוב היה לו לנבוזראדן
שהיה עבד רשע ונתגייר שלא הקדימתו מיתה מנבוכדנצר רבו שנק' אריה שנ' עלה אריה מסובכו
ומת ברשעו בגיהנם ועבדו בגן עדן ורבותי' דרשו לענין מחתכין את הנבלה לפני הכלבים בשבת
ומת המוטל בחמה אסור לטלטלו אא"כ הניח עליו תינוק או ככר כי החיים יודעים שימותו ואולי

כבר רצה האלהים את מעשיך
בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן
על ראשך אל יחסר ראה חיים
עם אשה אשר אהבת כל ימי חיי
הבלך אשר נתן לך תחת השמש
כל ימי הבלך כי הוא חלקך בחיים
ובעמלך אשר אתה עמל תחת
השמש כל אשר תמצא ידך
לעשות בכחך עשה כי אין מעשה
וחשבון ודעת וחכמה בשאול
אשר אתה הלך שמה שבתי
וראה תחת השמש כי לא לקלים
המרוץ ולא לגבורים המלחמה

צהי ארום הא כבר אתרעי קדם יי
עובדך טבא בכל בכל עדן יהוין
כסותך חיורין מן כל סואבות חובתא
ומשח טבא דמתיל למשח רבותא
קני בגין דימטון ברכן על רישך
וטיבותך לא יחסר ראה חזי חיין
טבין עם אתתא דרחימתא כל יומי
חיי הבלותך דיהב יי' לך במזלא
בעלמא הדין תחות שמשא ארום
הוא חולקך בחיין ובטרחותך דאנת
טרח בעלמא הדין תחות שמשא
כל כל דתספקא ידך למעבד
טיבו וצדקתא עם מסכינא בכל
חילך עביד ארום בתר מותא לית
לגבר עובדא וחושבנא ומנדעא
וחכמתא בבית קבורתא דאנת
אזיל תמן ולא יפייטון לך אלהין
עובדין טבין וצדקתא בלחודיהון
שבתי אמר שלמה מלכא כד
הויתי יתיב על כורסי מלכותי
אסתכלית וחזית בעלמא הדין
תחות שמשא ארום לא גוברין
דאינון קלילין כנשרין מסתייען
למרהט לאשתיזבא מן מותא
בקרבא ולא גיבריא מסתייעין

רשי

ישיבו אל לבם יום המיתה וישובו מדרכם הבל מעשיהם מאומה ואין עוד להם שכר
פעולה שיעשו מן המיתה ואילך אלא מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת גם אהבתם שאהבו פתי ולצון
גם שנאתם ששנאו דעת גם קנאתם שהקניאו להקב"ה במעשה ידיהם וחלק אין להם בכל אשר
נעשה תחת וגו' לא הועיל להם זכות בן ובת לאותן רשעים שעבדו ע"ז ואין להם כפרה לאחר מיתה:
לך אכול בשמחה יאמר אתה הצדיק שכבר רצה הקב"ה מעשיך הטובים ותזכה לעה"ב לך אכול
בשמחה בכל עת יהיו בגדיך לבנים הכן עצמך בכל שעה במעשה טוב שאם תמות היום תכנס
בשלום ומשל שלמה החכם את הדבר הזה לאדם שזימנו המלך ליום סעודה ולא קבע לו זמן אם
חכם הוא או פקח מיד מכבס כסותו ורוחץ וסך וכן עת מחר עד עת יקרא אל הסעודה יהיו כל שעה
בגדיו לבנים והוא רחוץ וסך כך דרשוהו רבותי' במ' שבת ראה חיים עם אשה אשר אהבת ראה והבן
באומנות להתפרנס ממנו עם תה אשר בידך כי הוא חלקך בחיים אם עשית כן יהיה חלקך

וגם לא לחכמים לחם וגם לא
לנבונים עשר וגם לא לידעים חן
כי עת ופגע יקרה את כולם׃ כי
גם לא ידע האדם את עתו כדגים
שנאחזים במצודה רעה וכצפרים
האחוזות בפח כהם יוקשים בני
האדם לעת רעה כשתפול עליהם
פתאם׃ גם זה ראיתי חכמה תחת
השמש וגדולה היא אלי׃ עיר קטנה
ואנשים בה מעט ובא אליה מלך
גדול וסבב אתה ובנה עליה מצודים

באגחותהון קרבא בגבורתהון
ואף לא חכימיא מסתייעין בחכמתהון למיקבע לחמא בעדן כפנא ואף לא סוכלתנין מסתייעין בסוכלתנותהון למכנש עותרא ואף לא ידעי בינה מסתייעין במנדעותהון למשכח רחמין בעיני מלכא ארום עדן ועריתא במזלהון יערע ית כולהון׃
כי ארום אף לא אשתמודע לגבר ית זמניה בין טב לביש מן מה דעתיד למהוי בעלמא ומאי עלוי כנוני ימא דמתאחדין בחכא וכצפרי שמיא דמתאחדין בתקלא כותהון מיתקלין בני אנשא למען בשתא דאתעתדת למהוי נפלא עליהון רגעא חדא מן שמיא׃
גם אף דין חזיתי דהית חכמתא בעלמא הדין תחות שמשא ורבתא היא לותי׃
עיר גוף בר נש דמתיל לקרתא זעירתא וגוברין גיברי חילא זעיר בגוה היכמה דקליבין זכותיה בגו לבא דאנשא ויעול לות גופא יצרא בישא דמתיל למלך רב תקיף לאכבנעא ואסחר ית לבא למטעי יתיה ובנא עלוהי אתר למהב על דיצבי לאסטיותיה מן אורחן דתקנן קדם יי׳ לאחדא יתיה במצודין רברבין דגיהנם

רשי

זה חיים בעה״ז להתפרנס מן האומנות ובעה״ב שיגיעת שניהם משכחת עון׃ כל אשר תמצא ידך לעשות׳ רצון קונך בעוד שאתה בכוחך עשה׃ כי אין מעשה בשאול׳ לגבותך משתמות׳ ואם עשית בין אין לך שום חשבון בשאול שתדאג מגמגו וכן המקרא מסורס כי אין מעשה ודעת וחכמה בשאול לרשעים ולא חשבון לצדיקים כשיתנו החוטאים דין וחשבון וכן נדרש במדרש והבא לפתרו בלא פירוש כמשמעו פותר חשבון ל׳ מחשבה מה יוכל עוד לעשות להפטר מן הדין׃ שבתי וראה׳ כמו זכור׃ לא לקלים המרוץ׳ לא עמדה לעשהאל קלותו משהגיעה פקודתו׃ ולא לגבורים המלחמה׳ לא עמדה לאבנר גבורתו משהגיע יומו׃ וגם לא לחכמים לחם׳ כגון אני שהיה לחמי ליום ס׳ כור סלת וגו׳ ועכשו זה חלקי מכל עמלי מקל ומקידה׃ וגם לא לנבוני׳ עשר כגון איוב בתחלה ויהי מקנהו וגו׳ כשבאה שעתו אמר חנוני אתם רעי׃ לא לידעים חן הרי משה אין יודע ובגון מגמגו בישרא׳ לא מצא חן בתפלתו שיכנס לארץ׃ כי עת ופגע׳ כמשמעו׳ ל״א כי עת יקרה אותם והפגיעה והתחנה יהיו רגילין בהם שלא יבואו לדברים הללו׃ כדגים שנאחזי׳ במצודה׃

גדולים׃ ומצא בה איש מסכן
חכם ומלט הוא את העיר בחכמתו
ואדם לא זכר את האיש המסכן
ההוא׃ ואמרתי אני טובה חכמה
מגבורה וחכמת המסכן בזויה
ודבריו אינם נשמעים׃ דברי
חכמים בנחת נשמעים מזעקת
מושל בכסילים׃ טובה חכמה
מכלי קרב וחוטא אחד יאבד
טובה הרבה׃ זבובי מות יבאיש

לאחלקותיה שבע זמנין על חובוהי׃
ומצא והשתכח בגו גופא יצרא טבא מבין וחכים ואתגבר עלוהי וכבש יתיה בחכמתיה ושיזיב ית גופא מן דינא דגיהנם בתוקפיה ובחכמתיה היכמה דגיברא עביד בקרבא משיזיב ית יתבי קרתא מחכמת לביה׃ ואנש לא דכר בתר כין לההוא טבא דשיזביה אלהין ייתר בלביה זכאה אנא היכמה דיתבי קרתא ההיא לא דכרו ית עניא ההוא דשיזיב יתהון׃
ואמרתי ואמרית אנא במימרי טבא חכמת צדיקא מכוח גבורת רשיעא דחכמת צדיקא וזכותיה משיזבא ליה ולאנשי דריה ותקוף רשיעא דקאים בתוקפא דלביה בדיל דלא למהדר בתיובתא מחבלא ליה בלחודוהי וחכמת צדיקא ועניא מזדלזלא בעיני רשיעי דרוי ובעדן דיוכח יתהון על עובדיהון בישיא ופתגמי אוכחותיה ליתיהון מקבלין׃
דברי מלי דצלותא דחכימיא בחשאי מתקבלין קדם מרי עלמא יתיר מקבילת רשיעא דהוא שליט על שטין דפקין וליה מקביל׃
טובה טבא חכמת חכימיא בעדן עקתא יתיר מן מני קרבא בעדן אגחות קרבא׃ וגוברא חייבא חד דאיתיה בדרא גרים להובדא טבתא רבתא מן עלמא׃
זבובי ויצרא בישא דשכין על תרעי לבא הי כדבבא וגרים מותא בעלמא

רשי

במצודה׳ כדגים גדולים שנאחזים במצודה גרועה וחלושה ופירשו רבותי׳ היא חכה שאינה אלא כמין מחט ולא גדול נלכד בה׃ כהם יוקשים בני האדם׳ במכשול קטן וחלש כמו המצודה הרעה והפח נכשלים בני אדם בעת פקודת רעתם כשבא עתם ליפול הרעה עליהם פתאום במצודה רעה׳ כהם כמותם׃ ואדם לא זכר׳ לא היה חושבו לכלום׃ ואמרתי אני׳ בראותי כן טובה חכמה מגבורה׳ והרי חכמתו של זה בזויה לכולם ומכשו כולם על ידו׳ ומא״ עיר קטנה זה הגוף׳ ואנשי׳ בה מעט אלו איבריו של אדם׳ מלך גדול זה יצה״ר שכל האיברים מרגישים בו׳ איש מסכן׳ יצ״ט׃ בנחת נשמעים׳ מקובלים לבריות׃ מזעקת מושל בכסילים׳ מלכי האומות על׳ משה נפטר זה כמה שנים ועדיין גזרותיו מקובלים על ישרא׳ וכמה מלכי האומות גוזרים גזירות על ישרא׳ ואין דבריהם מתקיימין׃ טובה חכמה מכלי קרב שהיה בידם להלחם עם יואב׃ וחוטא אחד יאבד טובה הרבה׳ אילו שהרגו לשבע בן בכרי היו כולם אבודים על ידו׳ ל״א וחוטא אחד יאבד טובה הרבה׃

יביע שמן רוקח יקר מחכמה
מכבוד סכלות מעט׃ לב חכם
לימינו ולב כסיל לשמאלו׃ וגם
בדרך כשהסכל הולך לבו חסר
ואמר לכל סכל הוא׃ אם רוח
המושל תעלה עליך מקומך אל
תנח כי מרפא יניח חטאים גדולים׃
יש רעה ראיתי תחת השמש
כשגגה שיצא מלפני השליט׃
נתן הסכל במרומים רבים

על דמפרי חכימא בעדן דחטי ומחביל שמא טבא דהוה דמי מן קדמת דנא למשח רבותא דמבוסם בבוסמנין׃ ומה יקיר ויקיר יתיר מן חכמת חכימין ועותר עתירין גבר דטפשותיה זעיר וקליל׃ (יקיר הא) לב לבא דחכימא למקני אוריתא דאתיהיבת ביד ימינא דייי׃ ולבא דשטיא למקני נכסין כסף ודהב׃ וגם ואף באורחת מריבא בעדן דשטיא אזיל לביה חסיר מן חכמתא ועבד מלין דלא תקנן לאתעבדא וכולא אמרין דשטיא הוא׃ אם אין רוחא דיצרא בישא מתל בך ומתגבר למעק עלך אתרך טב דהויתא כהיג למיקם ביה לא תשבוק תרוס כתגמי אוריתא אתבריאו אסו בעלמא למשבק ולמנשי מן קיי׳ חובין רברבין׃ יש אית בשתא דחזית בעלמא הדין תחות שמש׳ ומהנזקא בעלמא כפתגמי שלותא דנפקת מהחצפא על גוברא מן קדם שולטן׃ נתן יהב ייי׳ ית מלכא רשיעא ושטיא למהוי בריא במזליה ומשמיש באצלחותא מן שמי מרומא וחיילותהי גותנין וסגיאין ועמך בית ישראל משתעבדין תחותוהי בגלותהון׃

רשי

הרבה׃ הרי שהיו ישראל מחצה צדיקים ומחצה רשעים ובא א׳ וחטא ועשאן מרובים נמצא שהכריע את כולם לחובה׃ זבובי מות ובאוש יביע וגו׳ כגון בימי החורף שאין בזבובין כח והם קרובים למות גם אם בא להוך שמן רוקח ומתערב בבשמים הוא מבאישו והוא מעלה קצף ונראה בו כמין אבעבועות וזהו משמעו של יביע הרי דבר קל שהפסיד דבר חשוב כך יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט שהרי הכריע את כולם הרי שהיה אדם זה שקול במחצה עבירות ומחצה זכות ובא ועבר עבירה א׳ והכריעתו לכף חובה נמצאת סכלות זה שהוא דבר מועט יקר ושוקל וכבד יותר מכל החכמה והכבוד שהיה בו שהרי הכריע את כולם׃ יקר ל׳ כובד הוא כבד ושקול יותר מן החכמה שבו׃ ומת׳ מושלים יצה״ר לזבובי מות׃ יבאיש יביע׃ שם טוב שהוא ערב משמן רוקח׃ לב חכם לימינו׃ חכמתו מזומנת להטותו אל דרך המיומנת לטובתו׃ ולב כסיל לשמאלו׃ לעקשו מן הדרך המיומנת שהיא תפארת ונוחה לו׃ ואמר לכל סכל הוא׃ בהליכתו ובדיבורו הכל מכירין שהוא שוטה׃ אם רוח המושל׃ מושל העולם תעלה עליך לדקדק אחריך במדת הדין׃ מקומך אל תנח׃ מדרך הטובה אל תנח לומר לו מה מועיל צדקתי לו׃ כי מרפא׃ דקדוקי הדין בייסורין הבאין עליך מרפא הוא לעונותיך הנירה לך

ועשירים בשפל ישבו׃ ראיתי
עבדים על סוסים ושרים הלכים
כעבדים על הארץ׃ חפר גומץ
בו יפל ופרץ גדר ישכנו נחש׃
מסיע אבנים יעצב בהם בוקע
עצים יסכן בם׃ אם קהה הברזל
והוא לא פנים קלקל וחילים
יגבר ויתרון הכשיר חכמה׃

ומן סגיאות חוביהון עתירי נכסין מתמסכנין ובמכיכותא יתבין בינ׳ עממיא׃ (ראיתי) אמר שלמה מלכא ברוח נבואה חזית עממיא דיהוו משתעבדין מן קדמת דנא לעמא בית ישראל מתגברין ורכבין על סוסון כארכונין ועמא בית ישראל ורברביהון אזלין הי כעבדין על ארעא׃ (חפר) ענת מרת דינא וכן אמרת איכון גרמו להון כל דא היכמה דגבר דכרי שוחא בפרשת אורחא ביה אתחייב למיפל ומאנ׳ דעברו על גזירת מימרא דייי׳ והקיפו גודא דעלמא נפלו ביד מלכא רשיעא דנכית להון כחויא׃ (מסיע) אמר שלמה מלכא נביא גלי קדמי דמנשה בר יחזקיהו עתיד למיחב ולמסגד לצלמא דאבנין בגין כין אתמסר ביד מלכא דאתור ויכפתיניה בשלשלאן על דבטיל פתגמי אוריתא דכתיבין בלוחי אבנין מן עיקריהון בגין כין יצטער בהון׃ ודבסקה אחוהי עתיד למסגד לצלמיא דקיסין ולמשבק פתגמי אוריתא דאתיהיבו בארונא דקיסי שטין בגין כין עתיד לאתוקדא בנורא על יד מלאכא דייי׳׃ (אם) וכד יחובון עמא בית ישראל ויתעבדון שמיא תקיפין כברזלא מלאחתא מטרא והוא דרא לא צלו קדם ייי׳ בגין כין אתקלקל כל עלמא בכפנא וכל תייבין ומתכנשין אכלוסין ומתגברין על יצריהון ומתנן ברזליהון למבעי רחמין מן אלה שמיא אית בהון רעוא על מותר אכשרות חכמתהון׃

רשי

חטאים הגדולים׃ כשגגה שיצא מלפני השליט דומה הוא לשליט שהוציא דבר שגגה מפיו שוגג והא לחזור כך אומר הקב״ה ואין להשיב׃ נתן הסכל במרומים רבים׃ זהי הרעה שהיא כשגגה שיוצא מלפני השליט שניתן השטות והרשע במרומי גובה שהגביה הקב״ה את הכסילים ואת הרשעים שאני רואה ברוח הק׳ שהם עתידין לפשוט יד בהיכלו ולשום אותותם אותות׃ ועשירים בשפל ישבו׃ ישראל שכל הגדולה והכבוד יש להם עכשיו בימי עתידים לישב בשפל שנ׳ ישבו לארץ ידמו׃ ראיתי עבדים על סוסים׃ כשדים הם שנ׳ בהם זה העם לא היה יתעלו להיות על סוסים מוליכים את שבויי ישראל אסורים בקולרין׃ הולכים כעבדים על הארץ׃ לפני קרוניו של כשדים׃ חופר גומץ׃ שוחה׃ בו יפול׃ פגעים שהוא נופל בו כלומ׳ יש לך חורש רעה וסופו לשוב עליו בסוף שכלה זרעו של נבוכדנצר על ידי כלי בה׳ שנ׳ ועל מרי שאוא׳ התרומתה׃ ופורץ גדר׃ סייג של חכמים לעבור על דבריהם׃ ישכנו נחש׃ מיתה בידי שמים׃ ולפי שדיבר בלשון פריצת גדר הזכיר בתשלומין לשון נשיכת נחש שהוא דר בחורי נקבי כותלי בתי׳ פרוצים׃ מסיע אבנים יעצב בהם׃ מסיע אבנים ממחצבתם בהרים מתיגע בהם׃ יעצב׃ ל׳ יגיעה כמו בעצבון תאכלנה׃ כלומר כל אדם לפי מלאכתו עצבונו אף עושה רעה לפי זדונו יקצור׃ יסכן בם׃ יתחמם בם כמו ותהי לו סוכנת אף העוסק בתורה ובמצות סופו ליהנות מהם׃ אם קהה הברזל׃ חרבות צורים

אם ישך הנחש בלוא לחש ואין
יתרון לבעל הלשון׃ דברי פי
חכם חן ושפתות כסיל תבלענו׃
תחלת דברי פיהו סכלות ואחרית
פיהו הוללות רעה׃ והסכל ירבה
דברים לא ידע האדם מה שיהיה
ואשר יהיה מאחריו מי יגיד לו׃
עמל הכסילים תיגענו אשר
לא ידע ללכת אל עיר׃ אי לך
ארץ שמלכך נער ושריך בבקר

כד מתגרן חיון קלן לעקרא ולנזקא
בעלמא על חוביהון דבית ישראל
דלא עסקין בפתגמי אוריתא בחשאי
ואף לית מותר לגבר חכיל קורצין
דמשתעי לישן תליתאי חרוסא
באישתא דגיהנם עתיד לאתוקדא׃ דברי
מילי פום גבר חכים דאשתכח
בדרא כד אתי פורענותא בעלמא
מצלי ומעדי ית פורענותא ומשכח
רחמין קדם ה׳ וספותיה דגוברא שטיא
מלין דנזיקותא ובגין כן כולי
עלמא מתגמרין׃ תחלת שירוי
מלי פומיה שטותא וסוף מימר
פומיה חולחולתא בישתא׃ והסכל
ושטיא מסגי פתגמין קריקין דליה
בהון צרוך עד דלא ידע אנש
מה דעתיד למהוי ביומוהי ומה
דעתיד למהוי בתר מותיה מן
יחוי ליה׃ עמל טרחות שטיא
דטרח בשטותא איהו משלהי ליה
על דלא אוליף למיזל לקרתא
דחכימתא שרי בגוה למתבע מניה אולפנא׃ אי לך ווי ליך ארעא דישראל בזמן דימלוך
עלך ירבעם חייבא ויבטול מניך תקרובתא דצפרא ורברבניך עד לא יקרבון תמידא

רשי

שקיהו פיהם וחדודם · והוא לא פנים קלקל׳ ואינם לטושים ומרוטים למען היות להם ברק השבב׳ וחיילים
יגבר · מגביר הוא במלחמה את גבורי החיילים לנצח · ויתרון הכשיר חכמה · מעלת כשרון יש עוד
לחכמה יותר מן הברזל אם תלמיד חכם משחירים פניו ברעב ואתה רואהו מסכן בין העשירים הרב חיילים
מתגברים על ידו · וא׳ תתמה על ויו וחיילים כי הרבה ווין נופלים כן בלשון עבריה כמו אם ראית גנב ותירץ
עמו עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה והרבה מפורשים כזה׃ אם ישך הנחש את איש · בלא לחש · מחמת
שלא לחשו החבר שלא ישוך׃ ואין יתרון · לחבר הרשע שהיה רגיל ללחשו בלא לחש׳ כך אם בני עירך
נכשלים באיסורין מחמת שאין חכם דורש להם ומלמדם את חוקי התורה אין יתרון לו בשתיקותו ולא
ישתכר׃ דברי פי חכם חן · על שומעיהם ובשמעים לו וטוב לו שנוטל גדולה עליהם · ושפתות כסיל תבלענו׃
זה המסית את חבירו מדרך טובה כגון בלעם שפרץ גדר של אומות שגדרו עצמן מן העריות מדור המבול
והילך והוא יעץ להם להיות מפקירין נשותיהם לזנות · תחלת דברי פיהו סכלות · כשאמר לו הקב״ה מי
האנשים האלה עמך׃ היה לו להשיב האלהים יודע והוא אמר בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי כלומר אסי
בעיניך אני נבזה חשוב אני בעיני מלכי הארץ׃ ואחרית פיהו הוללות · שעמום וערבוב לבה איעצך ואת
הולכת · והסכל ירבה דברים · שהיה מתפאר בעצמו שהיה יודע דעת עליון · כי לא ידע האדם מה שיהיה ·
לו לאחר זמן שהרי הלך ליטול שכרו במדין ולא ידע שיפול בחרב ׳ולפי פשוטו הסכל ירבה דברים

גוזר

יאכלו׃ אשריך ארץ שמלכך
בן חורים ושריך בעת יאכלו
בגבורה ולא בשתי׃ בעצלתים
ימך המקרה ובשפלות ידים
ידלף הבית׃ לשחוק עשים לחם
ויין ישמח חיים והכסף יענה
את הכל׃ גם במדעך מלך אל
תקלל ובחדרי משכבך אל
תקלל עשיר כי עוף השמים
יוליך את הקול ובעל הכנפים

דצפרא ייכלון לחמא׃ אשריך טב
ליך ארעא דישראל בעדן דימלוך
עלך חזקיהו בר אחז דהוא מן
ייחוס בית דוד מלכא דישראל דהוא
גיבר תקיף באוריתא ונפיק ידי
חובת פקודיא ורברבניך בתר
דמקרבין תמידא אכלין לחמא
בזמן ארבע שעין מן עמל ידיהון
בגבורת אוריתא ולא בחלשות
ובפתיות עינא׃ בעצלתים בחלשות
עסק אוריתא ופקודיא מתמסכן
גבר מבנין ובמכיכות תפקידתא
דאתפקלת אתתא למיטרי מן
ריחוק סואבת דמא ולא נטרית
מתעבדא דותא בגו ביתה׃ לשחוק
לחוכא עבדין צדיקיא לחים
לפרנסא עניין כפינין וחמרא
דמזגין לרצהיין יהי להון לחדוא
בעלמא דאתי וכספא פורקנהון
יסהיד עליהון זכותא בעלמא דאתי
באנפי כולא׃ גם אף במנדעך
בחביוני לבך מלכא לא תלוט ובאדרון בית משכבך לא תלוט חכימא ארום רזיאל
מלאכא מכריז בכל יומא מן שמיא על טורא דחורב ומהליך קליה בכל עלמא ואיהו
כהנא רבא אזיל ופרח באויר שמיא כנשרא מרי גדפין ומחוי מלין דמתעבדין בטמירותא

המקרה
תו״ס דבש
לאבד כן
השם וגנעל
ודהלים רפי
כי הוא
נפעל וע״ן
בב׳ המשפיך
ערך קלה:

כנפים
קי

רשי

גוזר והומר מחר אעשה כן לפלוני ואינו יודע מה יהיה מחר · ואשר יהיה מאחריו מי יגיד לו · כלומר לא
סוף דבר שאינו יודע מה שיהיה לאחר זמן אלא אף ההווה עכשו מאחריו שלא כנגד עיניו אלא מאחורי ערפו
מרחוק צריך הוא שיהא מי יגיד לו׃ עמל הכסילים תיגענו · כסילותם גורם להם עמל המיגען אשר לא
למדו דרכי מבואות העיר ומתיגע ליכנס דרך פתחים ובצעי המים ויגע בטביעות רגליו בבוץ כלומר
עצלות של עוזבי התורה גורם להם יגיעת עמל בגיהנם׳ אשר לא ידע ללכת ל׳ כתיב אמת לפרוש מן
העבירה לפי שלא למד תורה שנ׳ נר לרגלי דבריך׃ אי לך ארץ שמלכך · בזמן שמלכך ודייניך
מתנהגים בנערות׃ בגבורה ולא בשתי · שעוסקין בגבורת החכמה והבינה ולא בשתיית יין׃ בעצלתים
ימך המקרה · כשאדם מתעצל ואינו מתקן פרצה קטנה שבתקרת הבית׃ ימך המקרה׳ ישפל הבניין ז׳
המקרה את הבית והמסכך עליו׃ ידלוף · יטפטף דלף גשמים כלומר כשישראל מתעצלים בתורה הם
נמקים ובית גאון עוזם חרב ומך׃ לשחוק עושים לחם · לחדות מזמוטי חתנים ומלכים עושים סעודה
וקהם סעודה גדולה קרויה לחם כמ״ש בלשצר מלכא עבד לחם רב׃ ויין משקין בסעודה אשר ישמח
החיים׃ והכסף יענה את הכל׳ אם אין כסף אין סעודה לפיכך לא יתעצל אדם מן המלאכה כדי שיהא לו

מה

יגיד דבר׃ שלח לחמך על פני
המים כי ברב הימים תמצאנו׃
תן חלק לשבעה וגם לשמונה
כי לא תדע מה יהיה רעה על
הארץ׃ אם ימלאו העבים גשם
על הארץ יריקו ואם יפול עץ
בדרום ואם בצפון מקום שיפול
העץ שם יהוא׃ שמר רוח לא
יזרע וראה בעבים לא יקצור׃

יא לכל דיירי ארעא׃ שלח אושיט
לחים פרנסתא לעניי דאזלין
בספינן על אפי מיא ארום בתר
עדן יומין סגיאין תמן תשכח
אגריה לעלמא דאתי׃ תן חלק
הב חולק טב מן זרעך לחלך
בתשרי ולא תתמנע מלמזרע
אף בכסלו ארום לא תנדע מא
יהי בישא על ארעא אי חרפי נזקין
או אפילי׃ אם אין מתמלין עננא
מטרא על ארעא מערן ית מיהון
בגין זכותא דצדיקיא ואין לית
זכו בדרא ההוא בימא ובמדברא
נחתין דלא יתהנון מנהון בני
אנשא ואי אתגזר מן שמיא למפל
מלכא ויעטוהי מן סדרותהון
מן קדם מימרא דשמיא הוי קבעא
וכפנא בדרומא או בצפונא אתר
דאתגזר לאתקיימא ההוא עיצת
מסתלקא למהוי׃ שמר גבר דנטיר חרשין וקסמין לא יעביד טב לעלם ודמסתכל
במזליא לא מגבי אגר׃ ארום חרשין מתילן לרוחא דלא מתפס בידוי דבר נש ומזליא
מתילן לעננא שמיא דאזלין ולא תייבין׃ כאשר

רשי

מה להוציא׃ גם במדעך מלך אפילו במחשבותיך בלא דיבור גם אפי׳ מלך אל תקלל אל תרגיז
למלכו של עולם׃ ד״א כמשמעו מלך בו״ עוף השמים כשמה הכתובה בך שסופה לעוף על השמים׃
ובעל כנפים מלאך המלוה אותך כמש״ כי מלאכיו יצוה לך ולפי משמעו העוברים והשבים יש לך לנהוג
מכל בריה שמא יש שומעין ויגידו לאחרים׃ שלח לחמך על פני המים עשה טובה וחסד לאדם שיאמר
לך לבך עליו אל תראנו עוד כאדם שמשליך מזונותיו על פני המים׃ כי ברוב הימים תמצאנו יעוד
ימים באים ותקבל תשלומיך ראה מה נאמר ביתרו קראן לו ויאכל לחם וקבור שהוא מצרי ולא
יראנו עוד מה היה סופו נעשה חותנו ומלך על ישרא׳ והכניסו תחת כנפי השכינה וזכו בניו ובני
בניו לישב בלשכת הגזית׃ תן חלק לשבעה וגם לשמונה חלקת מלחמך ומשלך לשבעה צריכי
חסד חלק עוד לשמונה שיבואו אחריהם ול׳ תאמר די׃ כי לא תדע מה יהיה רעה׃ שמא עוד ימים
באים והצטרך לכולםאו תנצל ע״י הצדקה מן הרעה ואם לא עכשיו אימתי׃ ורבותינו אמרו
תן חלק וגו׳ או ז׳ ימי בראשית הן אחד מהם חלק ליוצרך לנוח בשבת וגם לשמונה או שמונה ימי
המילה ד״א תן חלק לשבעה קרבנות צבור של שבעת ימי פסח וגם לשמונה של שמונת ימי החג׳
כי לא תדע מה יהיה רעה׳ אם יחרב הבית ולא תקריבו עוד ויועילו הקרבנות הראשונים לבטל
הגזרה הרעה׃ ד״א כי לא תדע מה יהיה רעה לא ידעת מה נגזר על הגשמים בחג ויועילו הקרבנות
ויבטלו

כאשר אינך יודע מה דרך הרוח
כעצמים בבטן המלאה ככה
לא תדע את מעשה האלהים
אשר יעשה את הכל׃ בבקר
זרע את זרעך ולערב אל תנח
ידך כי אינך יודע איזה יכשר
הזה או זה ואם שניהם כאחד
טובים׃ ומתוק האור וטוב לעינים
לראות את השמש׃ כי אם
שנים הרבה יחיה האדם בכלם

היכמא דליתך ידע איכדין יהליך
רוח נשמתא דחיי בגוף עוליתא
שליא דשרי במעיא דאמיה
מעוברא והיכמה דלא תנדע
אם דכר אם נוקבא עד זמן דאתיליד
הכדין ליתך ידע ית עובדא דיי׳
דעבד בחכמתא ית כולא׃ בבקר
ביומי עולימותך הסב אתתא
ותוליד בנין ובעדן סיבותך לא
תשבוק אתתך חולקך מלאולדא בנין
ארום לא אשתמודע לך אידין
מנהון אתבחר למהוי טב הדין
או דין אי תרויהון כחדא טבין׃
ומתוק ובסים נהורא דאורייתא
וטב לאנהרא עיינין חשיבין למחזי
יקר אפי שכינתא דעתיד לאנהרא
אפי צדיקיא מזיו אפי שכינתא
ולמהוי שופריהון כשמשא׃ כי אם
ארום אם יומין סגיאין חיי אנשא
בכולהון חזי ליה למחדי ולמעסק

ידיע כפשט א׳

לעינים ילמד בפתח׃

רשי

ויבטלו גזרות רעות׃ אם ימלאו העבים גשם אם ראית עבים מלאים גשם ידענת שסופם יריקו גשמיהם
על הארץ במקום שהטובה צומחת וניכרת שם סופה לנוח אף כן דע שאם יפול עץ וגו׳ אם ישכון אדם
חכם וצדיק בעיר או במדינה מקום שישכון שם יהיו נראין מעשיו אחרי מותו וחכמותיו ומדור
תלמידיו ותשלום טובה ליושבי המקום על מנהג הטוב שהדריכם בדרך ישרה׃ יפול׳ ישכון כמו על
פני כל אחיו נפל׃ עץ׳ ת״ח שמגין בזכותו כעץ המיסך על הארץ׃ שומר רוח מומהין ומצפה עד בא
הרוח׃ לא יזרע׳ פעמים מומהין ואינו בא׃ ורואה בעבים נותן עיניו בעבים וכשרואה אותם
קודרים ירא לקצור מפני הגשמים ולעולם לא יקצור לפי שירא תמיד׃ כאשר אינך יודע כעצמים
בבטן המלאה דברים הנקברים והנעצמים בבטן שהיא מלאה ואעפ״ שבולטת לחוץ׃ כאשר אינך
יודע הב״ מקרא מסורס נדרש מסופו לראשו כאשר אינך יודע דרך הרוח כלומר ידיעות שתי אלו
שוות לא זו גלויה לך ולא זו גלויה לך פעמים אתה סבור להכיר בעבים שיבא הרוח ואינו בא כאן
כי עובר והולך לו אל ארץ אחרת והרי לשון זה כמו כבן יו׳ בארץ מצרים כשפחה כגברתה כקונה
כמוכר׃ ופעמים שהוא משוה מוקדם למאוחר ופעמים שהוא משוה מאוחר למוקדם אף כאן
למגד ידיעת הרוח מידיעת הבטן כלומר אין לך לשמור את הרוח לראות בעבים׃ כעצמים׃ כמו
עוצם עיניו׃ ככה לא תדע וגו׳ אף גזרותיו של מקום לענין עניות ועשירות כך עלומות הם ממך
ולא תמנע מן החסד לדאג שלא אחסר מנכסי ואעני לא אעסוק בתורה ואתבטל ממלאכתי ואעני
לא אשא אשה ויהיו לי בנים ואצטרך להוציא עליהם׃ בבקר זרע את זרעך וגו׳ אם למדת תורה
בילדותך למוד תורה בזקנותך׳ אם היו לך תלמידים בילדותך יהיו לך תלמידים בזקנותך׳ נשאת אשה

וְיִזְכֹּר את ימי החשך כי הרבה יהיו כל שבא הבל׃ שמח בחור בילדותיך ויטיבך לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט׃ והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך כי הילדות והשחרות הבל׃ וזכור את בוראיך בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ׃

באורייתא דיי׳ ויהי דכיר ית יומי חשוכא למותא ולא יתוב ארום סגיאין אינון יומיא דישכוב שכיבא בבית קבורתא לקבלא דינא מן שמיא בחיוהי ברחים כל ומן דייתי עלוהי פורענותא על הבלותא דעבד״ שמח חדי עולימא ביומי עולימותך ויהי לבך טב עלך ביומי רביותך ואיזיל בענותנותא עם אורחי לבך ואהוי זהיר בחזיוני עינך ולא תקבל בביש ואשתמודע לך ארום על כל אין עתיד יי׳ לאעלותך בדינא ביום דינא רבה״ והסר והעדי רגז מלבך ולא תגרום ביש על בסרך ארום עולימותא ויומי אוכמות סער הבלו״ וזכור ותהי דכיר ית ברייך ליקריתיה ביומי רביותך עד דלא ייתון לותך יומי בישות וימטון עלך שנין דתימר לית לי בהון רעוא״

הלה רפי:

יב וזכור הכב רפי מפני השורק שקדם לו:

רש״י

בת בנים בילדותך שא אשה בת בנים בזקנותך עשית צדקה בילדותך עשה צדקה בזקנותך״ כי אינך יודע איזה יכשר׳ אם תלמידים ובנים שבילדותך יתקיימו לך או שמא לא יתקיימו לא שבזקנותך מצינו בר״ע שהיו לו כ״ד אלף תלמידים מגבת ועד אנטיפרס וכולן מתו מפסח ועד עצרת ובא אצל רבותי׳ שבדרום ושנאה להם ולענין הבנים מצינו באבצן שלשים בנות שלח חוצה ושלשים בנות הביא לבניו וכולם מתו בחייו ובזקנותו הוליד את עובד ונתקיים לו ״ומתוק האור׳ מתוק הוא אורה של תורה״ וטוב לעינים לראות את השמש׳ ואשריהם תלמידים שעיניהם רואים הלכה מלובנת ומחוורת על בריה כך נדרש באגדת תלים ״בכולם ישמח׳ יהי שמח בחלקו ובלבד שיזכור ימי החשך וייטיב מעשיו שינצל מהם והם ימי מיתת עולם הם ימי הרשעים״ כי הרבה יהיו׳ באותן הימים יותר מימי החיים״ כל שבא ועליו יהיה הבל והשך׳ יש הבל שהוא ל׳ פורענות וצרות כמו כי בהבל בא ובחשך ילך״ שמח בחור בילדותיך׳ כאדם שאומר לעבדו ולבנו חטא חטא כי סעם א׳ תלקה על הכל אף כאן החכם אמר שמח בחור בילדותיך והלך בדרכי לביך ובטוח תהיה כי על כל אלה יביאך השופט במשפט״ והסר כעס׳ דברים המכעיסים את המקום״ והעבר רעה׳ יצה״ר מבשרך׳ שיהיה לך לב בשר״ והשחרות׳ נערות שראש אדם שחור בימי עלומיו״ וזכור את בוראיך המן תנינן עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בג׳ דברים וכו׳ ומתקרא זה דרש וזכור את בוראיך

שתתן

עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים ושבו העבים אחר הגשם׃ ביום שיזעו שמרי הבית והתעותו אנשי החיל ובטלו הטחנות כי מעטו וחשכו הראות בארבות׃ וסגרו דלתים בשוק בשפל קול הטחנה ויקום לקול הצפור וישחו כל

עד לא ישתני זיו יקרא דאפך דמתיל לשמשא ונהורא דעינך עד דלא יסתמון והדר ליסתך עד דלא יתקדרון וגבי עינך דמתילין לכוכביא עד דלא יתעמטמון וריסי עינך יהון זלגין דמעין בעננין בתר מטרא״ ביום ביומא דיזועון ארכובתך ויתנקשון תדרעך ויתבטלון ככי פומך עד דלא יכלין למלעס מיכלא ויתעמטמון עינך דמסתכלין בחרכי רישך״ וסגרו ויהון רגלך כבילן מלמיפק לשוקא ויעדי מינך רעות מיכלא ותהי מיתער משינתך על עיסק קל עופא כאילו על גנביא דאזלין בליליא ויתגרון

רש״י

שהתן דין וחשבון לפניו ״וזכור את בורך קברך מקום עפר רמה ותולעה ״וזכור בארך באר שנבעת וממקורה היא טפה סרוחה של זרע ושל לובן״ ימי הרעה ׳ימי הזקנה והחלשות״ עד אשר לא תחשך השמש׳ אמרו רבותי׳ זו פדחת שהיא מאירה ומצהבת באדם בחור וכשמזקנת היא מעלה קמטין ואין מצהבת״ והאור׳ זה החוטם שהוא תואר קלסתר פנים״ והירח׳ זו נשמה׳ שמאירה לאדם שכיון שניטלה הימנו אין לו מאור העינים״ והכוכבים׳ או הלסתות דומני דאפי של לחיים שמצהיבים״ ושבו העבים אחר הגשם׳ תבא כהייה המאור אחר דמעת הבכי מכמה צרות שעברו עליו״ שיזועו׳ ירתיתו״ שומרי הבית׳ או הצלעות והכסלים המגינים על כל חלל הגוף ״והתעותו׳ יאחזם עוות״ אנשי החיל׳ או השוקים׳ שנשענין כל הגוף עליהם״ ובטלו הטוחנות׳ או השינים״ כי מעטו׳ לעת זקנה רוב שיניו נושרות״ הרואות בארבות׳ או העינים״ וסגרו דלתים׳ או נקביו ״ בשפל קול הטוחנה׳ קול ריחים הטוחנים מאכל שבמעיו והוא הקורקבן והמסס ״ויקום לקול הצפור׳ שאפילו קול צפור מנערו משנתו משהזקין ״ וישחו כל בנות השיר׳ כל קולות של כלי השיר דומות עליו כשיחה׳ ולפי כשומו משמעו ישחו כמו ישפלו כל שרים ושרות יהיו שפלים בעיניו וכן ברזלי הגלעדי אמר לדוד אם אשמע עוד בקול שרים ושרות״ גם מגבה ייראו׳ מגבשושית ותלוליות שברחובות הוא דואג לצאת לשוק פן יכשל בהם ״וחתחתים בדרך׳ אימות וחתת הרבה בדרכים יש לו׳ חתחתים ל׳ כפול הוא בתיבה כמו גלגלים קשקשים זלזלים״ וינאץ השקד׳ ל׳ הנצו הרמונים שהרי האף לא נקראת בה אמרו רבותינו זו קליבוסת שעצ׳ הירך תקוע בה ובזקנותו בשרו כחוש והעצם בולט כמו כן האילן שהוא בולט השקד אילן של שקדים כלומר שהקוץ הזקנה עליו כשקד זה המהר להנץ לפני כל האילנות״ ויסתבל החגב או העגבות שיהיו עגבותיו דומות עליו כסובל משא כבד״ ותפר האביונה׳ חמדת תאות נשים שאינו נזקק לנשים לתשמיש׳ אביונה׳ תאוה כמו ולא אביתם תאבתי לישועתך״ עד אשר לא ירתק חבל הכסף׳ זה חוט השדרה שהוא לבן ככסף ובמותו חסר מוחו ומתרוקן וייבש ומתעקם בתוך החליות ונעשית כשלשלת׳ ירתק׳ ל׳ רתוקות כסף״ ותרוץ גולת הזהב׳ זו האמה שהיתה מקלחת מים ונובעת כמעיין כמו גולות עליות״ ותרוץ׳ ל׳ רציצה״ ותשבר כד על המבוע׳ זה הכרס שהיא עבה ונבקעת במותו״

ונרוץ

בנות השיר׃ גם מגבה ייראו
וחתחתים בדרך וינאץ השקד
ויסתבל החגב ותפר האביונה
כי הלך האדם אל בית עולמו
וסבבו בשוק הספדים׃ עד אשר
לא ירחק חבל הכסף ותרץ ירתק ק
גלת הזהב ותשבר כד על
המבוע ונרץ הגלגל אל הבור׃

ספווהך מלמימר שירתא׃ גם
אף מן עובדין דהוו מן קדמת דנא
תהי דחיל למדבר יתהון ובמשוטך
קבילא מתילא בחגבי כמשך לטור
רם בעדן מהלכך באורחא והכין
ריש שורתך מן כחישותא כשגדא
ויתנפחון חסתוורי רגלך ותתמנע
מן משכבא אורום חתמכי אנשא
למהך לבית קבורתיה ויסחרון
מלאכיא תבעי דינך כספדיא
דמסחרין בשוקא למכתב דין
חושבנך׃ עד עד דלא יתאלם
לישנך מלמללא ותהי רעיעא
מוקרא דרישך ותהבר מריתך
על כבלך ויהט גופך בגו קברך׃

רשי

ונרץ הגלגל אל הבור׳ תרוצץ גלגל העין בתוך גומא ולפי פשוטו גלגל שדולין בהם מים מן הבור׳ כך נדרש כל הענין במס׳ שבת׳ ומדרש קינות פותרו כנגד כל ישרא׳ ובכורהת בוראיך בימי בחורותיך׳ בעוד שהבחירות שבכם קיימות בעוד שהכהונה קיימות שנ׳ בה ובחר אותו מכל שבטי ישרא׳ לי לכהן׳ בעוד שהלוייה קיימת שנ׳ בו כי בו בחר יי׳ אהיך מכל שבטיך׳ בעוד שמלכות בית דוד קיימת שנ׳ ויבחר בדוד עבדו׳ בעוד שירושלם קיימת שנ׳ בה העיר אשר בחרתי בה׳ בעוד שבית הבחירה קיימת שנ׳ בה עתה בחרתי והקדשתי הבית הזה׳ בעוד שאתם קיימים שנ׳ ובך בחר יי׳׳ עד אשר לא יבואו ימי הרעה׳ אלו ימי הגולה׳׳ עד אשר לא תחשך השמש׳ זו מלכות בית דוד שנ׳ וכסאו כשמש נגדי׳ והאור זו תורה׳ שנ׳ כי נר מצוה ותורה אור׳ והירח׳ זו סנהדרין׳ דתנן סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה׳ והכוכבים אלו הרבנים שנ׳ ומצדיקי הרבים ככוכבים׳ ושבו העבים אחר הגשם׳ צרה אחר צרה קשה אתה מוצא בכל הנבואות הקשות שנתנבא עליהם ירמיה לא באו עליהם אלא לאחר חרבן הבית׳׳ ביום שיזועו שומרי הבית׳ אלו משמרות כהונה ולויה׳׳ והתעותו אנשי החיל׳ אלו הכהנים שהם גבורים בכח׳ אר׳ אבא בר כהנא כב׳ אלף לויים הניף אהרן ביום אחד׳ אמר ר׳ חנינא המורא הזה דבר קל הוא והכהן זורקה יותר משלשים אמה׳׳ ובטלו הטוחנות׳ אלו המשניות הגדולות משנת ר׳ עקיבא ומשנת ר׳ חייא ומשנת בר קפרא׳׳ וחשכו הרואות׳ שישתכח הגמרא מן הלב׳׳ וסגרו דלתים בשוק׳ כגון דלתי נחושתא בן ננהן שהיו פתוחין לרווחה׳׳ בשפל קול הטחנה׳ על ידי שלא נתעסקו בתורה אמר ר׳ שמוא׳ נמשלו ישרא׳ לטחינה הריחיים׳ מה ריחיים אינן בטלות לא ביום ולא בלילה אף כאן והגית בו יומם ולילה׳׳ ויקום לקול הצפור׳ זה נבוכדנצר הרשע אמ׳ לוי ח׳ שנה היתה בת קול יוצאה ומתפוצצה בפלטין נבוכדנצר עבדא בישא זיל אחריב ביתיה דמרך דבני מרך לא שמעין ליה׳׳ וישחו כל בנות השיר׳ בשיר לא ישתו יין׳׳ גם מגבוה ייראו׳ מגבהו של עולם יתירא וידאג לבו פן יעשה בו כאשר עשה בראשונים׳׳ וחתחתים בדרך׳ מתוך כך יבקש לו אותות ורמזים אם יצליח בדרך שילך כמש׳ כי עמד מלך בבל על אם הדרך לקסם קסם קלקל בחצים שאל בתרפים׳׳ וינאץ השקד׳ הצמח נבואת ירמיה שאמר מקל שקד אני רואה אמר ר׳ לעזר השקד הזה משעה שהוא מוציא

וישב העפר על הארץ כשהיה
והרוח תשוב אל האלהים אשר
נתנה׃ הבל הבלים אמר הקהלת
הכל הבל׃ ויתר שהיה קהלת
חכם עוד למד דעת את העם
ואזן וחקר תקן משלים הרבה׃
בקש קהלת למצא דברי חפץ

ויתוב בסרך דאתברי מן עפרא
עלוי ארעא היכמה דהוה
מלקדמין ורוח נשמתך תתוב
למיקם בדינא קדם יי׳ דיהבה לך׳׳
הבל כד אסתכל שלמה מלכא
דישרא׳ בהבלו דעלמא הדין ובהבלין
דעבדין בני אנשא אמר קהלת
במימריה כולא הבלו׳׳ ויותר
ויתיר מן כל בני אנשא הוה שלמה
דמתקרי קהלת חכים והוא הוה
מאליף מנדעא ית עמא בית ישראל
ואצית לקל חכימיא ובלש בספרי
חכמתא וברוח נבואה מן קדם יי׳
התקין ספרי חכמתא ומתלין
דמוכלתנו סגיאין לחדא׳׳ בקש
בעא שלמה מלכא דמתקרי קהלת בחכמתיה למידן דינין על הרהורי לבא דאנשא
ובלא סהדין בכין אתאמר ליה ברוח נבואה מן קדם יי׳ הא כבר אכתיב בספר אוריתא על

רשי

עד גמר פירותיו כא׳ יום כך מי״ז בתמוז עד ט׳ באב כא׳ יום׳׳ ויסתבל החגב׳ זה צלמו של נבוכדנצר רומיה אמין שתין פתייה אמין שית׳ ואם אין עביו שש אינו יכול לעמוד ואת אמרת אקימיה בבקעת דורא׳ אמר רב ביבי מעמידין אותו ונופל עד שהביאו כל זהב שבירושלם וסככו דימום על רגליו לקיים מה שנ׳ וזהבם לנדה ולמע יהיה׳׳ ותפר האביונה׳ זו זכות אבות תופר משענה אבות שלכם ויהיה אביונה מלשון אב׳׳ כי הולך האדם׳ ישרא׳ שנקראו צאן אדם אדם אתם׳׳ אל בית עולמו מבבל באו לבבל חזרו׳ תרח אבי אברהם מעבר הנהר היה׳׳ וסבבו בשוק הספדים׳ גלות יכניה קדמה לגלות צדקיה יא׳ שנה כשהגלה נבוכדנצר את גלות צדקיהו בקולרין היו ויצאין גלות יכניה לקראת נבוכדנצר על כרחן עם שאר בני העיר לקלסו שהיה גבור ומצליח והיו רואין את השבויים ושואלין אותן איש על קרובו מה נעשה בו והיו משיבין אותן אשר למות למות ואשר לשבי לשבי ואשר לחרב לחרב והיו מקלסין בידם אחת ובידם אחרת מספקין ומטפחין הספד על אחיהם ועל בניהם׳׳ עד אשר לא ירחק חבל הכסף׳ זו שלשלת יוחסין׳׳ ותרוץ גלת הזהב׳ אלו דברי תורה שנ׳ הנחמדים מזהב׳׳
ותשבר כד על המבוע׳ כדו של ברוך בן נריה על מבועו של ירמיה שבימיהם גלו לבבל ופסקו ד
מלימודם במוני הדרך׳ תחלה גלו למצרים שהגלם יוחנן בן קרח וכשהחריב נבוכדנצר את מצרים הגלם לבבל׳׳ ונרוץ הגלגל אל הבור׳ זו בבל שהיא זוטו של עולם׳׳ וישוב העפר וגו׳ מבבל באו לבבל חזרו׳׳ והרוח תשוב׳ זו רוח הקדש שכיון שנסתלקה רוח הקדש גלו׳׳ הבל הבלים׳ אני רואה בעולם׳׳ ד
אמר הקהלת׳ מי שבו קבוצת החכמה׳׳ הבל הבלים׳ כל מה שנברא בששת ימי בראשית׳׳ ויותר שהיה קהלת חכם׳ ויותר מזה שנכתב בספר זה היה קהלת חכם׳׳ ואזן׳ עשה אזנים לתורה כקופה זו שאין לה אזנים לאחוז בה ובא ועשה לה אזנים שתיקן עירובין לסייג שמירת שבת והיקן נטילת ידים סייג לטהרה וגזר על השניות סייג לעריות׳׳ בקש קהלת׳ נתן לבו וחזר על הדבר ומצאו׳׳ דברי חפץ׳ הלכה למשה מסיני׳׳ וכתוב יושר׳ זו תורה שבכתב והנביאים׳׳ דברי חכמים׳ שעשו סייג לתורה בגזירות

ידוהי דמשה רבהון דישראל תקנין פתגמין ומהימנין על מימר קדישא יקום פתגמא

דברי

פתגמין דחכימין מתילין לזירקין ולמלשונין דחציתין וחנכין לגוא חכמתא לסריקי מנדעא היכמה דמאליף ניקא לתורתא ורבני סנהדרין מרי הלכתין ומדרשין דאתיהיבו על ידוי דמשה נביא דרעא בלחודוהי ית עמא בית ישראל במדברא במנא וברגוזין

ויותר

ויתיר מנהון ברי אזדהר למעבד ספרי חכמתא סגי עד לית סוף ולמעסק בפתגמי אוריתא ולאסתכלא בליאות בסרא

סוף

סוף פתגם דאתעביד בעלמא בצנעא כולא עתיד לאתפרסמא ולאשתמעא לכל בני אנשא בגין כין ית מימרא דיי' הוי דחיל וית פקודוהי הוי נטיר דלא למחב בסהרא ואין תחוב הוי זהיר למתב ארום בדין חזי למהוי אורח כל אנש"

כי זה

וְכָתוּב יֹשֶׁר דִּבְרֵי אֱמֶת׃ דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבֹנוֹת וּכְמַשְׂמְרוֹת נְטוּעִים בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת נִתְּנוּ מֵרֹעֶה אֶחָד׃ וְיֹתֵר מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֵץ וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִעַת בָּשָׂר׃ סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה

רשי

להרחיק את האדם מן העבירה כגון אבילת קדשים עד השחר והם אמרו עד חצות וקש' דערבית כמו כן "כדרבונות" מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה כך דבריהם מכוונים את האדם לדרכי חיים "וכמשמרות נטועים" מה מסמר זה קבוע אף דבריהם קבועים ומה נטיעה פרה ורבה אף דבריהם פרים ורבים למצוא בהם טעם "בעלי אסופות" מסמרים שיש להם גולגולת אסופה וגסה גרוסה בלע"ז כך פירשו דונש בן לברט "נתנו מרועה אחד" כל דבריהם דברי אלהים חיים הוא אמרן רועה אחד נתנן משה מפי הגבורה "וכמשמרות" כתוב בשי"ן שהתורה בעשרים וארבעה ספרים כמנין משמרות כהונה ולויה "ויותר מהמה בני הזהר" ויותר מיושר דברי אמת דברים הכתובים בספרים הנזכרים למעלה "בני הזהר" לשמור דברי חכמים ואם תאמ' אם יש בהם צורך למה לא נכתבו "עשות ספרים הרבה אין קץ" אם באנו לכתוב לא הספקנו " ולהג הרבה יגיעת בשר" ואם לתת לב לגרסא אבילות יותר מדאי שאין הלב משיג יגיעה היא לבריות שאין להשיג וא' יאמר הואיל ולא אוכל לגמור המלאכה למה אתחיל אך סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ומה שתוכל עשה ולבך לשמים "ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם" כי לדבר הזה נברא כל האדם "כי את כל מעשה" אשר אדם עושה יביא האלהים במשפט ולכך נקוד מעשה פתח והטעם למעלה לפי שאינו דבוק לשם "על כל נעלם" אפילו על השוגג "אם טוב ואם רע" אפילו נכשל במצוה כגון נותן צדקה לעני בפרהסיא"

נשלם פירוש ספר קהלת

כָּל הָאָדָם׃ כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבִא בְמִשְׁפָּט עַל כָּל נֶעְלָם אִם טוֹב וְאִם רָע׃

ארום ית כל עובדא יי' יעיל ליום דינא רבא ועתיד לפרסמא על כל פתגמיא דאתכסי מן בני אנשא אין טב ואין ביש"

חזק

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם"

חזק

סכום פסוקי דספר קהלת מאה ועשרים ושנים סימן הכ"ב וחציו מה שהיה כבר נקרא שמו

סימן יתקב"ן

בנלך ואעי תושלב"ע

עד שלא יבואו ימי הרעה אלו ימי הגולה · והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ · לא טובה ולא רעה אמר לא תחשך השמש והאור אלו מלכות בית דוד של' בו כסאו כשמש נגדי · והאור זו תורה דכתי' כי נר מצוה ותורה אור · והירח אלו סנהדרין דתנ' סנהדרין היתה כחצי ג הגורן עגולה · והכוכבים אלו הרבנים דכתי' ומצדיקי הרבים ככוכבים" ושבו העבים אחר הגשם · את מוצא כל נבואו' וקשות והרעות שהתנבא עליהם ירמיהו לא באו כ עליהם לא לאחר חרבן הבית" ביום שיזעו שומרי הבית · אלו משמרות כהונה ולויה · והתעותו אנשי ה החיל · אלו הכהנים · א"ר אבא בר כהנא כל גף לויים ... אהרן ביום א' של ... אהרן את הלויים · א"ר חנינא ה המורא הזה ... על הכבש לב ... לאחורי ידיו" ובטלו הטוחנות אלו משניות גדולות כגון משנתו של ר"ח ומשנתו של בר קפרא" כי מעטו זו הגמרא שהוא כלול בהם" וחשכו הרואות בארובות: זו ... בשעה שגלו ישראל ... לא היה ... יכול לסבור למוזו" וסגרו דלתים אלו דלתי ... שאין פתוחים לרוחה" בשפל קול הטחנה ... שלא נתעסקו בדברי תורה"

א"ר שמואל בר נחמני נמשלו ישראל בטוחנות ... אינו בטל לא ביום ולא בלילה כך ישראל לא יבטלו מן התורה לא ביום ולא ב בלילה שנ' והגית בו יומם ולילה: ויקום לקול הצפור זה נבוכדנצ' א"ר לוי ח' שנה בת קול יוצאת ... מן נבוכדנצר ... שבלא ... ישא ... ... לי: וישחו כל בנות השיר ... ובטל את השיר ... גם מגבוה ייראו ... של עולם ... ... לא ... ... ויסתבל החגב זה צלמו של נבוכדנצר א"ר יוחנן כל ... ... ויפר האביונה ... של עולם" וישוב העפר אל הארץ כשהיה ... והרוח תשוב אל האלהים ... ויותר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם ... ... בתחלה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים" א"ר יהודה ... שלמה ... ... בקש קהלת למצוא דברי חפץ ... לעמוד על ... ... כתוב יושר דברי אמת כבר כתבתי לך ... שהיה כתובה ... ספר הישר ... ...

חקה חקקתי ואין לו להרהר אחריה זאת חקת התורה" ד"א בקש קהלת לעמוד על ... ... של תורה ... יקרה היא מפנינים וגו' ... הקב"ה וכתוב יושר דברי אמת כבר כתבתי ... ספרו של יושר ... ... ד"א בקש קהלת להיות כמשה ... ... יושר דברי אמת ... ... יצתה בת קול וכתוב יושר קהלת למצוא דברי חפץ בקש קהלת ... ... יצתה בת קול וכתוב יושר ... ... (ילמדנו)

נחל אשכול

ישקני מנשיקות פיהו ׳שבע׳ תיבות בפסוק זה כנגד ז׳ נשיקין ור״ה כי טובים דודיך מ״ין סם קדוש נמשך מבינה״ **שחורה** אני ונאוה פי׳ קודם הי״ת שחורה כשכ״ה בבה״נ יוד ואח״כ אני נאוה נעשית בבחינת ה׳ ׃ **אל תראוני** שאני שחרחורת׳ כאשר אין מעשים לישרא׳ חורה המ׳ בסוד נקודה יו״ד שחורה ונ״ש א תראוני שאני שחרחרת ולכן אין בכם בי הפגה״ **הנך** יפה דודי אף נעים׃ נאמ׳ אמרו במדרש אף שאתה מביא עלי נעים הוא למה שאהבה מחזירני ומלמדני למוטב אף ערשנו רעננה זה בהמ״ק; ורש״י פי׳ אף נעים שעברת על פשעי והשרית שכינתך בתוכי׳ אפשר במ״ש ה הראשונים דהשראת שכינה בגוי הוא לעורר הלב י לירא את ה׳ אע״ג דאיבו לא חזי נשמתיה׃ וו״ש אף שאתה מביא עלי כלי השכינה האם המוסרת נעים שאת דיקא מלמדני וכו׳ ההשראה שכינה היא מעולה לחזור בתשובה׳ ומלבד השראת שכינה על ראש צ צדיקים אף ערשינו רעננה זה בהמ״ק שבו שכינה שורה בעצם כי אין נחסור לירא״ו משום בהמ״ק ׃ ע עוד אמרו רז״ל הנך יפה דודי אף נעים זו גלוי שכינ׳ אף ערשנו רעננה דהשמה בנים ובנות ועמ״ש לעיל בקונטרס נחל קדומים פ׳ בשלח עפ״ והקח מרים הנביא׳ את התף וכו׳ בסד״ מא״ן״ **הביאני** א בית היין (אחי׳ אמרו במדרש הביאני א בית היין למרתף גדו׳ של יין זה סיני ולמדנו משה תורה שנדרשת במ״ט פנים ודגלו עלי אהבה׳ ואמר במשו״ל אלו ואלו דברי א״ס חיים והלכה כבית הלל ונוו בה קמאי׳ ופירשו רבני צרפת דשתי הסברות אמת והלכה כבית הלל מסורה ביד חכמי הדור וו״ש הביאני א בית היין ל למרתף גדול זה סיני ושם נאמר כמ״ט פנים טהור ומ״ט פנים שאינו טהור כמנין ודגלו עלי אהבה שאני אקבע הלכה כפי הנראה בעיני וזה חיבה יתירה ועיין כמי דוד יהדי מא״ן) **שמאלו** תחת לראשי פי׳ ראש המלכות בחול תנה׳ ואי אפשר לומר

תחת ראשי לא תחת לראש׳ כלומר במקום שני׳ בתחלה ראשה בחג וכש עולה למעלה נאמר תחת ראשי ובזה **אם** תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ נ אח׳ שנמצא דהולך עד שיתבץ׳ אמנם ידוע שהכל תלוי בתשובת ישרא׳ וו״ש אם תעירו ואם תעוררו וכי הימא למתי יהיה הגו״ל הזה ונעבר קציר וכו׳ לז״א עד שתחפץ אתה כי בך הדבר תלוי אם תעשו תשובה תכף גאולה הצמיח בב״א ׃ ואחור העירו וכו׳ לשון רבים עד שתחפץ לשון יחיד שהגאולה תלויה באחדות כי בשביל ש״ה חרב הבית ומובריח שנאיה באחדות ליגא נ מא״ן) קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך אח׳ אפשר לפרי דידוע דבמצרים לא יצאו כי אם רד״ו שנה וקושי השעבו׳ בא לחשבון לנכות קץ שנים״ וכבר אמרנו ועננו דקושי השעבוד יעלה לחשבון אם ישרא׳ דין בנים יש להם ׳ ל וו״ש קומי לך רעיתי מגלות מצרים ולכי לך וכי הא תרו אבותי בשורבות בשנים ולא שלימות עבודתם לז״א כי כנה הסתו עבר דמו לקושי השעבוד כמשו״ל׳ הנצנים נראו בארץ סימני גאולה׳ ואם יעלה על לב דהא ד קושי השעבוד משלים ה״נו אם יש לנו לידע דין בנים ואח״כ מ״ין צריכן אנו למודע׳ אם יש לנו דין בנים ׳ל לז״א עת הזמיר הגיע הגיעה עת גאולה ופרא״ה שאנו בנים וקול התור אותיות תורה׳ נשמע בארצינו ולא זכו המלאכים בתורה לפי שאנו בנים ולגבי בן ליכא דינא ד רב״ת כמ״ש בכתב דוכתי וכפסוק אחזו לנו שועלים אפשר לרמוז לנו גימטריא׳ א״ס כלומר מסוף בחינו׳ א״ס בחי׳ הדינין אחזו שועלים הסטא ואח״ש הה״ב מא״ן׃ **עד** שיפוח היום ונסו הצללים ׳דע כי הצלם הוא לבוש נשמת האדם כי כמו שהלבוש הוא מתוקן למדת הגוף כן לבוש הנשמה הוא כדיוקנא דילה מנגש ויש לו לאדם ג׳ מלבושים והם א׳ צלם וב׳ צללים וכל האברי׳ החקוקים בצלם הוא שצריך לתקן בגלגול הזה הם במוסטר׳ ואלו נקראים ימי האדם שהם מנגשיים הרי כ הימים והצלם והמלבוש הכל אחד ׳ ואלו הג׳ לבושים הם בג׳ עולמות בסא״ ויצירה וגם הארץ והנפש בקבר ׳ ד ובביאת האדם בעוה״ז ע״י עש״ה המצות נתקנים כל אברי המלבוש הזה הנקראים ימים׳ ובהיות האדם חוטא ומטנף מלבושים או נשארים כרן ערומים בסוד

חטאת אדה״ר וידעו כי ערומים ואז גרם להם המיתה ונתעונש ׳זה קיצור נתרץ מדברי הרב ז״ל ומה שנוגע לפשט ועוד כתוב מגורי האר״י ז״ל ׳ עד שיפוח היום ר״ל בעוה״ז צריך האדם לעשות הסובה ולחזור א השי״ת קודם מותו כ וצריך כי סוב דמה לך לצבי בצבי מסגירות ולפעמים ראשו לאחור כך האדם בעוה״ז הטה״ז צריך ס שלא יעכב עצמו רק יהיה רץ לטוב״ב ולפעמים יסוב ראשו מעט גם לעוה״ז דרך עראי״ **על השכבי** בלילות וגו׳ עד ענה מטתו שלשלתה ומי הכל מדבר על האור העליון הגנוז לצדיקים כי צריך לאמשכו עם התורה ומע״ט וצריך לעסוק יום ובלילה קודם שיישן כי הנשמה בכל לילה הולכת לתת חשבון למעלה ולהוליך

עמה

תפלה

סדר ליל שבועות עמי׳ עש״ו

תפלה לליל שבועות לאמרה קודם הלימוד

אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו והבדלתנו מן הטומאה טומאת מצרים מחמשים שערי טומאה והכנסתנו לחמשים שערי קדושה ביום הזה ׳ ותתן לנו יי׳ אלהינו התורה הקדושה וחוקיך הישרים בהר סיני ביום הקדוש הזה ותצוינו יי׳ אלהינו להגות באמרי תורתיך יומם ולילה׳ כי הם חיינו ואורך ימינו לחבר הרעים והדודים לייחד ארבע אותיות של שמך הגדול וכל העולמות על ידי עסק תורתינו ׳ ובכן יהי רצון מלפניך יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו שיהא בנו ספוק וכח להמשיך כתר לרישא דזעיר ולעשות ארבעה ועשרים קשוטין לשכינה על ידי עשרים וארבע ספריך שהם כנגד עשרים וארבע צירופי שמך הגדול׳ בזכות התיבות ובזכות האותיות ובזכות שמות היוצאים מראשי תיבות וסופי תיבות וחלופי היבורת ואמצעי תיבות׳ ובכלל ובפרטן שתתן בנו רוח קדשיך כדי שנשמור ונקיים את כל דברי תורתיך ונהיה מהעובדים באהבה בארץ החיים אמן״ ונזכה להיות משושביני דמטרוניתא ׳ ומשפע שתשפיע בשכינתך מאחר משם ישפיע לנו לנפש רוח ונשמה לטהרינו מעונינו ולהיכנס בהיכלא דמלכא ליעול ולא ליפוק ויקויים בנו מה שכתוב וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם״

לייחדא שמיה דקודשא בריך הוא ושכינתיה ברחימו ודחילו ובדחילו ורחימו לחברא **יה״ בוה״** בייחודא שלים בשם כל ישראל לתקן כתר לזעיר אנפין ולנוקביה בלימוד הזה״

ענוה כל אשר עשתה ביום ולזון עצמה מזיו העליון
ויען שבדרך עד הגיעה למעלה יש מקטרגים שמונעי'
הנשמה לגבות למעלה לכן אמר הנה מטתו שלשלמה
ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל כי זהו סוד ק"ש מטל
המטה להגן מן המזיקין ואמר ס' גבורים כנגד ו' תיבות
של שמע וז"ש הנה מטתו של אדם השלם צריך ששים
גבורים לה שיסובבוהו ויהיו מגן עליו שהם מספר ראשון
של שמע ישראל מגבורי ישראל גבורה ואחוז כנגד הסכנה
כלם אחוזי חרב בואו סוד וחרב פיפיות בידם שהוא יחוד
העליון והתחתון · מלומדי מלחמה וגו' מפחד בלילות
שהולכים בלילה וכשהנשמה מולכה עמה מצוה ומ"ט
שעושה ביום אז אפריון עשה לו המלך שלמה שהוא
הש"י מעצי הלבנון וגו' עמודיו וגו' הכל מדבר על ה
העולמות של מעלה" מי זאת עולה מן המדבר
כתמרות עשן וכו' פירוש מי שהוא במדרג'
ההמונה מי יכול להעלו למעלה והשיב בתמרות עשן
זהו המקריב קרבן במחשבה טהורה ובוידוי המעלה
מקוטרה מור גבורה ולבונה חסד אבקת רוכל ת"ה מי
מכל אבקת יסוד הכל יעלה כתמרות עשן דרך ישר
כמו כי צדיק צדקות אהב ישר יחזו פנימו"

אתי מלבנון כלה אתי מלבנון וגו' מ' מעונות אריות
מהררי נמרים· ר"ה אמן שמונים ישראל בבתי
כנסיות ובתי מדרשות שבזכות זה תחזור השכינה
לישראל וזהו שנרמז ר"ה אתי מלבנון כלה אמך רמז על
השכינה אתי מלבנון תבואי ר"ה אמת רמז להקב"ה ב
ונרמזו זה אצל זה · א"א יש לרמוז אתי מלבנון כלה
ר"ה אמך בגימטריא ישראל כי הך' היא הק' באת"ק בכ"ר ג
על דרך שכתב בספר חרדים פ' תהקע"ו הטעם הורה
אמך בגימטריא ישרא ע"ה ורמוז אמך לבנה ובגימטרי'
ישרא ג"א גם אתי אתי יוד את מלכות כידוע יוד רמוז
לאבא מלבנון ואו כלה בסוד מ"ש רשב"י וגם אמנה
אחותי בת אבי וכו' כי לאשה · וס"ה אתי מלבנון כלה
בגימטריא אריך · אתי מלבנון תבואי ר"ה אמת שרומז
לתורה כי בזכות התורה אנו נגאלים כמש"ל על פסו' גם

כי יתנו בגוים שהם אקבצם ואפשר שהכוונה גם כי יתנו לשון
לימוד בגוים בהיותם בח"ל בגלות שאז יש לפרש אלף אקבצם
עתה אם ילמדו תמיד כמ"ש רז"ל ועתה את השובה אקבצם"
וזה רמוז אתי מלבנון תבואי שע' לימוד התורה הרמוז בר"ת
אמת יהי' יחוד הגאולה · תשורי מראש אמנה ר"ת אמנה רומז
על האר"ש ובזכות הצדקה אנו נגאלים כי אמנה רמוז לצדקה
כמ"ש בגמ' דבי איתו אין אמנה אלא צדקה של אמנה מארץ
הצמח וצדק משמים נשקף · מראש שניר וחרמון ר"ת שמו
שהוא יה"ו יעשה למען שמו לכבוד השכינה בסוד ויעש דוד
שם · גם ר"ה בגימטרי' משה עם הכולל דגאולה העתידה
תהיה בזכות משה רבינו כמ"ש בזוהר חדש והוא הבע יקרא
דאורייתא ולכן רמוז אמנה בר"ת אתי מלבנון תבואי שהיא
התורה שנתנה בע' כמש בימ' ס"ה אתי מלבנון תבואי ג' ע':

נפת תטופנה שפתותיך כלה דבש וחלב תחת לשונך א"א
אפשר לרמוז כי ס"ה דבש וחלב תחת שבת שצריך
לעסוק בתורה בשבת ובמש"ל דכאשר היו נכנסים לארץ
אמרה תורה למי הקב"ה עתה יכנסו ישראל לארצם זה
מתעסק בשדהו וזה בכרמו ותורה מה תהא עליה וא"ל
הקב"ה נתתי לכם יום שבת שיעסקו בתורה · וזה רמז
דבש וחלב שהיא התורה תחת לשונך ורמז שבת שהוא חיוב
לעסוק בשבת. לפי שבחול אינו פנוי ; עוד אפשר לרמוז
במ"ש הב"ע לפרשת ורכים נצול מכולם וכתבו התוס' דאע"ג
דאמרינן תורה בעידנא דלא עסיק בה אצולי לא מצלא;
מ"מ כשהוא ת"ח מופלג תמיד הוא מהרהר בתורה ומקרי
בעידנא טבא" · וזה רמז כאשר נפת תטפנה לו מור וגם דבש
וחלב שהיא התורה תחת לשונך שאתה מהרהר תמיד והוא
תחת לשונך שאין אתה מוציא בפה רק במחשבה אז וריח
שלמותיך כריח לבנון דהתלוקה דרבנן אינו נוגם · ריח אף
יורי"א · ומור שרמז בגמרא בקמ"ה אותיו' שבה לעונתן של
ת"ח משבה לשבה וזו הטעם שלא הוזכרו במשנה עונתן
של ת"ח משום צניעות" ואינו כמ"ש הר"ן ז"ל א"י הוזכר
במשנה דלא פסיקא מלתא דזמנין אתרמי ליה אחד שצריך
לעסוק בתורה ופטור" ד"ע על דרך האמת הוא חיוב באור
שכ"ל ליחד הדודים עליונים למעלה · וטעם שלא הוזכר
משום צניעות כמו שכ' הרב מהר"ם ש"פ ובראשית; עוד
אפשר לרמוז כי ע' לימוד התורה יבא משיח בב"ו וכמ"ש
רז"ל והבאתיו בסתיו וזהו רמוז נפת תטפנה שפתותיך ס"ת

כה"ה שם קדוש מע"ב שמות והוא גימ' משיח בן דוד עם הכולל · כי כאשר נהגה בתורה כמ"ש נפת תטפנה וכו' דבש
וחלב שהיא התורה תחת לשונך אז יבא משיח בן דוד כרמוז בס"ת כמדובר " עוד אפשר לרמוז מוסר הרב בינה לעתים ז"ל
מהורף הדברים בקצור נמרץ שאם ברחמנו יבדילנו מן הבהמות והחיות ונתן לנו כח הדבור וזו מתנה מעולה מאד " ה
הי"נ יד אשר במתנה יקרה מאד שנתן המלך לעבדו ברחמים הרבים במתנה עצמה יכעיסנו וידבר לה"ר ודברים
האסורים המגונים או' לבורא יה' הא ודאי הוא חרפה וקלון ואין קץ לעונשו ובודאי שלא נברא הפה והדבור כי
אם לעסוק בתורה ודברי שבח לה' וזהו הורף דברי"ו · וז"ש נפת תטפנה שפתותיך כלה כנ' דבש וחלב שהיא התורה ויהי'
תחת לשונך המגולל אשר חננך ונתן לך לשונך כח הדבור והבדילך מן החיות והבהמות · לזה צריך שכל דבורך יהיה
בתורה ותהא גם שהיא דבש וחלב · ובזה תזכה להלוקה דרבנן וריח שלמותיך כריח לבנון (מה"ן) אכלו

אכלו רעים· חו"ב דמינה דינין מתערין וכן רעים בי'
שך · שתו ושכרו דודים תו"מ וכן דודים עם הכולל
ג' אתב זהת"ר בקצור נמרץ עש בארוכות" (מח' עיין בזוהר
הקדוש פ' ויקרא דף ד' ע"א ותמצא באורה (מה"ן) אני ישנה
ולבי ער · זה מדבר בחצי הלילה כמ"ש בזוהר בשנתנין
הרוח במקרון ומוסר האדם עצמו למיתה דאיכא דמיתה
שלטא בליליא עד חצי הלילה ואז הקב"ה מחזיר הפקדון כ
לבעלי"ם כדי שיעסקו בתורה והוא הרוח שחוזר אלו ומי שהו'
זריז יתגבר כארי ויקום הבף ללמוד כמו שהוא עושה זהע"ה
ולזה פסוק אני ישנה יאה בחצי שיר השירים ובו סוד חצי ה
הלילה ואמר אני ישנה ולבי ער ר"ל אע"פ שאני ישנה לבי
ער לפי שנשאר בבלבא' מס' מהרוח לשמור הגוף ולכן אמ'
שהשינה א' מששים במיתה ולכן כהע"ה שנקראת חי וקיים לא
לא יישן כי אם כסיבת הסוס · קול דודי שהוא הרוח דופק כ
ליכנס בגוף לעורר האדם" ואומר פתחי לי אחותי רעיתי
וכו' שהם שפה יודין בס"ה רמז לאות וא"ו של השם מתוך
שבא הרוח" שראשי נמלא טל מאותו הטל שעתיד הקב"ה
להחיות המתים ולכן צריך להחיות הגוף ולקחת התעוררו'
לכן רומז הטל הוא על המזון שהרוח מביא עליו כ
מלמעלה" פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה · מי
משיב הגוף שהוא ישן בכנפה ואיך אקום בלילה
וכן כל הפסוקים רומזים לדברי הגוף כאשר הסתכל העוב
בהתבת הפסוקים : דודי שלח ידו מן החור ר"ל הרוח מתחיל
להכנס בלב במקום הימין והעצל אומר מעי המו עלי
על ביאתו כי במורה להקיצו כי היה רוצה לשכב עד
הבקר · ואמר קמתי אני לפתוח לדודי כי לפעמים נוס
ויאמר לישן ואז דודי חמק עבר וגו' קראתיו ולא ענני כי
הרוח כשתשוב עתה ללכת לא תמצא מקום לנוח והוא
בצער גדול מאד שלא יש לה שומרים כי בתחילת הלילה
היו לה שומרים שהם הק"ש שקרא על המטה ועתה היא הולכת
בלי שומרים והמזיקין והמקטרגים מכין אותה וז"ש מצאוני
השומרים שהם המזיקין הכוני פצעוני ולא עוד אלא כאשר
הגעתי שם כסרתי שומרי החומות שהורתי בלי תורה ושמר'
לקחו מעלי המצות שעשיתי מקודם שהוא הרדיד לכתם כי
לאחר כמ"ש יכין וצדיק ילבש ומי עושה זה מרעה שעל ידו
נהגה תורה ורמז לזה כי ר"ה מעלי שומרי החומות משה ושר
האריך הרבה עש ועיין באות ד' בסוף דש"ך כה"ן"

טוב אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני
א"א אמ' רז"ל בילקוט איני חולה מעיים ולא מיחוש
ראש ולא כתב עינים מפני אני חולה מאהבה וכו' מש"ש ונראה
פשוט במאי' דקי"ל דאין מבקרין לא חולי מעיים ולא חולי ע
עינים ולא חולי הראש כמ"ש בי"ד סימן של"ה וז"ש איני חולה
מעיים וראש ועינים שאינו מצוה בביקור את חולת אהבה צ
וצריך לקיים מצות בקור חולים להשרות שכינה בנו ערוו'
או קבע" א"נ יש ספר דהשובה לא מהניא לעון גע"ג עד לא"ה כ
הגידו לו שאיני חולה מעיים שהכבלתי מאכלות אסורות ט
ונטמאתי כי מעקצין את הנפש מאחר · ולא מיחוש ראש
רמז לעון כמשז"ל עפ"ב את ער הראש ואפי' ספק מזה לא ו
בי היא וזהו מיחוש ראש · ולא כתב עינים רמז לזנות ז
עד מ"ש גבה עינים הוא ואחז"ל עפ"ה רשה לוטו את עיניו כל
הפסוק לשם עבירה ואח"כ תשובתי תשובה אלבה דכתב
וכי היא תצריך לקיים התשובה על דרך ד' חלוקי כפרה
שהם בתומכם שונים וממכם חלוקים לזאת חולת אהבה אני
וכתב מהרש"א בח"א דהשב מאהבה תכף מתכפר לו הכל
ואע"ג יסורין ממיתה ואז הגידו לו שחולת אהבה אני נגד
התשובה" דודי ירד לגנו לערוגת הבשם לרעו' בגני'
וללקוט שושני' ר"ה לבום לרמוז כי כאשר הקב"ה ירד
בעדן ללקוט נשמת הצדיקים בעת פטירתם הנה הם
נעשים סוד לבוש אחר בסוד ויתעבר ה' בי למענכם:
אני לדודי ודודי לי · ר"ה אלול כי בחדש אלול הקב"ה
מתרצה עם ישראל ונעשה דוד להם לקרב' בתשוב'
ואת קרוב לקוראיו בחדש הזה (מח"י ועוד רמזו הראשונים
כ' ומל ה' את את לבבך ואת לבב ר"ה אלול · ואני עני אומר
כי זול ג' ח"ס עם הכולל וגם בי' אלול וס"ה את לבבך את
ואת לבב היא תהבה כלומר שאם לא יעשה תשובה יכתב
לח"ס ולכן זול בי' ח"ס ועוד האריכו בראש ברמזי' ה
הוכחות מוסר' · וס"ה אני לדודי ודודי לי ר' יודין כלומר
לא לבד באלול שהוא סוף השנה את אף בי' ימי תשובה שהוא
תחילת השנה וס"ל שלא יוכל לכפר לשנים שעברו אפ"ה
מכפרים ולרמוז זה יש בס"ה ר' יודין כנגד מ' יום אלול
ועשרה ימי' ועוד רמוז בד' יודין דשם ע"ב שהו' ג' חסד (מה"ן)
הסבי עינך מנגדי שהם הרהיבוני · ר"ה מסה הוא סוד
בה' אתן האומר לכלה שלא תסתכל בו בבחינת
הדינין שהם הנקראים עינים שהם בחינת ע' סנהדרין הנקל
טינ' הטוה והם הדינים העליונים · א"ח בזה אפשר להצ"ו

דקאמרי רבנן נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות דהיה מגביר הדינין והגבורות · גם אפשר למתק מה שאמ' רבי' האר"י ז"ל
גוה רק בעיניך תביט ושלומת רשעים תראה דה"נו כתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות · עמ"ש והנבה רק אפשר שימעט
בה' החסדים ודוקא קראתי · מה"ן) ועוד רמוז לעיל מעלי שומרי החומות ר"ה משה דבשעתו ישרא' העגל הרדיד
שעליהם שנתן להם בחורב משה זכה ליקח כלם ומ"ש ויתנצלו בני ישראל את עדיים ומשה יקח את האהל לשון
אור כמו בהלו נרו עלי ראשי וכן לשונו שם אהל בהם לשון אור (מח"י אמם קבעו תלמוד ערוך שבת דף נ"ח ע"ש ופירש"י
אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה וגו' מח"י אפשר לפרש בחקירת המפרשים דעטן קבלת התורה המשיכוהו
כעין קדושין וחופה · והרי ישראל דין שבויה יש להם וכהן אסור בשבויה ואפשר ליישב במאי דקי"ל והאשה מעידה
עליה

עליו ולרעה הגאון גם גוי מסלת מעיד עליו וגם אחת היא
יונתי תמתי כו' לינה מתהלכת · וכי הגאת זהית סבור' ואסורה
לכה) לא ברה היא ליולדתה השכינה שהיתה עמנו במצרים
מעיד עליו ואמה מעידה עליה · ועוד ראיה בנות אה
ויאשרוה כמש"ז וכדרך שירה ספרו שבחה וגם משיח לפי הוא
נאמן כמ"ש הגאון והסכימו כמה אחרונים כן מא"ן

זאת קומתך דמתה לתמר · תרגום תמר דקל והוא רת
קומתך דמתה לתמר וזהו פי' דמתה כי אינה התמר
[illegible]

חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך (אח' רז"ל בעירובין ל"א
דרשו על גזרות חז"ל ואפשר דידוע דכל הגזירות
[illegible]

נשלם פי' שיר השירים בעזרת מגיד מישרים [illegible]

דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים כ' המפרשים שהוא כ
פתיחה ונושא הספר שזה דברי קהלת המחבר החכם
שהקהיל החכמה בן דוד שעסק כל ימיו בתורה ובקדושה מלך
בירושלים כי בזה שירושלים עיר החכמה ואנשים בה יודעי דעת
שלומי אמוני עם כל זה הוא היה מלך כי גדלה חכמתו ואח"כ ראוי
לדקדק ולהבין דברי הס' הזה · **הבל** הבלים אמר קהלת הבל
הבלים הבל הבל' כו' · ראש עם שלא ראה בטוב
ולא ידע הענוג' עולם · יוכיח לעם שלא ילכו אחרי התענוג'
[illegible]

הבל הבלים אמר קהלת ר' יצחק תני ליה בספר ירמיה
בן לעזר או ר' הבלים שאמר כאן קהלת כנגד ז' ימי
בראשית · בא' בראשית ברא וגו' וכת' ביה ושמים כעשן נמלחו וגו'
[illegible]

[illegible]

לכל זמן ועת לכל חפץ וגו' הרב עיר וקדיש מהרח"ה הכהן ז"ל בפי' כ"י פי' הכ' קרא' על התשובה והוכיח דהתשובה נקראת חפץ וגם לכל זמן ליחיד ש"ש זמן קבוע בעשרת ימי תשובה ועת לצבור לכל חפץ לכל התשובה שיעשו [illegible] ועוד האריך בכונה פרוש"ס ולדעת הרב ז"ל [illegible] על התשובה הנקראת חפץ · אפשר לרמוז אשר חבר רבינו [illegible] ז"ל דע"ה היו צריכים להיות בסוף [illegible] ויהיה מכפר על השנה הבאה וכך היה המנהג לאנשי מעשה מתענים בכל יום הששי לכפר על השבוע וערב ר"ח לכפר על החדש ואח' ערב ישבת בדרושים · ועוד תקנו דצריך התשובה לכל שנה ב בשנתה כמו מעשר וכן מוכח מהזהר ורבנו האר"י ז"ל [illegible] דצריך התשובה באותה שנה שחטא · ולא עוד אלא [illegible] מנהג רבינו האר"י ז"ל דתשובת יום ראשון בשבוע [illegible] מכפר על כל מה שחטא ביום הראשון שבכל שני חייו וכן על זה הדרך בכל יום וזה הפך האמור: [illegible]

[illegible]

[illegible]

האמר כן נמצא מיגעו י"א עמל שלמה בחכמתו על
מסתיה של ארץ ורואה איזה שתל מבנה ל' עיין בתורש)
והיה נוטע בהם ועושים פירות למה מציון מבכל יופי:
מציון נשתכלל כל העולם ולמה נקראת אבן שתיה ש
שממנה הושתה כל העולם" עשיתי לי ברכות מים
פי' פסקנות: קניתי לי עבדים כל אמהם ובני
בית היו לי וכלכלו הנצבים הלל: א"ר חמא בר חנינא
לא חסר שלחנו של שלמה מעולם לא מדור בימות
החמה ולא קשואין בימות הגשמים" גם מקנה בקר
וצאן הרבה היו לי · ויהי לחם שלמה ביום אחד ומחי
ובגבורים רבנן אמרי מגן בר בריאה רבי ברכיה בש
רבי יהודה א' עוף גדול נאה ומשובח היה מולכה על ש
שלחנו בכל יום ומהיכן היה מגדלה: כנסתי לי
גם כסף וזהב ויתן שלמה את הכסף בירוש
כאבנים ולא היו נגנבות ר' יוסי בר' חנינא אבני י' ל
אמות ושש אמות היו · תני רשב"י אפי' משקולות הלא
של שלמה היו של זהב אין כסף נחשב בימי שלמה
למאומה: וסגולת המלכים · וכל מלכי הארץ מבקשין
לשמוע חכמת שלמה: והתשיבות גו מלכה שבא" כ
עשיתי לי שרים ושרות זמרין וזמריין: והתענוגות בני
האדם דימוסיאות ומרחצאות: שדה ושדות · שדה ושדתן
יהבין פי' שדין היו מרעבממין אותן: א"ר חמא בר
חנינא וכי לא בא הכ' אלא להודיע כשבחו של שלמה
הא אינו מדבר אלא על רה"ה: הגדלתי מעשי והלאות
משכה אלים המים" בניתי לי בתים אלו בתי כנסיות ובתי
מדרשות" כמטעתי לי כרמים: כי הא דתנן תמן זהו
מגדים · דרש ר' אלעזר בן עזריה בכרם ביבנה וכי כרם
היה שם אלא שורות של ת"ח שנעשים בכרם" עשיתי לי
גנות ופרדסים אלו משניות גדולות: נטעתי בהם עץ כל
פרי · זה גמרא שכולל בהן " עשיתי לי ברכות מים
רבי חנינא בר פפא אמר אלו הלכות: להשקות מהם
יער צומח עצים אלו עמי הארץ שבאים ושומעים:
ר"ה אמר ברכות מים אלו סופרים ומשכם: להשקות
וגו' עמי הארץ שבאים ושומעים" קניתי לי עבדים ש
ושפחות

חמנך בכסה נעשים כלים מצד הארץ אכילה ואם מצד
עליונה" נעשים נפלים מצד מלאכה יהודה · ואם מצד עדן
נעשים נפלים מצד ביאת אדם עם המעוברות ואם ח"ו
קילה מכלה האם ומפלה · ואם היו חייבים שריפה נשרפה
האם ומעוברת ומכלת" ומפני זה יש עוברה שטוב · סבה
קלה ומכלה · וכל העוברים הם בצער הקליפה המוגעה
בהם מפני שהם רכים ואין להם חוזק באחיזתם בקנושד כ
ולכך סיבה קלה מגעת בהם ומוקדין · כה שביר הם המתים
בקטנותם מגעת לידתם עד י"ג שנה והם עשוקים ממטא
וז"ש רז"ל בעון אבות ובנים מתים כשהם קטנים והענין
כי כשאדם חוטא אותם הנשמות הראויות לבא על ידו ה
הטא נבנעות ומושקות לותם מהיכל בניהם ותגעם
שהוא נכנס בחטאו בתוך הקליפות וכאשר נכנס שם הטא
הובעת הדין וא ומרת תנו להם חלק נשמות בני פ' שהוא
חלקי וגורלי וז"ש ושבחתי אני ואראה את כל העשוקים וכו' והנה
דמעת העשוקים כמ"ש הסבא"פ' משפטים ולכן תמצא אני
שמת האדם זה כמה שנים מהם בניו כשהם קטנים כה
שלבישה הם אותם שמתים מי"ג שנים ועד עשרים שנים
ואו מתים ע"י מלאך המות ואינו מלאך המות שממית כ
הגדולים ואו רובם מתים בלא משפט כרא"א ויש נספה בלא
משפט · וסוד הענין שאו חטאו מקודם הטא ידוע ובהג"ע
לאותו פרק והם קרובים לחטוא באותו חטא ממש ויש
רשות למלאך המות להמיתם קודם שיחטאו ויחמצו ב
באותו החטא שהם חשודים ועלולים בו · ואו יכולים
להנצל ע"י חינוך טוב כמו"א אתה בשבט תכנו ונפשו ג
משאול תציל ואו הם שאמר מה"ר מתוחה בעולם הם
מסומנים בסימן ידוע ונותן רשות למשחית לפגוע ב
בהם · כת רביעית הם בני אדם המתים מעשרים שנה
ומעלה שהם מתים ע"י מלאך המות עצמו כל אח' כפי
מעשיו וזו תורף דבריו בקצור ומוד האריך וסיים" ואו הם
כבשי דרחמנא ועמוקו מחשבות ה' ואין דין אמת"
טוב מלוא כף נחת ומ' אפסר לפי פשטו שהנותן צדקה
לעני אפי' מעט בסבר פנים יפות זו היא מצוה ע

וטובה לנותן יותר טוב מכשאו נתן הרבה לעני בגאוה ומבזבו לעני וז"ש טוב מלא כף אשר גו מלא כפו מאיזה
דבר כגון מלאו כפו קמח וכיוצא והוא כף נחת שנותן לו בכבוד · והוא טוב יותר ממלוא חפנים שנותן לעני
עמל ורעות רוח אחר כל התורה ושבר רוח של עני · ולפי מדרשו הכי אתמר במדרש טוב מלא כף נחת דריפה
שדרם הקב"ה במצרים דכתוב ועברתי בארץ מצרים ממלא חפנים פיח כבשן של משה וא הרן למה שבגו היתה
בחולה ובגו לא היתה בחולה וצריך ביאור" ואפשר במה שאו"ל שהשחין נשאר להם עד יום מותם" וגו לא מציגו
בכל המכות ויש סל' דטובה מכת השחין יותר ממכת בכורות דהשחין נשאר כל ימי חייהם וז"ש ממלא חפנים
עמל ורעות רוח כ' שבר רוח דכל ימיהם היה השחין להכאיב רוחם" אך מכת הבכורות לשעתה ואותם הבכורות
מתו דוקא" ולאפוקי זה אמר טוב מלא כף נחת דריפה וכו' ממכחן' וצ"ע אחל למה דהסברא מבחוץ היא טובה:
והירא שבו היתה בחולה כלומר אין אנו הולכים אחר המצרים · רק אנו הולכים אחר הטובה הנמשכה לישראל שהגבו
ג"ל דהגם דמוראם מיגדם א"ל משר רבי' ע"ה בנבר כ' הנב הורג את בנך בכורך פרעה היה סובר דמזל טלה שהוא מזבד
דמגמו נ"ש שנים דבכורות חזק מאד וא"א להרוג הבמרוג וכשראה שנהרגו וראה בניין שעשו לקב"ה טלה תגי' כמשו"ל או
הכיר בגדולתו ית' ואמר קומו צאו וכו' לא היתה גאולה שלימה עד מכת בכורות וז"ש שבגו היתה גאולה וכו'"
טובים השנים מן האחד ומ' אפסר במ"ש הרא"ל בספר בעל"ה הנפש שזו טובה גדולה שעשה הקב"ה עם האדם שלא נגזו
זכר

זכר ונקבה כבהמות שא"ג לא היתה הנקבה משועבדת כלל אך
עתה שהיא חבר מאת בריו משועבדת החשב והאריך בזה עש וז"ש
טובים השנים מן האחד יען שנים מן האחד לצלע נכון צלע
בו לצדקה ש"ש לו נחת רוח לאדם כי היא חבר מאת בריו והיא
משועבדת לו ואז יש להם שכר טוב בעולם שיולידו תולדות שהם
יפולו וכו' דכיון שהיא משועבדת ושפלה בעשה אפשר להוליד
כמ"ש הרמב"ם דאם האשה שיה בעולה לאיש א"א להם להוליד
וזו שהיא שפלה יש להם שכר טוב שכר פרי הבטן"
טוב ילד מסכן וחכם ומ' אפשר בחקירה שיש לחקור ד"ש של ד
יצה"ר קנה הגוף ואח"כ בא יצר הטוב אחר ואומן לאדם שהוא ה
השמה הבא להוציא מידו הגוף ואחברים בבא יצר הטוב אחר
נהגו לו לגוף אתה מכרתו לי והחזקתי בחזקה ינעל ספסם
האור זו היא סימנא עין שלא יראה אור תורה ודרך ישרה גדר
שעשה מסך מבדיל ומחיצה בינו לשמים · פרץ מצוה בגנאי
התורה והמצוה שעשו חכמים ונשתמש בגוף ולכל פירותיו
כמה שנים שנשתמש באיברים כרצון הס"מ: עינים רמות
פה דובר נבלה · אימוץ היד לצדקה · וכיוצא אין נגי מאיברי
האדם שלא נשתמש כרצונו" וא"כ קנה קנין חזקה לגדר נעל
גדר ופרץ · וקנוזג' שנים שהחזיק בהם שנים ונשתמש כרצונו"
אמנם דברי היצה"ר למה כי אין מחזיקין בנכסי קטן · ואיכא
תרבוואתא נסברי דכיון שירד לשנה כשהיה קטן אתי' שנשא
אחר שהגדיל ג' שנים אינה חזקה כמ"ש מורם בהגה"ה בח"מ ס'
קמ"ט · וז"ש טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל ולא
הימה דהיצה"ט אינו בבריו מתמש שכבר החזיק בגופו יצה"ר
אינה כי טוב ילד וכו' והדין עמו · יותר ממלך זקן שאין בטענו
חזקתו מתמש" ונתן טעם אשר לא ידע להזהר עוד כי אחר
שלארבעה עשר שבא היצה"ט שאז המגיל לא ידע להזהר עוד
בחזקתו שאנער בר ארבסר הוא קורא ושונה ומתבלבל ואבד
חזקתו והכסיל הזקן לא ידע להזהר בעת הגדלות: וכי הימנה
ההיא כשנכנקחו עיני הנער בבא אז יצה"ט תכף לעשות כגד
היצה"ר ולדבק בתורה ובמצוה" אמנם אם אחר שהגדיל עוד
הלבו הזקן לכסיל ובשאר בחזקתו יאז כיסה שיש לו חזקה
ואינו יכול לשוב מתשובה לוא לא יב כי מבית הסורי' בצאתו
מרחם יצא למלוך כי גם במלכותו נולד רש ועיין תנוק
בן יומו וכיון דירד כשהיה קטן כי גם במלכותו לא תהנה לו:

ושפחות בתי דינין שבחו"ל · ובני בית היו לי · תני ר' חייא
זה לוח הקנס: גם מקנה בקר וצאן וגו' אלו הקרבנות:
כנסתי לי גם כסף וזהב א"ר ה' בנחמוריס מזהב ומפנורב: ס
וסגולת מלכים · אלו מלכי תורה שנ' בי מלכים ימלוכו: ה
והמדינות: אלו שהם מדיינים על ההלכה" עשיתי לי שרים
ושרות משוררים זכרים ונקבות" והתענוגות' זו תענוג שלהן:
שדה ושדות · אלו דינים זכרים ודינין נקבות: ד"א והתענוגות
בני האדם · אלו ברכות ומרחצאות: שדה ושדות · אבא התומני
גדה ושדתים ואמרי שירה במערבא · שדה ושדתין למאי
איבעי לכו למבבי בי מקדשא ובאחריתא מאי הבאת השמיר
לשלמה המטר הביאו מגבש אב' ויעבר על אחד: ונעל הטוף
וא"ל היכן השמיר קבוע ונלך הנשר והביאו וכבר נאמר
מעשה שלמה וכל שידא ושמרא בסלהרותיה : ונהי
היה אכלי מכל עמלי וכו' עכ"ל לפ' אני קהלת הייתי ומ' כי
בסוף מלך שלמה על מקלו שנ' וזו היה חלקי רב ושמואל
חד אמר זה מקלו וחד אמר זה קונו וכו': את אשר כבר
עשוהו א"ל הקב"ה מלך אחד מסרתי לך ולא היית יכול ל
לעמוד ואיזה זה שלמה: ויהי לחם שלמה ליום אחד וגו'
והכסיל בחשך ילך · תני בעולם הלכה כבית הלל ה
והרוצה לעשות כבית שמאי יעשה: מקולי
בש ומקולי בה רשע · מחומרי בה ומחומרי בש עה:
והכסיל בחשך הלך את מי כבש אי כבה · אי כבה בקולין
ובחומריהן" אין זכרון לראשונים זה דור המבול ודור ה
המבול" וגם לאחרונים זה סדומיים ומצריים · טוב
מסכנים זה אף דור שטלו במחשבה להבראות וכמה
נמחו מכם לבי אבו בשם ר"א אמר הקב"ה דור ואיזה זה
דור המבול" ר"ל בשם ר' נחמיה אומר שהקב"ה דורות ואיזה
זה התורה · ולמי אני נותן זכרון לבני שבאחרונה אלו
ישראל לאחרונה יםעו למסעיהם ד"א וגם לאחרונים
אלו מתלמידים שנ' תמחה את זכר עמלק ולמי אני נותן
זכרון לחיי העולם לישראל" ד"א אין זכרון לראשונים אלו
הנביאים שעמדו בימי אליהו ואר' יוחנן רב נביאים עמדו
להם לישראל כפלים ליוצאי מצרים א"ר יוחנן מגבה
ועד אנטיפרס עיירות · ואין לך מקולקלת מכולם בבית ל
דריחו שאמרה יהושע · ביה א' היו לה ב' טוגלי זהב של כ
יבנם וכתיב חצאו בני הנביאים אשר ביריחו וכו' ויגשו
בני הנביאים אשר בבית א' ואין נביאים פחות מב' ולמה
לא

חזקה אף שהחזיק אחר שהגדיל כדעת מורם בהגה"ה וכמו"ש · עוד בה כי גם במלכותו
ועוד אפשר ודאי טענה אחרת בא' גם במלכותו נולד רש דמלבד הטענה שהחזיק בקטנות · עוד בה כי גם במלכותו
נולד רש דאין זו חזקה כלל דזה אינו והנפש לב' נותב זו סמיכה לגנוב באפי' מלרה שא' עולם היה ואחרים עני חזוק כמ"ש
ואין בדבריו כלום כי אם הבל ורעות רוח וטוב ילד ונוק" אל הבהל על כך וגו' יש מן המפרשים דפי' בטענת
מודעא שה"לישרא' · ואני בעניי אכרעם עם קצת הקדמות ויטן בדרושים האריכו בענינים בעניינים או כאן
אזכיר ברמז ההקדמות הנצרכות לנושא" כבר ערע דאוגה בפרעק דאמר כמה עלים אהד מוב יש טענה מודעה רבה
לאוריתא ונדור קבלוה בימי אחשורוש והקשה הרשב"א דאיך נתחייבו בלוה ונהיה הביא ומירץ דנהן לבם א' בעבור ישמרו
חוצי ולכא כנור עה' · והקשה עליו מהרח"א דיוכיחם מהארץ וכיון ואמסי בטנכסו ולא קשיא מנדי דכיון דקבלו התורה
ושניה בעבור מתנת הארץ ועברו נתחייבו מיתה ומן הדין אז לעשות כל"ב וברוב רחמיו שפך חמתו · ועד הקשה
מהקדק דהכנס צריך שיאמרו בלבו היום ישראל במעמדם על הר סיני לא אמרו הירם והרצו ושלא הכא דה' יודע · מ
מחשבות

לא נתפרסמה נבואתן אמור מעתה נבואה צריכה לדורות
נכתבה וגו' ע"ב אף חכמתי עמדה לי א"ר חנינא בר פפא ו
תורה שלמדתי באף נתקיימה לי כי יתרון האור מן החשך
תני בש"ר מאיר כשם שיתרון האור מן החשך כך יתרון ד"ת
מדברי מינות: החכם עיניו בראשו זה אבינו אברהם
והכסיל וכו' וידעתי גם אני שמקרה א' יקרה את כולם:
א"ל למה חכמתי ולמה מסרתי את עצמי על קדושת
השם חזרתי ואמרתי אין זכרון לחכם במחר נכנסים
לצרה וא' זכור לאברהם ליצחק ולישראל שמא ח"ו תאמר
זכור מעשה נמרוד הה"ד ואיך ימות החכם עם הכסיל:
ושנאתי את החיים ר' הושעיא אתון ואמרין ליה ר
ייבך שתין חמרה בשקא קרא אנפשיה
ושנאתי את החיים ודמך בשלמיה כי יש אדם שעמלו ב
בחכמה א"ר יודן בגול כהן שכל נביאים שהן מרמזין את ה
הצורה ליוצרה שנ' ואשמע את קול אדם מדבר ר' ברכיה
בש"ר יהודה ברבי סימון אמר לא בעמל ולא ביגיעה ברא
הקב"ה את עולמו אלא בדבר ה' שמים נעשו: ולאדם שלא
עמל בו יתננו חלקו זה דור המבול: גם זה הבל ורעה
רבה וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ ד"א כי יש אדם
זה בצלאל שעשה את המשכן בחכמה ובדעת כד"א ו
וימלא אותו רוח' ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו זה
משה שלא עמל במשכן ונקרא על שמו שנ' ויהי ביום
כלות משה להקים את המשכן: כי כל ימיו מכאובים
זה דור אנוש שהיו מכאיבים להקב"ה במעשיהם הרעים
גם בלילה לא שכב לבו מן העבירות ומנ"ל אף ביום ת"ל
וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום ד"א גם בלילה
לא שכב לבו זה הקב"ה להביא עליהם פורענות. ביום
ובלילה שנ' וה' המטיר על סדום: אין טוב באדם
שיאכל ושתה. ר' תנחומא בשם ר"ש בר נחמני כל
אכילה ושתיה שנ' במגלה זו בתורה ובמע"ט הכ' מדבר
שנ' והוא ילונו בעמלו וכי יש אכילה ושתיה המלוה
את האדם לקבר מה מלווה את האדם לקבר ג' מצוות
ומעש"ט כי מי יאכל וגו' אמר שלמה מה אבל כמה
דאכליה מאן עבד כמה דעבדיה:
כי לאדם שטוב לפניו זה אברהם: ולחוטא זה נמרוד:
לתת לטוב זה אברהם: ד"א כי לאדם זה יצחק:
ולחוטא זה אבימלך לתת לטוב כד"א ויזרע יצחק:
לכל זמן זמן היה לנח שיכנס בתיבה בא אתה וכל
ביתך

מחשבות ומסככו לומר בלבם היום ועתה נבא לקרתי ו
א' תבהל לא תהיה נבהל על הדיבור שבע"פ וזהו על פיך לומ' יש
כי מודעת ואני אגוס ולבך שלא יהיה נכון א' ימהר להוצ' דבר
שיש לך מודעת ולא אגרת היום: לפני האלהים דמאחר שהו'
לפני אין לומר היום כי הוא יודע התעלומות לב' שמענה ואתה
דע לך כי הכל הבל חדא כי האלהים בשמים ואתה על' עולם
ואם במשמעו הם כבר ההר וגם עתה לא עבר הזמנם והם
כי לא להזכיר ימעול ואתה על הארץ זו ארץ ישרא' וכתי' ויתן
להם ארצות גוים בעבור ישמרו חקיו ולכך מודעת על
יהיו דבריך מעטים שאין לך גוים מעונה יען בכלל כאשר
תדור נדר לבית האלהים א' תאחר לשלמו ומזה תקיש דכל
התורה שקבלת בנדר ושבועה וכתוב כריתות על תורה
שבכתב ותורה שבע"פ כאחדות שריון ואמר עוד א' תתן את
פיך לחטיא את בשרך לומר הן לו דנתחייבנו בעבור אף
פ"פ אם יעברו ייכנס לצאת הימנה כמו שהקשה מוהר"א
ז"ל לנ"ה א' תתן את פיך לחטיא את בשרך לשון חסרון דלא
סגי ביציאת הארץ כי אם בעונשים ומניעות לחסר את ב
בשרך דכבר נתחייבת וא' תאמר לפני מלאך המשחית
כי שגגה היא ח"ו שגגה יצאה לחייבם דזה אינו למה יקצוף
האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך שנגעת בכבוד ה'
ית' וע"ין מש"ש מוד בעוונותינו מקנע' כסא דוד ... ואפשר
עוד לפרש א' תתן את פיך לחטיא את בשרך ואח"כ אמ' למה
יקצוף האלהים על קולך והמעון הוא דכתב רבי' מוהר"א ז"ל
דכל דיבור שדבר האדם מוציא הבל אחד מנפשו וזה טעם
איסור לדבר דברים בטלים כי הוא מחסר נפשו ובמה"א הארכנו
בזה בס"ד ונ"ש א' תתן את פיך לחטיא את בשרך שלא תדבר
דברים בטלים כי הוא סיבה לחסר בשרך מאחר כי הוא הבל
שיש חטא חסרון ובכנד מדבר לשה"ר וכיוצא לזה למה יקצוף
האלהים על קולך בדרך התיבה וכורתה קורתה ומאחר דאבלו
על דברים בטלים גורסים לעצמך מכש"כ דברי' האסורים
ואז לא סגי בחסרון בשרך אלא איכא חרון אף וקצף משנה
לחבל את מעשה ידיך ודוק"
ויתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד שמעתי מפי הרב ה
המובהק כמפלס מוהרי זלה"ה בעל פרי הארץ שביה
מפרש עם מה שפי' רש"י על פ' והארץ לעולם עומדת זו המנורים
וכו' עש"ה ואמרו מ"ך רפוטה ואחר דוכתי אריב"ל גדולים נמוכים ה
הרוח לבני הקב"ה שבגלותן שבהמ"ק קיים אם הקריב עולה שכר עולה בידו ומ' אבל מי שדעתו שבלבו עליו מעלה כאלו הקריב
כל הקרבנות כלם ונ"ש ויתרון ארץ שהוא העני בכל היא בכל מקום ובכל זמן "הלא תראה מה"ה הקב"ה לשדה בזמן
החרבן דכתי' ציון שדה תחרש נעבד שמקריב קרבנות לפניו שהם עבודה כ בעבודתנו מעה"ב כאלו הקריב כל קרבנות
וא"ל ע"י העני נעבד הקב"ה בעבודת הקרבנות אפי' בחרבן עכ"ד ז"ל "ואפשר לומר עוד זה באופן אחר דקי"ל קדושה ראשונה
קדשה לשעתה וקדשה לע"ל ומקריבין אע"פ שאין בית: וכתב הרמב"ם ז"ל מהר"ם ז"ל דאליהו הנביא ז"ל מקריבין תמידין בכל יום
ואפשר שגם לו קוטה מהרמב"ם הלשכה פרי ש"ך באים משל צבור וכו' עש"ה במלאכת ח"ג סי' כ"ג וירושלים דארץ נק' ארץ
ישרא' כמש"ל על הנותן מטר על פני ארץ זו ארץ ישרא' ונ"ש ויתרון ארץ פי' ארץ ישרא' בכל היא בכל זמן אף בחרבן כ
דכתי' ציון שדה נעבד שיכולין להקריב ואליהו הנביא ז"ל מקריב בכל יום תמידין ואפשר לרמוז יתרון ארץ בכל
גימטרי' אליהו כי הוא העובד ומקריב"

ברבות

ברבות הטובה רבו אוכליה ומה כשרון לבעליה כי אם ראות
עיניו. שמעתי במה שחקרו כי הנשמה לפני בואה
לעוה"ז נהנית מזיו השכינה וכשבאה לעוה"ז ויושבת בשכנה עצומה
עם היצה"ר והחומר העכור והבלות זוהמת העוה"ז ויושבין ואם
זכתה לעבוד את בוראו כמשפט כשהיא חוזרת לעוה"ב נהנית מזיו
השכינה. ומאחר שכן מה טעם רצה הקב"ה שתבא לעוה"ז ה
ותעמוד במקום סכנה ושפסוף אחר כל הסכנות אם זוכה
שכרה ליהנות מזיו השכינה כאשר היה בתחילה לפני בואה
בעוה"ז ומכן ז"ל תירץ בזה דמאן דאכיל דלאו דיליה בהיל
לאסתכולי באפיה ומש"ה לפני בא הנשמה בעוה"ז אינ' יכולה
להסתכל מכבושה אבל אחר שעשתה והצליחה יכולה להסתכל
ראה גם עינים לחזות בנועם ה' ומה"ר הה"ש ברבו' הטובה
בעולם העליון יש שבע נחלי אורות וכלם נהנים וז"ש רבו א
אוכליה וגם הנשמות קודם ביאתם בעוה"ז נהנו מזיו השכינה
ואב מעלה החקירה ומה כשרון לבעליה מה מרויח בביאת
העוה"ז לגא"כ כי אם ראות עינו שאחר ביאתה אם זכתה
עין בעין תראה ותהנה מזיו השכינה עכ"ל שמעתי ואפשר
לצרף לזה מש"ה רבי' האר"י ז"ל בליקוטי תורה כי הוא ית' ברא כל
ד' עולמות אבי"ע ולבסוף כלם ברא האדם כי יש בו מכל
העולמות מבריאה נשמה מיצירה רוח שהוא חלק המלאכי'
ומעשיה נפש ואח"כ הא' יב' נתן חלקו ויפח באפיו נשמת חיים
וכשהאדם יעשה מצוה גם א' המלאך נחשב כאלו עשה מצו'
כיון שבאדם יש חלק המלאך ואוכל משכלו והש"י רצה
שיאכלו שכר פעלם ובמשפט ולא בדרך צדקה והאריך
בזה וגם מוה' ז"ל באחר דלהקשר העולמות ולהביא שכנג ב
מעולם לעולם הוצרך האדם שהוא כלול מכולם
ובאמצעותו יושפע מלמעלה לכל עולם ועולם ויתקשרו
הכל והאריך בזה' ובזה נתיישבה הטוב החקירה האמורה
כי הוא מוכרח מאחר בריאת האדם וגם מדברי מרן ז"ל
נצרכים כדי שיזונו כלם במשפט ולא בצדקה: ועפ"ז זה
כרמוז בפסוקים אל באתון זה מנ' ויתלקח ארץ והמשך יהוא
כי האדם בעשותו מצוה או למוד כי שלא יהיה אל העדוג
עליו צריך להכניע עצמו ולחשוב בחטאיו ולשוב ואז יעלו
לרצון גם אחרו בהגהותיה דלא בחר הקב"ה בישראל אלא
מפני שהם עניים דהי' לאו הגוים שומרים מצות ומעשים
אותו עש"ה בארוך "ולזה שלמה המע"ה פתח בביאת בענוה
ובפי' מש"ה הר"ב מהר"ם מזרחי ז"ל כמדובר בשינוי קצת' ויתרון
ארץ הוא העני בכל היא בכל וזמן בין שלמוד בין שיעשה
מצוה בין שיקיים עסוק בצרכיו יש לו יתרון "הלא תראה מלך לשדה נעבד אפי' שחרב בהמ"ק הוי כאלו הקרי' כל הקרבנו'
וחב"כ כיון שתמיד הוא מבזה בעיניו הרי הוא תמיד מקריב קרבנות "ומאחר שהוא עני אז יקיים מצות וילמוד
ולחלק המצוה אמר אוהב כסף לא ישבע כסף אוהב מצוה לא ישבע לעשות מצות כמש"ז וכינה למצוה בשם
כסף שמשע רמזים לז"א שבו החסדים וזה אוהב שבחינת להבה הוא בחסד ואוהב כסף החסדים מ"ט ומצוה ג
גורות מצוה לא ישבע כספ' ואחר זורם בבנים כמש"ש במכות כף יו"ד סו"ף שהוא בלא תבואה שבקי בכלל והוא
בתמיהא כמש"ש הריטב"א בחידושיו גם זה הבל לחשוב שבלא בקיאות ירדוש' והעניות תמיד הוא מנחתו במעגל
זרק לבוין ג' האמור כמש"ש גבי בית הלל וגם העלה קרבנות הכיר ויטלו מצותיו ולימודו כראוי ואז ברבות ה
הטובה

ציתך א' התבה וזמן היה לו ס"צת מותנה שנ' צא מן התבה
זמן היה לו לאברהם אבינו שנימול בן מאה שנ' בעצם היום
הזה נימול אברהם וזמן היה שהמול לבנו שנ' כי מולים
היו וימול בן שמונה וארבעים שנה בשעה שהכיר אברהם
את בוראו שלא נימול דלא בפני גרים וימול בן צ"ט
שנה בשעה שנולד יש מעו' א"ר שמעון בן לוי קנמון אבנ
מעמיד בעולם מה הקנמון הזה כל זמן שאתה מגבלו
ומעדרו אות עושה פירות כך מסכר דמו מסבבל יצרו
משבעלה תאותו: ועת למות א"ר ב"ל שטן מקטרג
השרוי בביה המרועע שנ' יפי מוה טלמו והולך נ
בדרך יחיד' א"ר יוחנן כל הדרכים בחזקת סכנה ר' ינאי
כי הוה נפיק לאורחא הוה מפקד על ביתיה לבית מנני
כי הוה נחית למסח' בבני שהוא נסותה הוה מפקד על
ביתיה: ויתופרש בים הגדול ר' כהן אחוה דר' חייא כד
הוה מפרש בים הגדול א"ל צלו עלי א"ל מאן נצלי ע
עלך מן דתהקשר לולבך קשר אילנך וכיון דאת עליב
לבי כנישתא ואת שמע דמצלין על מטרא לא הספק
על צלותא: עת לטעת בשעה שלום ועת לעקור
נטוע בשעת מלחמה בין כולם: עת להשלי' אבנים
פי' ז"ריה באשכר הטהורה" ד"א עת ללדת אמר הקב"ה
לשטה קלא אבי עוסה במילא דכתי' ומולדותיך ביום
הולדת אותך: ועת למות כד"א במדבר הזה יתמו:
עת לטעת דכ' ונטעתים על אדמתם: ועת לעקור ויתשם
ה' מעל אדמתם "עת להרוג ויהרוג כל מחמדי עין"
עת לרפא כי הנני מעלה ארוכה לך עת לפרוץ ופרצים
תצאנה אשר נגלה" ועת לבנות ובכתך כימי עולם' עת
לבכות בכה תבכה וגו' ועת אז ימלא שחוק פינו: עת ספוד
ויקרא ה' צבאות לבכי ולמספד: עת להשליך אבנים וישלך ה'
מידיו את הלוחות ועת כנוס אבנים הנני יסד בציון אבן
עת לחבוק וימינו תחבקני ועת לרחוק מחבק וירחק ה'
את האדם" עת לבקש ובקשתם משם את ה' ועת לאבד
העי' דע: בכם היום את השמים ואת הארץ כי אבוד תאבדון
עת לשמור הנה לא ינום ולא יישן: ועת להשליך וישלכם
אל ארץ: עת לקרוע את מי ים סוף ועת לתפור אין לאחי
בירך" עת לחשות החשיתי מעולם ועת לדבר דברו על
לב ירושלים: עת לאהוב אהבתי אתכם" ועת לשנא נתנה
עלי בקולה על כן שנאתיה" עת מלחמה ויהפך להם לאויב
ועת שלום הנני נוטה אליה כנהר שלום: ד"א עת לחשות פ
פעמים שאדם שותק ומקבל שכר על שתיקתו כג' וידום
אהרן ופעמים שאדם דובר ומקבל שכר על דיבורו עכ"ל:

62

את הכל עשה יפה בעתו אמר מר זוטרא בריה דר' טוביה
אר' מנלמוד שכל א' יפה לו הקב"ה אומנותו בעיניו אר' אחא
היינו דאמרי אינשי תלא ליה קורא לובר אחר והוא ר' יהודה
עמיד: ד"א את הכל עשה יפה בעתו אר' תנחומא בעתו נ
בריאת העולם" ארבעה בני אדם אמרו ד' דברים זו את'
אדם אחד היו שוחקין עליו ומי הוא שלמה יתרו משה ונבוכד
נצר' משה אמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט לפי
שלא יודיע דרכיו למשה' שלמה אמר את הכל עשה יפה בעתו
זו אמרו אדם אחד היו שוחקים עליו ומי יודיעו שזה מהו
יפה ומה אינו יפה · לא שלמה שלא חסר כלום שולחנו היה
יודע אי זהו יפה · אר' תנחומא אפילו תרוד בתמוז ומלפפון
בניסן לא חסר שולחנו של שלמה "נבוכד נצר אמרו
כל ב"י לרעת כלא חשיבין · זו אמרו אדם אחד היו משחקין
עליו על מה שלא אדם אחר אפילו על יתוש לא שלט אלא
נבוכדנצר לא נאה לומר של וכו' אית השלה כתבי לעבח"
יתרו אמר עתה ידעתי כי גדול ה' לפי שלא הניח ע"ז שלא
עבדה נאה לו לומר כן וגם ב"ה את הכל עשה יפה בעתו ג
גם את העולם נתן בלבם רבי ברכיה בשם ר' נתן א' תני
קורא גם את העולם נתן בלבם · אלא אהבת עולם ותינוק
נתן בלבם שלאבותיהם משל למלך שהיו לו ב' בנים וגו' ועי'
בבלי (מדרש תנחומא) אמר דוד כל מה שעושה הקב"ה
בעולמו יפה תכתוב יפה מן הכל חוץ מן השטות הזה: ד"א
את הכל עשה וגו' אלו' שהעלים הקב"ה מבני אדם יום המית'
לא היה אדם בונה בית ולא נוטע כרם שהיה או' למחר
הוא מת למה אני עומד ויגע בשביל אחרים וכו' מתריב
לכים היא' תני ז' דברים מכוסים מבני אדם ואלו הן יום
המיתה שנ' כי לא ידע האדם את עתו · ויום הנחמה שנ' אני
ה' בעתה אחישנה" ועומק הדין שנ' כי המשפט לאלהים
הוא ואין אדם יודע במה משתכר שנ' גו מתת אלהים היא'
ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו שנ' אני ה' חוקר לב"
ואין אדם יודע מה בעוברה של אשה שנ' בעצמים ב
בטן המלאה · ומלכות זו' מתי היא נופלת כי יום נקם בלבי:
מקום המשפט וגו' מוגר בדור המבול שאין להם חלק
לעוה"ב ואינם עומדים בדין שמה הרשע ת
וימחה את כל היקום ורה"ק צווחת ואומרת מקום שצדקתי
בהם שלום מכחד' שמה הרשע ויאמרו כלא סור ממנו
ר' יונן בר' שמעון מתר קר"ה בשטים מקום שפשתה

התשובה שכר התורה והמצוות רבו אוכליה האדם והמלאכ'
וכל העולמות ישבעו במשבעות האדם · ומה כשרון
לבעליה כי אם ראות עינו כמו אין האוכל דלאו ריל"ה בה"ל
לאסתכולי ורצה הקב"ה שכלם יאכלו במשפט ולא בצדקה
ואז מתוקה שנת העובד עובד דייקא שמטל ועשה ונשתברוע
כביכול וכמו שדרשו רז"ל על שכר העוה"ב"
מתוקה שנת העובד · ר"ה משה ומנה דורמניקא יבא לזיווג
ויעלו מ"ן למעלה בסוד האכלה שנ' אכלו רעים"
לבי' האר"י ז"ל בקצור נמרץ · והכשר כי סה"ה מתוקה שנת השנ'
הוא הנה" והשליטו לאכול ממנו ולשאת את חלקו'
ולשמוח בעמלו זה מתת אלהים היא' אמר
לנרם כי כל אכילה שבם' זה נדרש על התורה כמש"ל והכי נ
כי' והשליטו לאכול ממנו לעסוק בתורה ולהוציא לאור הלכי'
פרדס הסייכים לנשמתו אשר הם נמנעים בקליפות וג"ש ולשאת
חלקו שקבל מסיני" ולשמוח בעמלו שיאכל פירות התורה
כי הקב"ה זורע התורה כמש"ר בפ' אמרים בכ' אור זרוע לצדיק
שהתורה שלומד הקב"ה זורעה ומי אור זרוע · והפירות אנו
חייב שהקב"ה לתת לו כי המרויח אפי' בפקדון אין צריך ליתן
לו ריוח כמ"ש מורם בהמ"ש סי' רצ"ב וג"ש זה מתת אלהים היא ש
שהיא מתנה מהקב"ה ולא מדינא · א"נ כפשוטו והשליטו לאכו'
ממנו שיהנה בעושרו בשבתות וי"ט וכיוצא ולשאת את חלקו'
יה' שהוא מדים ומפריש חלקו יה' צדקה ומעשר · ולש' בעמלו
שנגזר שלא לדבר לספר שיתן עמלו וכיוצא לאחרים אלא
הוא שמח בעמלו לעוה"ב זה מתנה אלהים היא כי לא כל אדם
זוכה לשתי שולחנות והוא עולה להיות עשיר בעוה"ז ובעוה"ב
מושבח ושומר כאמר כאן ונאמר להלן' א"נ ולשאת את חל'
מדבר בצדקה כנאמרין שכל מה שעושה בצדקה הוא חלקו
האמיתי וכמ"ש מונבז וסופר מעשהה למלך ספכל דהוה אמר
בנכסי טובא" וא"ל המלך הודיעני את סך ועושר שלך' וא"ל
חשבתי דרכי והעושר שלי הוא חמשים אלף דינרי זהב ואחר אנו
ביום ההוא המלך · ותכף א"ל אדוני המלך של מהו העושר
שלך בן עבדתי חמשים אלף שזהו של שהוצאתי סך זה בצדקות
והסכים המלך לצבות העושר שעתה הוא ברשותו מי יודע של מי
הוא והיא תשובה נצחת וג"ש ולשמח את חלקו כי הצדק' וחסד'
הוא

מדבר בעולם קח את כל ראשי העם; שמה הרשע ויבין המתים במגפה ור"ק צווחת ואו' מקום שאכבה קללת בלעם לברכה
שמה הרשע וישב ישראל בשטים וגו' לזנות אל בנות מואב (ויקרא רבה) כי מקרה האדם ומקרה הבהמה וגו' יצא וראה מה כת'
באדם לא הלבש שעשנו בבהמה לא האבוס בשור ובחמור' האדם כנטמאת הנוגע במת יטמא אף בבהמה מטמאת הנוגע ב
בנבלתה יטמא עד הערב" כמות זה כן מות זה · כתי' באדם הריגה והרגת את האשה · אף בבהמה ואת הבהמה תהרגו · ומי יודע רוח
בני האדם העולה היא' תמה שנהוגה שלמעלה כת' בה עלי"ה ; ושל בהמה נהוגה מלמטה כת' בה ירידה היורדת היא למטה לארץ; ומותר
האדם מן הבהמה אין שבות מדבר והיא אינה מדברת" ד"א ומותר האדם וגו' שיש באדם דעה ואין דעה בבהמה "ד"א שבאדם נוטל שכר
על מעשיו והבהמה אינה נוטלת" ד"א ומותר האדם וגו' באדם כת' וביום השמיני ימול · ובבהמה כת' והיה ז' ימים תחת אמו כיון
שהעמידה לישראל נביאים שקרויים אדם' כך העמידה מאה"ע שקרויים בהמה "צבהמה רבה · ויקרא א' משה · ויקר אלהים אל בלעם (תנחומא)
ד"א ומותר האדם מן הבהמה אין' לפי שעשה לו הקב"ה שלא יהבוזה כבהמה "ר' אי'כ' ור' אמי' חד אמר עשה לו מנעל ואנפורי פרוסה על
רגליו · וחד אמר עשה לו כסתות שלא ישב ויצטער ' ר' הונא ור' אמי' חד אמר עשה לו הכריכין · וחד אמר עשה לו קבורה : הכל
הי"ה מן העפר כל מה שיש בארץ אין בריתו אלא מן הארץ' וכל מה שיש בשמים אין בריתו אלא מן השמים ומנ"ל לנה מהכא
הללו את ה' מן השמים וגו' הללו את ה' מן הארץ" ומי יודע רוח בני האדם י' שמות נקרא' לה נפש רוח נשמה חיה יחידה' נפש זה
זה הדם שנ' כי הדם הוא הנפש' יכנה' רוח שהיא עולה ויורדת שנ' ומי יודע רוח בני האדם העולה היא' נשמה היא האומה ד

ובר"יתא

הוא חלקו באמת' והשאר מי יודע לבני יהא: ולשמוח בעמלו נ
לעוה"ב שאין יד זרים מושלה בו וזהו לעצמו כמ"ש מונבז וזה מהה
שהיה נותנ"ש בדברים אחרים דף קמ"ב ע"א בפר' א"נ אשר נ
ולשמוח בעמלו שבות שקנה לא כתי' מי שיש לו רעה חולה שתמיד
הוא בצער שמא יפסיד או יגנבו או יטלו עליו ולכן הוא מתמיד
שמא יחבא ויפסיד וכמ"ש ז"ל מ"ש עושר שמור לבעליו ברעתו שגם
התמיד יגע מאד להעשיר שחושב דאפשר יכסיד וג"ש שמור לבעליו
שהוא שומרו לרעתו כשיבא לו רע ויפסיד · כל קבל דנא אשר יש
שליטנו אלהים לאכול ממנו הוא בתפקם ושמח בעמלו"
איש אשר יתן לו האלהים עושר וכבוד ונכסים ואיננו חסר לנפשו נ
וגו' מי הרב כלי יקר פ' סי' ארה דלעיל אמר מה כל האדם
אשר נתן לו האלהים כי הוא שמח בחלקו אשר נתן לו בכר · וכן קהלת'
איש אשר יתן לו האלהים כי המיר מתאוה שיתן לו מאדם טפל ה
והביטה וראה כי כאן יש שתי מדרגות נוספות על הראשון דהכא
כתיב וכבוד יותר ועוד ואיננו חסר לנפשו וכו' ונעם כל זה לשל
והשליטו לאכול ממנו · והכא אחר כל השבח רוב ולא ישליטנו"
אם יוליד איש מאה וגו' וגם קבורה לא היתה לו אמרתי טוב ממנו
הנפל יתפרש לפי פשוטו דהנפלים אינן נכנסים בקבורה ועכ"ז
רוצה בקבורה שקוברים אותם" וזה שאינו בקבורה ולא היתה לו טוב
ממנו הנפל" והרב פנים מאירות בס' כבנוה אור פ' ויחי פי' דהנפל
אין בו מגום כל תלין ומשלח כן אותו לצור ומשו"ה אין קוברין אותו
ב"ט ולא הלין דאינו זה מנהג לרחם על הרשעים דאמרו ר' [?]
שהקב"ה מעביר הערלה מהנפלים ונותנם ברשעים וג"ש אם יוליד
וכו' ולא השבע נפשו מטובה שלא תקן נפשו ולא נקבר א"כ טוב
ממנו הנפל דגם שלא נקבר יש לו מעלה דהקב"ה מעביר כ
ערלתו ונותנה לרשעים ובשלמא אם היה נקבר היה טוב מאנפל
דאין בו דין קבורה" כל עמל האדם לפיהו" לפסר במ"ש ה
המקובלים דתפלת האכילה היא לברר טמצות הקדושה
וזה לא כמיה בעמלו גם הנכם לא תמלא בברכה ועיין ר"ה
מהר"א ז"ל בפ' כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם ומשם
בארה"ה בפי' הכתוב הזה ודוק היטב" טוב מראה עינים מ
מהלך נפש' בינות דף נע"א כמר ר"ל טוב מראה עינ' יותר
מגופו של מעשה וכתב הסמ"ג להוין קכ"ז וז"ל וכן אסור להסתכל
וכו' ואומר כ' פירה בוזמה טוב מראה עינים באשה יותר מגופו
של מעשה לפיכך צריך מאד ליזהר בדבר נבל"ל · והחי יתן אל לבו
אם בעל נפש הוא · ואפשר לרמוז סה"ה במה · כמו שאמר רשב"י פ'
קח"ס דהא עבדי מה שכין וא"ל א' תפנו עש" טוב שם משמן
טוב וגו' פי' דגם ש"ש מי שאומר שגדל שמו בהר שאת על מה

ובר"יתא' אמרי האומות טבא' חיה שכל האיברים מ
מתים בגוף והיא אינה בגוף' יחידה שכל האיברים משנים
שנים והיא יחידה בגוף הב"ע אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו
אסוף' רבי בונפני בשם ר' אחא ור' יוחנן בשם ר' מאיר ה
הנשמה הזאת מתמלאה את כל הגוף ובשעה שהוא ישן הי'
עולה ושואבת לו חיים מלמעלה: ושבח אני את
המתים שאול שאילתא לעיל מר' הנחום נותן נו' · מהו
לכבות בוצינא דנורא מן קדם באישא בשבתא' פתח ואמר אנת
הוא שלמה אן הוא חכמתך ולא הוא סוכלתנותך לא די"ך [?]
שמבריך סותרים זה את זה · דוד אבוך אמר לא המתים יהללו יה'
ואת אמרת ושבח אני את המתים שכבר מתו ותורה כי לכלבא
טוב הוא מן האריה המת לא דאמר דוד לא המתים יהללו יה המא
קמ"א לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות קודם שימות שכין
שמת בטל מן התורה ומן המצוה" ודקאמר שלמה ושבח אני
את המתים דאמר מר כשחטאו ישראל במדבר עמד משה לפני
הקב"ה בכמה תפילות ולא נענה וכיון דאמר זכור לאברהם ליצ'
ליצחק ולישראל מיד נענה · ולא יפה אמר שלמה ושבח אני את המ'
מנהגו של עולם מלך בו' גוזר גזירה ספק מקיימים אותה ספק
אין מקיימין · ואם תמצי לומר מקיימין אותה בחייו במותו אין מקיימין ואלו
משה רבינו גזר גזירה וכמה גזירות גזר והתקין כמה תקנות וקיימו'
הן לעולם ולעולמי עולמים ולא יפה אמר שלמה ושבח אני (
את המתים · ר' שמואל בר נחמני בשם קר"יה בשעה שבנה ש
שלמה בהמ"ק בקש שתרד אש מן השמים ולא ירדה התפלל כ
כמה תפלות ולא ירדה כיון שאמר זכרה לחסדי דוד עבדך
מיד נענה הה"ד וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה
מן השמים: ר' יהודה ורבנן ר"א יום דוד באותה שעה ורבנן
אמרי ארונו הביא ולא פלגו מאן דאמר ה"ה דכתי' השער'
מן שאול נפשי ומ"ד ארונו הביא דכת' זכרה לחסדי דוד עבדך:
הכסיל חובק את ידיו · משל לב' בני אדם שעשים בתור' אח'
פגע בתורה והשכיח · וא' יגיע בתורה ופי' ולעצל א'
עומד בחבורת צדיקים · וא' עומד בחבור רשע' והוא' והוא' ירד'
טוב מלא כף נחת טוב מי שיש לו י' דינרין ונושא ונותן
בהן ומפרנס בהם מתי שהולך ומלוה ברבית: ד"א
טוב וגו' זה קומץ מנחה עבה של עני טמולות קבנס [?]
עמל ורעות רוח זה של צבור אמ' הקב"ה חביב עלי קומץ
מנחה של עני שזו מעונה כבנה ומאינה מעונבת כפרה שנ'
ונפש כי תקריב" יש אחד ואין שני זו ישראל שנ' ומי כעמך
ישראל גוי א' בארץ: טובים השנים מן האחד · טוב צדיק בן
צדיק מצדיק בן רשע · לא דומה זכות צדיק א' לזכות שנ'
צדיקים" אשר יש להם שכר טוב · שאם תבוא פורענות עליהם'
זכות ב' עומדת לו ומבטלת אותה ומפלת צדק בן צדיק הגדוף [?]
והחוט המשולש לא במהרה ינתק ' צדיק בן צדיק בן צדיק כגון
ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה': ד"א כל העושה מצוה
א'

שזאת ראוי יהוא עג"ל לדך מ"ש כב"ב ד' יבמות אשריך שוכית לשם
ועניין לא הגעת לרומי בקר עכ"ז לתרנו להועיל שם טוב אפ"ש מי שאומר שאינו מקביל לא כמהו ומעט שלא יוהר
ומשמעטוב שהוא ירא' מפני שהכב' מן השמים וזה יורד שנות חשוב בשמים ולכך קרא פסוק ונתן טוב שם ואחר טוב
ללכת אל בית אבל הולכה אל בית משתה הוסיף לומר בתחילתה לומר אף שצריך יותר טורח ללכת לבית אבל והליכה
לבית המשתה בנקל עכ"ז טוב ללכת וכו' ורצ"ע והחי יתן אל לבו כלומר היצה"ל שיכנע לתורה א"ל שבהכנעה זו ה
היצה"ט והיצה"ר נעשו לב אחד וזהו והחי יתן אל לבו" אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה וכו' כת
הקודמין פירשו שאדה"ר היה כולל הנשמות שיש בעולם ובתחלה היו באוב הנשמות שהיו בראשו של אדה"ר ואח"כ מה
שהיו בנין ורועותיו וגופו וכמו ואח"כ מה שהיו ברכיו וברגליו ולכך הדורות הראשונים היו להם דעה וחכמה ושכל
גדול שהיו נמשכים מהאברים רא"ש של אדה"ר · אבל עתה הנשמות באות מירכים ורגלים ואין חשובות והכתוב

מדבר

[illegible]

[illegible]

ועד בר בדור אחרון וגם כן אמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה שאנשים שלפניהם היו גדולים וחכמים מאד ועתה לאבן וכו' לבן של ראשונים כפתחו של אולם וכו' כי לא מחכמה שאלת על זה כמניה הוה מכף רגל ועד ראש בחינה אחת ורב המקום [illegible] ביניהם [illegible] שמעתי ואפשר לומר בחקירה אחת [illegible]

[illegible]

בעוב ר״ה בב׳ בצורת והלך ולן בביתו והקניטתו אשתו והלך כ
ולן בבית הקברות ושמע ב׳ רוחות מספרות זו עם זו אמרה א׳
לחברתה חברתי בואי ונשוט בעולם ונדע מה פורענות הבאה
לעולם א״ל חברתה איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים
לא לכי את ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי הלכה ושטה
ובאה ואמרה לה חברתה מה ששמעת מאחורי הפרגוד א״ל
שמעתי שכל הזורע ברביעה א׳ ברד מלקה אותו הלך
וזרע ברביעה ב׳ של כל העולם כלו לקה ושלו לא לקה לשנה
אחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע ב׳ רוחות מספרות וכו׳
כדלעיל עד ששמעתי שהזורע ברביעה ב׳ שדפון מלקה א
אותו הלך וזרע ברביעה א׳ של כל העולם כלו נשדף
ושלו לא נשדף א״ל אשתו מפני מה של כל העולם לקה
ונשדף ושלך לא לקה ושל כל העולם כלו נשדף ושלך
לא נשדף סח לה כל המאורע אמרו לא היו ימים כ

ונכלל בזה כי לרמוז הורה מצוות אשר נתן לך שנקראת תורה כי ז׳
הלקך בח״ים הנצח״ים ובעמולך אשר אתה עמל ביבזו׳ מההוד
זבל כתוב בגדולה תורה וכו׳ ומצא בה איש מסכן וכו׳ בפסוק הוא
כל דנדרים כתבו וגב׳ יהא״ש נתון במגע אמו שיודע כל ה
התורה ובשבת לדה ככנס בו יצה״ר ולז מגרש היצה״ט עד שמתקנה
ונכנס בו יצה״ט עכ״ל וד״י״י מרכתו ומצא איש מסכן חכם ולשון נ
ומצא מוכח דבית שם ודברי התוספות הללו נעלמו מכמה אחרונים
כמ״ש אני עני בקונטרס פע דוד פ׳ תולדות בס״ד ובכי דברי התוס׳ א״ש
מ״ש איש מסכן וחכם דייר בהתורה שאמר בבינן לב חכם
לימינו ולב כסיל לשמאלו ורשי רשומות אמרו כו׳ לימין
לב פירוש קודם אותיות לב כם אותיות אך ולבאלו לב כלומר אחר
אותיות לב הם אותיות גם שם רמז דהחכם מגביע עצמו והוא

נחל אשכול

להבלה מוגדרת המעשים להם שחייבים בשעה בפורים שצ׳ משתה
אסהר היד הנס׳ ויין ששמח ת״ים שבכ״ר לפסוקי בפורים שני צוכו
המנות לח״ם והכסף יענה את הכל שצריך מתנות לאביונים לכל
הפושט ידו ועי״ן מה שכתבתי אני עני בקונטרס כסא לדוד ד״ע
גם במדעך מלך אל תקלל וגו׳ בגבהלה רבה דרשוהו כלפי מעלה
גם במדעך מלך זה מלכו של עולם זה ע״ש ולפסור רח״ג ז״ל
דמחשבה רעה אין הקב״ה מצרפה למעשה אבל מחשבה טו׳ ה
הקב״ה מצרפה למעשה של מעון הנוס את ישראל בלבם וכו׳ גם
במדעך אמ׳ בדעתך ובלבך במחשבה מלך אל תקלל ראם הו׳ בה כ
לזה הוא צל ע״ו ומחשבה רעה בעו מצרפה למעשה ובחדרי
משכבך אל תקלל בפך עשיר כפשטו דהא מובר על ונשיא בעמך

בשער הטעמים כתב וז״ל

כי זרקא מקף שופר הולך סגולתא אתנח בתחתונה וכו׳ יודין מזה
ומזה והיא במלכות דרך עלייה וירידה : ומקף כמו
הדעת ושופר בסוד בינה וסגולתא בסוד גבורה : ופזר בסוד
יסוד ירח בן יומו בסוד מל׳ ומק׳ מהפך קרני פרה נצח
והוד געיה בתפארת תלשא ותרסא שניהם ביסוד : תלשא
משמאל ותרסא מימין ולפי שתלשא מקבל היסוד מ
מגבל שמאל בינה גבורה הוד לכן יונח כנגון ותלשא
מלה מורכבת הכ״ל א״ש וה״ענו מל׳ מדות שבשמאל והרבי
גל׳ מקבל היסוד מג׳ ימנים חכמה חסד נצח ומכבון ב
ניגונים ומלת תרסא לשון רצון אגלא גרים יש ב
קוויסמין ושמאל בסוד ב׳ זרועות ונם הואתים מנוענו

היצה״ר שהוא רוח לא יזרע צדקה ורוח׳ בטבים עבות
וגסות שטבותו לא יקצור לפי חסד והכתוב צווה זרעו
לצדקה יקצרו לפי חסד והרב האריך עש׳ · בבקר
זרע את זרעך וגו׳ י״ל דהוא״ל בבקר זרע ולערב
הנה וכו׳ ואפשר דרמז להשיא אבל לבו סמוך לפרקו
וכפי בעת הרי גם לבבם וגדול המעשה וע״ש בבקר זרע
שהשיא את בניך בפרקן בעוד שאתה ג״כ רך בשנים וע״ש
בבקר · ולערב א׳ תנח את בעצמך מלישא אשה ולהוליד
בנים כמ״ש רז״ל אוק היטב׳ שמח בחור בילדותיך
וגו׳ ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט · צריך
להבין מ״ש והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך ועוד אומרו
ודע כי על כל אלה ודע יתר הול״ל ונגד הכל יביאך
האלהים במשפט · ואפשר בהקדים מ״ש כ״ב דבהדיא בקש
איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין וכו׳ מאי אהדרו
ליה חברי דאיוב אף אתה תפר יראה ותגרע שיחה כ
לפני אל ברא הקב״ה יצה״ר ברא לו תורה תבלין ופרש״י
לפטור כל העולם מדינו של הקב״ה כיון שהגוים
הם ע״י יצה״ר שברא וכו׳ ברא לו תורה תבלין ומבטלי׳
הרהורי עבירה וכו׳ הלכך לאו אנוסים נינהו שיכולין
להציל עצמן עכ״ל יש לחקור דכיון דעביר׳ גוררת
עבירה א״כ לא הי״ל להקב״ה להעניש כי אם על העביר׳
ראשונה אבל אח״כ כיון דעבירה גוררת עבירה
והבא ליטמא מפתחין לו לא יענש על האחר ; והנראה
מורי הרב ז״לה זק״ל בח״מ ס׳ רצ״א תחילתו בפשיעה
וסופו באונס חייב הלכך חייב על הכל עכ״ל ; וי״ל
ואפשר דאיוב היה סבר דעבירה ראשונה הוי פטור
דאנוס מצד היצה״ר ומכ״ש העבירות הנגררות מהם
לוחבירו דהעבירה ראשונה בא לו מפסבג ולא שמין
בתורה דאם עסק בתורה אינו בא לידי עבירה ואם כן
הו״ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס דחייב על הכל ;

מוד נקדים מ״ש הרב כלי יקר דעיקר מטנה היצה״ר לאדם הוא
שהנאות העוה״ז נסתרות ונגלות והאושר של העוה״ז אך טובו העוה״ב
במופלא ובמכוסה ואו הרוצה לשקר ירחיק מגיו וע״ש ותרא
האשה וכו׳ כי תאוה הוא לעינים שהוא מראה לעינים וזה כל פ
פתויי הס״מ · ועתה נבוא קדות מקלא מערכות היצה״ר שאמר
בחור בילדותך כי הם דברי יצה״ר כמ״ש רז״ל המפתה ואונס
לאדם בשעבודו כי יחוס על בחרותו וילדותו שאינם חוזרי׳
וכיון שהוא אנוס בתחילה אח״כ והלך בדרכי לבך ממילא א
תלך בדרכי לבך שהוא היצה״ר כי עבירה גוררת עבירה ב
ובמראי עיניך ע״ד וגם התאוה הוא לעינים כאומר ונמצא
דיבא לטעון טענה אחר הוא דבתחילה פטור שהוא באונס
מסיבת הבחרות והילדות ואח״כ ממילא הולך אחר התאוות
ולמראה עיניו ישכוט והוא פטור דכך היא המדה עבירה
גוררת עבירה ומה על דרך שהיה איוב רוצה לפטור את כל
העולם מן הדין לג״ה ודע השתונן והתבונן ותבין בירושה
שאתה נושע שיכול לכבוש ולהנצל והגם שאתה היה באונס
לפי דעתך הו״ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב ?
וע״ש כי על כל אלה ר״ל בין על הראשונה בין על ה
הנגררות יביאך במשפט הידוע והמפורש שתחילתו ב
בפשיעה וסופו באונס חייב : והסר כעס מלבך ה
והעבר רעה מבשרך · בלנוא׳ · הורה כ״י הפלי״א
לדבר על כ׳ זה בהגדר עון הכעס שמחליף נפשו בנפש
סט״א וכל המצוות והלומד אשר נטל ונעשה כאבר הכל ג
ואם יהרהר מחדש לתקן לעשות מצוה והא להפליא כו״ה
כנגש עוד יכך הכל ואין לו תקנה עד שיקבל שלא לנעום
ויקיים עש׳ בחוזק · ואפשר במ״ש הרב באר שבע בחיבורו
על כ׳ מדבר שקר תרחק דהול״ל לא תדבר שקר · אמנם יען
כל העולם מלא שקר הוא צוה להתרחק ממנו וע״ש מדבר
שקר תרחק עכ״ל וכיוצא בזה אפשר דיען כל המצוה דעוה

הם באות מד׳ יסודות החומר וטבע יסוד האש הוא להתכעס׳ לכן אמר והסר כעס מלבך דהכעס הוא מיוסד בחומר ואיה התגבר׳
ותמירנו והעבר רעה מבשרך כי הכעס מח״י אינם חיים וגורם נזק ל׳ עצמו וג׳ בשרו בעוה״ז ושלט בו גיהנם ואגרא רעה לכן אמ׳
והעבר רעה כולל גיהנם ורעת העוה״ז מבשרך ” וזכור את בוראיך בימי בחורותיך וגו׳ כי הוא העיקר הגדול ומשה הוא שיכריע
שאם בתחלה ימי האדם יתגבר על יצרו נצחו ליצג׳ וע״ש וזכור את בוראיך בימי בחורותיך כאן בתחילה וכמ״ש מכבש
מנוער טבלו וכו׳ ועמ״ש אני הדל בכסא דוד לק׳ מ״ה ע״ב ט״ש באורך ; ויותר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם וגו׳ פירש
הרב מהר״י אלאבג״ז ז״ל במ״ש פ״ק דנדרים גלי וידוע לפני הקב״ה שאין בדורו של רמ״א כמותו ומפני מה לא קבעו הלכה
כמותו מפני שלא ירדו חכמים על סוף דעתו שהי׳ אומר מטא טמא טהור ומראה פנים שאינו טהור ונמצא לפי זה דמי׳ שהוא
חכם גדול חריף ומפולפל אינו יכול ללמד תלמידים שאינם יכולים להבין דבריו ולעמוד על סוף דעתו כמו שאירע לר״מ
כי בעבור היותו חכם גדול ותראה פנים לכל צד אין הלכה כמותו׳ ועתה יש ס״ד דגם שלמה המלך ע״ה בו ייחכם מכל האדם
כזהוא שלא היה יכול ללמד לאחרים מתוך רחב לבו ועומק פלפולו לג״ה ויותר שהיה קהלת חכם בזה סיבה שלא ללמד לאחרי׳
עכ״ז עוד נהחכם לעשות אופן ללמוד דעת את העם וה״ינו ש בבראשותו עשה המצאה אזן וחקר משלים הרבה ועל כנהו עיני העם
ולמדו ממנו ; ויותר מהמה בני הזהר ופו׳ כ״את כל מעשה וכו׳ את מכחי מורי׳ הרב המופלא סבה ומשפטים מהר״י הכהן
זלה״ה ודמ״ש מפקח דרבנן לקולא חילק הרב מופת הדור מהר״א אבוהב ז״ל דבדבר ש״ש בו מעשה אף בדרבנן אזלינן לחומרא ;
והנה רז״ל אמ׳ ויותר מהמה בני הזהר בד״ס יותר מד״ת ושא״ה כ״י דברי דא״מ ספיקא דאורייתא לחומרא ג״כ ספ׳ דרבנן לחומרא לג״ה לא כיאת כל
מעשה בדבר ש״ש בו מעשה גם בדרבנן אזלינן לקולא כי האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע ופי׳ ש״ש ספק ונעלם אם טוב ואם רע וא״כ
דרבנן אם הוא מעשה אין יביא במשפט דצריך להחמיר במעשה אבל בלא מעשה ספ׳ דרבנן לקולא וצריך המדקדק לעזוב הגברי׳ במצוותם לעלות כל

הכתוב לחיים : בילא״ו

תגדר הגבורה אשר ששה הרשעי׳ והחמיו עלמם במורה ואתה מבוריה בני אדם בישוריו על מעשיהם הגונים אתכם מבלבות ומגוכו באהבם כ״ל עמידה התיבה: הבור סוד ייחוד ת״ה ומלכות לכן הקדוה מצד שמאל כי היה ייונק מהדין ומעט לימין לצד יה״ו״ ע״ב

סדרן של כתובים רות׳ ספר תלים׳ איוב׳ משלי׳ קהלת׳ שיר השירים קינות
דניאל׳ מגלת אסתר׳ עזרא׳ דברי הימים׳ דא״ר יוחנן למה
נקרא שמה רות׳ שזכתה ויצא ממנה דוד שריוה להקב״ה בשירות ה
ותושבחות׳ ומי כתבן׳ משה כתב ספרו ושמואל כתב ספרו וספר שופטי׳
ורות׳ ומה טעם רות אצל עזרא שנקראת בעזרה׳ בזמן מרבן
הורה׳ ללמדך שלא ניתנה תורה אלא ע״י יסורין ועוני וכה״א היתך
ישבי בה תכין בטובתך לעני אלהים׳׳

ויהי בימי שפוט השופטים׳ רבי המחותנת בר׳ חייא ורבי בכבי׳
בר׳ לעזר מדרש זה עלה בידינו מן הגולה כל מקום שנ׳
ויהי בימי צרה ה״ר שמואל בר נחמני חמשה הם ויהי בימי אמרפל
מעשו מלחמה מה צרה היתה שם לאוהב של מלך ויהי בימי אחז
מה צרה היתה שם ארם מקדם ופלשתים מאחור׳ ויהי בימי
יהויקים׳ ומה צרה היה שם ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו׳ ויהי
בקרא יהודי׳ שלש דלתות וארבע דלתות׳ כיון שהגיעה לפסוק הין
צריה לראש מיד יקרענה׳ ויהי בימי אחשורוש׳ ומה צרה היתה
שם להשמיד להרוג ולאבד ג״ה עלה תפלה תרדמה׳ פי׳ שאחשורוש
ישב מלמעלה השונה בימי שפוט השופטים שבהן מרעין להקב״ה׳
כזם שטן׳ ומהם עובדים להקב״ה מרעיבין הקב״ה של׳ ויהי רעב בארץ
וקב״ה נוהג עמהם במדת יראת בעה״ז ונותן שכרם מושלם לעה״ב
אמר הקב״ה בני הפכפכים של׳ כי דור תהפוכות המה הם סרבנים הם
מורים׳ לכלותם אי אפשר׳ להחליפם את״א להחזירם למצרים׳ את״א
ומה אעשה להם איסרם ביסורין וקונסן ברעבון בימי שופטיהם״
אמרה תורה לפני הקב״ה רבש״ע הן חלקי׳ בשבט של טוב אם עשיר׳
עוסקים בי יהיו מתגאים הכל כשהם עניים הם עוסקים בי לפי׳ ויהי
בימי שפוט השופטים ללמדך כל דור שאין תורה מצויה בו רעב מ
מצוי בו ״מהו רכה׳ גנהה אתה אינתי דת מתבוין בבני כנ״ד ׳ב
בשעה שבעלים מגדם אומם׳ ר׳ יוחנן שיתה לה מהכה׳ וחכמה
המסכן

ויהי בימי שפוט השופטים׳ רה שובה דכל הנביאים
יהו מתנבאים שישובו ולא שבו עכ״ב ויהי רעב
בארץ׳ אנ״א אפשר כמשמ״ע בזמן שהקול קול יעקב אין הידי׳
ידי עשו והנה אם אין תורה אין קמח ואפשר נרמז כי קול ק
קול גימטרי׳ רעב שאם יש ביטול תורה יש רעב ושולט ע
עשו הסטא״ה וי״ש מקטרגים למעלה׳ אמנם בעסק התורה
יכולה הוא שהבן וע״ש ויהי בימי שפוט השופטים שנתמעט
התורה וגם גרם ויהי רעב בארץ״ אפרתים מבי׳ לחם
יהודה׳ יתור לומר מבית לחם יהודה · מבד ושון
ויציאת ארץ ישראל מוטל גם על בנו שהיו גדולים וכדם
למחות ולא מיחו׳ וע״ש אפרתים חשובים ולכן נלכדו גם
הם בעון אביהם וקורא את עליהם שיצאו מבית לחם יהודה;
שם האחת ערפה וגו׳ ערפה ג׳ עם האותיות נחש עם
הכולל כי היא קינא דמסאבותא ומשרש נחש צ׳
צמע גלית׳׳ ושם האחת ערפה מתה כי רשעים ב
בחייהם קרויים מתים׳׳ ושם השנית רות׳ כתבו גורי
האר״י ז״ל רות ונעמה · שתי פרידות טובות כ
שמלכות ישרא׳ נבנית עליהם ידוע הוא כי רות סוד מ
מלכות ונעמה בינה ולפי שהארת בינה נעלמה ואין
לקליפה אחיזה בה היה מסתכן לרחבעם ונות מעט כ
לעשות משיח אלא שלא היה דורו ראוי לכך ולפי שהארת
מלכות מועטת וכתה בהגלות יש לה עוררים והוצרך
לצאת ממנה אדם גדול שכחו יפה להתגבר כח חיצ׳
נגד המקטרגים שיוכל לנצחם והוא דוד מלך ישראל
נעים זמירות ישרא׳ שרוה להקב״ה בשירות ותושבחות ו
עכ״ד ובזה אפשר לתת טעם למ״ש רחבעם קטן עבה

כמותני אבי אשר שומע דבריו כלא אשר בתוכו יתמה כי מה זאות יצריך רחבעם לאביו לשום פרט ממעלות שלמה
אבי אך כנן כחו דירבעם ידע כח אמו סוד בינה והוא בזכות מעט האי׳ למשיח ובחינה זו שביר קאמר קטני עבה
ממתני אבי ״ונע עצמו קצה בסבנון אחר אפשר לומר במ״ש רבי׳ האר״י ז״ל בשער הפסוקים פ׳ וירא דנעמה מבינה
הנקראת נעם ה׳ ולהיותה חובנה אין אחיזה גדולה אל הקליפה בה ולא היו כל כך נשמות אבל רות ממלכות עלמות ד
דאתגליא נאחזו בה הקליפות מאד וכל נשמות בית דוד עד המשיח כלם בלולות בה ושתי בנות כן הן רות ונעמה
עכ״ל בקצור ״ואפשר שזה קטני עבה ממתני אבי שאמו מבינה ואינם אחוזות הקליפות ולא היה צריך בירור כ״כ כתק׳
נולדתי אבי אבל רות היתה צריכה עובד ישי ואח״כ שדיתה ישי שבא על שפחתו והיה ספוי ומתוס דוד העה״ע שבת
שבעים הגביה עה כמ״ש אני עני במתקומות אחרות׳ והוא הדבר אשר דברתי בתוספנה ביתור והכל הולך א׳ מקום אחר
כמבואר ״ועב׳ האמור אשר דברתי בתוספות ביתור והכל הולך א׳ מקום אחד כמבואר״ ועכ״ז האמור אם ויסם כסא
לאם המלך ואמרו רז״ל זו רות שהיתה אמה של מלכות כי ברות היו כלולות בה כל נשמות מלכות בית דוד עד ה
המשיח וירדק מאד אמה של מלכות׳ ועיין מדבר קדמות מערכה נון אות כ״ד ״ואפשר לרמוז בר״ה וגם השנית ר
רות רוה לרמוז שיצא ממנה דוד הע״ה שריוה להקב״ה בשירות ותושבחות ׳ ולהכי לא נשתנה שם רות כאשר כ
נבג״ירה לפי שרמוז בשמה דוד הע״ה כמשו״ל מא׳ רוה שיצא ממנה דוד הע״ה שריוה להקב״ה בשירות ותושבחות״
כי שמעה בשנה מואב כי עתר נגו׳ אמרו רז״ל שמעה מהרוכלין המחזירין בעיירות וכ׳ הרב מהר״ר היים ליסן מ
מקראקא דאין יכולין למנוח ברוכלין קשוטי נשים ומין שהרוכלין מחזירין בכל העיירות הם לקשוטי נשים והם
הגידו לה שכן היו מחזירין בא״י ומכרה דפסק הרעב ומוהרין בתה״ אשר לבית אמה ׳ רז״ל אף והו׳ רה
אין אבות לגוי כמו שאמרו רז״ל במדרש על פסוק זה ע״ש ובמטשה ׳ ואבבנמום הגרדי׳
יעש

יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם וגו' אפשר במש"ל דבגוים מחשבה טובה אינה מצרפה למעשה ולזה דקדקה נעמי יעש כאשר עשיתם כלומר דיוקא על המעשה ולא על המחשבה אך צריך להבין דהקב"ה אינו מקפח שכר כל בריה ומה מקום כ להפלה זו · ואפשר עתפלה נעמי היינו חוץ משכלן יעשה ה' חסד לכם משורת הדין כאשר עשיתם אתם לכם משורת הדין כן הוא יתברך יעשה בתורת חסד"

כי אל אשר תלכי אלך וכאשר תליני אלין עמך עמי ואלהיך אלהי אמרו פרק החולץ דנעמי אמרה לה אסיר לן תחום שבת באשר תלכי אלך אסיר לן יחיד באשר תליני אלין מפקדינן אתרי"ג מצות עמך עמי אסיר לן ע"ז ואלהיך אלהי וגו' ואפשר לומר טעם לסדר זה · ובתחילה רצתה לומר לה על השבת כי כן צוה ה' על השבת במרה קודם ביאת הר סיני כי שבת מורה על האלהות שהקב"ה ברא העולם והוא אדון הכל וזה עיקר הכל · ועוד אמרו כבר שקולה ישראל שהם בנים להקב"ה וע"כ יכולים לעשות כמעשה אמנו לא כן הגוים דגוי ששבת חייב מיתה כי הם עבדים ואין מתעסקים בסרביטו של מלך יש ענין גדול לזה דכשנתגייר [illegible] ב"ישראל · וכאשר טעם הטר'זה ... אין מתעסקין בסרביטו של מלך כמ"ש הרלב"ג בתשובה ... שתיותה מבל השבת כלה שנתעלת היה לה במדרגה בן ... על הענינה ואפי' על היחוד שלא תאמר דבן משתמש ... בסרביטו אביו והמדות שריותה לגבי ישראל לנ"ח כי הם במדרגה בן מתעטל להשב אבל מדרגת עבד לקיים גזרתו ... ומצוה נתן ... מפקדינן אתרי"ג מצות וצריך לגמרס כעבדים ואתי ... ענין נהיה באהות שהתחילה בשבת וסיימה בע"ז כי הוא ... עיקר כשידענו סבות אלינו ואין עוד צריך לקיים מצותיו ... העובד ענוש יענש בד' מיתות במתפרש ותולא · ויש מי ... מ"ש אסיר לן ע"ז לטפוי אתיא דמחשבה ע"ז כמעשה ... מצות התורה אלהיך אלהי כי ה' אלהי ישראל ב... אורית תרי"ג ...

דאהרן קדוש ה׳ היה תופס דדיינן כבנ״ג וזה שרחב לאביו עמרם
גדול הדור ובית אחד מה׳ שמנהו בעטניו של נחש והו׳ גם יוכבד
אחרה · ולפי דעת התרגום המיוחס ליונתן גרשה ונשאה לאליצפן
בן פרנך והחזירה והוליד משה וכל זה עבדה תורה לאסור ומשה
סבר אהרן שיש לבם דין בנ״ג עד שקבלו התורה בפרסום גדול
ולכך עמרם אביו לקח דודתו וגרשה והחזירה אחר שנשאה כי ע
עדיין לא נתנה תורה

מגיד לה הנה זה בו לפי שבעה״ו וה׳ ענה בו אבל לעג״ל
מה כתוב ושתי עליכם ליניב לכם ״ גבה נא השדה ולקטה
בשבלים׳ ר׳ ינאי אומר בת מ׳ שנה היתה ונכתבת׳ שאין קורין
בת מ׳ בת ארבעים שנה ; ותלך ותבוא ותלקט א״ר
יהודה בר׳ סימון התחילה מסיימת את הדרכים
ויקר מקרה ׳ הרואה אותה הנה נעקרי קרי :למי הנער הזאת
וכי לא היה מכירה׳ אלא כיון שראה כעימתה במעשיה וכל
הנשים שוחות ומלקטות ׳ וזו יושבת ומלקטת ׳ וכל הנשים
מגלות בין העומרים וזו מלקטת בין המפקר׳ וכל הנשים
משחקות עם הקוצרים ׳ וזו מצנעת עצמה : והשב מצד
הקוצרים ׳ ולא בתוך הקוצרים ׳ שתי שבלים לוקטת ׳ ושלשה
אינה לוקטת : ג׳ הלכי ללקוט בשדה אחר ׳ עש״ לא יהי׳ לך
אלהים אחרים״ וגם לא תעבורי מזה עש״ זה ג׳ ותגנבו ׳ וכה
תדבקין״ ואהם הדבקים׳ עם נערותי׳ אלו הצדיקים״
ויען בועז ויאמר היגד הוגד לי׳ למה הוגד ב׳ פעמים
אמר הוגד לי בבית׳ הוגד לי בשדה :את אשר—
עשית את חמותך ׳ אחרי מות אישך ׳ אין צריך לומר לחיי
חמותך׳ ותעזבי אביך ואמך ׳ זו שכונתך : ל״א ותעזבי אבי׳
ואמך׳ זו אומנים לבנן אבי אמה : ותלכי אל עם אשר
לא ידעת תמול שלשם ׳ גאו בתה אצלינו מתקבלת ש
שאינו מקבלים אותך אמנ״ן לא נתחדשה הלכה:
עמונה מואבי ולא מואבית״ ישלם
ה׳ פעלך״ אל מי שהגיד לגלם שכרם לצדיקים הוא
יבקש׳ שכבר ׳ ותהי משכורתך שלימה ׳ רצנו לה שלמה
יתמול שמואל ׳ א״ר אבין ׳ גדול כחן של גומלי חסדים שאין
חסין לא בצל כנפי הארץ ׳ ולא בצל כנפי השחר ולא בצל
כנפי החמה ׳ ולא בצל כנפי הכרובים ולא בצל כנפי ה
החיות ׳ אלא בצלו של הקב״ה והרא״ה לחסות תחת כנפיו
מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון״
ותאמר אמצא חן בעיניך אדוני כי נחמתני ׳ ומה נחמה ניחמה
אמר לה את לעלות לגדולה ועתידין בנך להיות
מנהיגים את ישר׳ ונעזרה את ללבוש כתר מלכות נ
ואע״פ שאת רואה עצמך שאת עני״ה ׳ עתי׳ לצאת ממך
שני שופטים״ מחזה ככבי ׳ ולא א״ר חנינא בן גמ׳ תמני מה בר״ש
בגמ׳ לוה מעונים ייסורים בא״ן עליהם משפט שלא קיימו ג׳
מצות

את הא״ש ובודאי שכך אמרה לה לנעמי ׳ ואז לא הבין ותגד דהם
דברי חכמה ואח״כ ותאמר אותנם אפשר כהמ״ל אבל זה בעז
ינקרא בעז שהוא בעז בידהה ׳ והשתא נעמי שלא איכה לקטה
וכו׳ והול״ל בשדה בעז ודיו ׳ אך כונת רות היתה לומר לה שבעז
בכל״א חסד מלבד שהיא לקטה בשדהו ׳ ולכן השיבה לנעמי שם
האיש אשר עשיתי עמו היום בעז ׳ והכתוב קודם אמירתה מודיע
שעברים בין דברי חכמה ונ״ל והמ׳ לחמותה את אשר עשתה עמו
ולשון והגד מורה על דברי חכמה כמ״ש בזוהר הקדוש ׳ וכא הכתוב
לעורר להבין לנשכיל דבריה ׳ ואח״ז אמר הכתוב אמירתה שהיא
שם האיש וכו׳ ונ״ל והמגיד שם האיש וכו׳ וחשבה רות שלא יחשדה
נעמי שהיא שלא היפה לקטת ׳ כי״ל בשדה בעז ׳ והיא אמרה
שם האיש אשר עשיתי ותספור נעמי שרמזה לה שהגדילה היא נ
לעשות עמו שהוא נתן עיניו בה ורצה תיאונה ועשתה עמו טובה
להצילו מעבירה ׳ לז״א שם האיש אשר עשיתי עמו היום בעז ׳ כ
כלומר כונתי על חסדים ולא על דבר אחר דהא סמנו בעז שהוא
מן בירתה ׳ ורז״ל אמרו במדרש תני בשם ר׳ יהושע יותר ממה
שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית שכן
אמרה רות לנעמי׳ שם האיש אשר עשיתי עמו היום ולא אמרה
אשר עשה עמדי וכו׳ והדבר פשוט כי העשיר עוסק עם העני כ
להאכילו פרוסה אחת והוא מזון חיי שעה בעה״ז ׳ והעני עושה עמו
בעוה״ז ובעוה״ב דמלבד שכרו לעה״ב העצום גם בעה״ז בזכות
הצדקה לו יעשר ולו יקום אילו רמולה ממזון חסר ווכו׳ לעושר
וכבוד וח״ס ׳ וז״ש רות לנעמי האיש אשר עשיתי עמו היום בעז ׳
מלבד שכר העה״ב ׳ גם היום בעה״ז עשיתי עמו הרבה דבאונני
יתקיים עושר וכה יוסיף״

ותאמר לה נעמי חמותה בתי הלא אבקש וגו׳ המפרשים
פי׳ כי האם לכלתה שמות בעלה מבקשת להשיאה עם
אחר אתנם לכלתה שמת בעלה מ״ב שהוא בנה רע בעיניה שתשא
לאחר במקום בנה ׳ אבל צדקת נעמי שרוצה שתשא רות לאחר במקום
בנה וז״ש ותאמר לה נעמי חמותה בתי אני עושה לך כאלו את בתי שמת בעלה ומבקשה להשיאה לאחר כן אני עושה לך גם
שאני חמותך עכ״ל ׳ ויש לרמוז בכאן מ״ש המקובלים דנעמי סוד לאה ורות רבקה בה ליקח מבחי׳ אורות לאה וזה רמוז בתי
הלא סודיה לאה דבריונה שאה לוקחת מתשני מבחי׳ לאה הרי את בתי״ ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך
וגו׳ ג׳ תודעי לא״ש וגו׳ אמרו במדרש ורחצת מטינופי ע״ז שלך וסכת זו מצוה וצדקות ושמת שמלותיך עליך זו בגדי
שבת ׳ הראשונים פירשו דקשיא להו לרז״ל דהו״ל לומר שלא וכר שתפסתו בבגדיה קודם ורחצה וסכת דהוא דבר שאין צריך הכתוב לאומרו:
כן לא היה צריך לומר ושמת שמלותיך דפשיטא שלא השאר ערומה ׳ ולכן דרשו שהם בגדי שבת ׳ ואפשר לומר במ״ש ליקוטי ראובני
כ׳ ויצב משם ב׳ התמונה ונשמה רות היתה נשמת ישר׳ ובהטאה כלה בא״ה וה״א בא וז״ג בעז עש״ בתורך ׳ ועתה כמר נתקנה
נשמתה ומוכנת לבוא א׳ הקודש ראש הסנהדרין בועז וז״ש לה נעמי ורחצת מטינופי ע״ז כלומר שנשמתך נשמת ישר׳ וזכית כ
עתה להתדב״ר הא גופא רק אינה לכלוך עז סריך וסבוך לכן רחצי הוכ ואח״כ גוכך ונגשן שגלו מן הרחצה יחידו התמונה והגינוי
שעשית בחייהן נשמה ישר׳ עתה דכבר נתקן החטא ושמת שמלותיך ומתמכונת נשמה חלוקה דרבנן וזה רמזו בגדי שבת כ
כלומר בגדים רוחניים המוערים לעולם שכלו שבת ׳ ואחר כל השבח כזה וירדתי הגורן זכותי תרד עמך ׳ ומ״ש אל תודעי
לא״ש וגו׳ אפשר במ״ש רז״ל באוחז טוב חצות לילה תקום להודות לך אני מודה על מה שעשית לוקנתי רות בחצות לילה ש
שלא קללה בועז וז״ש וירדתי כמ״ש ואמרו רז״ל זכותי תרד עמך כ׳ שלא יקלל בעז ׳ וה״נו דאתהדר א׳ תודעי לא״ש מלאך
ויודע בהם אנשי סוכות כלומר א׳ תתיסרי לא״ש שלא יקלל רעם עך בגד ׳ ואפשר שמלבד זכות האשה רבה הזאת ב
נעמי היולכת אתה ׳ עוד זאת הבינה על רות שלא קללה ובמעשה בעז על שהחרידה אותו ועשה מעשה זר כזה:
ה״נו

היינו דאהע״ה לה זכות דוד הע״ה שעתיד לצאת ממנה
הגבר הקם על חצות לילה הדירי ׳ וזכות חצות לילה שקם
דוד כל ימיו אבוני מגנה בחצי הלילה הזו ׳ ואפם שזה
רמז מ״ש רז״ל מאי רות שזכתה שיצא ממנה דוד ש
שריוהו להקב״ה בשירות ותושבחות כלומר מאי רות ש
שנשאר לה שם רות ולא נשתנה שמה כאשר נתגיירה
או כאשר נעשו לה כמה נסים ונפלאות לז״א ש״צ ממנה
דוד כלומר רמז בשמה הצלתה מעונש בועז שלא י
תכוה בבחלתו ולא קללה ולא הטניפה בזכות דוד הע״ה
שיצא ממנה וזכותו הגין עליה ויצאה בדימום ובמקום
קללה בעז ברכה ותחת אשר שכבה מרגלותיו היה׳ שוכבת
תיקן ותהי לו לאשה ע״כ נקראת רות רמז על דוד הע״ה
שריוה להקב״ה בחצות וכפר עליה על מה שעשתה בחצו;
נמשך לזה נבין פסוק דברי הימים א׳ פ׳ ד׳ ומשפחות
בית עבודת הבוץ לבית אשבע ויוקים ואנשי כוזיבא
ויואש ושרף אשר בעלו למואב וישובי לחם והדברים
עתיקים״ ואמר בסנהדרין חלק ועיין בשמחת הרגל דף י״ב
ודף מ׳ ואפשר במ״ש שם שנסתפק הרב מוהר״ל מאחר דה
פי׳ מ״ו בתי שבא על אשה א״ש שבעלה במדינת הים
והם בוגו לעבירה ובסוף נודע שבעלה כבר היה מת
אי מותרת לבועל ואני עני הסכמתי דמותרת והשה׳
במחלון וכליון בהנו לספק זה דהם כיונו לאסור ס
וסברי דמואביה אסורה ולפי האמת דקי״ל מותרת
נמצא דלא איסור אמנם כתב הרב שפתי כהן על הגו׳
דכך רבה ה׳ דהמואביה יהיו אסורות עד נשואי רות
לבעז שהותרו משום כבוד דוד הע״ה ולכן היו אסורות
למחלון וכליון וז״ש ומשפחות בית עבודת הבוץ ה
דהיינו דוד הע״ה כמשז״ל בילקוט על כל זה שדוד הע״ה
עסוק בברוכה ׳ ובזכותו גם לבית אשבע בעז שנשבע
ליצרו ויוקים שנתקיימה רות ולא קללה והטניפה
בועז בזכות דוד הע״ה שקם בחצות וכמש״ל ׳ ואנשי
כוזבא דואג וסיעתו שרצו לפסול דוד הע״ה שבא מ

מצות שקיבלו עליהם בני נח״ ח׳ בא חנן אומר משום ר״א לפני שאין
עושין מלהבה׳ אלא מיראת אחרים אומרים מכאן שבאו עצמם ליכנס
תחת כנפי השכינה״
ויאמר לה בועז לעת האוכל רבי יוחנן אומר מדבר בדוד : גושי
הלום׳ הקריבי למלכות׳ כדא״כ כי הבאתני עד הלום :ואכלת
מן הלחם ׳ של מלכות : וטבלת פתך ׳ שנטבלות מלכותו ״ והאכל והם׳
והנהל ׳ ותאכל בעה״ז : ותשבע ׳ לימות המשיח״ ותותר׳ לעה״ב :
ויצבט לה קלי ׳ שחזרה למלכותו : דא״ מדבר באחיהו ״ וטבלת פתך׳
בחומץ אלו ייסורין ׳ וטבלת פתך בחומץ ׳ זה לכלוך מעשים״ ותשב
מצד הקוצרים׳ שנטלטלה מלכותו ״ ויצבט לה קלי׳ מלכה במלך
המשיח ״ ועכשיו אדם עושה מצוה מי כותבה׳ אליהו ומשה והקב״ה
חותם על ידו ׳ ותאכל ותשבע ותותר ׳ א״ר יצחק צדיק אוכל לשובע
נפשו זו רות המואביה ׳ ונראים הדברים שהברכה שרתה במעי
צדקת : וגם של השולו לה : רבי חייא רבה היה מפקיד גרי״ס לבני
שיזכה בהם״ כיון שנתרחקה׳ אמר בועז לנעריו ג׳ תבושו בה ואל
תגערו בה וג׳ בשמיעות דבר קשה שהיא בת מלכים :גם בין העמרי׳
תלקט ׳ כמה גדולה מצות שכחת העומר״ מעשה בחסיד
אחד ששכח עומר בשדהו ועשה לאחיו יום טוב׳ ושמחה
גדולה ׳ אמר מצוה זו באתה לידינו שלא טובה ושמח עליה : ולא
יפגעו בך בשדה אחר ׳ אלו אומות העולם שאין מסורין אפילו על בהמה
ומוציאה לנו שתביא מעשר בצלו של זה ולא תהיה מומקום אחר—
ומוציאה שם על משפחתינו״ ותאמר שם האיש אשר עשיתי
עמו ׳ אשר עשה עמי אין כתיב כאן אלא אשר עשיתי ב
עמו ׳ פעולות הרבה פעלתי עמו בפרוסה שהאכילני : הנה הוא
זורה את גורן ׳ א״ר אבא בר כהנא ׳ מכאן לאח שלא יצא יחידי בלילה:
ורחצת וסכת ושמת שמלותיך ׳ אלו בגדי שבת״ ויאמר בועז
למי הנערה הזאת ׳ וכי דרכו של בועז לשאול בנערה:
א׳ רבי אלעזר דבר חכמה ראה בה ׳ שתי שבלים לקטה ׳ שלש לא
לקטה ׳ וכה תדבקין עם נערותי ׳ וכי דרכו של בועז לגבר בנשים
א״ר אלעזר כיון דהזה ותסק ערפה ׳ אמר שרי לאדבוקי בה ׳ דבר אח׳
וטבלת פתך בחומץ ׳ רמז לה עתיד לצאת בן ממך שמעשיו ק
קשין ׳ ומנו מנשה ׳ ותשב מצד הקוצרים ׳ רמז לה עתידה מלכות
בית דוד שתחלק ״ ותאכל ותשבע ותותר ׳ ותאכל בימי דוד ׳ ת
ותשבע בימי שלמה ׳ ותותר בימי חזקיה״ ותאמר

מרות והוא פסול והוא שקר דמואביה הותרה והשתא יקשה למה נתחייבו מחלון וכליון והלא בפני החמה מותרות
והיי כנדון הרב מוזכל מאחש ממש לז״א ויואש ושרף אשר בעלו למואב ר״ל שלהם גם באמת היו הנקבות אסורות
בגברים וז״ש בעלו למואב לשון זכר ׳ עד בעז היו הנקבות אסורות ׳ עד ויושבי לחם רות שנדבקה בבית לחם ונשאת
לבעז בבית לחם יהודה והיא כיצוץ קדוש שסב׳ אינו כמש״ל אבל עד הזמן הזה הנקבות היו אסורות ודוק הטב:
כל אשר תאמרי ג׳ תעשה ׳ אפשר לרמוז במש״ה הרב הקדוש מהר״ר שמשון מאוסטרפולי: הל׳ בכונת הפסוק ביחזקאל י״ו י״ת
והבטחי על יפיך ותזני על שמך שיש קליפה אחת המנפה בני אדם לזנות ושם הקליפה לר״י סוד לאה רחל׳ יעקב
שביעל זו הקליפה וכל שנים לא ראה קרי וז״ש ותזני על שמך רל׳ אותיות שמך שאותיות הקודמות לאותיות שמך לר״י
והוא שם הקליפה והגיד להם הנביא שהקליפה האליגה אמריה בפתוייה שיתעלו בזכות עכ״ל ובמקומו אני עני כתבתי
אינה רמו״ם בהקדמה זו והשתא אפשר שז״ש נעמי וירדה הגורן וכתיב וירדתי בתוספת יו״ד כלומר זכותי הנה עמך
ואפשר כי רות היתה בחינת רחל ולקחה שכבו מנעמי בחינת לאה וחסר יו״ד שיבא לר״י דקדושה לבטל קליפה זו כ
לכן כתב וירדתי בתוספת יוד כלומר זכותי הרי עמך ומש״ה כתיב וירדתי ביו״ד להשלים בקדושה לר״י דהיינו רחל
באה יוד דירדתי שהוא זכות נעמי ובזה הנזל מקליפה זו וזה סה״כ כל אשר תאמרי לי׳ כלומר שאתה נירדתי ב
ביוד וכוונת סבירנה בחינת לאה רחל ויוד רמז לזכות שלך יהיו לא והוה לר״י והתבטלות הקליפה כל אשר תאמרי
סה לר״י שתבטל ויכולני לעשות כל אשר תאמרי כי רוח ה׳ דבר בך ולא״ש זמותך׳ ויחרד האיש וילפת׳
אמרו רז״ל במדרש התחיל מתמשמש בסטרה א״ל ריחוה אין להם שער׳ א״ל מי את וכו׳ ובספר הקשרתי
מגואמרו

[illegible]

מודהמורו בעירובין דף ק' מגדלת שער כלילית ומי' רש"י
של גמרא יש להם שער ועמ"ש המג' עש שם ואחר ומזרחית
שהרב החסיד מר זקנינו הרב בחסד לאברהם ז"ל בעין גדי
מעיין ג' נהר כ"ב מתאר בזה והיא דלילית שהוא שר' קליפה
ומה שהקשה שם המגיה דאמאי לא חש בועז שהיא כ' ר
בעצמה · בקמ"א דאין דרכה לבא כך רק בחלום או נאחזות
ועיין בזוהר הקדש ח"א דף נ"ז ע"ב ודף קפ"א ע"ב · ועוד
שקרא ק"ש ועסק בתורה והיה לו להצילו מכ"פ"

והנה אשה שוכבת מרגלותיו · אמרו במדרש והנה אשה
טהורה מכל הנשים שכבה מרגלותיו · והנה הוא
ע"ג הקשה דבעינן ז' נקיים והירץ דהא דהבעוה לינשא
צריכה ז' נקיים היינו דוקא דהבעוה לינשא אחר אבל
אם הבעל והכפ בא אינה צריכה לשמור ז' נקיים

[illegible]

שמעתי ג
מיחברי״ש
שדוד כתב
באשרי ה׳
תמימי דרך
עד והיה א׳
בו״ן גמה
החה חסרין
ה׳ מפוקים
להבא כ
וסי׳ ב״ד
נגם כרץ
וסודו
חדוך רוה

שאינה מגבעת לו קרוביו מבאים חבות מלאים קליות ואגוז׳ וסוברים אותם לבני התינוקות והם מלקטים ואומרים נקצץ איש פלוני ממשפחתו ״ וזאת לפנים בישר׳ על הגאולה ׳ זו מכירה ׃ ואם לא יגאל ונגרע מערכך ׃ תמורה זו חליפין׳ וכה״א לא יחליפנו ולא ימיר אותו ׃ יתן ה׳ את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה ׃ לא הוה צריך קרא למימר את כלאה וכרחל ׳ את חטף שיצא בעז וכל סנהדרין אלו מלאה הי׳ מורים שעקר הבית היה רחל ׳ שלא נשתעבד יעקב ללבן אלא בשביל רחל ״ ד״א יתן ה׳ את האשה אל׳ אחת כל הנושא אשה כשרה כאלו קיים כל התורה מראש ועד סוף ועליו הכתוב אומר אשתך כגפן פוריה ׳ לפי׳ נכתבה אשת חיל מאלף ועד תו״ ואין הדורות נגאלים אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור שנ׳ זכר עשה לנפלאותיו ׳ זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל לבני ישראל לא כתיב כאן אלא לבית ישראל ויהי ביתך כבית פרץ ׳ אמר כל בנים שאתה עתיד ליתן לך יהיו מן הנערה הזאת ׃ ויקח בעז את רות אמר׳ נחומה עקר מיטרין לא הוה לה וגלף לה הקב״ה ׃ ויתן לה הריון ׳ כל הנשים יולדות למנין הריון ימים ׃ הלא הית טובה לך משבעה בנים ר׳ נחמיה אומר ראשי אבות שבעה בנים שנולדו מיהודה עד בעז שנ׳ אלה תולדות פרץ וכל תולדות שבמקרא חסרין ול׳ בתרתא ׳ בר מן תרין אלה תולדות השמים והארץ וכין ׳ ומפני מה הכין חסרין ר׳ יודן בשם ר׳ ראובן כנגד ששה דברים שנטלו מאדם הראשון זיוו וחייו וקומתו ׳ ופירות האילן ופירות הארץ ומאורות ׃

אכ״ד ׃

איתא בספר טהרה הקדש בבי׳ התפלה בפסוק הללו לנוד אותי המלך וי״ו יתירה רמז לשש ברכות שמתברך בן דוד ביה רוח עצה וכו׳ עכין ו׳ השעורים הללו נתן לי כפירש״י וכן את מוצא כל פסוקי רות מ מתחילין בוי״ו חוץ מששה פסוקים שפירשתם אח״ב עלה עכ״ל ויש סימן אחר בי שש אלי פה יציאת מלכות ב״ד שמתברכים בו׳ ו׳ ברכות ביסע אלי ויש פי׳ אחר ששה ב׳ שר׳ ישעיה בעל של״ה נתעברה בו נשמת רות ובנו חיבר וו״י העמודים ה״מ וויו דרות וגבן ישעיה בן אברהם לוי כ ויש סוד לפמ״ש טהק שפי׳ אח״ב עלה שסוד הוו״ן ה״ס זעיר וה׳ כ׳ שפי׳ אח״ב עלה שיבא זעיר על הכסא היא המלכות וכן הכסא בבי׳ פ״ה כמוען כ׳ רות בבי׳ אבים בבי׳ בועז ושמעהו

עי״ן כראש הדף

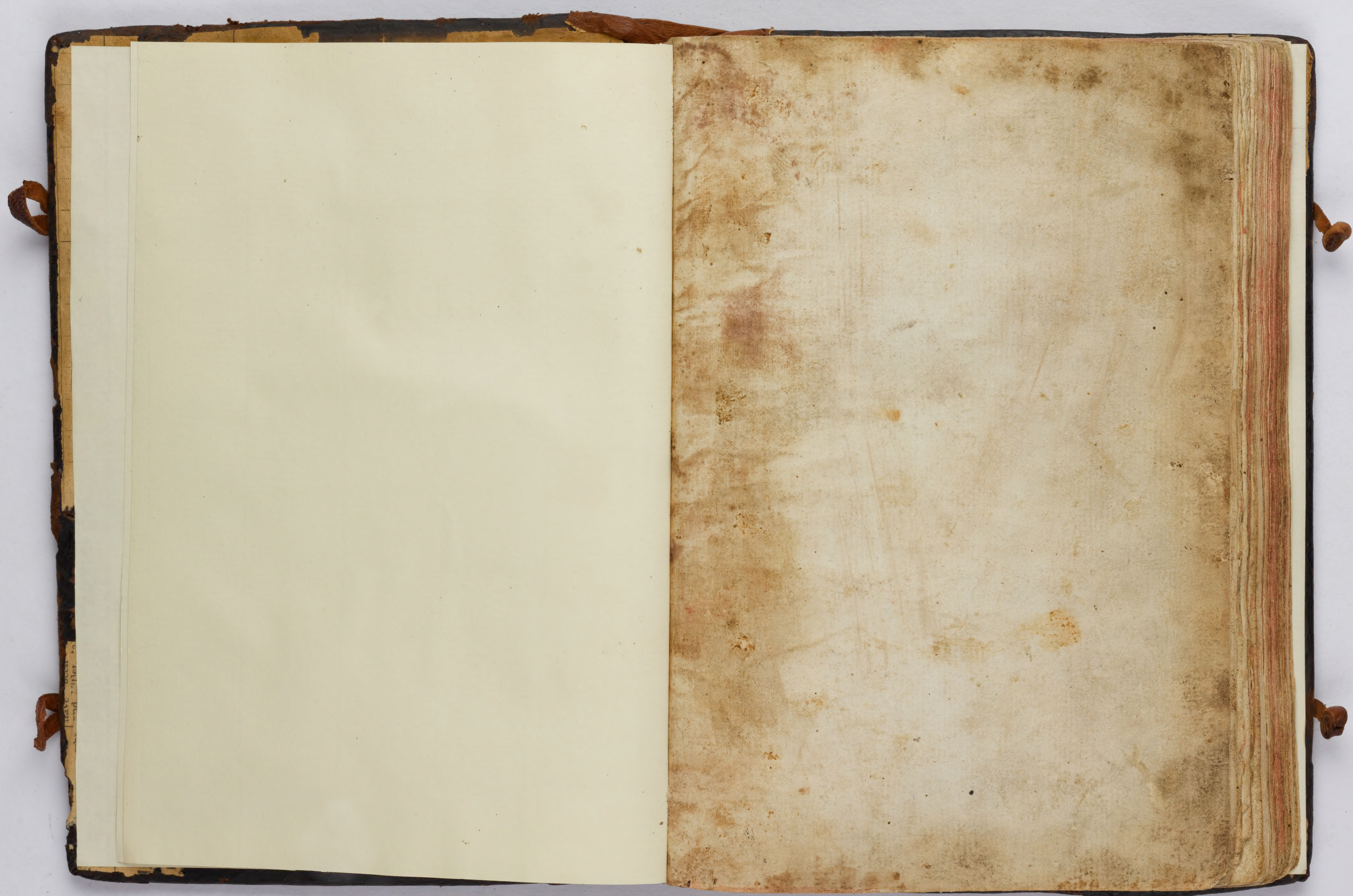
ותגד לה את כל אשר עשה לה האיש ׃ אפשר כלפי מה שעלב מי את בתי ואמרו רז״ל אם בגניה או אם אשה לזה השיבה בחמעה והגד והגידה את הכתוב ואח כי׳ אחכנר שספרה ואמרה כמה עשה עמי כלומר שלא עבר אמרתי ושם האיש אשר עשיתי עמו ׳ נשניה עשה היא יתה טושה עם כטל הבית ׳ ועתה אינה בסוג זה כי היא כמעשה נשואה עם בעז ויצאה מכלל עשה ׳ ועתה זאת אומר כל אשר עשה לה האיש דכל חסדיו עתה כאמרים באמת שעשה עמה ונכבר ה הבמיחד לישא אותה ׳ ולפי פשוטו אפ׳ דרמזה שלוה אותה מן השדה עד בית כעמי כמ״ש רז״ל על פ׳ ויבא העיר ׃ פן אשחית את נחלתי ׃ אמרו רז״ל במדרש אר״ש בר נחמני אם היה תורה אומר הראשונים לא נתנו אלא ע״י שנטלו אותה ולא יהולך מולך ליטלה חסלי ליטלה ליה אנא מערבב זרעה ׃ אינו מוערב פסולה בבא לא היה יודע שכבר נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית ׳ ויש להעיר אמאי בעז והזקנים יושבי שער לא קיימו פה מן כאם לומ׳ לו רע שנתחדש׳ הלכה דמוהרה ׳ ואפשר דאחר זה אמ׳ לו שיצאה כורתה והלכה היא מואבי ולא מואבית ׳ אך משיבה שלא כיה בו הורה עדיין היה מסתפק כי א״א שדין זה נעלם מכל ראשי וגדולי ישראל שעברו עד שאתם ידיהם לטומאה דדינא ׳ ולכן היה חושש במאי טענו וז״ש פן אשחית נחלתי בלשון ספק״ וזאת לפנים בישר׳ כתוב בס׳ לקוטי תורה כ״י ׳ וזאת אין וזאת את הורה׃ לפנים בישר׳ דוקא ולא בח״ך על הגאולה זה ספר נביאים ׳ ועל התמורה זה הלמוד בבלי שנתחלף הלשון ונתבלבל ׳ וזאת התעודה בישר׳ זה התלמוד ירושלמי ׳ אח״ כן דרשו בזוהר הדש לקיים כל דבר באו ג׳ קשרים ׃ שלף איש נעלו ׳ זה עשו שנק׳ איש שדה ׳ ונתן לרעהו כי׳ נעלו מלשון לעגה ׳ ורא״ש מסיר מעליו הכל ונותן על ראש ה השעיר ושלח אותו לעזאזל המדברה וגו׳ וזאת התעודה בישר׳ ר״ל דבר זה תלוי זה במעשיהם וכו׳ וזאת לפנים בישר׳ על הגאולה

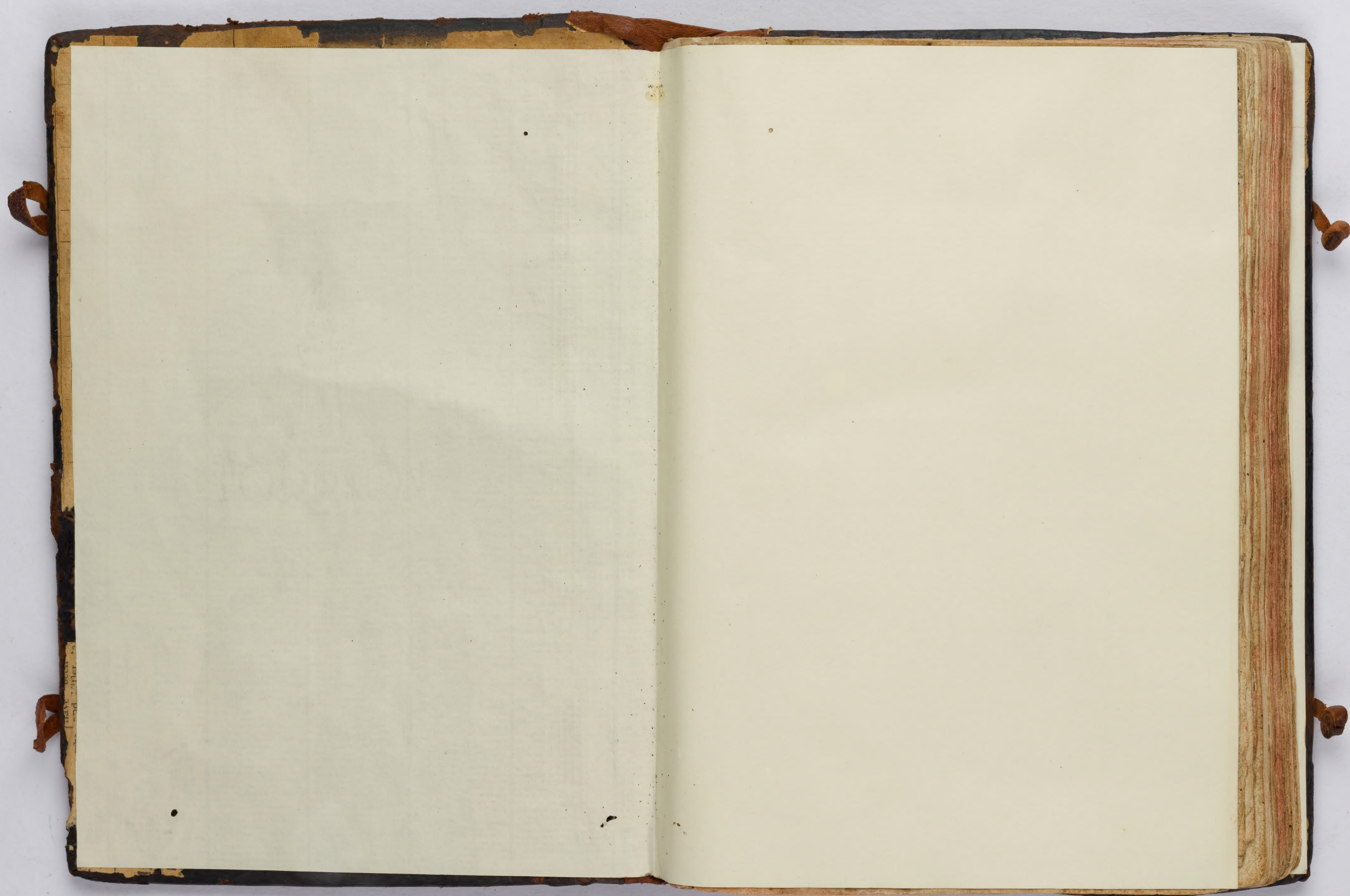
זה סמיכות גאולה לתפלה שבזה היו יודעים הסוד ומכוונים וזאת לפנים בישר׳ ולא עתה ועל התמורה אי התמורות כ כגון כוזו וכו׳ מצפ״ץ וכו׳ בסוד תל״סר מכילן דדאתי כל זה היה לפנים בישר׳ שהיו יורדים בזו הגבורות לכוד ד השפע לק״ס כל דבר להם קיום והעדות לתלכות הנק׳ דבר מה היו עושין שלף איש נעלו היו מתשיכים השפע ע״י הצדיק מתוקו עליון ממדרגת חכמים שכות קדש בבי׳ שלף ׳ והיו מתשכים שם של קנ״א שאות בסוד וזהו נעלו כמנין קנ״א עם האותיות ה והכולל ונתן לרעהו בסוד הדעת לקיים כל דבר מ׳ ועוד האריך בסודי הנברים וסוד מנעל וסוד סנדר עש״ב באורך׃

להקים שם המת על נחלתו ׳ ר״ה אם הנות על מ׳ שלמה ׳ רבק נכנצה בו שהגבה רוח לראות שלמה במלכותו וכמו ג שהתפלל עליה מראשית כואת ׳ והרי משכורתך שלמה כמ״ש כ״עיל ונתקיים בעז כמ״ש רז״ל על פ׳ וישם כסא לאם המלך ׳ אמה של מלכות זו רות ״ יתן ה׳ את האשה הבאה אל ביתך ׳ יתן ה׳ את האשה ר״ה אמ״ר ׳ גם הבאה אותו אהבה והנה בהא״ב וכפי מש״רבי׳ האר״י ז״ל ׳ ברוה בה׳ רחל ולאה כמש״ל אתי שער מש יתן ה׳ את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה ש״ם בה בה׳ שהיכן והוכה להיות כמותן אשר בנו שתיהם את בית ישרא״ל ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה מזה בזה שהיא גלגול המר כמ״ש בס׳ התמונה ועתה הצליח להוליד ורעה ממעלה בו עליה מלכי דבאה למות ולאוה ברוך ה׳ אשר לא השבית לך גואל היום אר״זל למלא ברכתן של זקנות נהקטנות ביצאת מלכות בית דוד בימי עתליהו ולא עני בשמחות הרגל ומאור ספה לא השבית לך גואל היום מלכה״ם עש״ב באורך ולא לרמוז עוד כי ר״ה לא השבית לך גואל היום ויקרא שמו בשל ג׳ בבל ופרס שם רמוז שור ב׳ כנעמים שיה ורע דוד בסכנה כל״ב ׳ א׳ בבבל בימי נבוכדנצר הרשע רחשב להשקיה ורע דוד והעלה עד שה ברחמיו עד דוד הגדול שיהו רשות שהלך אשת יהויכין בבלא ושם נתעברה כמעותר כמ״ש רז״ל ״ וזאת ב׳ במלכות פרס ככתוב במעשה בסתנותי וה׳ ברחמיו לא השבית גואל וכן יסי׳ ה׳ ייתי ונחמיה וירוץ צדיק בהוכבי ירושלם לאור באור החיים אכ״ד

72

יביע שמן רוקח יקר מחכמה
מכבוד סכלות מעט׃ לב חכם
לימינו ולב כסיל לשמאלו׃ וגם
בדרך כשהסכל הולך לבו חסר
ואמר לכל סכל הוא׃ אם רוח
המושל תעלה עליך מקומך אל
תנח כי מרפא יניח חטאים גדולים׃
יש רעה ראיתי תחת השמש
כשגגה שיצא מלפני השליט׃
נתן הסכל במרומים רבים

דנפקת מהחצפא על גוברא מן קדם שולטן" נתן
הוי בריא במזליה ומשמיים בחצלחותא מן שמי
עמך בית ישראל ומשתעבדין תחותוהי בגלותא

תשו

ה רשעים ובא א׳ וחטא ועשאן מרובים נמצא שהכריע את
גון בימי החורף שאין בזבובין כח והם קרובים למות גם אם
א מבאישו והוא מעלה קצף ונראה בו כמין אבעבועות
פיד דבר חשוב כך יקל מחכמה מכבוד סכלות מעט׳
שקול במחצה עבירות ומחצה זכיות ובא ועבר עבירה
ה שהוא דבר מועט יקר ושוקל וכבד יותר מכל החכמה
יקר ל׳ כובד הוא כבד ושקול יותר מן החכמה שבו׳ ומת
שם טוב שהוא ערב משמן רוקח" לב חכם לימינו׳ חכמתו
תו" ולב כסיל לשמאלו׳ לעקשו מן הדרך המיומנת שהית
בהליכתו ובדבורו הכל מכירין שהוא שוטה" אם רוח המושל
במדת הדין׳ מקומך אל תנח׳ מדרך הטובה אל תנח לומר
הדין בייסורין הבאין עליך מרפא הוא לעונותיך הנירא לך

חטאים

ועשירים בשפל ישבו׃ ראיתי
עבדים על סוסים ושרים הלכים
כעבדים על הארץ׃ חפר גומץ
בו יפול ופרץ גדר ישכנו נחש׃

ומן סביאות חוביהון עתירי נכסין
מתמסכנין ובמכיכותא יתבין ביני
עממיא" ראיתי אמר שלמה מלכא
ברוח נבואה חזית עממיא דהוו
משתעבדין מן קדמת דנא לעמא
בית ישראל מתגברין ורכבין על
סוסון כתרבונין ועמא בית ישראל

שדיבר בלשון פריצת גדר הזכיר בתשלומין לשון נשיכת נחש שהוא דר בחורי נקבי כותלי בתים פרוצים
מסיע אבנים יעצב בהם׳ מסיע אבנים ממחצבתם בהרים מתיגע בהם׳ יעצב בו׳ יבועה כמו בעצבון
תאכלנה׳ כלומר כל אדם לפי מלאכתו עצבונו׳ אף עושה רעה לפי זריעתו יקצור" יסכן בם׳ יתחמם
בם כמו ותהי לו סוכנת אף העוסק בתורה ובמצות סופו ליהנות מהם" אם קהה הברזל׳ חרבות צורים

50